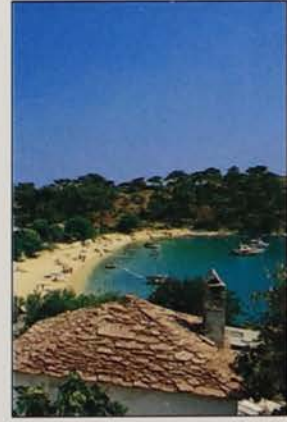
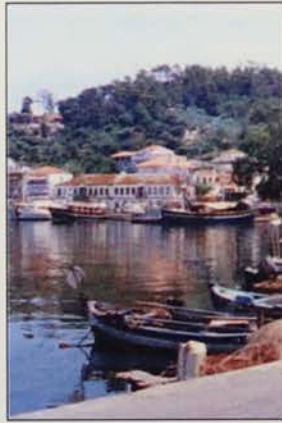
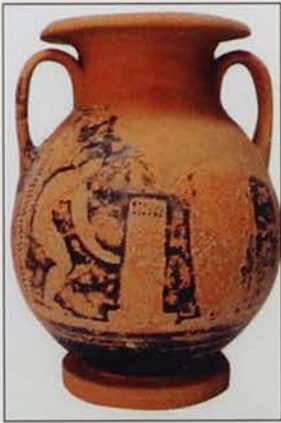

ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΕΡΑΚΟΥΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ

Εκδόσεις Νιργός

Αστρίς Θάσου

ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΕΡΑΚΟΥΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ

Εκδόσεις Νιργός

Αστρίς Θάσου 2005

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ:

Η Ιστορία της Θάσου (1η έκδ. 1986)

Τα Θασίτικα, *Αχ, γιόκα μ' μι τα ιλινικούδια σ'*, (2000)

Τα Θασίτικα, *Πνάς άντρα μ' να ζμώσον;* (2005)

ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΕΡΑΚΟΥΔΗΣ

Ιστορία της Θάσου, 2005

© 2005 Εκδόσεις *Νιραγός*

Αστρίς Θάσου

Στοιχειοθεσία - επιμέλεια: *Χριστίνα Νικολαΐδου*

Εκτύπωση: *Λιθογραφία Ι. Αντωνιάδης - Θ. Ψαρράς Ο.Ε.*

Βιβλιοδεσία: *Γιώργος Δεληδημητρίου*

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

Εκδόσεις *Νιραγός*, Αστρίς Θάσου

Τηλ. 25930. 52177 & 6977946257

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εισαγωγικό σημείωμα	7
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ - ΓΕΓΟΝΟΤΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ	9
ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΣΙ	15
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ	24
Η ονομασία της Θάσου	27
Η Θάσος στον Τρωικό πόλεμο	30
Οι αποικίες των Θασίων	31
Θάσος και Πάρος	34
Τα προϊόντα της Θάσου	36
Ο Θάσιος οίνος	38
Το εμπόριο της Θάσου	44
Τα νομίσματα της Θάσου	44
Θεσμοί και πολίτευμα	46
Η θρησκεία των Θασίων	49
ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΘΑΣΙΩΝ	55
Ο Ιστιαίος	55
Η εκστρατεία του Πέρση Μαρδόνιου	56
Η εκστρατεία του Ξέρξη	57
Η κατάληψη της Θάσου από τους Αθηναίους	58
Δημοκρατία και Ολιγαρχία	61
Ο Σπαρτιάτης Λύσανδρος	63
Ο Σπαρτιάτης Αγησίλαος	65
Η Θάσος και οι Μακεδόνες	66
Η κατοχή της Θάσου από τους Ρωμαίους	68
Η ΘΑΣΟΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΧΡΟΝΟΥΣ	73
Η Θάσος στα χρόνια του Μεσαίωνα	78
Η Θάσος τουρκοκρατούμενη	80

Η Θάσος στην Επανάσταση του 1821	97
Η Θάσος υπό Αιγυπτιακή διοίκηση	98
Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΚΑΙ	
ΤΑ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΧΡΟΝΙΑ	112
Η Θάσος στη δεκαετία του 1940-'50 και μέχρι τις μέρες μας	118
ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ	
Περιήγηση στην αρχαία πόλη	121
Οι άλλες περιοχές της Θάσου κατά την αρχαιότητα	146
Ο γύρος του νησιού	150
Η λαϊκή τέχνη στη Θάσο	167
ΔΙΑΠΡΕΠΕΙΣ ΘΑΣΙΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ	
Ξακουστοί άνθρωποι που επισκέφθηκαν και αγάπησαν τη Θάσο	172
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	193

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Από τον προηγούμενο αιώνα, παράλληλα και με την εξέλιξη της τυπογραφίας, γεννήθηκε η ανάγκη συγγραφής ενός εγχειριδίου Ιστορίας της Θάσου, ενώ οι ανασκαφικές έρευνες στο νησί είχαν ανατεθεί με σύμβαση στη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή από το 1902, η οποία νομιμοποιήθηκε από τις ελληνικές αρχές στη συνέχιση των δραστηριοτήτων της και μετά την απελευθέρωση της Θάσου από τον τουρκικό ζυγό.

Παρότι το επιστημονικό και ανασκαφικό έργο της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής υπήρξε αρκετά γόνιμο επί έναν αιώνα, εντούτοις δεν προχώρησε στη συγγραφή ενός εγχειριδίου της Ιστορίας του νησιού.

Την ανάγκη αυτή έκαναν πράξη άλλοι, κυρίως από αγάπη για τη Θάσο. Το ανά χείρας είναι το έβδομο κατά σειρά εγχειρίδιο της σειράς, που κυκλοφόρησαν από το 1911 μέχρι σήμερα, τα οποία και αξίζει να μνημονεύσουμε:

1) Σταύρος Μερτζίδης: *Θασιακά, ήτοι η ιστορία της νήσου Θάσου*, Καβάλα, 1911.

2) Παπαευστρατίου Γεώργιος, *Ιστορία της Νήσου Θάσου*, Αλεξάνδρεια Αιγύπτου, 1922.

3) Αξιωτίδης Πέτρος, *Η Θάσος*, Θεσσαλονίκη-Αθήναι, 1928.

4) Αξιώτης Ι. Πέτρος, *Η Θάσος*, Θεσσαλονίκη, 1953.

5) Σωτηρέλης Χάρης, *Ιστορία της Θάσου*, Καβάλα, 1967.

6) Σωτήρης Γερακούδης, *Η Ιστορία της Θάσου*, Θεσσαλονίκη 1986.

Δύο είναι λόγοι που επέβαλαν και επιβάλλουν την ύπαρξη μιας τέτοιας έκδοσης. Ο ένας είναι ότι η Θάσος αποτελεί έναν επισκέψιμο χώρο, ιδίως κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα, όπου ο επισκέπτης ζητάει να πληροφορηθεί την ιστορία του νησιού που επισκέπτεται. Ο άλλος είναι ότι και ο μόνιμος κάτοικος του νησιού θέλει να γνωρίζει την ιστορία του τόπου του.

Εφέτος, το 2005, η Θάσος βρέθηκε για άλλη μια φορά χωρίς το, κατά την κρίση μας, απαραίτητο αυτό εγχειρίδιο. Αυτό το κενό ερχόμαστε να καλύψουμε με την ανά χείρας έκδοση. Ευχής έργο θα ήταν η εργασία μας αυτή να μεταφραζόταν και σε άλλες γλώσσες. Τότε η Ιστορία της Θάσου θα γινόταν ευρύτερα γνω-

στή, πέρα από τα σύνορα της Ελλάδας.

Δεν πρέπει όμως να παραβλέψουμε το έργο όλων εκείνων που μέχρι σήμερα ασχολήθηκαν με την έρευνα και τη μελέτη της ιστορικής πορείας της Θάσου. Άλλωστε σ' αυτών το έργο ανατρέξαμε για την παρούσα έκδοση

Ιδιαίτερα θα πρέπει να εξάρουμε την προσφορά του καθηγητή Ιστορίας του Α.Π.Θ. Απόστολου Βακαλόπουλου για τη συγγραφή του βιβλίου του *Ιστορία της Θάσου (1453-1912)*.

Ακόμη, θα πρέπει να αναφέρουμε το ογκώδες, 12τομο μέχρι στιγμής, έργο *Θασιακά* της Θασιακής Ένωσης Καβάλας, το οποίο είναι κυρίως καρπός του μόχθου του Γυμνασιάρχη - Ιστορικού κ. Κωνσταντίνου Χιόνη, με εργασίες 200 περίπου επιστημόνων, ιστορικών και μη, οι οποίες αναφέρονται στη Θάσο κυρίως στους νεότερους χρόνους.

Άλλες μονογραφίες και έργα, τα οποία αναφέρουμε και στην παράθεση της Βιβλιογραφίας μας, συντελούν ουσιαστικά σε μια σφαιρική γνώση της πορείας της Θάσου ανά τους αιώνες και μέχρι τις μέρες μας.

Στόχος της παρούσας έκδοσης είναι η όσο το δυνατόν περιεκτική γραφή, ώστε να αποφύγουμε την παρουσίαση ενός ογκώδους έργου, το οποίο θα ήταν δύσχρηστο για τον αναγνώστη. Αυτό, άλλωστε, ήταν και το μέτρο όσων συνέγραψαν την *Ιστορία της Θάσου* πριν από εμάς. Ο αναγνώστης, για κάθε πληρέστερη ενημέρωσή του μπορεί να ανατρέξει στις πηγές που αναφέρουμε. Ακόμη, η παράθεση 90 φωτογραφιών πιστεύουμε ότι στο είδος του κειμένου αποτελεί αναγκαιότητα. Ο αναγνώστης, βέβαια, είναι ο κριτής του έργου αυτού.

Σωτήρης Γερακούδης
Αστρίς Θάσου, 2005

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ - ΓΕΓΟΝΟΤΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ

- 7.000.000 π.Χ. Γεωμορφικά η Θάσος είναι νησί.
- 20.300 Εκμετάλλευση της ώχρας στις Τζίνες Λιμεναρίων.
- 6.000 Ύπαρξη προϊστορικού οικισμού Λιμεναρίων
- 1500 Οι Φοίνικες ιδρύουν στη Θάσο εμπορικούς σταθμούς κι αρχίζουν την εκμετάλλευση των μεταλλείων.
- 1200 Τρωικός πόλεμος. Η Θάσος μένει ουδέτερη.
- Πριν από το
- 700 (περίπου) Οι Θράκες είναι κάτοικοι της Θάσου.
- 700 (περίπου) Οι Έλληνες της Πάρου εποικίζουν τη Θάσο.
- 494 Ο Ιστιαίος από τη Μίλητο πολιορκεί τη Θάσο.
- 492 Η Θάσος υποτεύσσεται στο Μαρόνιο.
- 480 Εξστρατεία του Ξέρξη κατά της Ελλάδας. Η Θάσος παρέθεσε γεύμα στο στρατό του Ξέρξη στην αποικία της Στρώμη.
- 480 Ο Θεαγένης νίκησε στο άθλημα της Πυγμής στους ολυμπιακούς αγώνες (75η ολυμπιάδα).
- 477 Η Θάσος γίνεται μέλος της αθηναϊκής συμμαχίας.
- 476 Ο Θεαγένης νίκησε στο Παγκράτιο άθλημα στους ολυμπιακούς αγώνες (76η ολυμπιάδα).
- 466-463 Η Θάσος κατήγγειλε τη Συμμαχία με τους Αθηναίους. Ο Κίμων πολιορκεί την πόλη και την κυριεύει, αφού σε μια ναυμαχία η Θάσος έχασε 30 πλοία. Για την αποστασία της τιμωρείται αυστηρά και χάνει τις αποικίες της.
- 463-447 Η Θάσος πληρώνουν φόρο στους Αθηναίους 3 τάλαντα το χρόνο.
- 457-446 Ο Θάσιος ζωγράφος Πολύγνωτος, γιος του Αγλαοφώντα, ζωγραφίζει στην Αθήνα το Θησείο και την Ποικίλη Στοά και στους Δελφούς τη Λέσχη των Κνιδίων.

- 446-440 Οι Αθηναίοι επιστρέφουν στη Θάσο τις αποικίες της αλλά ο φόρος αυξάνει από 3 σε 30 τάλαντα.
- 424 Μοίρα του αθηναϊκού στόλου με στρατηγό τον Θουκυδίδη ναυλοχεί στη Θάσο.
- 423 Ο Σπαρτιάτης στρατηγός Βρασίδης κατέλαβε την Οισύμη και τη Γαληψό.
- 411 Ο Αθηναίος στρατηγός Διοτρεφής εγκαθιστά στη Θάσο ολιγαρχικό πολίτευμα.
- 411-410 Ο Λακεδαιμόνιος Ετεόνικος αρμοστής της Θάσου. Οι Θάσιοι πολιορκούν τη Νεάπολη. Με την άφιξη του Αθηναίου στρατηγού Θρασυβούλου με 20 πλοία, ο Ετεόνικος τρέπεται σε φυγή και λύεται η πολιορκία της Νεάπολης. Μετά την αναχώρηση του Θρασυβούλου την πολιτική κατάσταση ελέγχουν πάλι οι ολιγαρχικοί.
- Πριν από το 410 Ο Ιπποκράτης διαμένει 3 χρόνια στη Θάσο. Το 410 κυκλοφορούν τα βιβλία του *Επιδημίες* με χρήσιμες τοπογραφικές πληροφορίες.
- 408-407 Ο Θρασύβουλος ξανάρχεται και με 30 πλοία καταλαμβάνει τη Θάσο και την κάνει σύμμαχο των Αθηναίων.
- 404 Ο Λύσανδρος καταλαμβάνει τη Θάσο, συγκεντρώνει τους κατοίκους της στο Ιερό του Ηρακλή και σε λίγο διατάζει τη σφαγή των φίλων των Αθηναίων. Τη διοίκηση αναλαμβάνει ένας αρμοστής με δέκα άρχοντες.
- 394 Οι Θάσιοι προσφέρουν μεγάλες τιμές στο βασιλιά της Σπάρτης Αγησίλαο.
- 393 Ο Θρασύβουλος καταλαμβάνει τη Θάσο.
- 388 Μοίρα του αθηναϊκού στόλου ναυλοχεί στη Θάσο.
- 385 Μετά την Ανταλκίδειο ειρήνη το πολίτευμα γίνεται ολιγαρχικό.
- 375 Η Θάσος γίνεται μέλος στη Β' Αθηναϊκή Συμμαχία.
- 361 Μοίρα του αθηναϊκού στόλου με το στρατηγό Τιμόμαχο ναυλοχεί στο λιμάνι της. Φιλονικία της Θάσου με τη Μαρώνεια για την αποικία Στρώμη.
- 360 Οι Θάσιοι, με τη βοήθεια του Αθηναίου πολιτικού Καλλίστρατου ιδρύουν τις Κρηνίδες.
- 356 Ο Φίλιππος Β' ο Μακεδών γίνεται κύριος των παραλίων της Μακεδονίας και της Θράκης.

- 338 Ο Φίλιππος Β΄ καταλαμβάνει και τη Θάσο.
- 334 Ο Θάσιος Ανδροσθένης ακολουθεί τον Μ. Αλέξανδρο στην εκστρατεία του και γράφει το βιβλίο *Ινδικής παράπλους*.
- 287-281 Η Θάσος ανήκει στο βασίλειο του Λυσιμάχου.
- 202 Ο Φύλιππος Ε΄ κυριεύει τη Θάσο.
- 196 Οι Ρωμαίοι διατάζουν την απελευθέρωση της Θάσου.
- 148 Η Μακεδονία συγκροτείται σαν Ρωμαϊκή επαρχία. Πρώτος Ρωμαίος ανθύπατος της Θάσου ορίζεται ο Λευκίνιος Στερένιος.
- 42 Στη μάχη των Φιλίππων η Θάσος χρησιμοποιείται από τους δημοκρατικούς Βρούτο και Κάσιο σαν πολεμικό ορμητήριο.
- 21 Ο Οκταβιανός καταλαμβάνει τη Θάσο.

ΜΕΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ

- 52 Ο απόστολος Παύλος κάνει γνωστή χριστιανική θρησκεία στο ευρωπαϊκό έδαφος.
- 213-217 Οι Θάσιοι οικοδομούν τιμητική αψίδα του Ρωμαίου αυτοκράτορα Καρακάλλα, της Ιουλίας Δόμνας και του Σεπτίμου Σεβήρου.
- 323 Ίδρυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας.
- 331 Στη σύνοδο της Εφέσου αποφασίστηκε η εξορία του Νεστορίου στη Θάσο.
- 365 Γίνεται φοβερός σεισμός.
- 451 Ο επίσκοπος Θάσου Ονωράτος συμμετέχει στη σύνοδο της Χαλκηδόνας.
- 535 Η Θάσος ανήκει στο θέμα της Μακεδονίας.
- 565 Κατακτήθηκε από τους Αβάρους αλλά σύντομα την ανακατέλαβε ο αυτοκράτορας Ηράκλειος.
- 700-750 Η Θάσος έχει έναν επίσκοπο ονόματι Αλέξανδρο.
- 765 Το νησί λεηλατείται από πειρατές, κυρίως Σλάβους.
- 829 Οι Ανδαλουσιανοί κουρσάροι νικούν στη Θάσο το στόλο του αυτοκράτορα Θεοφίλου.
- 904 Οι Σαρακηνοί κυριεύουν το νησί και με την ξυλεία του κατασκευάζουν πολιορκητικές μηχανές για την πολιορκία της

- Θεσσαλονίκης.
- 1161 Επίθεση κατά της Θάσου από τον Κόμη της Τρίπολης Ραημόν Πουατιέ.
- 1204 Οι Βενετοί καταλαμβάνουν το νησί. Ο δόγης Νταντόλο επισκευάζει τα τείχη και την ακρόπολη.
- 1261 Η Θάσος περνάει στα χέρια των Βυζαντινών.
- 1306 Οι Γενουάτες κυριεύουν τη Θάσο.
- 1397 Η Θάσος είναι έδρα Αρχιεπισκόπου.
- 1353-1455 Η Θάσος παραμένει υπό την κυριαρχία των Γκατιλούζι.
- 1455-1813 Ο Σουλτάνος Μωάμεθ Β΄ κυριεύει τη Θάσο.
- 1519 Η Θάσος έχει πέντε κοινότητες: Λιμάνχισαρ, Θεολόγος, Γενίχισαρ, Μπουλγκάκ και κάστρο της Κακής Ράχης.
- 1770-1774 Ρωσική κατοχή της Θάσου.
- 1821 Η Θάσος παίρνει μέρος στην επανάσταση με αρχηγό τον Πρόεδρό της Χατζηγιώργη από το Θεολόγο.
- 1813-1902 Η Θάσος ανήκει στην Αίγυπτο. Ο ιδρυτής της Αιγυπτιακής δυναστείας Μεχμέτ Αλή ζήτησε το νησί κι ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ το παρεχώρησε.
- 1902 Τον Μάρτιο, πανθασιακό συλλαλητήριο στο Θεολόγο με δύο νεκρούς. Τον Απρίλιο η Θάσος επιστρέφει στην τουρκική διοίκηση.
- 1912 Στις 18 Οκτωβρίου οι Έλληνες απελευθερώνουν τη Θάσο.

Ἄγγελον Παρίοις Τελεσίκλεες, ὡς σε κελεύω
νήσω ἐν Ἡερίῃ κτίζειν εὐδείελον ἄστυ.
Εὐσέβιος

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΣΙ

Η Θάσος είναι το βορειότερο νησί του Αιγαίου και έχει σχήμα σχεδόν κυκλικό. Το μέγιστο πλάτος της από τα δυτικά προς τ' ανατολικά είναι 22 χλμ. Το μήκος της από τα βόρεια προς τα νότια είναι 26 χλμ. Έχει επιφάνεια 393 τετρ. χιλιόμετρα, δηλαδή 393.000 στρέμματα. Η οδική περίμετρος του νησιού είναι 92 χιλιόμετρα.

Βρίσκεται σε Βόρειο πλάτος $40^{\circ} 40'$ και σε Ανατολικό μήκος $40^{\circ} 40'$.

Η πρωτεύουσα της Θάσου, Λιμένας ή Θάσος, απέχει από την Καβάλα 18 ναυτικά μίλια, από τον Άθωνα 38, από τη θρακική παραλία 6, από τη Λήμνο 47 και από τη Σαμοθράκη 45 ναυτικά μίλια.

Η Θάσος από το 1998 (Νόμος Καποδίστριας) είναι ένας Δήμος με έδρα το Δημοτικό Διαμέρισμα του Λιμένα (3.140 κάτοικοι) και ακόμη εννιά Δημοτικά Διαμερίσματα: Ραχώνι 720 κάτοικοι, Πρίνος 1.361, Σωτήρας 392, Καλλιράχη 1.282, Μαριές 559, Λιμενάκια 2.452, Θεολόγος 1.748, Ποταμιά 1.262, και Παναγία 849 κάτοικοι. Όλος ο Δήμος Θάσου έχει 41 οικισμούς (Απογραφή 2001). Ο Θεολόγος αποτελεί από το 2004 την ιστορική έδρα του νησιού.

Παρά το ότι από τις πυρκαγιές της δεκαετίας 1980-'90 κάηκαν πάνω από 200.000 στρ. δάσους και δασικών εκτάσεων, η επιφάνεια του νησιού, βραχώδης σε ορισμένα επικλινή σημεία της, είναι κατάφυτη κυρίως από την τραχεία πεύκη (80%) στην οποία είναι γνωστό ότι το έντομο *Marchalina hepenica* εκκρίνει το μελιτοφόρο υγρό του και συμβάλλει στην ανάπτυξη της μελισσοτροφίας στο νησί¹. Επίσης έχει μαύρη πεύκη (αγριόπενκα), βελανιδιές, πλατάνια, έλατα, φλαμουριές, κέδρους, δάφνες, αγριελιές, λεύκες, σκίνα, κρानιές, μυρσίνες, ρείκια, ξυλοκερατιές, κουκουδιές.

Οι Θάσιοι, όταν αναφέρουν τη λέξη δέντρο, εννοούν αποκλειστικά το ελαιόδεντρο, αφού το 95% της δεντροκαλλιέργειας (75.000 στρ.) αποτελείται από

1. Η Θάσος είναι από τα πλέον ενδιαφέροντα κέντρα παραγωγής μελιού στη χώρα. Με ευνοϊκές συνθήκες η παραγωγή του μελιού μπορεί να ξεπεράσει τους 2.000 τόνους το χρόνο.

ελαιόδεντρα ποικιλίας θρουμπολιάς² (1.000.000 ελαιόδεντρα).

Επίσης καλλιεργούνται καρυδιές, καστανιές, συκιές, αμυγδαλιές, κερασιές, βυσινιές, λεπτοκαρυές, δαμασκηνιές, κυδωνιές, μηλιές, βερικοκιές, ροδακινιές, μουριές³. Ακόμη, στο νησί φυτρώνουν πάνω από 150 αρωματικά και θεραπευτικά βότανα, κάποια από τα οποία δεν ευδοκιμούν πουθενά αλλού στον κόσμο.

Το κλίμα είναι εύκρατο και υγιεινό. Το καλοκαίρι είναι δροσερό και όχι πολύ ζεστό. Ο χειμώνας δεν είναι τόσο ψυχρός, όσο σε άλλους τόπους με το ίδιο γεωγραφικό πλάτος, εξαιτίας της επίδρασης της θάλασσας.

Η ατμόσφαιρα είναι διάφανη, ο αέρας καθαρός, η υγρασία μέτρια. Σπάνια χιονίζει στα ορεινά. Το καλοκαίρι, όποτε βρέχει, η βροχή είναι σύντομη. Σπάνια πέφτει και χαλάζι⁴.

Ο σημερινός πληθυσμός του νησιού, σύμφωνα με την Απογραφή του 2001, είναι 13.765 κάτοικοι, οι οποίοι ασχολούνται με τον τουρισμό⁵, τις καλλιέργει-

2. «Από τα 75.000 στρέμματα που καλλιεργούνται τα 22.000 μόνο είναι ποτιστικά, ενώ τα υπόλοιπα είναι ξηρικά. Ο μέσος γεωργικός κλήρος στο νησί είναι 18 στρέμματα, η δε μέση παραγωγή της τελευταίας δετίας είναι 1.995 τόνοι ελαιολάδου και 1.320 τόνοι βρώσιμων ελιών». Μανιταράς Θεόδωρος, Πρακτικά Συνεδρίου, Το παρόν και το μέλλον της ελαιοκαλλιέργειας στη Θάσο, (2001), σελ. 21.

3. Σε μικρότερη κλίμακα και κυρίως για ίδια κατανάλωση.

4. Για το κλίμα της Θάσου υπάρχει και μαρτυρία του πατέρα της Ιατρικής Ιπποκράτη, ο οποίος ήρθε και έμεινε στη Θάσο περί τα τέλη του 5ου αι. π.Χ. για τρία χρόνια. Οι παρατηρήσεις του είναι καταχωρημένες στα βιβλία του *Επιδημίες*, Α' και Γ' και αφορούν την πρώτη και την τρίτη χρονιά που έμεινε στο νησί:

«Στη Θάσο, τις φθινοπωρινές ισημερίες, τότε που οι Πλειάδες βρίσκονταν στον ορίζοντα (περίπου από 20 Σεπτεμβρίου έως 10 Νοεμβρίου), έβρεχε πολύ, συνέχεια και ήρεμα με νοτιάδες. Το χειμώνα φνυσούσε νοτιάς, βόρειοι αδύνατοι, και είχε ξηρασία. Ο χειμώνας έμοιαζε με άνοιξη. Την άνοιξη και πάλι φνυσούσαν νότιοι άνεμοι, έκανε ψύχρα και ψιλόβρεχε. Το καλοκαίρι είχε συννεφιά χωρίς να βρέχει, αλλά φνυσούσαν και μελτέμια. Όταν άρχισε η άνοιξη με μεσημβρινές ατμοσφαιρικές συνθήκες και ξηρασία και ο καιρός πήρε βοριάς, μερικοί κρονολογούσαν και πάθαιναν πυρετούς...». Ιπποκράτους *Επιδημιών* Α' II 598.

«Στη Θάσο, πριν την ανατολή του Αρκτούρου και σ' όλη του διάρκεια (δηλαδή λίγο πριν από την ισημερία του φθινοπώρου) έβρεξε πολύ και φνυσούσε βοριάς. Όταν πλησίαζε η ισημερία και μέχρι τη δύση των Πλειάδων (περίπου 50 μέρες μετά την ισημερία), έβρεξε λίγο και φνυσούσε νοτιάς. Ο χειμώνας είχε βοριάδες, ξηρασία, κρύα, δυνατούς ανέμους και χιόνια. Λίγο πριν την εαρινή ισημερία, είχε μεγάλη κακοκαιρία. Την άνοιξη φνυσούσαν βοριάδες και είχε ξηρασία, ψιλοβρόχια και κρύο. Το θερινό ηλιοστάσιο, μέχρι τα κυνικά καύματα, είχε λίγες βροχές και ψύχρα. Μετά τα κυνικά καύματα, μέχρι την ανατολή του Αρκτούρου, το καλοκαίρι ήταν ζεστό με συχνούς και απότομους καύσωνες. Δεν έβρεξε και φύσηξαν μελτέμια. Όταν πλησίαζε η ανατολή του Αρκτούρου είχε βροχές και νοτιάδες μέχρι την ισημερία...». Ο.π., II 639.

5. Η αύξηση της τουριστικής κίνησης έκανε πολλούς κατοίκους του νησιού να αλλάξουν επαγγέλματα και να ασχοληθούν κυρίως με τα τουριστικά. Σήμερα υπολογίζεται ότι πάνω από το 70% των κατοίκων του νησιού ασχολείται και ζει από τον τουρισμό.

ες, την κτηνοτροφία⁶, τη μελισσοκομία, την ελαιοκομία και την εξόρυξη των μαρμάρων⁷. Η μετανάστευση μπορούμε να πούμε πως έχει πια σταματήσει.

Το έδαφος και το υπέδαφος του νησιού αποτελείται από κρυσταλλοπαγή στρώματα μαρμάρων, σχιστόλιθων και μεταλλοφόρων πετρωμάτων. Υπάρχει χαλκός (Αστρίς, Θημωνιά, Κοίνυρα), μόλυβδος, άργυρος, ψευδάργυρος ή κασσίτερος (Λιμενάκια), σίδηρος (Καλλιράχη), μίνιο (στη θέση Κρασοβίτσα της περιοχής Θεολόγου), στυπτηρία ή στύψη (στη θέση Στυπολάγκαδα Θεολόγου).

Η διαμόρφωση του εδάφους είναι περίπλοκη. Το νησί διασχίζεται από μια οροσειρά η οποία πηγαίνει προς όλες τις κατευθύνσεις, με υψηλότερη κορυφή της το Υψάριο ή Ψαριό με ύψος 1204 μ.

Μια οροσειρά προς τα βόρεια, χωρίζει τα όρια των χωριών Παναγία και Ποταμιά από τ' άλλα χωριά, που βρίσκονται δυτικά του νησιού. Περνά από τον Προφήτη Ηλία του Ραχωνιού και καταλήγει στο ακρωτήριο Παχύς.

Μια άλλη οροσειρά πάει προς τα δυτικά και διασπάται σε μικρότερες. Αυτές πάλι, χωρίζουν τα χωριά Ραχώνι, Καζαβήτι και Σωτήρος. Προς τη θάλασσα αφήνει χώρο να σχηματιστούν μικρές πεδιάδες.

Μια άλλη οροσειρά, προς τα νοτιοδυτικά, περνά απ' τα χωριά Καλλιράχη και Μαριές, κι από πάνω τους σχηματίζει την κορυφή Άης-Μάτης. Από κει φτάνει στη θάλασσα χωρίς να απολήγει σε ακρωτήριο.

Μια άλλη, παράλληλη σχεδόν προς την παραπάνω, χωρίζει το Κάστρο από το Θεολόγο, κατεβαίνει κι αυτή και, πριν φτάσει στη θάλασσα, αφήνει χώρο στον κάμπο Κάστρου και Ποτού.

Μια άλλη, η πιο μεγάλη απ' όλες, αποτελείται απ' τους απόκρημνους βράχους Κρανίδι και πηγαίνει προς τ' ανατολικά. Απ' τον Προφήτη Ηλία αρχίζει

6. Υπολογίζεται ότι πάνω στο νησί υπάρχουν περίπου 40.000 αιγοπρόβατα, ελευθέρως ή ανεξέλεγκτης βοσκής, χωρίς σταυλισμό ή άλλες υποδομές εκτροφής και συστηματικής εκμετάλλευσης.

7. Μεγάλη εξόρυξη μαρμάρων στη Θάσο έγινε, όπως μαρτυρούν τα ίχνη που υπάρχουν σήμερα, από τον 6ο π.Χ. αι. μέχρι τον 6ο μ.Χ. αι. κυρίως στις περιοχές Λιβάδι, Θημωνιά, Αλυκή, Φανός κλπ. Από το 1979 όμως και μετά, αφότου έκλεισαν τα λατομεία μαρμάρου της Πεντέλης, εγκαταστάθηκε στη Θάσο μεγάλος αριθμός λατόμων οι οποίοι επεδίωξαν με κάθε τρόπο να εξάγουν το λευκό μάρμαρο, το φημισμένο "Δολομίτικο" που υπάρχει άφθονο στο νησί. Η πολιτεία βρέθηκε ανέτοιμη να αντιμετωπίσει την έντονη δραστηριότητα εξόρυξης του με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν σοβαρές καταστροφές στο φυσικό περιβάλλον του νησιού. Παρά τις πιέσεις των φορέων όμως, μέχρι σήμερα κανένας σοβαρός προγραμματισμός για ουσιαστική αποκατάσταση του περιβάλλοντος δεν έχει γίνει και δυστυχώς οι καταστροφές στο περιβάλλον, κυρίως στις περιοχές Σαλιάρα, Τρεις γκρεμοί, Μούργενα και σε άλλα σημεία του νησιού από τις λατομικές δραστηριότητες ήδη είναι τεράστιες.

να χαμηλώνει απότομα και χωρίζεται σε δυο μικρότερες: Η μια πάει προς τ' ανατολικά, αποτελεί την οροσειρά Φανός και καταλήγει στη θάλασσα στο ακρωτήριο Καλόγερος. Η άλλη πάει ομαλά μέχρι την Αγία Κυριακή κι από εκεί αρχίζει πάλι να υψώνεται μέχρι που φτάνει την περιοχή Τσουτσούλα με υψόμετρο 857 μ. Από κει, το κυρίως μέρος της εξακολουθεί να πέφτει μέχρι που φτάνει στη θάλασσα, απέναντι απ' το νησάκι Διαπόρι. Σχηματίζει κι άλλες διακλαδώσεις και φτάνει άλλοτε μέχρι τη θάλασσα στο ακρωτήριο Κονάκι του Ποτού, ενώ άλλοτε σταματά και δίνει τη θέση της σε πεδιάδες, όπως στην Αστροίδα.

Οι ακτές της Θάσου είναι σχεδόν ομαλές στα βόρεια και βορειοδυτικά, αλλά είναι πολυσχιδείς σ' όλο το υπόλοιπο νησί.

Στα βόρεια έχουμε τον κόλπο του Λιμένα, ανάμεσα στο ακρωτήριο Παχός και στο πολύ μικρότερο Εβραιόκαστρο ή Βρουόκαστρο. Είναι ο πιο ασφαλής κόλπος του νησιού, το μέρος όπου βρισκόταν το αρχαίο λιμάνι. Απέναντί του, σε μικρή απόσταση, βρίσκεται το άγονο και ακατοίκητο νησί Θασοπούλα.

Προς τα ανατολικά βρίσκεται ο κόλπος Παναγίας και Ποταμιάς που χωρίζεται σε δυο μικρότερους. Λίγο πριν από την είσοδο του κόλπου Παταμιάς βρίσκεται το νησάκι Κραμβούσα⁸ (ή Γραμπούσα), ακατοίκητο κι αυτό. Απέναντί του, στη στεριά, βρίσκεται το ακρωτήριο Φουρνί.

Παρακάτω, ανάμεσα στο ακρωτήριο Καλόγερος ή Κοιμένος Κάβος και στο ακρωτήριο Διαπόρι, απλώνεται ο κόλπος των Κοινύρων. Μέσα στον κόλπο, σε μικρή απόσταση από την παραλία, βρίσκεται το νησί των Κοινύρων, το πιο μεγάλο απ' τα νησάκια της Θάσου. Κοντά σ' αυτό, νοτιότερα σε απόσταση 2 χλμ. βρίσκεται και το νησάκι Διαπόρι. Μέσα στον κόλπο των Κοινύρων υπάρχει ξέρα 26 τ.μ. η οποία δυσκολεύει την κίνηση των πλοίων.

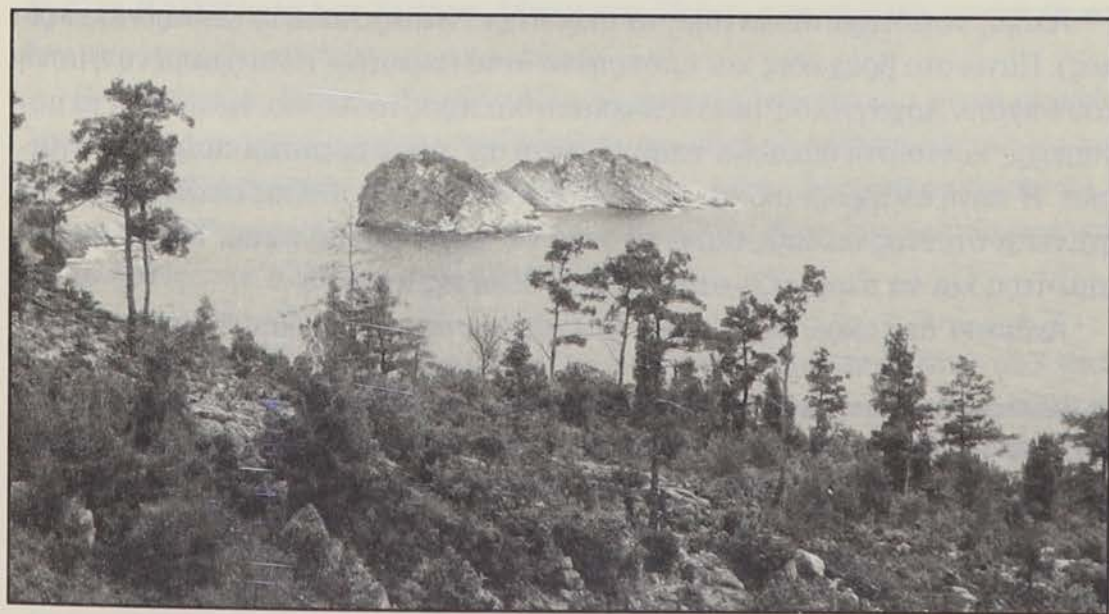
Πηγαίνοντας νοτιότερα συναντάμε το ακρωτήριο Σταυρός. Ανάμεσα στο ακρωτήριο Διαπόρι και σ' αυτό, βρίσκεται μια άγρια παραλία. Η παράδοση και η σκωπτική διάθεση των κατοίκων των άλλων χωριών θέλει να την κατοικούν αγριάνθρωποι, οι Μπαμπριώτες. Η περιοχή ολόκληρη ονομάζεται Μπάμπουρας και φτάνει στη θάλασσα με το ομώνυμο ακρωτήριο.

Ανάμεσα στο ακρωτήριο Μπάμπουρας και στη χερσόνησο της Αλυκής βρίσκεται ο κόλπος του Αγίου Ιωάννη Λουκά. Ο απάνεμος αυτός κολπίσκος, σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα, θεωρείται ότι είχε ζωτική σημασία κατά

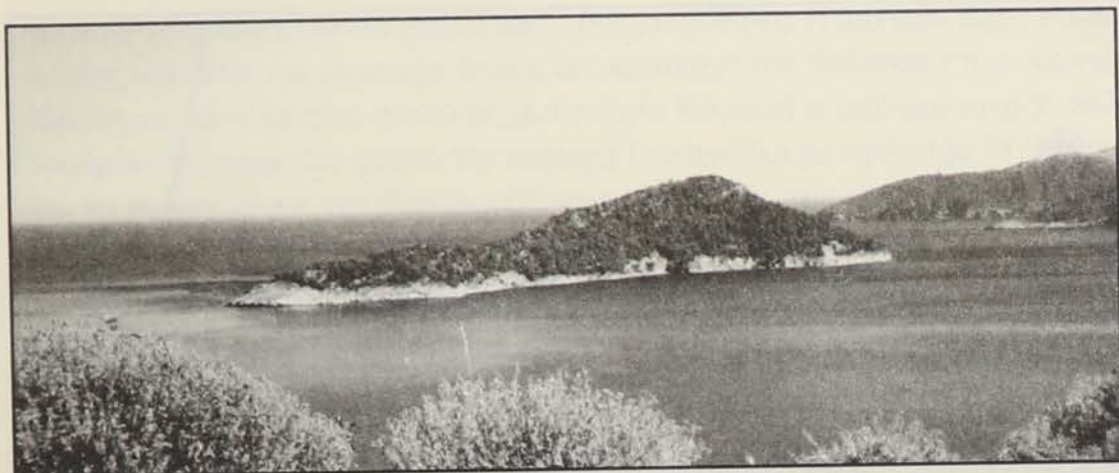
8. Στο νησάκι αυτό ασκήτευσε, περί το 840 μ.Χ., ο όσιος Δανιήλ, ο Θάσιος του οποίου η μνήμη γιορτάζεται στις 12 Σεπτεμβρίου στο ομώνυμο εκκλησάκι που υπάρχει εκεί. Βλ. Αθανασίου Διαλεκτόπουλου: *Η Κραμπούσα της Θάσου ως τόπος άσκησης και ο όσιος Δανιήλ ο εν τω Θασίω*. Εκδ. "Παρουσία".

Το νησί Θασοπούλα

Το νησάκι Κραμβούσα (ή Γραμπούσα)

Το νησί των Κοινύρων

την αρχαιότητα.

Η χερσόνησος της Αλυκής σχηματίζει δύο κολπίσκους: το βόρειο της Ιεριχούς και το νότιο της Αλυκής. Εδώ και στα Κοίνυρα έβρισκαν συνήθως καταφύγιο οι πειρατές.

Λίγο νοτιότερα συναντάμε τον κόλπο Θημωνιά. Δεξιά όπως μπαίνουμε, υπάρχει η μικρή κοιλάδα Σκίδια όπου φυτρώνει άφθονη αλισφακιά (φασκόμηλο).

Ακόμη νοτιότερα συναντάμε το ακρωτήρι Ντεμίρ Χαλκός (Σιδερένιος κρείκος). Πάνω στο βραχώδες και απόκρημνο αυτό ακρωτήρι είναι χτισμένη η μονή του Μιχαήλ Αρχαγγέλου⁹ με εντυπωσιακή θέα προς το Αιγαίο. Κάτω από το μοναστήρι, κοντά στη θάλασσα υπάρχει πηγή απ' όπου οι πιστοί παίρνουν αγίασμα. Η πηγή ανάβρυνε άλλοτε μέσα στο ιερό βήμα της μικρής εκκλησιάς, αλλά φαίνεται ότι ένας σεισμός έκανε το νερό να τρέχει ως πιο κάτω, 118 μέτρα χαμηλότερα και να αναβρύζει στη σημερινή θέση της πηγής¹⁰.

Ανάμεσα στο ακρωτήρι Ντεμίρ Χαλκός και στο παρόμοιο με αυτό ακρωτήρι

9. «Ο ακριβής χρόνος ίδρυσης της μονής του Μιχαήλ Αρχαγγέλου δεν είναι γνωστός. Το πρώτο επίσημο έγγραφο που αναφέρεται στο μοναστήρι είναι ένας χρυσόβουλος λόγος του 1287... Στο μοναστήρι φυλάγεται η εικόνα (εξαπτέρογγο) του Μιχαήλ Αρχαγγέλου, όπου είναι φυλαγμένο ένα κομμάτι του Τιμίου Ήλου, μέρος δηλαδή καρφιού από εκείνα που χρησιμοποιήθηκαν για τη σταύρωση του Χριστού. Η παράδοση θέλει τον Άγιο να μεταφέρει ο ίδιος τον Τιμίο Ήλο από τη μονή Φιλοθέου στη Θάσο... Το τεμάχιο του Τιμίου Ήλου είχε αφιερώσει στη μονή Φιλοθέου ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Νικηφόρος Βοτανειάτης (1078-1081)». Τσιλογεώργης Νικόλαος, *Θασιακά*, τ. 9 (1996), σ. 485-523.

10. Η θρησκευτική παράδοση λέει ότι η πηγή που υπήρχε μέσα στο εκκλησιάκι στέρεψε όταν ένας άπιστος επιχείρησε να τη μολύνει.

Το νησί Παναγία

ρι Αμπάς, βρίσκεται ο κόλπος Λιβάδι.

Μετά το ακρωτήριο Αμπάς, φτάνοντας στην περιοχή Αστρίς με τον ομώνυμο οικισμό, συναντάμε έναν μικρό κολπίσκο, το Καλάμι. Στη συνέχεια τα μικρά ακρωτήρια Σαλονικιός και Οξυάς κάβος σχηματίζουν τον κόλπο της Αστρίδας. Στ' ανοιχτά του κόλπου, σε απόσταση 7 χλμ. βρίσκεται το νησάκι Παναγία.

Τα ακρωτήρια Κονάκι και Κεφαλάς σχηματίζουν ένα μεγάλο κόλπο στον οποίο βρίσκονται ο Ποτός και τα Λιμενάκια. Δυτικά υπάρχει ο κόλπος Άγιος Σίμος, όπου βρίσκεται η Σκάλα Μαριών. Από εδώ και προς βορράν συναντάμε τις Σκάλες Καλλιράχης και Σωτήρα. Μέχρι τον Πρίνο, η ακτή είναι κανονική και δεν παρουσιάζει κόλπους και ακρωτήρια.

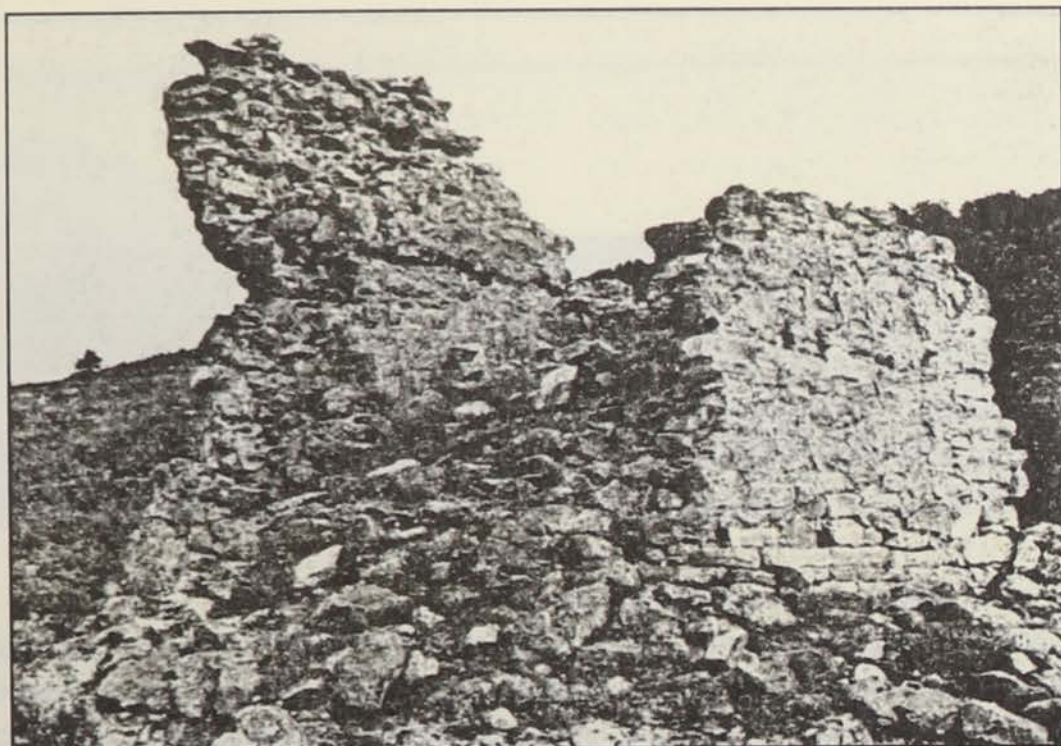
Η χερσόνησος Πρίνος (Μεγάλο Κλαδί) αποτελείται από μια στενή αμμώδη λουρίδα γης η οποία μπαίνει στη θάλασσα και είναι κατάφυτη από πεύκα και πρίνους. Δεξιά βρίσκεται ο κόλπος του Πρίνου. Ακόμη βορειότερα βρίσκεται ο κόλπος του Ραχωνιού. Μετά από αυτόν, συναντάμε έναν δύο κολπίσκους και καταλήγουμε και πάλι στο ακρωτήριο Παχύς.

Επιτροχάδην, θα αναφέρουμε και τους πύργους που υπάρχουν στο νησί. Πολλοί είναι μισοκατεστραμμένοι ή σώζονται μόνο ίχνη τους. Για όσους έχουν ιδιαίτερη ιστορική σπουδαιότητα θα μιλήσουμε σε άλλα κεφάλαια του βιβλίου.

Πύργος του Ακήρατου: Κτίστηκε από το Θάσιο της αρχαιότητας Ακήρατο. Από αυτόν πήρε και το όνομά του το ακρωτήριο Πύργος.

Πύργος του Βαθύ: Τετράγωνος, κατεστραμμένος, βρίσκεται στ' ανατολικά του νησιού, πάνω από τον κόλπο της Παναγίας.

Πύργος στο Ελληνικό ή Αηνικό: Ερειπωμένος όπως και ο προηγούμενος.

Πύργος Πέρα Μαχαλά στο Θεολόγο.

Βρίσκεται στην περιφέρεια Ποταμιάς.

Πύργος στο Γραμμένο: Στη θέση Παλαιοχώρι στην περιφέρεια Θεολόγου, κάτω απ' τα χωράφια βρίσκεται ο κατεστραμμένος αυτός τετράγωνος πύργος. Οι ντόπιοι τον ονομάζουν Φραγκοκκλησιά.

Πύργος στην Περδίκη: Πάνω από τα Κοίνυρα, στο όρος Περδίκη, σώζονται μόνο τα θεμέλια του πύργου αυτού. Για να χτιστεί ο πύργος χρησιμοποιήθηκαν οι ογκόλιθοι από τον αρχαίο δρόμο που οδηγούσε από την Αλυκή στην πρωτεύουσα.

Κουφόκαστρο: Απέναντι από το Θεολόγο. Σώζονται ερείπια.

Πύργος στον Πέρα Μαχαλά: Απέναντι από το Θεολόγο, στη θέση όπου ήταν άλλοτε η συνοικία (μαχαλάς) των οθωμανών, βρίσκεται ένας ασβεστόχτιστος πύργος σχεδόν μισογκρεμισμένος.

Πύργος Θημωνιάς: Βρίσκεται μες στον ομώνυμο κόλπο, πάνω από τη θέση Ψυρονέρια. Είναι κυκλικός, μισοκατεστραμμένος κι έχει περίμετρο 35 μέτρων.

Πύργος στα Παλιομάνδρια: Μόνο ίχνη του αρχαίου αυτού ελληνικού πύργου διακρίνονται στη θέση Λάπα, ανάμεσα Θημωνιά και Αλυκή.

Πύργος στο Λιβάδι: Δεξιά μπαίνοντας στον ομώνυμο κόλπο, πάνω στο

ακρωτήρι Πυργί, είναι χτισμένος με πέτρες απ' τα κοντινά λατομεία· πύργος τετράγωνος.

Πύργος του Αμπά: Μόνον ίχνη του σώζονται πάνω στο ακρωτήριο Αμπάς.

Πύργος Αστρίς: Ο τετράγωνος ερειπωμένος αυτός πύργος βρίσκεται κάτω από το λόφο Ματοτόπι. Από αυτόν οι χωρικοί πήραν πέτρες και τις χρησιμοποίησαν για να φτιάξουν ξερολιθιές.

Πύργος στον Καλουδιό: Βόρεια από την Αστρίδα, στη θέση Καλουδιός, υπάρχει πύργος κατεστραμμένος, κτισμένος με πελώριους τετράγωνους ογκόλιθους. Ομοίος του υπάρχει και βορειότερα, στο Καμναροκάδικο.

Πύργος Κάστρου: Μόνο τα ερείπια των θεμελίων του σώζονται, κάτω απ' τα μεταλλεία της περιοχής Λιμεναρίων.

Πύργος Μαριών: Μόνο ίχνη σώζονται από τον αρχαίο ελληνικό αυτό πύργο στην παραλία των Μαριών.

Πύργος Τσουκνίδας: Στη δεξιά όχθη του χειμάρρου Καζαβήτι, διακρίνονται τα ερείπια τετράγωνου αρχαίου ελληνικού πύργου.

Πύργος στο Ραχώνι: Βρίσκεται στην παραλία Ραχωνιού και είναι μάλλον ο μεγαλύτερος πύργος του νησιού.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Χάρτης 1
Η Ελλάδα πριν 7.000.000 χρόνια.

Χάρτης 2
Η Ελλάδα πριν 2.000.000 χρόνια.

Αν ανατρέξουμε στην εξέλιξη που είχαν οι γεωλογικές διεργασίες στο χώρο της Ελλάδας, οι οποίες συνεχίζονται ακόμη και σήμερα, πληροφορούμαστε ότι γεωμορφικά η Θάσος ήταν ήδη νησί πριν από 7.000.000 χρόνια, σε αντίθεση με άλλες περιοχές οι οποίες μορφοποιήθηκαν πολύ αργότερα (Βλ. Χάρτης 1, 2)¹¹.

Η Θάσος βρίσκεται στα βόρεια του Αιγαίου πελάγους, σε πολύ μικρή απόσταση από τα παράλια της Μακεδονίας και της Θράκης, κοντά στον Άθω, στη Σαμοθράκη και στη Λήμνο. Τα πλούσια δάση της, το άφθονο μάρμαρο και το ήπιο κλίμα της συνηγορούν ότι θα πρέπει να κατοικήθηκε από τα πολύ παλιά χρόνια.

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, ελάχιστες ήταν οι πληροφορίες μας για την ύπαρξη ζωής στο νησί που να τη μαρτυρούν αρχαιολογικά ευρήματα πριν από την άφιξη των Παρίων στις αρχές του 7ου π.Χ. αιώνα και την ίδρυση της αρχαίας πόλης της Θάσου.

Μας ήταν γνωστό ότι στα απέναντι παράλια είχαν βρεθεί οικισμοί από το 3000 και το 2000 π.Χ. (Γαληψός, Ακροπόταμος, Ντίκιλι Τας, Μάκρη), οπότε θεωρούνταν λογικό να υπήρχε ζωή και στη Θάσο.

Ήδη όμως οι αρχαιολογικές έρευνες που άρχισαν συστηματικά από τη 11^η Εφορία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων από το 1969, μας πληροφορούν ότι τα αρχαιότερα μέχρι στιγμής προϊστορικά δείγματα ανθρώπινης δραστηριότητας πάνω στο νησί αποτελούν τα ορυχεία ώχρας στη θέση Τζίνες Λιμεναρίων που χρονολογούνται από το 20.300 π.Χ.

11. Βλ. *Γεωγραφία Β' Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, (2002), σ. 84-85.

Ο προϊστορικός οικισμός στο Καστρί Θεολόγου.

Υπάρχουν ακόμη τρεις προϊστορικοί οικισμοί που έχουν ανασκαφεί στο νησί:

α) Ο προϊστορικός οικισμός των Λιμεναρίων ο οποίος εντοπίστηκε το 1986 και ανασκάφτηκε μέχρι το 2002. Από τις αρχαιολογικές έρευνες που έγιναν διαπιστώθηκε ότι η πρώτη κατοίκησή του χρονολογείται λίγο πριν τα μέσα της 6ης π.Χ. χιλιετίας ενώ τα νεότερα αρχαιολογικά στρώματα χρονολογούνται στη 2η χιλιετία π.Χ.

β) Ο προϊστορικός οικισμός στην περιοχή Καστρί Θεολόγου πάνω σε ένα λόφο, που αποτελεί φυσικό οχυρό, αφού από τις τρεις πλευρές του δεν είναι εύκολα προσπελάσιμος και βρίσκεται σε τέτοια θέση, που ελέγχει όλη την κοιλάδα μέχρι τη θάλασσα. Ο οικισμός αυτός, σύμφωνα με τα ευρήματα, χρονολογείται την περίοδο από την Ύστερη Νεολιθική Εποχή μέχρι τους Πρώιμους Χρόνους του Σιδήρου (πριν από το 1150 π.Χ.). Η ύπαρξη σιδηρούχων και άλλων μεταλλευτικών κοιτασμάτων στη γύρω περιοχή, έπαιξε οπωσδήποτε καθοριστικό ρόλο όσον αφορά στην επιλογή του χώρου ίδρυσης του οικισμού αυτού.

γ) Ο προϊστορικός οικισμός που έχει ανασκαφεί στη Σκάλα Σωτήρος είναι

παραλιακός και προφανώς οι δραστηριότητες των κατοίκων του είχαν σχέση με τη θάλασσα. Στη Σκάλα Σωτήρος ο οικισμός περιβάλλεται από ένα είδος κυκλικού τείχους το οποίο χρησίμευε μάλλον για αμυντικές ανάγκες. Τα ευρήματα πολιτισμού και λατρείας από τις ανασκαφικές έρευνες στις περιοχές αυτές, όπως σχηματοποιημένα ανθρωπόμορφα αγάλματα, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι κάτοικοι της εποχής εκείνης στη Θάσο όχι μόνον υπήρξαν, αλλά επικoinωνούσαν και διατηρούσαν επαφές με τα θρακικά φύλα των απέναντι ακτών και με τον αιγιακό χώρο.

Δεν έχει κλείσει όμως ακόμη το προϊστορικό παζλ των χιλιετιών που μεσολαβούν από το 20.300 π.Χ. (Τζίνες) μέχρι τα μέσα της 6ης π.Χ. χιλιετίας (προϊστορικός οικισμός Λιμεναρίων). Το κενό αυτό των πληροφοριών μας πιστεύουμε ότι θα καλυφθεί μελλοντικά από τις αρχαιολογικές έρευνες.

Όπως υποστηρίζουν μερικοί ιστορικοί, γύρω στα 2000 π.Χ. το νησί κατοικούνταν από Θράκες οι οποίοι είχαν έρθει από τις απέναντι ακτές. Σάιους τους ονομάζει ο Αριστοφάνης, Σίντους ή Σαπαίους ο Στράβων και Ηδωνούς ή Ήδωνες άλλοι αρχαίοι συγγραφείς.

Κατά μία άλλη εκδοχή, αυτή του αρχαιολόγου Κ. Φρέτριχ, υποστηρίζεται ότι την ίδια εποχή το νησί εποίκίζεται από τους Κάρες. Οι Κάρες, λαός σημιτικός με γλώσσα ακατάληπτη από τους Έλληνες, κατοικούσαν στην περιοχή γύρω από το Μαϊάνδρο ποταμό, όπου αργότερα ήταν η Μίλητος. Στην εποχή της ακμής τους φημίζονταν ως άριστοι πολεμιστές και ισχυροί θαλασσοπόροι και, όπως αναφέρει ο Όμηρος, είχαν συμμετάσχει στον Τρωικό πόλεμο ως σύμμαχοι των Τρώων. Σύμφωνα με τον Κ. Φρέτριχ, στις αρχές του 2000 π.Χ. επέδραμαν κατά της ηπειρωτικής Ελλάδας και έφτασαν μέχρι τις ακτές του Εύξεινου Πόντου. Τότε κατέλαβαν πολλά νησιά και μεταξύ αυτών και τη Θάσο.

Υπάρχει όμως και άλλη εκδοχή την οποία υποστηρίζουν οι αρχαιολόγοι Γιάκομπς και Φίντλεντερ. Κατ' αυτούς, οι πιο παλιοί κάτοικοι του νησιού ήταν Έλληνες. Την άποψή τους αυτή τη στηρίζουν στους μύθους του Ηρακλή και στη λατρεία του, που επικρατούσαν στο νησί.

Ο Ηρόδοτος, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, υποστηρίζει ότι η Θάσος εποίκιστηκε από τους Φοίνικες γύρω στα 1600 π.Χ.

Η ονομασία της Θάσου

Στο ερώτημα ποιοι τελικά είναι οι παλιότεροι κάτοικοι της Θάσου, ποια από τις υπάρχουσες εκδοχές είναι σωστή, δεν μπορεί να μας απαντήσει ούτε το όνομα του νησιού. Η ονομασία του αντί να διασαφηνίζει, περιπλέκει ακόμη περισσότερο τα πράγματα.

Οι αρχαίοι συγγραφείς έδιναν στο νησί τα ονόματα:

Αιθρία, γιατί είχε καθαρό ουρανό.

Χρύση, γιατί είχε χρυσάφι.

Ηερή (Αερία), για τον καθαρό και δροσερό αέρα της.

Ακτή της Δήμητρας, για τους πολλούς και εξαιρετικούς ξηρούς καρπούς.

Ηδωνίς ή Οδωνίς, ίσως από τους Θράκες Ήδωνες ή για την ευχαρίστηση που προσένουσε στους κατοίκους και επισκέπτες της.

Ας δούμε όμως και το όνομα “Θάσος”. Αυτό προήλθε μάλλον από τη λέξη “Δάσος” (το νησί είχε δάση από τα πολύ παλιά χρόνια), με μετατροπή του Δ σε Θ –μετατροπή που έχει γίνει παρόμοια και σε άλλες λέξεις. Άλλοι, επισημαίνουν την ομοιότητα του ονόματος “Θάσος” με καρικές λέξεις όπως Άσος, Κάσος, Βράσιοι. Μερικοί πάλι, υποστηρίζουν ότι η Θάσος πήρε το όνομά της από το Θάσο, γιο του Ποσειδώνα¹².

Σήμερα θεωρείται επικρατέστερη η εκδοχή που μας δίνει ο Ηρόδοτος¹³, ο οποίος επισκέφθηκε τη Θάσο κατά μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα:

«Τα καλύτερα (μεταλλεία) είναι εκείνα που ανακάλυψαν οι Φοίνικες, όταν ήρθαν με τον Θάσο να εγκατασταθούν στο νησί αυτό, που τώρα έχει πάρει το όνομά του από τον ίδιο αυτόν Φοίνικα, τον Θάσο. Τα μεταλλεία της Θάσου βρίσκονται στις περιοχές Αίνυρα και Κοίνυρα, απέναντι από τη Σαμοθράκη. Είναι ένα μεγάλο βουνό που το έχουν ανασκάψει αναζητώντας μέταλλο».

Ο εποικισμός του νησιού από τους Φοίνικες θα πρέπει να τοποθετείται στα 1600-1500 π.Χ. Ο Ηρόδοτος πριν έρθει στη Θάσο είχε επισκεφθεί και τη Φοινίκη. Μας λέει λοιπόν:

«Είδα στην Τύρο και άλλο ιερό του Ηρακλή, που είχε την επωνυμία Θάσιος. Πήγα και στη Θάσο, όπου βρήκα ιερό του Ηρακλή που έστησαν οι Φοίνικες, οι οποίοι όταν ξεκίνησαν με τα καράβια τους για να αναζητήσουν την Ευρώπη, έκτισαν τη Θάσο. Κι αυτά έγιναν πέντε γενεές ανθρώπων πριν απ' τη γέννηση του Αμφικρύω-»

12. «Θάσος από Θάσον καλείται Ποσειδώνος υιού». Απολλόδωρος Β. ΙΙΙ. 3

13. Ηρόδοτος, ΣΤ', 46.

να Ηρακλή στην Ελλάδα. Απ' αυτά που εξιστόρησα, φαίνεται καθαρά ότι ο Ηρακλής ήταν παλιός θεός».

Ο θεός Ηρακλής δεν έχει καμιά σχέση με τον ελληνικό ήρωα. Ταυτίζεται, πιθανότατα, με την κυριότερη θεότητα της Τύρου, τον Μελκάρτ. Τη λατρεία του Ηρακλή την έφεραν στη Θάσο οι Φοίνικες και την επανεισήγαγαν αργότερα στην πατρίδα τους με την επωνυμία "Θάσιος Ηρακλής".

Σχετικά με την έλευση των Φοινίκων στη Θάσο, η μυθολογική παράδοση που αναφέρει ο Ηρόδοτος¹⁴ έχει ως εξής:

Φοίνικες έμποροι έκλεψαν με δόλο από το Άργος την κόρη του βασιλιά Ινάχου, την Ιώ, και την πήγαν στη Φοινίκη. Στη συνέχεια Κρήτες ή Αργείοι έμποροι ή ληστοπειρατές, θέλοντας να εκδικηθούν την προσβολή που έγινε στους Αργείους απήγαγαν από την Τύρο, πρωτεύουσα της Φοινίκης, την κόρη του Βασιλιά Αγήνορα και της Τηλεφάσσης, την Ευρώπη. Οι Φοίνικες, την αρπαγή αυτή της βασιλοπούλας τους τη θεώρησαν βαριά προσβολή και γι' αυτό ο βασιλιάς Αγήνορας έστειλε αποστολή προς αναζήτηση της Ευρώπης με αρχηγούς τους γιους του Κάδμο και Θάσο¹⁵. Κατά την περιπλάνησή τους ο Κάδμος έμεινε στη Βοιωτία και έκτισε τη Θήβα, ενώ ο Θάσος αποίκησε τη Θάσο.

Σύμφωνα με τη μυθολογία πάλι, την Ευρώπη δεν την έκλεψαν ούτε Κρητικοί, ούτε Αργείοι γι' αντεκδίκηση, αλλά ο θεός Ζευς. Είναι γνωστό ότι ο "πατήρ θνητών τε και αθανάτων" Ζευς, κάθε φορά που ερωτευόταν, μεταμορφωνόταν

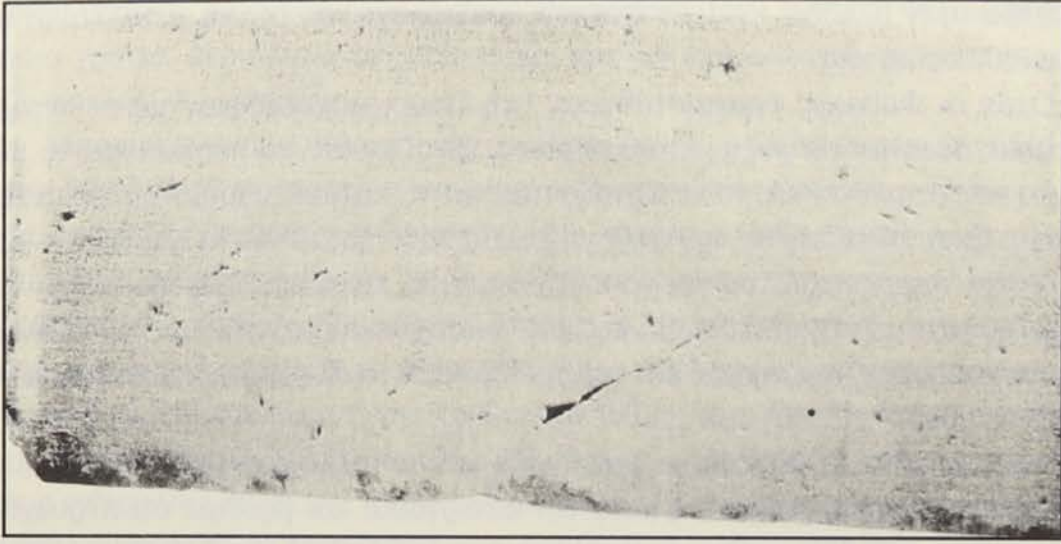
14. Ηρόδοτος, Α', 1-14.

15. Κατ' άλλους, ο Θάσος ήταν γιος του Κίλικα και εγγονός του βασιλιά της Φοινίκης Αγήνορα, ανηψιός της Ευρώπης, του Κάδμου και του Φοίνικα.

Στο ταξίδι τους για την αναζήτηση της Ευρώπης, ο Κάδμος και ο Θάσος κάποια στιγμή χώρισαν και ο πρώτος κατευθύνθηκε στο εσωτερικό της Βοιωτίας όπου έκτισε τη Θήβα το 1519 π.Χ., ενώ ο δεύτερος βγήκε κι εγκαταστάθηκε στη Θάσο, η οποία πήρε από τότε και το όνομά του.

Τη χρονολογία κατά την οποία ο Κάδμος έκτισε τη Θήβα, την πληροφορούμαστε από το *Πάριον Χρονικόν*. Πρόκειται για ένα γραπτό μνημείο το οποίο ονομάστηκε έτσι επειδή προφανώς χαράχτηκε στην Πάρο. Είναι μια μαρμάρινη πλάκα πάνω στην οποία υπάρχει χαραγμένος ένας χρονολογικός πίνακας. Η πλάκα αυτή έχει πλάτος 89 εκατοστά, μήκος 1,16 εκατοστά και πάχος 13 εκατοστά. Είναι χαραγμένη σε δύο στήλες οι οποίες περιλαμβάνουν 93 αράδες με γράμματα της κλασικής ελληνικής γλώσσας μεγέθους δύο εκατοστών περίπου. Περιέχει τις κυριότερες χρονολογίες γεγονότων της Ελληνικής και ιδίως της Αθηναϊκής αρχαιότητας από την εποχή του Κέκρωπα, 1582 π.Χ., μέχρι το 264 π.Χ., δηλαδή χρονικό διάστημα 1318 χρόνων. Το ένα από τα τρία σωζόμενα τμήματα του "Παρίου Χρονικού" βρέθηκε από τον Ανδρέα Βαρούχα το 1896 και σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο της Πάρου. Τα άλλα δύο τμήματα βρίσκονται στην Οξφόρδη της Αγγλίας. Ο Κόμης Θωμάς Χόβαρτ το 1628, μεταξύ άλλων, σε μια περιοδεία του στην περιοχή μας τα "μετέφερε" στην Αγγλία. Βλ. περιοδικό *Παριανά* τεύχος 92, Νικ. Χρ. Αλιπράντης, σ. 53-54.

Με το σκεπτικό ότι κατά την αρχαιότητα οι ναυτικοί ταξίδευαν παραλία παραλία για να φτά-

*Το σωζόμενο στο Μουσείο της Πάρου τμήμα του «Παρίου χρονικού».
(Περ. «Παριανά» τ. 92).*

σε θνητό, σε ζώο ή σε πτηνό, ανάλογα με τις περιστάσεις, για να κατακτήσει την καλή του. Αυτή τη φορά ερωτεύθηκε τη βασιλοπούλα της Τύρου, την Ευρώπη. Κατέβηκε λοιπόν στη Φοινίκη, μεταμορφώθηκε σε ταύρο και την πλησίασε. Η Ευρώπη χάιδεψε το συμπαθέστατο ζώο κι ανυποψίαστη κάθισε στη ράχη του¹⁶. Τότε ο Δίας, με τη βασιλοπούλα στη ράχη του, πήδησε στη θάλασσα και κολυμπώντας την έφερε στην Κρήτη, όπου μεταμορφώθηκε σε νεαρό κι απόκτησε από αυτήν τρία παιδιά: τον Μίνωα, το Σαρπηδόνα και το Ραδάμανθυ.

Αν παραμερίσουμε τη μυθολογία, θα μπορέσουμε να βρούμε ίσως ένα λόγο για την εκστρατεία αυτή των Φοινίκων στην οικονομική κατάσταση της εποχής. Θαλασσοκράτορες οι Φοίνικες, είχαν αναπτύξει τεχνικό και πνευματικό πολιτισμό αξιόλογο και κατοικούσαν στα παράλια της σημερινής Συρίας, του Λιβάνου και του Ισραήλ. Τα καράβια τους όργωναν όλες τις θάλασσες και είχαν φτάσει απ' τις Ινδίες και την Ανατολική Αφρική μέχρι το Αιγαίο, τη Σικελία, τη Μάλτα και έκτισαν την Καρχηδόνα. Δικό τους ήταν το αλφάβητο που χρησιμο-

σουν στον προορισμό τους, θα πρέπει να υποθέσουμε ότι ο Κάδμος με το Θάσο ξεκινώντας από τη Φοινίκη, πέρασαν από τα παράλια της Μ. Ασίας και κατευθύνθηκαν προς βορράν. Λογικό λοιπόν φαίνεται ότι πρώτα ο Θάσος βγήκε στη Θάσο, ενώ ο Κάδμος συνέχισε το ταξίδι του παραπλέοντας τα παράλια της Ελλάδος μέχρι που έφτασε στη Βοιωτία και έκτισε τη Θήβα το 1519 π.Χ., όπως αναφέρεται στο *Πάριο χρονικό*. Δεν ξέρουμε πόσο νωρίτερα από τη χρονολογία αυτή έφτασε ο Θάσος στο νησί.

16. Στη μία όψη του κέρματος των δύο (2) ευρώ απεικονίζεται η αρπαγή της Ευρώπης από τον Δία.

ποιήθηκε στην Ελλάδα, κι είχαν αναπτύξει αξιόλογη ναυπηγική, μεταλλουργία, αγγειοπλαστική κλπ.

Όταν οι Φοίνικες εγκαταστάθηκαν στη Θάσο, ασχολήθηκαν με τη μεταλλουργία: Έκαναν εξόρυξη μεταλλεύματος, έβγαζαν απ' το μέταλλευμα το μέταλλο και, στη συνέχεια, το κατεργάζονταν για να κατασκευάσουν όπλα και εργαλεία. Εκμεταλλεύτηκαν την άφθονη ξυλεία του νησιού για να φτιάχνουν καράβια και τα μάρμαρά του για να κτίζουν ναούς, τείχη και διάφορα οικήματα. Ασχολήθηκαν με την καλλιέργεια της γης, αναμίχθηκαν ειρηνικά με τους παλιότερους κατοίκους του νησιού και τους μετέδωσαν το αλφάβητο και τη θρησκεία τους.

Ανακαλύφθηκαν, στην εποχή μας, όγκοι από μεταλλική σκωρία, υπολείμματα δηλαδή του μεταλλεύματος μετά την κατεργασία και βρέθηκε ότι περιείχαν ακόμα γύρω στο 20% καθαρού μετάλλου (σιδήρου). Από αυτό συμπεραίνουμε ότι οι τεχνικές των Φοινίκων δεν ήταν, με τα σημερινά δεδομένα, αναπτυγμένες, αλλά για την εποχή τους πρέπει να θεωρούνται αρκετά πρωτοποριακές.

Θα περάσουν περίπου οχτακόσια χρόνια από την εγκατάσταση των Φοινίκων στη Θάσο μέχρι τον εποίκισμό της από τους Πάριους, για τον οποίο θα αναφερθούμε σε επόμενο κεφάλαιο.

Η Θάσος στον Τρωικό πόλεμο

Κατά τον Τρωικό πόλεμο, γύρω στα 1200 π.Χ., οι Θάσιοι φαίνεται πως έμειναν ουδέτεροι. Ο Όμηρος¹⁷ λέει ότι ο Οδυσσέας “έκανε ιεράν εκατόμβη στη Χρύση”, για να εξιλεωθούν οι Αχαιοί για την αρπαγή της Χρυσήδας. Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Χρύση βρισκόταν στα παράλια του Ελλησπόντου, ενώ άλλοι την ταυτίζουν με τη Θάσο.

Ακόμα, σύμφωνα με το χρησμό του μάντη Ελένου, ο Οδυσσέας πήγε κοντά στη Θάσο, στη Λήμνο, για να πάρει από το Φιλοκτήτη τα όπλα του. Όπως έλεγε ο χρησμός, για να πέσει η Τροία, έπρεπε να μπουκωθούν στη μάχη τα όπλα του Φιλοκτήτη. Την αποστολή αυτή ανέλαβαν ο Οδυσσέας και ο γιος του Αχιλλέα Νεοπτόλεμος. Ο Φιλοκτήτης, επικεφαλής των Θεσσαλών με επτά τριήρεις κατά της Τροίας, ψάχνοντας να βρει το ναό του Απόλλωνα, τοιμήθηκε από φίδι, πιθανά από οχιά. Ο Όμηρος γράφει ότι αυτό έγινε στη “Χρύση”. Η πληγή του Φιλοκτήτη κακοφόρμισε και οι σύντροφοί του μη μπορώντας να ανεχτούν τις φωνές του από τους φριχτούς πόνους που αισθανόταν, τον παράτησαν στη Λήμνο,

17. Ιλιάδα, Α, 430.

όπου υπάρχει ακόμα το “σπήλαιο του Φιλοκτήτη”. Εκεί έμεινε ο Φιλοκτήτης για δέκα χρόνια, περιπλανιόταν σαν αγρίμι και δεν είχε ακούσει ανθρώπινη λαλιά (Σοφοκλής, *Φιλοκτήτης*).

Μπορούμε ακόμα, βάσιμα, να υποθέσουμε ότι η Θάσος πρέπει να ήταν το νησί των Σειρήνων, το οποίο αναφέρει ο Όμηρος στην Οδύσσεια. Είναι γνωστό ότι ένα απ’ τα βάσανα του Οδυσσέα, ένας πειρασμός που έπρεπε να ξεπεράσει, ήταν το γλυκό τραγούδι των Σειρήνων. Είναι λογική η άποψη που τοποθετεί τις Σειρήνες, όχι κάπου στη μακρινή Σικελία, αλλά στην παραλία Αστρίς της Θάσου με κατάφυτο τον κάμπο της από αμπέλια κατά την αρχαιότητα. Λογική, γιατί κατά την επιστροφή απ’ την Τροία στην Ιθάκη, τότε που τα καράβια ταξίδευαν πηγαίνοντας παραλία παραλία (παρέπλεαν), πιο πιθανό ήταν να πλανηθεί στις ενδιάμεσες θάλασσες παρά στη μακρινή, για τα μέτρα της εποχής, Σικελία. Εξάλλου οι κοπέλες της Θάσου ήταν φημισμένες για την ομορφιά τους, και ιδιαίτερα οι κοπέλες της περιοχής Θεολόγου. Μάγευαν όσους περνούσαν απ’ το νησί τους.

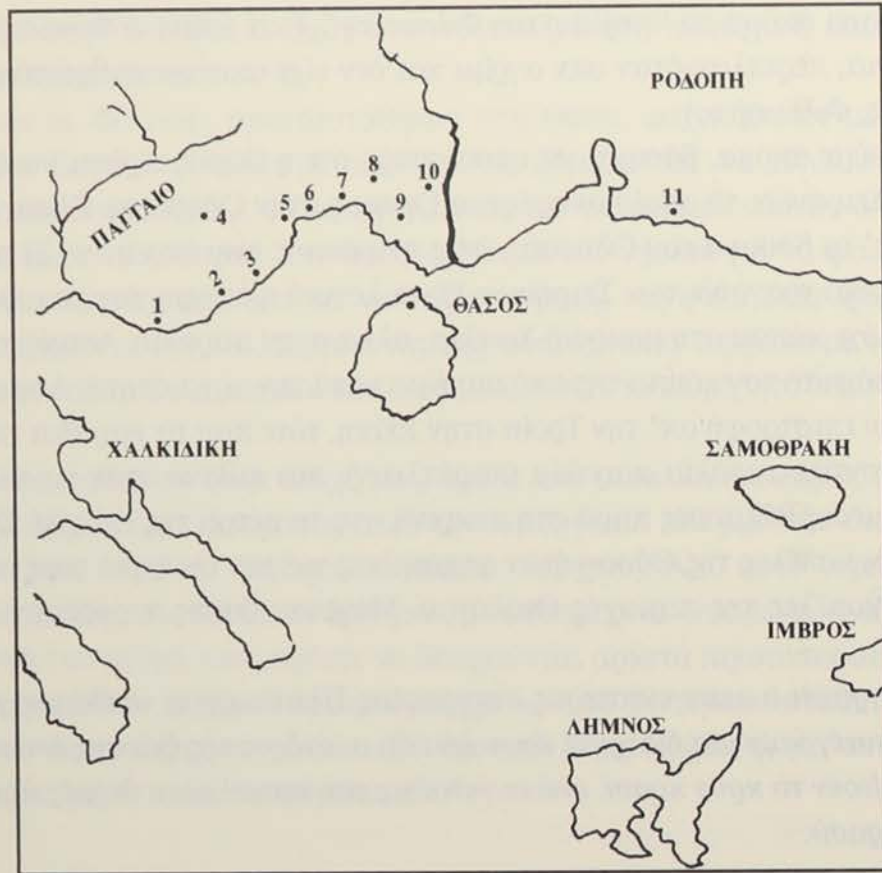
Όπως γράφει ο μεταγενέστερος συγγραφέας Πλούταρχος, «ο Θάσιος γιατρός Αθρινίδης συνέγραψε μια διατριβή, όπου λέει ότι οι άνδρες της Θάσου γίνονται θερμοί όταν πίνουν το κρύο κρασί, ενώ οι γυναίκες του νησιού είναι θερμές και δίχως να πιουν κρασί».

Οι αποικίες των Θασίων

Κατά τον 7ο π.Χ. αι. οι ενωμένοι τότε Θράκες έκαναν επίθεση κατά του νησιού. Κατά μία εκδοχή, οι Θάσιοι τότε ζήτησαν τη βοήθεια των Παριανών, οι οποίοι ήταν έμπειροι πολεμιστές και κατοικούσαν στο αναπτυγμένο νησί Πάρο. Μαζί μ’ αυτούς, όχι μόνον απέκρουσαν τις επιθέσεις των Θρακών, αλλά κι αποβιβάστηκαν στα απέναντι παράλια και ύστερα από σκληρούς αγώνες με τα θρακικά φύλα, οι οποίοι στέφθηκαν από επιτυχίες, ίδρυσαν πλήθος αποικίες.

Οι αποικίες των Θασίων στα παράλια της Μακεδονίας και της Θράκης αποτελούσαν όλες μαζί τη *Θασίων Ήπειρο*. Μερικές ήταν απλώς “εμπόρια”, εμπορικοί σταθμοί δηλαδή, ενώ άλλες προμήθευαν στους Θάσιους ορυκτά, σιτάρι και άλλα δημητριακά.

Στο Β΄ μισό του 7ου π.Χ. αιώνα αρχίζουν να ιδρύονται οι πρώτες αποικίες των Θασίων στη Θράκη. Η *Νεάπολη* (σημερινή Καβάλα) και η *Οισύμη* (σημερινή Νέα Πέραμος) είναι οι αρχαιότερες αποικίες των Θασίων που ξέρουμε. Μέχρι όμως τις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα η Θάσος ίδρυσε ένα μεγάλο αποικιακό κρά-

Αποικίες της Θάσου: (1) Γαληψός, (2) Απολλωνία, (3) Οισύμη, (4) Σκαπτή Ύλη, (5) Αντισάρα, (6) Νεάπολη, (7) Ανώνυμο Εμπόριο, (8) Ακόντισμα, (9) Πίστυρος, (10) Τόπειρος, (11) Στρώμη.

τος, κυρίως στην περιοχή ανάμεσα στο Στρυμόνα και το Νέστο.

Σαν Θασιακές αποικίες, ιστορικά βεβαιωμένες, έχουμε επίσης τις αρχαίες πόλεις *Γαληψός* (παραλία Κάρουνης), *Στρώμη*¹⁸ (κοντά στη Μαρώνια) και *Κρηνίδες* (πάνω σε ένα λόφο κοντά στο Παγγαίο). Εκτός όμως από τα ονόματα αυτών των πόλεων, θα πρέπει να αναφερθεί η ύπαρξη και άλλων Θασιακών μικρών εμπορικών σταθμών, τα οποία ονομάζονταν *Εμπόρια*, ή πόλεων, οι οποίες βρίσκονταν κοντά σε γνωστές Θασιακές αποικίες. Οι πόλεις αυτές, ή *εμπόρια*, είναι η *Αντισάρα*, το *Ακόντισμα*, η *Πίστυρος* και η *Τόπειρος*.

Οι Θασιακές αποικίες, μεγάλες και μικρές πόλεις, είναι κτισμένες σε οχυρές θέσεις απ' όπου ελέγχουν φυσικά λιμάνια με εύφορη ενδοχώρα ή βρίσκονται κοντά σε μεταλλοφόρες περιοχές όπου εκμεταλλεύονται πολύτιμα μέταλλα. Από

18. Όταν ο βασιλιάς Ξέρξης εκστράτευσε κατά της Ελλάδας, περνώντας από τη Στρώμη κατευθύνθηκε προς τα Άβδηρα. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι από τη Στρώμη διερχόταν ο ποταμός Λίσσος, τον οποίο αποξήρανε ο περσικός στρατός όταν ήπιε το νερό του.

μια ανασκαφή στην περιοχή της Νικήσιανης βγήκε το συμπέρασμα ότι εκεί πρέπει να βρισκόταν η Θασιακή αποικία *Σκαπτή Ύλη* με τα πλούσια χρυσωρυχεία της. Στην πόλη αυτή είχε κτήματα ο Θουκυδίδης, όπου κατέφυγε κι έγραψε την ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου. Δεν αναφέρεται σε καμιά ιστορική πηγή ότι η Σκαπτή Ύλη βρισκόταν στο Παγγαίο· ακόμη δε θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι είναι πολύ απίθανο οι Θάσιοι να είχαν διεισδύσει τόσο βαθιά στην ενδοχώρα της Θράκης κατά τον 6ο π.Χ. αιώνα, όταν μόλις το 360 π.Χ. καταφέρνουν να ιδρύσουν την αποικία των Κρηνίδων.

Κατά την αρχαιότητα η πεδιάδα του Παγγαίου ονομαζόταν *Δάτον*. Τόση ήταν η γονιμότητα του εδάφους της ώστε είχε γίνει περίφημη κατά τους αρχαίους χρόνους, η δε (κατά το Στράβωνα) ευχή "*Δάτου αγαθά*", σήμαινε "σου εύχομαι κάθε ευτυχία και χαρά". Με το ίδιο όνομα υπήρχε και πόλη κτισμένη από τους Θάσιους, η οποία στη συνέχεια έγινε μια από τις σημαντικότερες αποικίες τους.

Ο Στράβων αναφέρει κάτι βουνά κοντά στη Μαρώνεια με το όνομα "*Θασιών Κεφαλαί*".

Ο Θάσιος Αρχίας, γιος του Αριστονύμου, αποπειράθηκε να ιδρύσει αποικία στο Βόσπορο, αλλ' αποκρούστηκε από τους Χαλκηδόνιους κι έκτισε στη Θρακική χερσόνησο την *Αίνο* (Στέφανος Βυζάντιος). Απέναντι από την Αίνο βρισκόταν η Στρώμη.

Ο Θουκυδίδης αναφέρεται σε πολλές αποικίες της Θάσου στην ενδοχώρα της Θράκης, χωρίς να μας λέει τίποτε περισσότερο γι' αυτές. Η ύπαρξή τους όμως βεβαιώνεται έμμεσα απ' το γεγονός ότι βρέθηκαν εξαγωγίμα προϊόντα της Θάσου καθώς και νομίσματά της στις παραδουνάβιες χώρες. Βάσιμα λοιπόν μπορούμε να υποθέσουμε ότι θα υπήρχαν τουλάχιστον *εμπόρια* στο δρόμο προς τα εκεί.

Ο Όμηρος αναφέρει την Οισύμη ως Αισύμη και ως σύμμαχο των Τρώων. Η Οισύμη είχε κόψει νομίσματα με τον Ηρακλή στη μια τους όψη και ήταν σπουδαίο εμπορικό κέντρο. Λίγο δυτικότερα από αυτήν ήταν η Γαληψός, κοντά στο Στρυμόνα. Λένε ότι την είχε ιδρύσει ο Γαληψός, γιος του Θάσου και της Τηλέφης, μαζί με τους Παριανούς τον 6ο π.Χ. αιώνα. Δίπλα της ήταν μια άλλη αποικία των Θασιών, η *Απολλωνία*. Και τις δυο τις κατέστρεψε κατά τον 2ο π.Χ. αιώνα ο Φίλιππος Ε΄ της Μακεδονίας.

Θάσος και Πάρος

Δυο εκδοχές υπάρχουν σχετικά με τον ερχομό των Παριανών στη Θάσο, ο οποίος χρονολογείται το 700 π.Χ. περίπου.

Η μία είναι αυτή που λέει ότι ήρθαν όταν τους κάλεσαν οι Θάσιοι για πολεμική βοήθεια εναντίον των Θρακών. Η άλλη είναι αυτή που λέει ότι ήρθαν έπειτα από έναν χρησμό, που δόθηκε από το μαντείο των Δελφών. Ο χρησμός αυτός έλεγε:

*Να πεις στους Παριανούς, Τελεσικλή,
ότι σου παραγγέλλω να χτίσεις στο νησί Αερία (Ηερίη),
μια πόλη που να φαίνεται από παντού.*

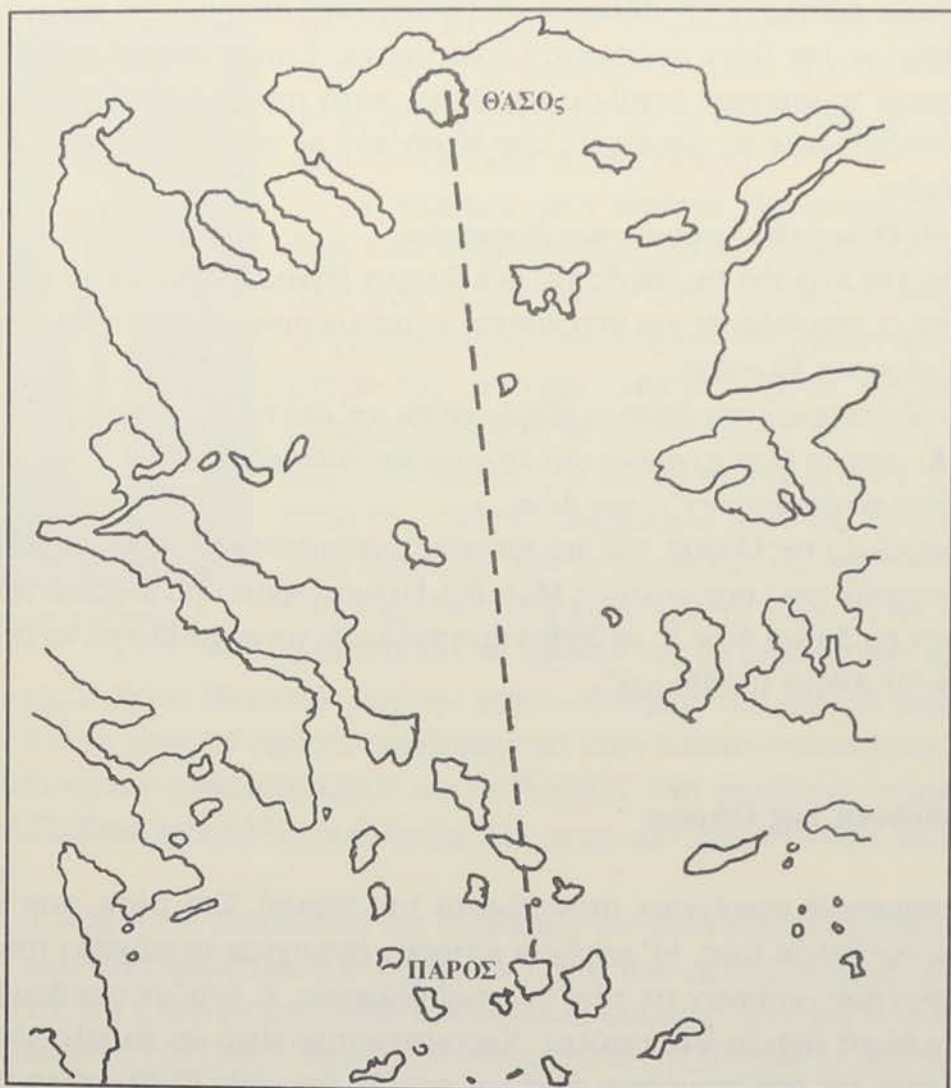
Ο Τελεσικλής ήταν πατέρας του φημισμένου ποιητή της αρχαιότητας Αρχίλοχου. Αυτός μαζί με τον ποιητή και με πολλούς άλλους ήρθε στη Θάσο, απέκρουσε τους Θράκες και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στο νησί. Κατ' άλλους, κατέλαβε αρχικά την ακρόπολη της Θάσου κι ύστερα ολόκληρο το νησί και στη συνέχεια πήγε στα παράλια της Μακεδονίας και της Θράκης και έχτισε τα εμπόρια.

Η νεότερη βιβλιογραφία θέλοντας να τακτοποιήσει τη διαδοχικότητα και την επίδραση που είχαν στη ζωή του νησιού οι εκάστοτε οικιστές της, συναντά δυσκολίες, αφού πολλές φορές δεν υπάρχουν ιστορικά στοιχεία και όταν καταφεύγουμε στη μυθολογία τα συμπεράσματά μας είναι επισφαλής. Σίγουρο είναι ότι ήρθαν οι Φοίνικες στη Θάσο το 1500 π.Χ. και μετά από οχτακόσια χρόνια, το 700 π.Χ. περίπου, οι Παριανοί.

Οι πρώτοι, οι Φοίνικες, χωρίς βλέψεις κατάκτησης και επιβολής, προηγμένοι πολιτισμικά¹⁹ και τεχνολογικά²⁰, με την εγκατάστασή τους στη Θάσο, έθεσαν τις

19. Η βελτίωση των εμπορικών συναλλαγών και η ανάπτυξη της σχετικής αλληλογραφίας οδήγησε τους Φοίνικες στην εφεύρεση του αλφάβητου. Τα σύμβολα της γραφής των άλλων λαών της Εγγύς Ανατολής είτε πρόκειται για τα ιερογλυφικά είτε για τη σφηνοειδή γραφή, απέδιδαν ιδέες ή συλλαβές. Η ελληνική αλφαβητική γραφή προέκυψε κατά τρόπο αφομοιωτικό από το φοινικικό αλφάβητο. Οι Έλληνες προσάρμοσαν τα σύμβολα στις φωνητικές αξίες της ελληνικής γλώσσας και επιπλέον πρόσθεσαν τα φωνήεντα που έλειπαν από το φοινικικό αλφάβητο. Βλ. *Ιστορία του αρχαίου κόσμου*, ΟΕΔΒ, (2000), σ. 35, 82-83.

20. Η περιορισμένη γεωργική παραγωγή οδήγησε τους κατοίκους της Φοινίκης σε ασχολίες του δευτερογενούς και κυρίως του τριτογενούς τομέα της οικονομίας. Πέραν του ότι γνώριζαν την κα-

βάσεις της οικονομικής ανάπτυξης και του πολιτισμού της.

Οι δεύτεροι, οι Παριανοί, όταν ήρθαν στη Θάσο δε βρήκαν κανένα ερημονήσι, αλλά κατοίκους με ανάλογο πολιτισμό, ναυτιλία, πλούτο, εκμετάλλευση χρυσωρυχείων, τείχη, ιερά, κτήσεις στις απέναντι ακτές. Η πολεμική συμμαχία και

τεργασία του σιδήρου, διακρίθηκαν ως τεχνίτες στην κατασκευή όπλων, κοσμημάτων, επίπλων, κεραμικών, στην παραγωγή γυάλινων αγγείων, τα οποία δημιουργούσαν από την άμμο που ήταν άφθονη στη χώρα τους. Κατείχαν το μονοπώλιο της παραγωγής υφασμάτων. Η ξυλεία από το βουνό του Λιβάνου τους έδωσε τη δυνατότητα ναυπήγησης στόλου. Διακρίθηκαν ως θαλασσοπόροι και έμποροι. Στους ξένους λαούς πουλούσαν τα αγαθά της χώρας τους και προμηθεύονταν πρώτες ύλες, ενώ παράλληλα είχαν στα χέρια τους το διαμετακομιστικό εμπόριο των λαών της Μεσογείου, τουλάχιστον μέχρι τον 8ο π.Χ. αιώνα. Βλ. *Ιστορία του αρχαίου κόσμου*, ΟΕΔΒ, (2000), σ. 31-32.

συνεργασία, επέφεραν την πολιτική και θρησκευτική αφομοίωση²¹ και οι δεσμοί της Θάσου με την Πάρο παρέμειναν πολύ στενοί. Έτσι μόνο μπορούμε να κατανοήσουμε το ιστορικό μεγαλείο της Θάσου κατά τους αρχαίους χρόνους και να συνταιριάξουμε τις μαρτυρίες του Ηροδότου με τη ρητή διαβεβαίωση του Θουκυδίδη:

«Η Θάσος είναι αποικία των Παριανών».

Κατά την περίοδο της ακμής της δεν έλειψαν βέβαια, σύμφωνα με τον Αρχίλοχο, και οι τυχοδιώκτες και μετανάστες οι οποίοι συνέρρευσαν στη Θάσο, απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας:

«Μαζεύτηκαν στη Θάσο οι εξαθλιωμένοι απ' όλο το Πανελλήνιο...

Κι αυτή (η Θάσος) στέκει σαν τη ράχη του γαιδάρου

που στεφανώνουν τ' άγρια δάση...»

Το μεγαλείο της Θάσου, του πιο πυκνοκατοικημένου νησιού του Αιγαίου κατά την αρχαιότητα (αρχαιολόγος Μπελόζ), θα ακτινοβολεί για περίπου τρεις αιώνες, τον 6ο, 5ο και 4ο π.Χ. σε βαθμό που πολλοί ξένοι αρχαιολόγοι να την ονομάσουν “Η Αθήνα του Βορρά”.

Τα προϊόντα της Θάσου

Η παραγωγή στηρίχτηκε στον πλούτο του νησιού. Στα δάση, που έδιναν άφθονη την ξυλεία τους. Μ' αυτήν οι κάτοικοι έφτιαχναν τα καράβια τους (*μακρές νήες*) που όργωναν τις τότε γνωστές θάλασσες κι έχτιζαν οικοδομήματα. Μεγάλο μέρος της εξαγόταν κιόλας. Χαρακτηριστικό είναι ότι παρόλο που η εκμετάλλευσή της δεν σταμάτησε ποτέ και παρόλο ότι κάθε 30-40 χρόνια έχουμε και μια καταστροφική πυρκαγιά, το νησί εξακολουθεί να αναγεννιέται, να είναι πάντα δασωμένο. Σημειώνουμε ακόμα, εδώ, ότι η ξυλεία ήταν η αφορμή για το επεισόδιο Ν. Ψιακή στα τέλη του 19ου αιώνα.

Μεγάλος ήταν και ο ορυκτός πλούτος του νησιού και των αποικιών του στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Καταρχήν, πάνω στο νησί υπήρχε χρυσάφι. Υπήρχε όμως και διατηρούσε χρυσορυχεία στη Σκαπτή Ύλη που ήταν αποικία της. Στο Παργαίο υπήρχε και ασήμι.

Το σίδηρο τον εκμεταλλεύτηκαν, όπως είπαμε, πρώτοι οι Φοίνικες. Αλλά με-

21. Τα δυο νησιά είχαν το ίδιο ημερολόγιο, τις ίδιες λατρείες και τους ίδιους θεσμούς. Ο Ακίρατος, σε μια αναθηματική επιγραφή στο θεό Ηρακλή, γράφει: *Στον Ηρακλή ανέθεσε σ' εμένα (την επιγραφή) ο Ακίρατος, που μόνον αυτός έγινε άρχοντας μαζί στη Θάσο και στην Πάρο.*

Ο κριοφόρος κούρος.

τάλλευμα υπήρχε και εξορυσσόταν τον περασμένο αιώνα μέχρι τη δεκαετία του 1960 στην ευρύτερη περιοχή των Λιμεναριών και σε άλλες περιοχές του νησιού. Το νησί είχε και κασσίτερο.

Το μάρμαρο ήταν άφθονο. Μολονότι αυτό δεν ήταν λείο, όπως το μάρμαρο της Πεντέλης ή της Πάρου, ήταν στέρεο και γι' αυτό χρησιμοποιήθηκε για το χτίσιμο τειχών, ναών, οδών και άλλων οικοδομημάτων που άντεξαν μέσα στο χρόνο. Μαρμάρινος (Μαρμαρόστρατα) σε πολλά σημεία του ήταν ο δρόμος που συνέδεε την Αλυκή με την αρχαία πρωτεύουσα του νησιού. Μαρμάρινα ήταν και τα περισσότερα κτίσματα, για τα οποία θα μιλήσουμε αναλυτικά παρακάτω. Μάρμαρο από τη Θάσο λένε ότι χρησιμοποίησαν οι αρχαίοι για να κτίσουν τον περίφημο ναό της Εφέσου. Θασιακό μάρμαρο χρησιμοποίησαν και κατά τα βυζαντινά χρόνια για να κτίσουν αρκετά οικοδομήματα στην Κωνσταντινούπολη. Μάρμαρο του νησιού χρησιμοποίησαν και οι Ρωμαίοι. Επί ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σημειώθηκε η μεγαλύτερη εξόρυξη. Και, μάρμαρο βγάζει το νησί ακόμη και σήμερα.

Μέχρι πρόσφατα πιστευόταν ότι οι Θάσιοι, για την κατασκευή αγαλμάτων, έκαναν εισαγωγή μαρμάρου καλύτερης ποιότητας από άλλες περιοχές. Αποδείχτηκε όμως ότι η άποψη αυτή ήταν λανθασμένη. Θασιακό ήταν και το μάρμαρο που σμίλευαν τ' αγάλματα, απλώς ήταν διαλεγμένο ανάλογα με το που προοριζόταν. Σαν απόδειξη γι' αυτό, μπορούμε να θεωρήσουμε το άγαλμα του Κριοφόρου Απόλλωνα ύψους 3,50 μέτρων, που βρέθηκε στο Πύθιο έχοντας χρησιμοποιηθεί σαν οικοδομικό υλικό. Ο λόγος ήταν ότι ενώ ο γλύπτης το σμίλευε, ανακάλυψε ότι παρουσίαζε ρωγμή η οποία άρχιζε από το αριστερό αντί και το παράτησε. Τα μάρμαρα εξάγονταν επίσης σε διάφορες πόλεις της κυρίως Ελλάδας και της Μικράς Ασίας.

Στο νησί υπήρχαν και πολύτιμοι λίθοι (αμέθυστος και οπάλιος), μόλυβδος (που κι αυτόν τον χρησιμοποίησαν οι Φοίνικες) κι άλλα μέταλλα σε μικρότερες ποσότητες.

Η εξόρυξη των μεταλλευμάτων γινόταν με τον εξής τρόπο: Έκαναν το πρώτο σκάψιμο, ύστερα άνοιγαν μια μεγάλη τρύπα και απ' αυτήν κατέβαιναν πιο κάτω, έκαναν την εξόρυξη στο δεύτερο πάτωμα, έπειτα κατέβαιναν κι άλλο κάτω, και ούτω καθ' εξής. Έφταναν έτσι, σε βάθος αρκετών δεκάδων μέτρων. Θα

πρέπει να σημειώσουμε ότι στα μεταλλεία εργάζονταν κυρίως αιχμάλωτοι πολέμου και δούλοι.

Ανεπτυγμένη ήταν και η μελισσοκομία του νησιού. Γνωρίζουμε ότι ο Θάσιος Φιλίσκος είχε γράψει και βιβλίο, το “*Περί μελισσών*”. Υπήρχε μεγάλη παραγωγή από μέλι και κερύ τα οποία εξάγονταν.

Αλλά και η γεωργία ήταν αναπτυγμένη. Παρόλο που στο νησί δεν υπήρχαν μεγάλες πεδιάδες για την παραγωγή δημητριακών, οι κάτοικοι της Θάσου προμηθεύονταν τα δημητριακά από τις αποικίες τους και οι ίδιοι ασχολούνταν με άλλες καλλιέργειες. Καλλιεργούσαν, και εξακολουθούν να υπάρχουν και σήμερα, πολλά οπωροφόρα από τα οποία έπαιρναν τους ξηρούς καρπούς όπως καρύδια, λεπτόκαρα, σύκα, μήλα, τα περίφημα “θάσια αμύγδαλα” ή απλώς “θάσια”. Παρήγαγαν και λάδι, σχεδόν όση ποσότητα παράγεται και σήμερα.

Μάζευαν δάφνη και άλλα αρωματικά φυτά και βότανα φαρμακευτικά, όπως ο ελεόβορος, που τον χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι για τη θεραπεία της τρέλας.

Είναι γνωστό ακόμη, ότι η βασίλισσα της Αιγύπτου Κλεοπάτρα κατά τον 1ο π.Χ. αιώνα έστελνε κάθε χρόνο δικό της καράβι για να προμηθευτεί τα προϊόντα της Θάσου, τα οποία προσέφερε στα επίσημα γεύματά της προς τους Ρωμαίους αυτοκράτορες, καθώς και σε άλλους επίσημους που επισκέπτονταν τη χώρα της.

Ο Θάσιος οίνος

Το σπουδαιότερο όμως απ’ όλα τα προϊόντα της Θάσου, αυτό που περισσότερο από κάθε άλλο τη δόξασε και την έκανε ξακουστή και πέρα από τα ελληνικά κράτη της εποχής εκείνης, ήταν “ο Θάσιος οίνος”. Το εύγευστο και πολυθρύλητο κρασί της Θάσου, καθ’ όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας το προτιμούσαν οι Αθηναίοι και οι αυτοκράτορες των Ρωμαίων, οι άρχοντες και βασιλιάδες, οι πλούσιοι, οι φιλόσοφοι και οι εταίρες, στα βάθη της Μικράς Ασίας, στη Φοινίκη, στην Κρήτη, στην Αίγυπτο, στον Εύξεινο Πόντο, στην Τσεχοσλοβακία, στην Ουγγαρία, στη Γαλλία, στη Γερμανία, στα Καρπάθια και στην Κριμαία, σε χώρες αφιλόξενες και απολίτιστες με παντελή έλλειψη συγκοινωνιακών μέσων την εποχή εκείνη. Αυτό πιστοποιείται και βεβαιώνεται από τα θασιακά νομίσματα που βρέθηκαν στις χώρες αυτές και από μερικά στόμια αμφορέων με την επιγραφή “*Θάσιος οίνος*” ή “*Θασίων*”.

Το κρασί της Θάσου το ύμνησαν ο Θουκυδίδης, ο Λουκιανός, ο Δημοσθένης, ο Αριστοφάνης, ο Πλούταρχος, ο Βιργίλιος, ο Πλίνιος και πολλοί συγγραφείς

της αρχαιότητας.

Να τι λέει ο Ξενοφών²² για το συμπόσιο του πλούσιου Καλλία, όπου, προς τιμήν του Σωκράτη και του όμορφου Αυτόλυκου, προσφέρεται “Θάσιος οίνος”. Λέει ο Αντισθένης:

*«Και πολύ μεγαλύτερη είναι η απόλαυση
σαν περιμένω να μού 'ρθει η όρεξη,
παρά όταν μεταχειρίζομαι τ' ακριβά,
όπως συμβαίνει και τώρα
που βρήκα τούτο κρασί της Θάσου
και το πίνω δίχως να διψώ».*

Το “Θάσιο οίνο” υμνεί και ο Αντίδοτος (4ος αι. π.Χ.)²³:

*«Κέρνα κρασί της Θάσου...
ό,τι κι αν μου τρώγει την καρδιά,
ένα ποτήρι μόλις πιω,
αμέσως τη γιατρεύει,
την έβρεξεν ο Ασκληπιός...»*

Ο Θεός Διόνυσος λέει στον Έρμιππο²⁴:

*«Ακόμα και το Θάσιο, που έχει μήλου μυρωδιά,
πιστεύω εγώ πως είναι ακόμα καλύτερο
απ' όλα τα κρασιά, μετά το χιώτικο,
που διώχνει όλες τις λύπες...»*

Ο Αρχέστρατος λέει²⁵:

*«Και το κρασί το νόστιμο της Θάσου να το πίνεις,
αν πάλιωσε στο πέρασμα χρόνων πολλών...»*

Ο Μένανδρος στην κωμωδία του “Μέθη” αναφέρει το κρασί της Θάσου μαζί με άλλα εκλεκτά φαγητά. Οι Θάσιοι έφτιαχναν το κρασί τους με μεράκι και φροντίδα. Ήξεραν διάφορες συνταγές, όπως να το “παλιώνουν” ή να το ανακατεύουν με μέλι, κριθάρι κλπ.

22. Ξενοφών, Συμπόσιο, Δ, 41.

23. Αθήναιος, Α, 28, γ.

24. Αθήναιος, Α, 29, ε.

25. Αθήναιος, Α, 29, γ.

Αμφορείς κρασιού

«Ο Θεόφραστος λέει ότι το κρασί που κερνούν στη Θάσο στο Πρυνταείο έχει γεύση εξαιρετική, γιατί είναι ειδικά αρωματισμένο. Μέσα στο κανάτι που το σεοβίρον ρίχνουν ζυμάρι από αγριοσίταρο ζυμωμένο με μέλι, ώστε το κρασί να πάρει τη μυρωδιά απ' το μέλι και τη γλύκα απ' το ζυμάρι»²⁶.

Πάλι σύμφωνα με τον Θεόφραστο, στη Θάσο έφτιαχναν δύο είδη κρασιού: το ένα έφερε ύπνο και το άλλο έφερε αγρύπνια²⁷. Ανέρωτο, το κρασί της Θάσου ήταν μαύρο. Συνήθιζαν να το νερώνουν με ίση ποσότητα νερού. Συνηθιζόταν να το πίνουν και ζεστό²⁸.

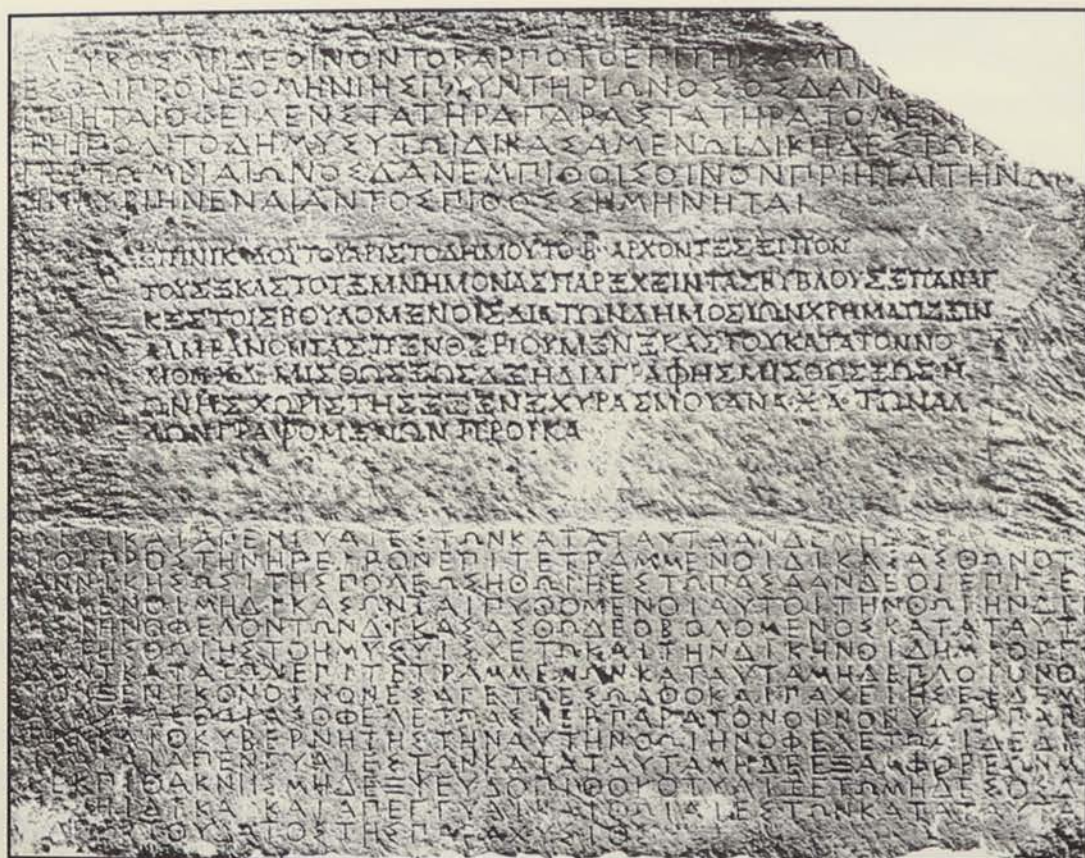
Στον καιρό τους, οι Ρωμαίοι συγγραφείς επαινούσαν το κρασί της Θάσου όταν το σύγκριναν με τα συνηθισμένα κρασιά της εποχής τους. Ο Πλίνιος όμως ισχυριζόταν ότι η μόδα του πέρασε και μάλιστα ο Κλήμης Αλεξανδρέας τον 3ο μ.Χ. αιώνα κατηγορεί τους καλοφαγάδες της εποχής του ότι τάχα εξακολουθεί να τους αρέσει ο “Θάσιος οίνος”.

Οι ποικιλίες των κλημάτων της Θάσου μπορούσαν να εγκλιματιστούν σ' ελαφριά χώματα, όπως μας πληροφορεί ο Βιργίλιος, και γι' αυτό τα μετέφεραν και τα καλλιέργησαν στην Ιταλία και στην Αίγυπτο. Παρόλα αυτά όμως, δεν κα-

26. Αθήναιος, Α, 32, α.

27. Αθήναιος, Α, 31, β.

28. Αθήναιος, Δ, 129, δ.

Νόμοι για το εμπόριο του κρασιού.

τάφεραν να πετύχουν τη γεύση και το άρωμα του αυθεντικού “Θάσιου οίνου”, γιατί αυτά οφείλονταν στα μεταλλεύματα που υπήρχαν στο υπέδαφος της Θάσου²⁹.

Αυτό το ξακουστό προϊόν της αρχαιότητας, λογικό ήταν να ευνοείται και από τη νομοθεσία της εποχής εκείνης σαν προστατευόμενο προϊόν και μάλιστα με αυστηρά διατάγματα τα οποία διασώθηκαν μέχρι τις μέρες μας χαραγμένα σε μαρμάρινες πλάκες. Ο αρχαιότερος ελληνικός νόμος που ρυθμίζει το εμπόριο του κρασιού (και του ξιδιού) χρονολογείται γύρω στο 480-470 π.Χ.:

«... Ο παραβάτης θα τιμωρηθεί με κατάσχεση του κρασιού και του ξιδιού και θα πρέπει να πληρώσει πρόστιμο μία “έκτη”, η οποία θα αφιερωθεί στη θεά Αθηνά Πολιούχο και στον Πύθιο Απόλλωνα, για κάθε αμφορέα, και άλλη

29. Ακόμη και σήμερα, αυτό συμβαίνει με τα σταφύλια της Θάσου τα οποία έχουν μια ιδιαίτερη γεύση και ειδικά με την, εγκλιματισμένη πια, ποικιλία “Τζωρτζίνα”. Πολλές οινοποιίες επιχειρήσαν να την καλλιεργήσουν στις απέναντι ακτές, αλλά τα χώματα εκεί δεν την ευνοούν και το εγχείρημά τους απέτυχε.

Οιηρά

μια “έκτη” με την οποία θα πληρωθεί ο καταδότης. Ο καταδότης θα καταθέσει το παράβολο στους Τριακοσίους, όπως και στη δίκη “βιαίων”. Δεν ισχύει όρκος για την άγνοια του νόμου αυτού, ούτε για τους πολίτες της Θάσου ούτε για τους ξένους».

Γύρω στα 420 π.Χ. και μετά, θεσπίστηκε άλλος προστατευτικός νόμος που απαγόρευε την πώληση των σταφυλιών πάνω στα κλήματα πριν από την πρώτη του μηνός Πλυντηριώνος³⁰ (Ιούνιος - Ιούλιος), και ρυθμίστηκε η πώληση του κρασιού μέσα σε πυθάρια:

«Απαγορεύεται να αγοράζεται ο μούστος ή το κρασί από ατρύγητα αμπέλια πριν από την πρώτη του μηνός Πλυντηριώνος. Ο παραβάτης θα πληρώσει στατήρα προς στατήρα (ο στατήρας ισοδυναμούσε με 2 αττικές δραχμές) ποσό ίσο με την αξία της πώλησης, τα μισά στο δημόσιο και τ' άλλα μισά στον καταδότη. Η δίκη θα είναι ίδια μ' αυτήν που εφαρμόζεται στη δίκη “βιαίων”. Για όποιον αγοράζει κρασί μέσα σε πυθάρια, η αγορά θα είναι νόμιμη μόνο αν σφραγιστούν τα πυθάρια».

Ακόμη ένας νόμος του 420-400 π.Χ., χαραγμένος πάνω στο ίδιο μάρμαρο, ρυθμίζει την επίβλεψη και παρέμβαση “ειδικών αρχόντων” σχετικά με την εξαγωγή του κρασιού:

«... Τα πρόστιμα και οι εγγυήσεις θα είναι τα ίδια. Αν κάποιος δεν πληρώσει την εγγύηση, οι επιτετραμμένοι “της ηπίου” ειδικοί άρχοντες θα κάνουν αγωγή. Αν κερδίσουν τη δίκη, ολόκληρο το πρόστιμο θα περιέλθει στην πόλη. Αν οι επιτετραμμένοι δεν ενάγουν, παρόλο που γνωρίζουν το αδίκημα, θα πρέπει να

30. Το μήνα αυτόν έπλεναν τα αγάλματα των θεών και τα βαρέλια του κρασιού για τη νέα σοδειά.

πληρώσουν οι ίδιοι διπλάσιο πρόστιμο, και όποιος θέλει μπορεί να τους ενάγει με τους ίδιους όρους. Κανένα θασιτικό καράβι δεν επιτρέπεται να εισάγει κρασί στα χωρικά ύδατα ανάμεσα στον Άθω και στο ακρωτήριο Παχεία. Διαφορετικά, ο πλοιοκτήτης θα πρέπει να πληρώσει τα πρόστιμα που προβλέπονται για το νέρωμα του κρασιού, κι ο καπετάνιος το ίδιο. Η άσκηση δικών και η καταστροφή παραβόλων θα γίνουν με τους ίδιους όρους. Κανένας δεν θα έχει το δικαίωμα να πουλήσει στη λιανική από αμφορέα, πιθάκι ή ψευτοπιθάρι, κι όποιος πουλήσει θα δικαστεί και θα δώσει εγγυήσεις με τους ίδιους όρους που ισχύουν για το νέρωμα του κρασιού».

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η παραγωγή του κρασιού ήταν μεγάλη. Όχι μόνο κάλυπτε τις ανάγκες της Πολιτείας και των αποικιών της, αλλά εξαγόταν κιόλας, σε μεγάλες ποσότητες. Η πολιτική προστασίας του προϊόντος αυτού από την κεντρική εξουσία καταμαρτυρεί ότι το κρασί της Θάσου ήταν ένα από τα βασικότερα εθνικά της προϊόντα.

Στην αρχαία αγορά βρέθηκε ένα τραπέζι με μέτρα για τον έλεγχο των σταθμών του κρασιού (σήκωμα), αφιερωμένο στο θεό Ερμή από έναν αγορανόμο. Έχει δύο ημισφαιρικές κοιλότητες με τρύπες για ν' αδειάζουν, οι οποίες προορίζονταν για να δίνουν στους εμπόρους του κρασιού την επίσημη χωρητικότητα του στάμνου και του μισού αμφορέα (7,68 και 15,36 λίτρα, αντίστοιχα). Το τραπέζι αυτό, τα *οιηρά*, όπως αναγράφεται στην πλαϊνή πλευρά του, είναι έργο του Ιου μ.Χ αιώνα και σώζεται μέχρι σήμερα.

Όλα τα προϊόντα της Θάσου τα οποία αναφέραμε, καθώς και τα προϊόντα από τις αποικίες της, συντελούν στο συμπέρασμα ότι η Θάσος κατά την αρχαϊκή περίοδο ήταν ένα κράτος οικονομικά ισχυρό και επομένως και οχυρωμένο αμυντικά με ισχυρή ναυτική δύναμη. Όπως γράφει ο Ηρόδοτος, το εισόδημα της Θάσου, κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα έφτανε στα 300 χρυσά τάλαντα³¹. Μπορούμε να πάρουμε μια ιδέα για το τι σήμαινε αυτό, αν το συγκρίνουμε με το εισόδημα της Αθήνας, που στα χρόνια της ακμής της έφτανε στα 600 τάλαντα και στα χρόνια λίγο πριν τον Πελοποννησιακό πόλεμο, οπότε είχε φτάσει στο απροχώρητο η εκμετάλλευση των "συμμάχων" της, ανήλθε στα 1.000 τάλαντα. Θα πρέπει επίσης

31. «Οι Θάσιοι, που... είχαν μεγάλα έσοδα τα χρησιμοποιούσαν για να ναυπηγούν πολεμικά πλοία και να κτίζουν ακόμα πιο ισχυρά τείχη. Τα έσοδα αυτά προέρχονταν από την αντικρινή ακτή, όπου είχαν μεταλλεία. Τα ορυχεία χρυσού της Σκαπτής Ύλης τους έδιναν έσοδα 80 τάλαντα και τα μεταλλεία επάνω στο νησί κάτι λιγότερο, αλλά αρκετά ώστε οι Θάσιοι, που δεν πλήρωναν φόρο για τη σοδειά τους, να έχουν ετήσιο κρατικό εισόδημα 200 τάλαντα και σε καλές χρονιές μέχρι και 300». Ηρόδοτος ΣΤ', 46-47.

να σημειώσουμε εδώ ότι το τάλαντο ήταν μονάδα βάρους περίπου 30 κιλά. Το ένα τάλαντο ισοδυναμούσε με 60 μνας, δηλαδή με 6.000 δραχμές αρχαίες. Το τάλαντο ήταν χρυσό, αργυρό ή χάλκινο. Το ένα χρυσό τάλαντο είχε αξία διπλάσια από το αργυρό κι αυτό εκατονταπλάσια απ' το χάλκινο.

Το εμπόριο της Θάσου

Με το εμπόριο, σαν φυσική συνέπεια της οικονομικής ευρωστίας τους, οι Θάσιοι δεν έκαναν μόνον εξαγωγή και εισαγωγή προϊόντων, αλλά έπαιζαν και σημαντικό εκπολιτιστικό ρόλο. Από στεριά και θάλασσα, μετέφεραν στις χώρες στις οποίες έφταναν και με τις οποίες συναλλάσσονταν, τον πνευματικό και υλικό τους πολιτισμό: θρησκεία, πολιτικούς θεσμούς, γράμματα, αριθμητική, τεχνολογία και τέχνες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η γνώση και διάδοση της τεχνικής της κοπής νομισμάτων. Γινόταν μια κακή απομίμηση βέβαια σε κάποιες περιπτώσεις, όπως αυτή με τους Γαλάτες, οι οποίοι αποπειράθηκαν να κόψουν κίβδηλα νομίσματα της Θάσου. Η νομισματοκοπή που έκαναν όμως ήταν τόσο άτεχνη συγκριτικά με τη λεπτή τέχνη των Θασίων, ώστε τα κίβδηλα νομίσματα ξεχώριζαν αμέσως από τα γνήσια. Το φαινόμενο αυτό εξακολουθεί να εμφανίζεται και στη σημερινή εποχή και το βιώνουμε στις μέρες μας με τα πλαστά χαρτονομίσματα.

Ας πούμε όμως λίγα πράγματα και για τα νομίσματα της Θάσου.

Τα νομίσματα της Θάσου

Στην αρχαιότητα, το δικαίωμα να κόβουν δικό τους νόμισμα το είχαν οι πολιτείες (κράτη), οι οποίες ήταν πολιτικά και στρατιωτικά ανεξάρτητες. Προϋπόθεση βέβαια για την κοπή νομισμάτων σε μια πολιτεία αποτελούσε και η οικονομική ευρωστία της. Τέτοια πολιτεία ήταν στα χρόνια της ακμής της και η Θάσος. Επιπλέον, αν πάρουμε υπόψη μας και το μεταλλευτικό πλούτο του νησιού και των αποικιών του, θα καταλάβουμε ότι ήταν κι αυτός ένας σπουδαίος λόγος που ώθησε τους Θάσιους να διακριθούν στη νομισματοκοπία. Η εκμετάλλευση του χρυσού και του αργύρου του Παγγαίου στη θρακική ακτή, επέτρεψε τους Θασίους να κόψουν άφθονα νομίσματα σε διαφορετικές περιόδους της ιστορίας τους.

Αριστερά: Αργυρό τετράδραχμο 6ου π.Χ. αι.

Δεξιά: Αργυρό τετράδραχμο 5ου π.Χ. αι.

Τα νομίσματα της Θάσου υποδιαιρούνταν, όπως και όλα τ' άλλα ελληνικά νομίσματα, σε τάλαντα, μνας, δραχμές (την αναλογία την είπαμε παραπάνω). Είχαν πολύ μεγάλη αξία και πολύ μεγάλη κυκλοφορία. Πολλά είδη θασιακών νομισμάτων είχαν φτάσει με τα κάθε λογής προϊόντα του νησιού στα εδάφη της περσικής αυτοκρατορίας και μάλιστα στην Αίγυπτο.

Από όσα γνωρίζουμε, οι Θάσιοι πρωτοέκοψαν νομίσματα γύρω στα 525 π.Χ. Πρόκειται για νομίσματα αργυρά που στη μια όψη τους έχουν ένα Σιληνό ο οποίος αρπάζει μια νύμφη, παράσταση που συναντάμε και στην πύλη του Σειληνού (βλ. "Περιήγηση στην αρχαία πόλη", παρακάτω). Πίσω τους έχουν τον αγκυλωτό σταυρό, σύμβολο σεξουαλικό. Η χρονική περίοδος των νομισμάτων αυτών κράτησε μέχρι την ήττα των Θασίων το 463 μ.Χ.

Αργότερα, στα μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα, η Θάσος κόβει αργυρά νομίσματα. Στη μια τους όψη έχουν το κεφάλι του Διόνυσου, γενιοφόρου με στεφάνι κισσού και στην άλλη τον Ηρακλή τοξότη, με δέρμα λέοντος γονατιστό, και στο κάτω μέρος σταυρό αγκυλωτό και γύρω τη λέξη ΘΑΣΙΩΝ, η οποία αποτελεί κατά κάποιο τρόπο την προέλευση της πολιτείας.

Γύρω στα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα, οι Θάσιοι κόβουν νομίσματα με την επιγραφή "ΘΑΣΙΩΝ ΗΠΕΙΡΟΣ", δηλαδή αποικίες των Θασίων στη Μακεδονία και τη Θράκη. Στη μια τους όψη είχαν τον Ηρακλή και στην άλλη έναν τρίποδα.

Κατά τον 2ο π.Χ. αιώνα, έχουμε νομίσματα με το κεφάλι του Διόνυσου στεφανωμένο με κισσό από τη μια όψη και τον Ηρακλή όρθιο με το ρόπαλο από

την άλλη, με την επιγραφή “ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ”.

Κατά τον 1ο π.Χ. αιώνα, έχουμε νομίσματα με το κεφάλι της Άρτεμης από τη μια όψη (της Δήμητρας σε άλλα) και τον Ηρακλή τοξότη όρθιο, στην άλλη. Τότε κόβονται και τα περισσότερα νομίσματα. Τα νομίσματα αυτής της περιόδου είναι χρυσά, αργυρά και χάλκινα. Η Θάσος εξακολουθεί να κόβει νομίσματα με την Άρτεμη από τη μια και τον Ηρακλή από την άλλη όψη.

Τον 2ο αιώνα μ.Χ. κόβονται νομίσματα προς τιμήν Ρωμαίων αυτοκρατόρων. Στη μια τους όψη έχουν τον Ηρακλή και στην άλλη έχουν την προτομή Ρωμαίου αυτοκράτορα. Τέτοια νομίσματα, απ’ όσα γνωρίζουμε, κόπηκαν για τους Ρωμαίους αυτοκράτορες Αδριανό, Καρακάλα, Δομιτιανό, Μάρκο Αυρήλιο και Σεπτίμιο Σεβήρο. Η ρωμαϊκή περίοδος έχει πλέον εξουσιαστική επιβολή και προβάλλεται στα θασιακά νομίσματα, ενώ η απεικόνιση του Ηρακλή στη μια όψη τους μαρτυρεί ότι ο χριστιανισμός, σαν πολιτισμικό είναι, δεν έχει εδραιωθεί ακόμη στη Θάσο.

Το μεγαλείο της διατηρείται μέχρι τους Ρωμαϊκούς χρόνους. Μετά τις αρχές του 3ου αιώνα μ.Χ. η κοπή των νομισμάτων της Θάσου σταματά. Η θέση που παίρνει στα πλαίσια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας είναι υποτιμημένη σε σχέση με αυτή των ρωμαϊκών χρόνων. Η λαμπρή περίοδος της θασιακής υπεροχής στην “Περαία” και τη γύρω θαλάσσια περιοχή παύεται και τη θέση της δίνει πια στην ασημαντότητα, η οποία θα κρατήσει για πολλούς αιώνες. Το ιστορικό γίνεσθαι της ευρύτερης περιοχής, γύρω από τη Βασιλεύουσα, αλλάζει. Αργότερα ακόμη, η Θάσος, αποδυναμωμένη, δεν θα παίζει πια κανένα ρόλο στις ιστορικές εξελίξεις.

Θεσμοί και πολίτευμα

Οι θεσμοί πάνω στους οποίους στηρίχτηκε η ακμή του νησιού ήταν το καθυπότακτο πολίτευμα και η θρησκεία. Η πολιτεία διαιρούνταν, κατ’ αρχήν, σε ομάδες οικογενειών οι οποίες ονομάζονταν *πάτρες*. Γνωστά μας είναι τα ονόματα των έξι από αυτές. Είναι οι *Γελέοντες* (το όνομα αυτό έχει και μια από τις τέσσερις αρχαιότερες ιωνικές φυλές), οι *Πριαμίδεις*, οι *Πηλειδείς*, οι *Νεοφαντιδείς*, οι *Αγχιαλιδείς* και οι *Αμφοτεριδείς*.

Η Θάσος ήταν μια μικρή Δημοκρατία. Το πολίτευμά της αυτό, όπως και των περισσότερων ελληνικών πόλεων, απέδωσε πολύτιμους καρπούς σε όλη την ιστορική διαδρομή της και συνετέλεσε στη δημιουργία και την ανάπτυξη του πολιτισμού της. Ήταν σε κάθε στιγμή το αποτέλεσμα ενός συμβιβασμού των δημο-

κρατικών με τους ολιγαρχικούς. Πράγματι, βλέπουμε ότι σ' άλλα όργανα έχουμε κλήρωση πολιτών, μέτρο κατεξοχήν δημοκρατικό, και σ' άλλα έχουμε εκλογή, αποτέλεσμα νίκης των ολιγαρχικών ή αριστοκρατικών σύμφωνα πάντα με τα δεδομένα της εποχής εκείνης. Επισημαίνουμε εδώ κάτι που παραλείπουν, σκόπιμα ή όχι, να κάνουν πολλοί μελετητές της αρχαιότητας: Ότι δηλαδή, το κατεξοχήν δημοκρατικό στοιχείο ενός δημοκρατικού πολιτεύματος είναι ο ορισμός των πολιτών σε υπεύθυνες θέσεις με κλήρο. Αυτό σημαίνει ότι *όλοι* εκπαιδεύονται στη διοίκηση της πολιτείας. Δεν υπάρχουν μυστικά της εξουσίας, στεγανά, ούτε και μπορεί ο πολίτης να αδιαφορήσει για την πολιτική κατάσταση του τόπου του. Έχουμε δηλαδή κοινωνία *ενεργών πολιτών*.

Την ανώτερη εξουσία, υπεράνω όλων, ασκούσε η *Εκκλησία του Δήμου*, η συνέλευση δηλαδή του συνόλου των πολιτών. Προετοιμάζε τους νόμους και είχε τη γενική κατεύθυνση των υποθέσεων του κράτους. Η *Βουλή* ασκούσε κυριαρχικά δικαιώματα και επικύρωνε τις συνθήκες με τις άλλες πολιτείες.

Την Εκτελεστική εξουσία ασκούσαν οι τρεις *άρχοντες*. Αυτοί, έδιναν το όνομά τους και στο έτος που ασκούσαν τα καθήκοντά τους, τα οποία και μοιράζονταν αναλόγως.

Επίσης υπήρχαν και οι τρεις *Θεωροί*, οι οποίοι όταν η Θάσος αποτελούσε μέλος της Συμμαχίας της Δήλου (υπό την Αθηναϊκή Δημοκρατία), είχαν την ευθύνη της μεταφοράς εκεί των δώρων και των εισφορών που απαιτούνταν για τις δαπάνες της κοινής άμυνας και την απελευθέρωση των συμμάχων πόλεων από τον περσικό ζυγό. Τα άλλα καθήκοντά τους μας είναι άγνωστα.

Οι έξι *επιστάτες* ασκούσαν τα αστυνομικά καθήκοντα στην πόλη. Διοικούσαν τους τοπινούς αστυφύλακες που ήταν δούλοι, κυρίως Σκύθες. Το επάγγελμα του αστυφύλακα θεωρούνταν ταπεινωτικό μέχρι πριν έναν αιώνα.

Υπήρχε και ένας *Ιερομνήμων*, με το ιερό αξίωμα του θησαυροφύλακα. Φρουρούσε, επέβλεπε και διαχειριζόταν το δημόσιο πλούτο και φρόντιζε επίσης για τη συντήρηση της περιουσίας και των κτημάτων των ιερών. Η κατοικία του θησαυροφύλακα βρισκόταν στην Ακρόπολη, όπου σε ιδιαίτερη Στοά φυλάσσονταν οι πάσης φύσης θησαυροί του κράτους. Επρόκειτο για μέρος που ήταν καλά ασφαλισμένο και δεν είχε κανείς το δικαίωμα να μπει χωρίς την άδεια των νομοθετικών Σωμάτων.

Ο *Αποδέκτης* ήταν επιφορτισμένος με την είσπραξη των φόρων. Εκτελούσε και χρέη *Αγορανόμου*, με καθήκοντα επιτηρητού της τάξεως στην Αγορά, δηλαδή έλεγχε τις συναλλαγές τα βάρη και τα σταθμά.

Χρέη αγορανομικού δικαστή, όπως θα λέγαμε σήμερα, εκτελούσε ο *Καρπολόγος*.

Αναθηματική επιγραφή των γυναικονόμων.

Τη διαχείριση του δημόσιου χρήματος έλεγχαν οι τρεις ή επτά *Απολογητές* ή *Απόλογοι*. Αυτοί κατάγγελναν στα δικαστήρια τους σφετεριστές του και σε περίπτωση που κάλυπταν ενόχους, τιμωρούνταν με πρόστιμα. Είχαν την ευθύνη και για τη συγκρότηση των δικαστηρίων τα οποία απαρτίζονταν από πολίτες οι οποίοι ορίζονταν με κλήρο.

Ο *Γυμνασίαρχος* ή *Κοσμόπολις*, επιτηρούσε τα γυμνάσια των νέων και φρόντιζε για τη διεξαγωγή των αγώνων. Ήταν υπεύθυνος και για τον εξωραϊσμό και την ευπρέπεια της πόλης.

Ακόμη, ήταν οι πέντε *Πολέμαρχοι*, οι οποίοι φρόντιζαν για την προετοιμασία και τη διεξαγωγή των πολέμων.

Και για να μην ξεχνούμε τα μελανά σημεία των αρχαίων δημοκρατιών, δηλαδή τη θέση των δούλων και των γυναικών, θα πρέπει να αναφέρουμε και τους τρεις *Γυναικονόμους*. Αυτοί παρακολουθούσαν και έλεγχαν τη δημόσια διαγωγή των γυναικών.

Το πολίτευμα αυτό διατηρήθηκε σε ισχύ, με μερικές μεταβολές ενδεχομένως, μέχρι τον 4ο αιώνα. Οι κατάλογοι των αρχόντων είναι χαραγμένοι στο κτίριο σχήματος Π της Αγοράς και ο κατάλογος των Θεωρών στους τοίχους της Διόδου των Θεωρών (βλ. παρακάτω, "Περιήγηση στην αρχαία πόλη").

Κατά τον 3ο π.Χ. αιώνα έχουμε δύο Μνήμονες ή Αρχαιοφύλακες.

Γύρω στα τέλη του 2ου π.Χ. αιώνα εμφανίζεται μια περιορισμένη αριστοκρατική συνέλευση, η *Γερουσία*. Τα μέλη της ήταν αιρετά ή έβγαιναν με κλήρο. Σαν αντικείμενο είχε την επεξεργασία και την εισήγηση νόμων. Την εποχή αυτή οι επιστάτες περιορίζονται σε δύο.

Οι *Νεωκόροι* (ιέρειες) της Αφροδίτης, της Αθηνάς, της Άρτεμης εμφανίζονται τον 1ο π.Χ. αιώνα.

Τον 1ο μ.Χ. αιώνα, ανώτατο αξίωμα είναι η ιεροσύνη της λατρείας του αυτοκράτορα. Τότε θεσπίζεται και το δικαίωμα των γυναικών να αναλαμβάνουν αξιώματα αρχόντων.

Τον 3ο μ.Χ. αιώνα οι άρχοντες περιορίζονται σε δύο.

Η θρησκεία των Θάσιων

Οι Θάσιοι λάτρευαν πολλούς Θεούς, αλλά το νησί δεν υπήρξε κατά την αρχαιότητα, θρησκευτικό κέντρο όπως οι Δελφοί, η Ολυμπία, η Δήλος ή η γειτονική Σαμοθράκη.

Από τους Θράκες πήραν το Διόνυσο (Βάκχο), θεό του κρασιού και του θεάτρου. Ακόμη, πήραν και τους ακόλουθούς του, Σιληνούς και Σάτυρους, και τις γυναίκες της ακολουθίας του, τις Βάκχες και τις Νύμφες.

Από τους Φοίνικες πήραν το θεό Ηρακλή (το Φοινικικό Μελλάρτ), όπως μαρτυρεί ο Ηρόδοτος:

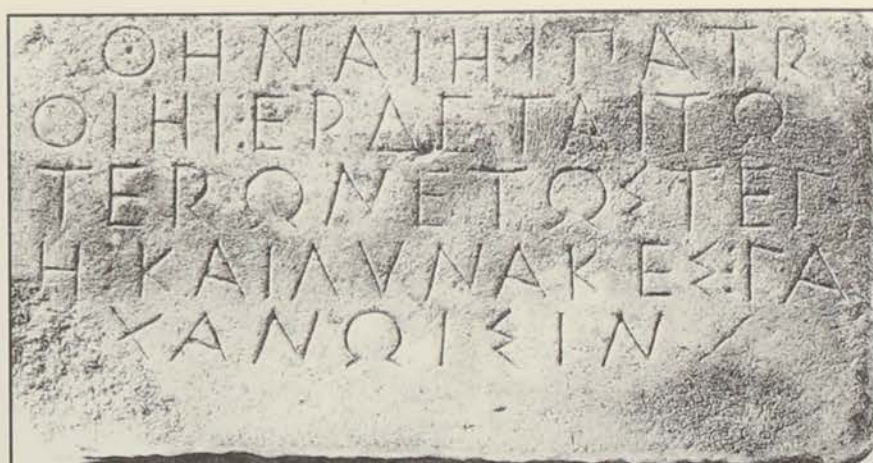
«Πήγα και στη Θάσο όπου βρήκα και άλλο Ιερό του Ηρακλή το οποίο είχαν κτίσει οι Φοίνικες, οι οποίοι είχαν ξεκινήσει αναζητώντας την Ευρώπη και ίδρυσαν αποικία στη Θάσο»³².

Ο Ηρακλής λατρευόταν και από τους Παριανούς, οπότε ενδέχεται να είναι σωστή και η άποψη που θέλει τον Ηρακλή θεό των Ελλήνων, ανεξάρτητο από τους Φοίνικες. Στην αγορά βρέθηκε ο ιερός νόμος για τη λατρεία του:

«Για τον Ηρακλή της Θάσου, ο νόμος απαγορεύει τη θυσία αίγας ή χοίρου. Ο νόμος αποκλείει τις γυναίκες. Δεν παρακρατείται προσφορά, δεν κόβεται τιμητική μερίδα, δεν μοιράζεται σαν βραβείο».

Ο κήπος του Ναού του Ηρακλή (βλ. "Περιήγηση στην αρχαία πόλη") νοικιαζόταν σε ιδιώτες. Το συμβόλαιο της μίσθωσης βρέθηκε χαραγμένο σε μια πλάκα. Σύμφωνα μ' αυτό, ο ενοικιαστής του κήπου του ναού αναλάμβανε την υποχρέωση να φυτεύει δέντρα, να βγάζει την κοπριά και να κρατά καθαρό τον κήπο και τη γύρω περιοχή. Συγκεκριμένα, όφειλε να φυτέψει δέκα συκιές, δέκα μυρσίνες και δέκα λεπτοκαρπές. Όφειλε, επιπλέον, να κατασκευάσει μέσα στον κήπο στοά με επτά κλίνες για τα συμπόσια και να ποτίζει, εφόσον το νερό επαρκούσε για τις ανάγκες της πόλης. Όφειλε να κατασκευάσει γύρω από τον κήπο τείχος συγκεκριμένων διαστάσεων κλπ.

32. Ηρόδοτος, 2, 44.

Ιερός νόμος της Αθηνάς Πατρώας.

Από τα παραπάνω και από τα νομίσματα στα οποία τον συναντάμε, καταλαβαίνουμε ότι ο Ηρακλής ήταν η σημαντικότερη θεότητα των Θασίων, ο προστάτης της πολιτείας³³.

Οι Παριανοί έφεραν στο νησί τις ελληνικές θεότητες. Την Άρτεμη, που τη λάτρευαν με την επωνυμία Πωλώ (που σημαίνει νέα, παρθένα) και τη θεωρούσαν προστάτιδα του κυνηγιού, όπου πήγαινε έφιππη. Εκτός όμως από θεά του κυνηγιού, την ταύτιζαν και με την Ειλυθεία η οποία ήταν προστάτιδα των γεννήσεων και των μικρών παιδιών.

Οι Παριανοί έφεραν στη Θάσο και τη λατρεία της θεάς Δήμητρας. Ο Ξακουστός Θάσιος ζωγράφος Πολύγνωτος την απαθανάτισε στους Δελφούς, σε μια τοιχογραφία του στη Λέσχη των Κνιδίων. Το έργο του απεικόνιζε την κάθοδο στον Άδη, με την πρωθιέρια της Θάσου μέσα στη βάρκα του νεκροπομπού Χάροντα. Όπως γράφει ο Πausanias:

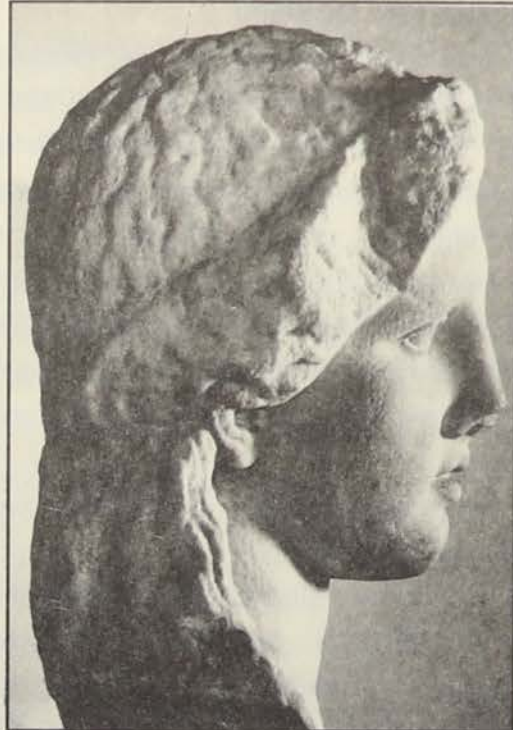
«... και η Κλεόβοια είναι ακόμη παρθένος και κρατάει στα γόνατα πυξίδα, ίδια με κείνες που συνηθίζουν να κάνουν για τη Δήμητρα ... για την Κλεόβοια λένε πως πρώτη έφερε στη Θάσο, από την Πάρο, τις τελετές της Δήμητρας»³⁴.

33. Αγάλματα του Ηρακλή σώζονται σε πολλά ξένα Μουσεία. Μεταφέρθηκαν εκεί από διάφορους αρχαιολόγους και αρχαιοκάπηλους, όπως π.χ. από τον Μίλερ, ο οποίος το 1861 “μετέφερε” στο Λούβρο των Παρισίων αγάλματα, επιτύμβια αετώματα και πολλές επιγραφές από το Πρωτανείο, από τον Άγγλο Μπεντ που “απήγαγε” στο Λονδίνο το 1894 διάφορα ανάγλυφα της αψίδας του αυτοκράτορα Καρακάλα, από τον Μακρίδη Μπέη που κι αυτός “μετέφερε” στην Κωνσταντινούπολη αγάλματα του ναού της Άρτεμης όπως, τέλος, από τον καπνέμπορο της Καβάλας Βηξ, ο οποίος “απήγαγε” στη Βιέννη διάφορα άλλα αρχαιολογικά ευρήματα.

34. Pausanias, X, 28, 3.

Κεφάλι του Πάνα

Κεφάλι του Διόνυσου

Με τη λατρεία της Δήμητρας συνδέονται και μυστηριακές τελετές παρόμοιες με τα Καβύρεια μυστήρια της Σαμοθράκης και των Ελευσινίων μυστηρίων της Αθήνας, παρόλο που οι τελετές της Θάσου δεν ήταν φημισμένες όσο αυτές. Τίποτα δεν είναι γνωστό για τα μυστήρια αυτά, πέρα από το ότι υπήρχαν στο νησί διαφόρων βαθμών μύστες ή μυσταγωγοί, οι οποίοι μούσαν τους ανθρώπους στα μυστήρια αυτά. Οι τελετές θα πρέπει να συνοδεύονταν από όργια.

Από τον 6ο π.Χ. αιώνα λατρευόταν και η θεά Κυβέλη, η οποία είχε έρθει από την Ιωνία.

Οι Θάσιοι τιμούσαν και την Ήρα, της οποίας το Ιερό (5ος αιώνας π.Χ.) γνώριζε και ο Ιπποκράτης³⁵. Μαζί με το Δία, τη βλέπουμε στο ανάγλυφο στην πύλη του Δία και της Ήρας των τειχών.

Λατρευόταν και ο Δίας, τιμωρός και ρυθμιστής της πολιτικής ζωής, με την προσωνυμία Σεβαστός. Του είχαν αφιερώσει πολλά αγάλματα, μερικά δε από αυτά σώζονται και στο Μουσείο της Κωνσταντινούπολης. Η λατρεία του είχε πάρει οργιαστική μορφή, ιδιαίτερα κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους.

Οι Θάσιοι τιμούσαν και τον Ποσειδώνα, του οποίου ο ναός βρέθηκε κάτω από το θέατρο, κοντά στη θάλασσα. Στο ναό του λατρευόταν και η Ήρα, προ-

35. Ιπποκράτης, *Επιδημιών* II, 716.

στάτιδα του λιμανιού.

Σπουδαία θεότητα για τους Θάσιους ήταν και ο Απόλλων, ο οποίος σύμφωνα με τη μυθολογία, είχε οδηγήσει τον Τελεσικλή και τους Παριανούς με το χρησμό του στο νησί. Παριστανόταν συνήθως γυμνός στα αγάλματα και στα ανάγλυφα και θεωρούνταν θεός της μουσικής, της υγείας, της ομορφιάς του αντρικού σώματος, όπως η Αφροδίτη του γυναικείου. Τον λάτρευαν στην Ακρόπολη με την επωνυμία "Πύθιος" και στην αγορά με το όνομα "Νυμφηγέτης". Τον ονόμαζαν και "Κωμαίο". Την προσωνυμία αυτή την είχε και στις Κρηνίδες, αποικία των Θασίων. Ο ναός του Απόλλωνα ήταν κτισμένος στην ακρόπολη και θα πρέπει να ήταν το επιβλητικότερο και μεγαλοπρεπέστερο κτίσμα της αρχαίας πόλης.

Στην αρχαία Θάσο λατρευόταν και η Αφροδίτη, θεά του έρωτα και της γυναικείας ομορφιάς.

Οι Θάσιοι τιμούσαν και την Εστία, προστάτιδα της πολιτείας. Αργότερα, γύρω στα 480 π.Χ., προστάτιδα της πολιτείας θεωρούνταν η Πατρώα Αθηνά. Γι' αυτήν, όπως αναφέρεται σε μαρμαρίνη επιγραφή «... *κάθε τρία χρόνια γίνονται τελετές. Συμμετέχουν στις τελετές της και οι γυναίκες. Παίρνουν κι αυτές το μερίδιό τους*».

Λατρευόταν και ο Πάνας με το δασύτριχο και τερατώδες σώμα του, ιθύφαλλος και λάγνος, με πόδια τράγου και με κέρατα στο μέτωπο. Ήταν ο θεός των βουνών και των δασών και προστάτης των κοπαδιών. Μαζί με τις Νύμφες, έπαιζε ένα όργανο σαν αυλό (τη σύριγγα). Τριγυρνούσε παρέα με τους τράγους στα δάση και χόρευε και με τις μελωδίες του αυλού του γοήτευε τους ανθρώπους, τα ζώα και τα πτηνά. Το ιερό του σώθηκε λαξευμένο μέσα σε μια σπηλιά. Είναι μια ανάγλυφη παράσταση στο λόφο, δίπλα από το ναό του Απόλλωνα. Μαζί του τιμούσαν και τις Νύμφες.

Οι Θάσιοι, ναυτικός λαός, λάτρευαν και τους Διόσκουρους, προστάτες των ναυτιλομένων και των ταξιδιών. Στην Αλυκή, στον κόλπο της Ιεριχούς, έχει ανασκαφεί και σώζεται το Ιερό των Διόσκουρων.

Λατρευόταν επίσης ο Ερμής και οι Χάριτες. Για τις θεότητες αυτές βρέθηκε ένα ανάγλυφο το οποίο σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου.

Οι Θάσιοι λάτρευαν και τους ήρωες. Στην αρχαία αγορά έχει βρεθεί το μνημα του Παριανού Γλαύκου και μας είναι γνωστή η ιστορία του μεγάλου αθλητή Θεαγένη, που το όνομά του έλεγαν ότι γιάτρευε τους πυρετούς.

Τιμούσαν, κατά τον 4ο αιώνα π.Χ. και τον Ασκληπιό, ο οποίος μαλάκωνε τους πόνους και γιάτρευε τις αρρώστιες. Την ίδια εποχή τιμούσαν και τον Αλέξανδρο το Μέγα, τη μέρα των γενεθλίων του.

Μπορούμε να έχουμε μια εικόνα των γιορτών και των πανηγυριών των Θεσίων κατά την αρχαιότητα. Δεν μας είναι όμως γνωστή η διάρκεια της καθεμιάς. Απαριθμώντας τες όμως, θα κάνουμε και αναφορά των θασιακών μηνών με τους αντίστοιχους σημερινούς μήνες.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ: *Ανθεστηριών*

Γιορτάζονταν τα Ανθεστήρια με τιμές στο Διόνυσο. Επίσης γιορτάζονταν τα Σωτήρια προς τιμήν του Ηρακλή Σωτήρα.

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ: *Γαλαξιών*

Γιορτάζονταν τα Διονύσια προς τιμήν του Διόνυσου.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ: *Αρτεμισιών*

Γιορτάζονταν τα Διάσια προς τιμήν του Δία.

ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ: *Θαργηλιών*

Γιορτάζονταν τα Μεγάλα Ηράκλεια προς τιμήν του Ηρακλή, καθώς επίσης και τα Χορεία προς τιμήν του Διόνυσου.

ΙΟΥΝΙΟΣ - ΙΟΥΛΙΟΣ: *Πλυντηριών*

Γιορτάζονταν τα Δυοδεκάθεια προς τιμήν των Δώδεκα Θεών (για τη νέα σοδειά του κρασιού).

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ: *Εκατομβαιών*

Γιορτάζονταν τα Αλεξάνδρεια για το Μέγα Αλέξανδρο και τα Θεσμοφόρια προς τιμήν της Δήμητρας (και Κόρης).

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Γιορτάζονταν τα Μεγάλα Ασκληπιεία προς τιμήν του Ασκληπιού.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Γιορτάζονταν τα Δημητρίεια προς τιμήν της Δήμητρας, η Ηροξενία για να τιμήσουν τους ήρωες, τα Διοσκούρεια προς τιμήν των Διόσκουρων και τα Μεγάλα Κωμαία προς τιμήν του Κωμαίου Απόλλωνος.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ: *Απατουριών*

Γιορτάζονταν τα Απατούρια προς τιμήν του Πατρώου Διός και της Αθηνάς Πατρώας.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ: *Μαιμακτηριών*

Γιορτάζονταν τα Μαιμακτήρια προς τιμήν του Διός.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ: Ποσιδεών

Γιορτάζονταν τα Ποσίδεια προς τιμήν του Ποσειδώνα.

Από το παραπάνω εορτολόγιο μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι αρχαίοι πρόγονοί μας είχαν αρκετές γιορτές, οπότε και οι αργίες ήταν αρκετές, σε σύγκριση με την “τεχνική πρόοδο” των ημερών μας.

Οι αρχαίοι πρόγονοί μας ηρωοποιούσαν και τους στρατιώτες που θυσιάζονταν “υπέρ πατρίδος”. Τους αποκαλούσαν “Αγαθούς” και πρόσφεραν σ’ αυτούς θυσίες.

Κατά τον 3ο με 2ο π.Χ. αιώνα είχε φτάσει στο νησί και η λατρεία ανατολίτικων θεοτήτων, της Ίσιδας και του Σάραπη, που τότε είχε εξαπλωθεί σ’ ολόκληρη τη λεκάνη της Μεσογείου.

Στα ύστερα ελληνιστικά χρόνια και στα ρωμαϊκά χρόνια, τιμούσαν οι Θάσιοι και τον “*Ηρωα καβαλάρη*”, του οποίου η λατρεία είχε έρθει από τη γειτονική Θράκη.

Στα ρωμαϊκά χρόνια λατρεύονταν και οι αυτοκράτορες και προς τιμήν τους κτίζονταν ναοί και γίνονταν τελετές.

Την ίδια περίοδο, όταν στο χώρο του θεάτρου άρχισαν να γίνονται μονομαχίες, άρχισε να λατρεύεται και η ζηλόφθονη θεότητα Νέμεση.

Τον 1ο μ.Χ. αιώνα οι Θάσιοι λάτρευαν τους Εύφριλλο και Μικά σαν ευεργέτες τους.

Τιμούσαν και τους νεκρούς ήρωες στις γιορτές των Προξενίων, από την κλασική περίοδο μέχρι τους ρωμαϊκούς χρόνους. Η εξήγηση για την ύπαρξη μεγάλου αριθμού ανάγλυφων με νεκρόδειπνα, είναι η υπόσχεση στους νεκρούς ότι για πολλά χρόνια θα δέχονται γήινες τροφές από τους ζωντανούς.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΘΑΣΙΩΝ

Την περίοδο που η Θάσος βρισκόταν στην ακμή της δύναμης και της ευημερίας της, πολλοί και διάφοροι εχθροί εμφανίστηκαν και απείλησαν την ελευθερία και την ανεξαρτησία της. Οι νικηφόροι πόλεμοι, σίγουρα, δημιουργούν ισχυρά κράτη, αλλά κάποτε, μετά από κάθε ακμή, νομοτελειακά έρχονται και οι ήττες που φέρνουν την πτώση, την καταστροφή και την εξαθλίωση. Όταν η Θάσος συγκρούστηκε με ισχυρούς εχθρούς, όταν η φρόνηση την εγκατέλειψε, άρχισε η πτώση της και ακολούθησε η υποδούλωση και η δυστυχία. Οι πόλεμοι, τότε με τους Αθηναίους, τότε με τους Σπαρτιάτες και στη συνέχεια με τους Μακεδόνες, επί αιώνες, εξάντλησαν τους πόρους της και έσβησαν το μεγαλείο της. Στην Ιστορία, αυτή ήταν πάντα η τύχη κάθε μεγάλης υπερδύναμης. Ό,τι άνθησε και μεγαλούργησε έφευγε μέσα στα ίδια του τα σπλάχνα το σπέρμα της καταστροφής του.

Ο Ιστιαίος

Η πρώτη δοκιμασία της Θάσου κατά τους ιστορικούς χρόνους ήταν η πολιορκία της από τον Ιστιαίο³⁶. Ο Ιστιαίος, πανούργος, μοχθηρός και φιλόδοξος, είχε κατά καιρούς υπηρετήσει τον Πέρση βασιλιά Δαρείο και παρέμεινε στην αυλή του για αρκετό χρονικό διάστημα. Όταν όμως ο Δαρείος και ο Αρταφέρνης τον υποπτεύθηκαν σαν υποκινητή του ξεσηκωμού των Ιωνικών πόλεων, για να αποφύγει κάθε τιμωρία από τους Πέρσες, αναγκάστηκε να καταφύγει στη Μίλητο, της οποίας άλλοτε ήταν τύραννος. Οι Μιλήσιοι όμως που τον ήξεραν πολύ καλά, με την απειλή και τη βία τον έδιωξαν. Τότε αυτός κατέφυγε στη Λέσβο, απ' όπου κατόρθωσε να θέσει υπό τον έλεγχό του οκτώ τριήρεις που είχαν για πληρώματα Ίωνες και Αιολείς. Με το μικρό αυτό στόλο άρχισε να κάνει επιδρομές σε διάφορα νησιά, να τα λεηλατεί και να τα καταστρέφει (499 π.Χ.).

Έπειτα από την επιτυχία του στη Χίο, την οποία κατέλαβε σχετικά εύκολα, κατευθύνθηκε και προς τη Θάσο, την οποία πολιορκήσε (494 π.Χ.). Για την πο-

36. Στα τέλη του του 6ου π.Χ. αιώνα, οι Πέρσες έχουν ισχυροποιηθεί και ελέγχουν τη δυτική Ασία μέχρι τον Ινδό, ενώ στη Μ. Ασία έχουν σχεδόν όλες τις ελληνικές αποικίες υπό την επιρροή τους. Από τις πόλεις αυτές, άλλες είχαν κυβερνητική αυτονομία και άλλες διοικούσαν από τυράννους, οι οποίοι εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα της Περσίας. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται και ο τύραννος της Μιλήτου Ιστιαίος.

λιορκία της Θάσου από τον Ιστιαίο, ο Ηρόδοτος³⁷ αναφέρει τα εξής:

«Από τη Χίο ο Ιστιαίος ξεκίνησε κατά της Θάσου με πολλούς Ίωνες και Αιολείς. Ενώ πολιορκούσε τη Θάσο, του ήρθε η είδηση ότι οι Φοίνικες ξεκίνησαν από τη Μίλητο για να χτυπήσουν την υπόλοιπη Ιωνία. Όταν το πληροφορήθηκε αυτό, διέκοψε την πολιορκία της Θάσου και έφυγε στη Λέσβο με όλο του το στρατό».

Μετά την περιπέτειά τους αυτή, οι Θάσιοι ενίσχυσαν το τείχος που περιέβαλε την πόλη και ισχυροποίησαν τον πολεμικό τους στόλο.

Η εκστρατεία του Πέρση Μαρδόνιου

Ο στρατηγός Μαρδόνιος, γιος του Γωβρίου και γαμπρός του βασιλιά της Περσίας Δαρείου του Υστάπου από γάμο με την κόρη του Αρταζώστη, αναγορεύθηκε αρχηγός μεγάλου τμήματος του περσικού στρατού και το 492 π.Χ. ηγήθηκε εκστρατείας κατά της Ελλάδας με στόχο την Ερέτρια και την Αθήνα.

Με πολυάριθμο στρατό και καράβια, αφού κατέλαβε πολλές ιωνικές πόλεις στα παράλια της Μ. Ασίας, πέρασε τον Ελλήσποντο και από στεριά και θάλασσα, υποτάσσοντας κάθε δύναμη αντίστασης, κινούνταν προς το στρατηγικό του στόχο. Στην κατακτητική του αυτή πορεία βρέθηκε και η Θάσος. Ας δούμε τι λέει ο ιστορικός της αρχαιότητας Ηρόδοτος³⁸:

«Οι Πέρσες με το στόλο τους υπέταξαν τη Θάσο, που δεν αντιστάθηκε... Από τη Θάσο, ο (περσικός) στόλος ξεκίνησε ακολουθώντας τις ακτές ως την πολιτεία Άκανθο και από κει προχώρησαν προς τον Άθω. Ενώ τον παρέπλεαν, άρχισε να φυσάει βοριάς πολύ δυνατός και σκόρπισε το στόλο τους, ρίχνοντας πολλά καράβια στα βράχια του Άθω. Λέγεται ότι τα καράβια που καταστράφηκαν ήταν τριακόσια και ότι χάθηκαν περισσότεροι από είκοσι χιλιάδες άνθρωποι. Επειδή γύρω από τον Άθω η θάλασσα είναι γεμάτη από θαλάσσια θηρία, άλλους τους κομμάτιασαν τα θηρία αυτά, άλλοι σκοτώθηκαν πάνω στα βράχια, άλλοι δεν ήξεραν να κολυπήσουν και πνίγηκαν, κι άλλοι πέθαναν από το κρύο...»

Έτσι, μετά την αποτυχία της εκστρατείας, το εκστρατευτικό σώμα γύρισε πίσω στην Ασία.

Τον επόμενο χρόνο τους Θάσιους τους διέβαλαν οι γείτονές τους στο Δαρείο ότι ετοιμάζουν επανάσταση, κι αυτός τους έστειλε αγγελιαφόρο με τη διαταγή

37. Ηρόδοτος, ΣΤ, 28.

38. Ηρόδοτος, ΣΤ, 44-48.

να κατεδαφίσουν το τείχος τους και να παραδώσουν τα καράβια τους στα Άβδηρα. Οι Θάσιοι, που είχαν πολιορκηθεί από τον Ιστιαίο της Μιλήτου και είχαν μεγάλες προσόδους, τις χρησιμοποιούσαν για να ναυπηγούν πολεμικά καράβια και να χτίζουν ισχυρότερο τείχος. Οι πρόσοδοι αυτοί, τους έρχονταν από την αντικρινή ακτή, όπου είχαν μεταλλεία. Τα χρυσωρυχεία της Σκαπτής Ύλης τους έδιναν ογδόντα τάλαντα και τα μεταλλεία στην ίδια τη Θάσο κάτι λιγότερο, αλλά αρκετά ώστε οι Θάσιοι, που δεν πλήρωναν φόρο για τη σοδειά τους, να έχουν ετήσια πρόσοδα διακόσια τάλαντα και, σε καλές χρονιές, έως τριακόσια...

Οι Θάσιοι, όταν διέταξε ο Δαρείος, και το τείχος τους γκρέμισαν και τα πλοία τους μετέφεραν στα Άβδηρα».

Σύμφωνα με τον ιστορικό Κούρτιο, του 2ου αιώνα μ.Χ., οι Θάσιοι καταρχήν αντιστάθηκαν, αλλά έπειτα από την ήττα τους σε δυο ναυμαχίες και την κατάληψη του νησιού από τους Πέρσες, υποχρεώθηκαν να δεχτούν τους όρους του Δαρείου³⁹. Με την υποταγή και της Θάσου, την οποία τώρα χρησιμοποιούν σαν ορμητήριο, οι Πέρσες ελέγχουν και καρπώνονται τα έσοδα από όλα τα μακεδονικά και θρακικά παράλια μέχρι τον Ελλήσποντο, ενώ προετοιμάζονται για νέα επίθεση κατά της Ελλάδας.

Η εκστρατεία του Ξέρξη

Λίγο αργότερα, στα 480 π.Χ., έκανε την εκστρατεία του κατά της Ελλάδας ο νέος βασιλιάς των Περσών Ξέρξης. Ο γιος του Δαρείου, που ανέβηκε στο θρόνο μετά το θάνατο του πατέρα του, ξεκίνησε με την τεράστια στρατιά του των δύο περίπου εκατομμυρίων αντρών και απαίτησε από τους Θάσιους, και από κάθε μέρος που περνούσε, να φροντίσουν επί μία μέρα τα στρατεύματά του. Επόπτης της προετοιμασίας αυτού του τεράστιου γεύματος, το οποίο παρατέθηκε στη Στρώμη, ορίστηκε ένας συνετός και ευυπόληπτος Θάσιος, ο Αντίπατρος.

«Όταν οι Θάσιοι, εξαιτίας των κτήσεων που είχαν στην ηπειρωτική ακτή, δέχτηκαν το στρατό του Ξέρξη και φρόντισαν το τραπέζι του, ο Αντίπατρος του Οργέως, ένας από τους ονομαστούς πολίτες, λογάρισε ότι το δείπνο της στρα-

39. Μια άλλη πληροφορία που έχουμε από τον Κούρτιο είναι ότι οι Θάσιοι ναυπηγούσαν δέκα μεγάλα πλοία ανά έτος.

τιάς του Ξέρξη είχε κοστίσει 400 τάλαντα ασημί»⁴⁰.

Μετά την ολοκληρωτική ήττα των Περσών στη Σαλαμίνα, οι Πέρσες απομακρύνονται οριστικά από το Αιγαίο. Οι Θάσιοι επανέκτησαν την ελευθερία τους, ξανάχτισαν το τείχος τους και κατασκεύασαν καινούργια πλοία. Την περίοδο όμως αυτή αρχίζει και η μεγάλη ακμή της Αθήνας, η οποία θα βάλει το νησί σε νέες περιπέτειες.

Η κατάληψη της Θάσου από τους Αθηναίους

Οι Αθηναίοι, που στο τέλος των περσικών πολέμων ήταν πανίσχυροι, με το πρόσχημα της απελευθέρωσης όλων των Ιωνικών πόλεων της Μ. Ασίας και των νησιών του Αιγαίου από τους Πέρσες, τη διατήρηση της ελευθερίας τους, καθώς και τη διασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στο Αιγαίο και τον Εύξεινο, πραγματοποίησαν κοινή σύνοδο των νησιωτικών και των Ιωνικών πόλεων στη Δήλο, κατά την οποία συγκροτήθηκε, υπό την προεδρία των Αθηναίων, η Συμμαχία της Δήλου (477 π.Χ.). Η σύνοδος καθόρισε και τη συνεισφορά που έπρεπε να παρέχει η κάθε πόλη. Στην ουσία βέβαια, οι Αθηναίοι επεδίωκαν να επιτύχουν μέσω της συμμαχίας αυτής την επιρροή και την ηγεμονία τους στις ελληνικές πόλεις.

Οι Θάσιοι συμμετείχαν στη συμμαχία αυτή υπό τον όρο να συνεισφέρουν με πλοία, ναύτες και οπλίτες. Άλλοι λένε ότι τους υποχρέωσαν γι' αυτό, κι άλλοι υποστηρίζουν ότι στην πράξη τους αυτή οδηγήθηκαν από σκέψεις για το εμπόριο τους: Ήταν ανάγκη για τους Θάσιους, για να διατηρήσουν αδασμολόγητο το εμπόριό τους, να τα έχουν καλά με τη δύναμη που κυριαρχούσε στο Αιγαίο.

Εκείνο τον καιρό, με αφορμή την είσοδό τους στην Αθηναϊκή Συμμαχία και σε ανάμνηση της απαλλαγής τους από τον περσικό κίνδυνο, οι Θάσιοι αφιέρωσαν στην Ολυμπία ένα τεράστιο άγαλμα του Ηρακλή. Το άγαλμα ήταν χάλκινο και είχε κατασκευαστεί από το γιο του Μίκωνα, γλύπτη Ονάτα, όπως μας πληροφορεί ο Πausanias.

Δυστυχώς, η συμμαχία με τους Αθηναίους ζημίωσε τη Θάσο. Πράγματι, βρέθηκαν στην Αίγυπτο και στη Σικελία πάμπολλα ασημένια νομίσματα. Είναι τα περισσότερα αθηναϊκά, πράγμα που δείχνει ότι οι Αθηναίοι εκτόπισαν από τις αγορές τους Θάσιους. Απ' την άλλη μεριά, μέσα στα πλαίσια της ηγεμονικής πολιτικής τους, οι Αθηναίοι προσπαθούσαν να σφετεριστούν τους πλουτοπαρα-

40. Ηρόδοτος, Ζ, 117.

γωγικούς πόρους των συμμάχων τους. Πολύ γρήγορα έδειξαν το πραγματικό τους πρόσωπο.

Κατά τη διεξαγωγή από τον Αθηναίο στρατηγό Κίμωνα εκκαθαριστικών επιχειρήσεων εναντίον των Περσών που κατείχαν την Ηϊόνα (Ελευθερές), οι βλέψεις των Αθηναίων έγιναν πιο ορατές για την ευρύτερη περιοχή. Να τις μας λέει ο Θουκυδίδης για την πολιορκία της Θάσου από τον Κίμωνα:

«Αργότερα (465 π.Χ.), επαναστάτησε η Θάσος, εξαιτίας μιας διαφοράς για τα εμπορικά κέντρα που είχε στην απέναντι θρακική ακτή και για τα μεταλλεία που εκμεταλλεύονταν οι Θάσιοι. Οι Αθηναίοι έστειλαν στόλο στη Θάσο, νίκησαν σε ναυμαχία κι έκαναν απόβαση στο νησί. Τον ίδιο καιρό οι Αθηναίοι έστειλαν στο Στρουμόνα δέκα χιλιάδες αποίκους δικούς τους και συμμαχικούς, για να εγκατασταθούν στην τότε ονομαζόμενη Εννέα Οδοί, τη σημερινή Αμφίπολη...

Οι Θάσιοι, που είχαν νικηθεί και ήταν πολιορκημένοι, ζήτησαν βοήθεια από τους Σπαρτιάτες προτρέποντάς τους να κάνουν εισβολή στην Αττική. Οι Σπαρτιάτες τους το υποσχέθηκαν, κρυφά από τους Αθηναίους και ήταν έτοιμοι να ξεκινήσουν αλλά εμποδίστηκαν απ' τον καταστρεπτικό σεισμό που έγινε κι έδωσε την ευκαιρία στους είλωτες και πάροιικους να αρπάξουν τα όπλα και να επαναστατήσουν (464 π.Χ.). Αφού έδωσαν μάχη εκ παρατάξεως, συγκεντρώθηκαν στη Μεσσηνία, οχύρωσαν την Ιθώμη και συνέχισαν την αντίσταση...

Έτσι οι Λακεδαιμόνιοι αναγκάστηκαν να πολεμήσουν με τους επαναστάτες της Ιθώμης, και οι Θάσιοι, που ήταν στον τρίτο χρόνο της πολιορκίας, συνθηκολόγησαν με τους Αθηναίους και δέχτηκαν να κατεδαφίσουν τα τείχη τους, να παραδώσουν το στόλο τους, να πληρώσουν αμέσως μια ορισμένη αποζημίωση και να καταβάλλουν τακτικά την εισφορά τους (στο συμμαχικό ταμείο). Τέλος, παραιτήθηκαν από τις απαιτήσεις τους για τα εμπορικά κέντρα και τα μεταλλεία»⁴¹.

Στους Θάσιους επιβλήθηκε πρόστιμο και φόρος τρία τάλαντα το χρόνο. Αργότερα, αποδόθηκαν στους Θάσιους οι αποικίες τους, αλλά το πρόστιμο αυξήθηκε σε τριάντα τάλαντα το χρόνο.

Κατά την πολιορκία της Θάσου από τον Κίμωνα ο οποίος διέθετε 37 τριήρεις και ικανό αριθμό στρατιωτών, οι κάτοικοι έδειξαν μεγάλο ηρωισμό. Οι γυναίκες έκοψαν τα μαλλιά τους και τα πρόσφεραν στην πόλη, γιατί είχαν τελειώσει τα σκοινιά για τις πολεμικές μηχανές και πολέμησαν και αυτές ηρωικά στα

41. Θουκυδίδης, Α, 98-103.

τείχη για να σώσουν την πατρίδα τους. (Αυτά λέει ο ιστορικός Πολύαινος τον 2ο μ.Χ. αιώνα).

Στη διάρκεια της πολιορκίας τους, οι Θάσιοι είχαν θεσπίσει κι έναν πολύ σκληρό νόμο. Σύμφωνα μ' αυτόν, όποιος τολμούσε να προτείνει σύναψη ειρήνης με τους Αθηναίους, θα θανατωνόταν.

Όταν όμως η κατάσταση άρχισε να γίνεται αφόρητη από την πείνα, τις αρρώστιες και την κούραση, παρουσιάστηκε στην αγορά ο πολίτης Ηγητορίδης με μια θηλειά στο λαιμό και πρότεινε τη σύναψη της μισητής ειρήνης. Οι Θάσιοι επικρότησαν την πράξη του κι έτσι συνθηκολόγησαν με τους Αθηναίους.

Για σαράντα περίπου χρόνια έμειναν οι Θάσιοι κάτω από την κυριαρχία των Αθηναίων, μέχρι που ξέσπασε ο Πελοποννησιακός πόλεμος.

Το 424 π.Χ. ο Σπαρτιάτης στρατηγός Βρασίδας κατέλαβε τις πόλεις Γαληφό και Οισύμη, οι οποίες ήταν υπό την Αθηναϊκή κατοχή και στα 323 π.Χ. πολιορκήσε την επίσης Αθηναϊκή αποικία Αμφίπολη. Τότε ακριβώς οι Αθηναίοι, υποπευδόμενοι ότι υπάρχει μυστική συμφωνία σύμπραξης Λακεδαιμονίων και Θασίων, έδωσαν εντολή στο Θουκυδίδη να σπεύσει από τη Θάσο, όπου βρισκόταν, με επτά καράβια να υπερασπιστεί την πόλη. Ο Θουκυδίδης όμως δεν πρόφτασε, γιατί ήδη ο Βρασίδας πρότεινε στους πολίτες ωφέλιμους και συγκαταβατικούς όρους παράδοσής τους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να γίνει μάχη μεταξύ Σπαρτιατών και Αθηναίων. Στη μάχη αυτή νικήθηκαν οι Αθηναίοι, η πόλη πέρασε στα χέρια των Σπαρτιατών αλλά σκοτώθηκαν οι αρχηγοί και των δύο παρατάξεων, οι στρατηγοί Βρασίδας και Κλέων. Οι κάτοικοι της Αμφίπολης τίμησαν το Βρασίδα και τον έθαψαν στην αγορά της πόλης σαν ήρωα.

Ο Θουκυδίδης κατηγορήθηκε τότε από τους εχθρούς του ότι ενώ μπορούσε έγκαιρα να βοηθήσει τους Αθηναίους, δεν το έπραξε και ότι μάλιστα υπήρξε προηγουμένως σχετική συνεννόησή του με τους Σπαρτιάτες και τους Θάσιους. Από φόβο ο Θουκυδίδης δεν επέστρεψε στην Αθήνα μήπως κατηγορηθεί επί εσχάτη προδοσία. Παραιτήθηκε εν τω μεταξύ από στρατηγός και διαμένοντας άλλοτε στη Θάσο και άλλοτε στη Σκαπτή Ύλη, αποικία των Θασίων όπου είχε και ιδιόκτητα μεταλλεία, μακριά από κάθε πολεμική σύρραξη, συνέγραψε την ιστορία του. Όπως γράφει ο ίδιος:

«Ειδοποίησαν οι Αθηναίοι στον στρατηγό της Θράκης Θουκυδίδη τον Ολόρου, τον συγγραφέα της ιστορίας αυτής, που βρισκόταν κοντά στη Θάσο, να σπεύσει σε βοήθεια (της πολιορκημένης Αμφίπολης). Κι αυτός, μόλις του τό'παν, έσπευσε ταχύτατα με επτά καράβια που έτυχε να βρίσκονται εκεί, αλλά δεν πρόφτασε να φτάσει στην Αμφίπολη προτού καταληφθεί, κι έσωσε μόνο την

Ηίονα, καταλαμβάνοντάς την»⁴².

Μετά την αναχώρηση του Θουκυδίδη από το νησί, οι Θάσιοι επανέκτησαν τις αποικίες τους, που τις κατείχαν οι Αθηναίοι και τις κυριεύσαν κατόπιν οι Σπαρτιάτες και στη συνέχεια επιδόθηκαν φανερά πια σε εχθρικούς εξοπλισμούς εναντίον των Αθηναίων, βοηθούμενοι από τους Σπαρτιάτες.

Ύστερα από δεκαετή πολεμική προετοιμασία, οι Θάσιοι κατηγορήθηκαν ότι θα συμμετείχαν σε συμμαχία μεταξύ Σπαρτιατών και Περσών εναντίον των Αθηναίων.

Στα 411 π.Χ., όταν στην Αθήνα εγκαθιδρύθηκε πάλι πολίτευμα ολιγαρχικό, οι άρχοντες αποφάσισαν να κάνουν το ίδιο και στις άλλες πόλεις. Ο στρατηγός της Θράκης Διοτρεφής, ο οποίος ανέλαβε να εγκαθιδρύσει ολιγαρχικά πολιτεύματα στο χώρο που διοικούσε, ήρθε στη Θάσο και εγκατέστησε πολίτευμα ολιγαρχικό.

Οι Θάσιοι ολιγαρχικοί όμως, όντας φιλοσπαρτιάτες, κήρυξαν επανάσταση. Οχύρωσαν την πόλη, επισκεύασαν τα πολεμικά καράβια και υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό μια μοίρα σπαρτιατικών πλοίων που βρισκόταν στα παράλια της Θάσου. Οι Σπαρτιάτες εγκαθιστούν στην πόλη αρμοστή τον Ετεόνικο. Αμέσως οι Θάσιοι έστειλαν καράβια και στρατό για να ανακαταλάβουν την αποικία τους Νεάπολη, η οποία βρισκόταν στα χέρια των Αθηναίων. Οι Αθηναίοι όμως έστειλαν (410 π.Χ.) το στρατηγό τους Θρασύβουλο με 30 καράβια, ο οποίος σκόρπισε το στόλο των Θασίων και κατέλαβε και την ίδια τη Θάσο. Ο Ετεόνικος έφυγε και την εξουσία κατέλαβε φιλοαθηναϊκή μερίδα.

Δημοκρατία και Ολιγαρχία

Θα πρέπει εδώ να κάνουμε μία παρένθεση: Στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου (431-404 π.Χ.), οι έννοιες “ολιγαρχικός” και “δημοκρατικός” είχαν καταντήσει συνώνυμες με το “σπαρτιατόφιλος” και “αθηναϊόφιλος”. Στην ουσία όμως, και οι δυο μερίδες κυβερνούσαν αντιδημοκρατικά και εκδικητικά, (εξόριζαν τους αντιπάλους τους, δήμευαν τις περιουσίες τους), υπερασπίζοντας τα συμφέροντα της μεγάλης δύναμης που συμπαθούσαν και υπηρετούσαν. Η μεταπήδηση της Θασιακής Πολιτείας από το ένα στρατόπεδο στο άλλο, συνεπαγόταν και μια ολοσχερή αλλαγή των αρχόντων και των θεσμικών εκπροσώπων, καθώς

42. Θουκυδίδης, Δ, 104.

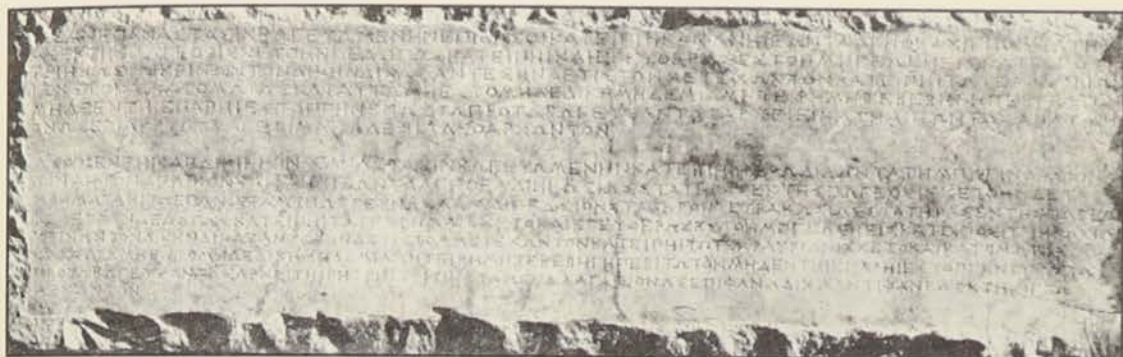
και αντίστοιχη αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής. Όλες όμως αυτές οι αλλαγές δεν είχαν ουσιαστικό αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Διώκονταν μόνο οι εκφρασμένοι υποστηρικτές της μιας παράταξης από τους υποστηρικτές της άλλης. Αυτό φαίνεται καθαρά στα κείμενα του Θουκυδίδη:

«Έφτασε ο Διοτρεφής στη Θάσο και κατάργησε τη δημοκρατία. Αλλά, δύο περίπου μήνες μετά την αναχώρησή του, οι Θάσιοι άρχισαν να περριειχίζονται την πολιτεία τους. Δεν είχαν καμιά ανάγκη από μια αριστοκρατία, η οποία εξαρτιόταν από τους Αθηναίους, ενώ περίμεναν μέρα με τη μέρα να τους ελευθερώσουν οι Λακεδαιμόνιοι. Υπήρχαν φυγάδες, εξαιτίας των Αθηναίων, οι οποίοι είχαν καταφύγει στους Σπαρτιάτες. Οι φυγάδες αυτοί συνεργάζονταν με τους οπαδούς τους που βρίσκονταν στο νησί, κι έκαναν ό,τι μπορούσαν για να έρθει στόλος σπαρτιατικός και να αποστατήσει η Θάσος. Και όλα έγιναν όπως τα ήθελαν, δηλαδή να ακολουθήσει η πολιτεία την πολιτική που επιθυμούσαν, δίχως να προκληθούν ταραχές και να βρεθεί έξω από την εξουσία η δημοκρατική παράταξη αν προέβαλε αντίσταση. Στη Θάσο λοιπόν, συνέβη το ακριβώς αντίθετο από εκείνο που επεδίωκαν οι Αθηναίοι, οι οποίοι εγκαθιστούσαν ολιγαρχία. Νομίζω ότι το ίδιο έγινε και σε πολλές άλλες πολιτείες υπήκοες. Και τούτο επειδή, οι διάφορες πολιτείες, αφού απέκτησαν μετριοπαθή πολιτεύματα, στράφηκαν προς την απόλυτη ελευθερία και δεν προτίμησαν την κούφια ευνομία που τους πρόσφεραν οι Αθηναίοι»⁴³.

Η κατάσταση αυτή επικρατεί μέχρι το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου (404 π.Χ.). Οι αντίπαλοι είναι φανατισμένοι. Προσπαθούν να επιβληθούν με την τρομοκρατία οι μεν στους δε, και απειλούν με δήμευση της περιουσίας όσους εκδηλωθούν. Σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα έχουμε τη θέσπιση του νόμου "για τους καταδότες", που βρέθηκε στην Αρχαία Αγορά:

«Οποιοσδήποτε καταγγείλει προμελετημένο σχέδιο για επανάσταση εναντίον

43. Οι δυο μεγάλες συμμαχίες, δηλαδή η Αθηναϊκή και η Πελοποννησιακή, που από πίσω τους βρίσκονταν η Αθήνα και η Σπάρτη, υποδαύλιζαν τους ανταγωνισμούς και οδηγούσαν σε ανοιχτή ρήξη. Όλος σχεδόν ο ελληνικός κόσμος ήταν χωρισμένος σε δυο αντίπαλα στρατόπεδα. Απέμεναν μόνο οι αφορμές για την έναρξη της σκληρότερης εμφύλιας σύγκρουσης του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος ήταν εξοντωτικός για όλες τις ελληνικές πόλεις και ιδιαίτερα για εκείνες που επέλεξαν το δρόμο της οπαδοποίησης και εισέπραξαν τα επιχείρια για την επιλογή τους γύρω από τη μια ή την άλλη δύναμη. Ποτέ άλλοτε δεν έγιναν τόσες εξορίες και δεν σκοτώθηκαν τόσο άνθρωποι. Οι επιπτώσεις ήταν καθοριστικές για το μέλλον των ελληνικών πόλεων, γιατί ήταν τεράστιες οι υλικές καταστροφές και η εξαχρείωση των ανθρώπων. Αυτό συνέβη και με τη Θάσο.

Νόμος για τους καταδότες.

της Θάσου, θα πληρωθεί χίλιους στατήρες από την πολιτεία. Αν ο καταδότης είναι δούλος, θα του δοθεί επιπλέον η ελευθερία του. Αν οι καταδότες είναι περισσότεροι από έναν, θα κριθούν σε δικαστήριο (αποτελούμενο) από τριακόσιους (πολίτες). Αν ο καταδότης έχει πάρει μέρος στη συνομωσία, θα πληρωθεί την αμοιβή και δεν θα παραπεμφθεί σε δίκη, ούτε ιερή ούτε ανίερη, γι' αυτή την υπόθεση. Και δε θα παραπεμφθεί στο ανάθεμα, παρά μόνον ένας: ο ηθικός αντουργός.

Ισχύει από τις 21 Απατουριώνος, άρχοντες ήταν ο Άκρυπτος, ο Αλεξίμαχος και ο Δεξιάδης». (411 π.Χ.).

Η διατύπωση του παραπάνω νόμου είναι ίδια με όλα τα παρεμφερή νομοθετήματα στην Ιστορία. Πάντα η μερίδα που κυβερνά, ταυτίζει τον εαυτό της με την πατρίδα, και οι αντίπαλοι, οι οποίοι έχουν διαφορετικές απόψεις από τους κρατούντες, βαφτίζονται εχθροί της πατρίδας.

Ο Σπαρτιάτης Λύσανδρος

Μετά την αποχώρηση του αθηναϊκού στόλου, οι Θάσιοι ξεσηκώνονται και αποτινάζουν τον αθηναϊκό ζυγό. Και πάλι ο Θρασύβουλος καταλαμβάνει τη Θάσο (408-407 π.Χ.) και την ξαναφέρει υπό την κηδεμονία της Αθηναϊκής Συμμαχίας. Στο πλευρό του πολεμούν και οι εξόριστοι φίλοι των Αθηναίων, που είχαν καταφύγει στη Νεάπολη και οργάνωναν τον αγώνα κατά των Σπαρτιατών και των οπαδών τους που κυβερνούσαν τη Θάσο.

Στα 404 π.Χ., ο Σπαρτιάτης στρατηγός Λύσανδρος καταστρέφει τον αθηναϊκό στόλο, που αποτελούνταν από 180 τριήρεις, στους Αιγός Ποταμούς (στον Ελλήσποντο κοντά στη Λάμψακο) σφάζοντας περίπου 3-4 χιλιάδες ναύτες και

δίνει τέλος στον ολέθριο Πελοποννησιακό πόλεμο.

Μετά τη νίκη του αυτή, καταπλέει στη Θάσο και την καταλαμβάνει.

Να τι γράφει ο ιστορικός Πολύαινος για τα όσα επακολούθησαν:

«Ο Λύσανδρος συγκέντρωσε τους Θάσιους στο ιερό του Ηρακλή, τους είπε λόγια φιλάνθρωπα, ότι (οι Σπαρτιάτες) θα τους συγχωρούσαν (για τη φιλία που έδειξαν στους Αθηναίους) και θα τους αμνήστευαν. (Τους είπε) να μην κρύβονται τώρα που άλλαξε η πολιτική κατάσταση, να πάψουν να φοβούνται και να πειστούν στα λόγια του, που είχαν ειπωθεί σε χώρο ιερό, και μάλιστα στο ιερό του Πατρώου Ηρακλή. Κι οι Θάσιοι, που είχαν κρυφτεί, πίστεψαν στα φιλάνθρωπα λόγια του και συγκεντρώθηκαν εκεί. Ο Λύσανδρος, αφού άφησε να περάσουν μερικές μέρες για να διαλύσει τις υποψίες τους, διέταξε να τους σφάζουν».

Γλίτωσαν μόνο όσοι μπόρεσαν να καφύγουν στην Αθήνα.

Ο Λύσανδρος, εκτός του ότι υποχρέωσε τους Θάσιους να πληρώσουν βαριές αποζημιώσεις, επέβαλε φόρο βαρύτατο, εγκατέστησε αρμοστή στο νησί με δέκα άρχοντες και ανέβασε στην εξουσία τους αριστοκρατικούς⁴⁴.

Κατά τις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα, επήλθε στην πόλη η πολυπόθητη συμφιλίωση των δύο αντιμαχόμενων παρατάξεων. Δόθηκε γενική αμνηστεία, η Θάσος συμφιλιώθηκε με την αποικία της Νεάπολης, με τη μεσολάβηση των Παριανών και με την προστασία του Απόλλωνα των Δελφών. Οργανώθηκε ξανά η *Θασιών Ήπειρος* κι αναθερμάνθηκαν οι οικονομικοί της δεσμοί με τη μητρόπολη Θάσο.

Καθιερώνονται, τότε, θεσμοί ενδιάμεσοι με στοιχεία δημοκρατικά και αριστοκρατικά, όπου γίνεται αισθητή η επίδραση των ιδεών του Πλάτωνα.

Επιδιορθώνονται και συμπληρώνονται τα τείχη και το λιμάνι κι αρχίζει το εμπόριο. Μέσα στην πόλη γίνονται έργα. Φτιάχνεται κι εξωραϊζεται η Αγορά, όπου η ζωή ξαναζωντανεύει.

Κοντά στο ναό του Δία, θεού της πολιτικής ομόνοιας, οικοδομούνται κτίρια

44. Μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο και την επικράτηση των Σπαρτιατών, ο περσικός παράγοντας φρόντισε να δημιουργήσει αντιπερισπασμό από τη Θήβα, την Κόρινθο, το Άργος και την Αθήνα και να υποκινήσει μια σειρά συγκρούσεων που έγιναν γνωστές σαν Κορινθιακός πόλεμος (395-386 π.Χ.). Ο πόλεμος αυτός τέλειωσε με μια μειωτική για τον ελληνισμό ειρήνη, την Ανταλικίδιο Ειρήνη. Οι Σπαρτιάτες δηλαδή, συμφώνησαν με τον Πέρση βασιλιά να επιβάλουν τους όρους του τετραμνησίου του πολέμου. Έτσι, παρέδωσαν τις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας και την Κύπρο στο βασιλιά της Περσίας, διακήρυξαν την αυτονομία όλων των ελληνικών πόλεων και έγιναν οι ίδιοι τοποτηρητές της ειρήνης στην κυρίως Ελλάδα. Μεταβλήθηκαν κατ' αυτόν τον τρόπο σε όργανα της περσικής πολιτικής.

και χαράζονται σε πλάκες και σε τοίχους τα ονόματα των αρχόντων της πολιτείας.

Παρόλα αυτά, οι γεμάτες πάθος φατριαστικές συγκρούσεις του πρόσφατου παρελθόντος, έχουν σημαδέψει ανεξίτηλα τη ζωή των πολιτών. Χάνονται οι παλιές αρετές της ευθύτητας, του θάρρους της γνώμης, της δημοκρατικότητας και της κοινωνικότητας και στη θέση τους εμφανίζονται η ιδιοτέλεια, η δουλικότητα και η πονηριά.

Πράγματι, στα 394 π.Χ. ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Αγησίλαος έκανε εκστρατεία κατά των Περσών. Όταν πέρασε και από τη Θάσο, αντίθετα προς το Λύσανδρο, φάνηκε καλός και ευεργετικός στους κατοίκους της, οι οποίοι με ευγνωμοσύνη τον τίμησαν και σχεδόν τον αποθέωσαν.

Ο Σπαρτιάτης Αγησίλαος

Όταν ο Αγησίλαος επέστρεφε από την Ασία και έφτασε στα παράλια της Θράκης, οι Θάσιοι, για να του δείξουν πόσο αφοσιωμένοι του ήταν, θέλησαν του ανεγείρουν ναό και να του αποδώσουν θείκες τιμές. Η επιτροπή που πήγε να τον συναντήσει, του πρόσφερε σιτάρι, γλυκίσματα, εκλεκτά φαγητά και τον περίφημο "Θάσιο οίνο". Από τα δώρα αυτά ο Αγησίλαος κράτησε μόνο το κρασί. Επειδή όμως η επιτροπή επέμενε, διέταξε να τα μοιράσουν στους δούλους του, λέγοντας ότι εκείνοι που θέλουν να καλλιεργούν την αρετή, δεν έχουν ανάγκη από αυτά που είναι χρήσιμα μόνο για τους λαίμαργους. Η επιτροπή των Θασίων επέμενε ότι είναι πρόθυμη να του ανεγείρει ναό και να τον ανακηρύξουν θεό. Τότε ο Αγησίλαος ρώτησε: "Η πόλη σας μπορεί να μεταβάλλει τους ανθρώπους σε θεούς;" Όταν η επιτροπή απάντησε καταφατικά, ο Αγησίλαος τους είπε: "Τότε, γίνετε πρώτα σεις θεοί και αν το κατορθώσετε τότε κάμετε κι εμένα θεό"!

Στα 393 π.Χ., οι Αθηναίοι με το Θρασύβουλο καταλαμβάνουν πάλι τη Θάσο, εγκαθιδρύουν το δημοκρατικό πολίτευμα κι αποδίδουν στο νησί την ανεξαρτησία του. Λίγο αργότερα (386 π.Χ. που συνάπτεται η Ανταλκίδειος ειρήνη), οι Θάσιοι αποκτούν, θεωρητικά, την κυριαρχία στις ελληνικές θάλασσες. Λέμε θεωρητικά, γιατί η Θάσος αναπτύσσει και πάλι το εμπόριό της και φτάνει ξανά σε μια κατάσταση σχετικής ευημερίας που, με μικρά διαλείμματα, κρατά μέχρι τα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια. Θασιακά νομίσματα ανακαλύπτονται συνέχεια στα Βαλκάνια γύρω από το Δούναβη και τις ακτές του Εύξεινου Πόντου, στην Ιστρία (σημερινή Ρουμανία).

Τότε γίνονται και πολλές απόπειρες από τους “βάρβαρους” λαούς να παραχαράξουν τα νομίσματα της Θάσου, δίχως επιτυχία όμως. Μόνο τον 1ο π.Χ. αιώνα αρχίζει να εμφανίζεται πιο συχνά απ’ το νόμισμα της Θάσου το ρωμαϊκό δηνάριο.

Η Θάσος, στο μεταξύ, συνδέεται στενότερα με την Πάρο και στα 375 π.Χ. συμμετέχει στη Β΄ Αθηναϊκή Συμμαχία. Με τη βοήθεια ενός αθηναϊκού σώματος στρατού που είχε στρατηγό τον Τιμόμαχο, οι Θάσιοι απομακρύνουν από τη Στρώμη τους Μαρωνίτες (361 π.Χ.).

Στα 360 π.Χ., οι Θάσιοι, με τη βοήθεια του εξόριστου από την Αθήνα Καλλίστρατου, ιδρύουν τις Κρηνίδες, κοντά στο Παγγαίο.

Η Θάσος και οι Μακεδόνες

Τα συμπτώματα της παρακμής της Θάσου στα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα είναι χαρακτηριστικό δείγμα της κατάστασης σε όλες τις ελληνικές πόλεις. Μετά τη δίνη των Περσικών πολέμων και εκείνων μεταξύ Αθηναίων και Σπαρτιατών για ηγεμονία, στους οποίους συμπαρέσυραν κάθε φορά και τις πόλεις της περιφέρειας, όλος ο ελληνισμός έφτασε σε σημείο κατάρπτωσης από το περασμένο μεγαλείο του⁴⁵.

Τότε εμφανίζεται στο προσκήνιο η νέα μεγάλη πολιτική δύναμη: η Μακεδονία. Ο βασιλιάς Φίλιππος Β΄, πατέρας του Μ. Αλεξάνδρου, αφού κατόρθωσε να σταθεροποιήσει τη θέση του στο θρόνο της Μακεδονίας, έβαλε σαν στόχο της πολιτικής του πρώτα την ισχυροποίηση του μακεδονικού κράτους και στη συνέχεια την επέκταση της εξουσίας του⁴⁶. Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.) όπου νίκησε τους συνασπισμένους με τους Θηβαίους Αθηναίους, επιβλήθηκε πλέον σαν ο αδιαφιλονίκητος ηγέτης που είχε τη δυνατότητα να ενώσει τους Έλληνες και να ηγηθεί του κοινού αγώνα κατά των Περσών.

45. Δεν έλειπαν βέβαια και οι φωτισμένοι της εποχής, όπως ο Ισοκράτης, ο οποίος διατύπωσε την άποψη ότι τον κοινό αγώνα εναντίον των Περσών θα μπορούσε να τον αναλάβει ένας ισχυρός μονάρχης που θα ένωσε όλους τους Έλληνες. Ήταν από τις προσωπικότητες που κατόρθωσαν να αποδεσμευτούν από το τοπικιστικό πνεύμα που φανάτιζε ακόμα και τους σύγχρονους πολιτικούς. Αντίθετος με την πολιτική αυτή, πιστός πάντα στην ιδέα του ηγεμονικού ρόλου της Αθήνας ήταν ο ρήτορας Δημοσθένης.

46. Στο συνέδριο αυτό της Κορίνθου συμμετείχε και η Θάσος. Μετά τη δολοφονία του Φιλίππου Β΄ το συνέδριο επαναλήφθηκε τον επόμενο χρόνο (336 π.Χ.) από τον Αλέξανδρο. Σε αυτό ανανεώθηκε από την πλευρά των αντιπροσώπων στο πρόσωπο του νέου ηγέτη ο όρκος που είχαν δώσει στον πατέρα του.

Η πανελλήνια ένωση έγινε πραγματικότητα με ένα συνέδριο στην Κόρινθο το 337 π.Χ. στο οποίο συμμετείχαν όλες οι πόλεις της Ελλάδος με προοπτική την εκστρατεία κατά των Περσών. Στο συνέδριο αυτό δεν συμμετείχε η Σπάρτη⁴⁷.

Η προσχώρηση της Θάσου στη Μακεδονική ηγεμονία δε βρήκε σύμφωνους όλους τους πολίτες της. Οι Θάσιοι χωρίστηκαν πάλι σε δύο αλληλομισούμενες μερίδες: στους φιλομακεδόνες με αρχηγό τον Αριστόλεω και στους αντιμακεδόνες με αρχηγό τον Κτησιφώντα.

Ο Φίλιππος ο Β΄ στα 356 π.Χ. επελαύνει στα παράλια της Μακεδονίας και της Θράκης και καταλαμβάνει, μεταξύ άλλων πόλεων, τις αποικίες των Θασίων και τα μεταλλεία τους στο Παγγαίο. Τότε έγινε κύριος και των Κρηνίδων, τις οποίες μετονομάζει σε Φιλίππους.

Στα 338 π.Χ. καταλαμβάνει και την ίδια τη Θάσο.

Τότε, πολλοί Θάσιοι της αντιμακεδονικής μερίδας, με αρχηγό τον Κτησιφώντα, καταφεύγουν στην Πάρο και ιδρύουν το «Δήμο Παρίων-Θασίων». Στο Δήμο αυτό ο Κτησιφών εκλέγεται πρόξενος και ευεργέτης.

Πριν από το θάνατό του ο Φίλιππος παραχώρησε μια κάποια ελευθερία στους Θάσιους και μάλιστα επέτρεψε στους εξόριστους να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Έτσι, αποκαταστάθηκε και πάλι η ηρεμία στην πολιτική και οι Θάσιοι βρήκαν τη δυνατότητα να ελιδοθούν και πάλι στο εμπόριο. Δυστυχώς όμως, ούτε αυτό μπορούσε πια να επανορθώσει την κατάρπωση στην οποία είχε υποπέσει το νησί.

Η Θάσος συμμετέχει με καράβια και στρατιώτες στην κοσμοϊστορική εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου κατά των Περσών, αλλά και σε όλες τις εκστρατείες του. Μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου (323 π.Χ.), ο διάδοχός του Λυσίμαχος όταν έγινε βασιλιάς της Θράκης, κατέλαβε τη Θάσο (287 π.Χ.) και παραχώρησε στους κατοίκους της ακόμη περισσότερες ελευθερίες.

Στα 281-270 π.Χ. εμφανίζονται οι Γαλάτες, οι οποίοι νικούν το στρατό του Μακεδόνα βασιλιά Πτολεμαίου του Κεραινού. Καταλαμβάνουν τη Μακεδονία και τη Θράκη, αλλά αδυνατούν να επιτεθούν στη Θάσο, επειδή δεν έχουν στόλο. Τότε, στα 281 π.Χ., οι Θάσιοι ανακτούν την πλήρη ανεξαρτησία τους και την κρατούν μέχρι το 202 π.Χ. Χιλιάδες πρόσφυγες από τη Μακεδονία και τη Θράκη καταφεύγουν στο χρονικό αυτό διάστημα στο νησί για να σωθούν από τους τρομερούς κατακτητές.

47. «... πλην Λακεδαιμονίων». Δηλαδή οι Σπαρτιάτες δεν θα συμμετείχαν στην εκστρατεία κατά των Περσών.

Αργότερα, ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος ο Ε΄ με σκοπό να καθυποτάξει τη Θάσο, έστειλε το ναύαρχό του Μητροδόωρο με πλοία (202 π.Χ.). Οι Θάσιοι για να αποφύγουν νέες περιπέτειες και λεηλασίες, αδύναμοι να αντισταθούν, δέχτηκαν να του παραδώσουν την πόλη τους με τον όρο “να μη δεχτούν στο έδαφός τους φρουρά (μακεδονική), να μην πληρώνουν φόρους και να διατηρήσουν το δικό τους στρατό και τους δικούς τους νόμους”⁴⁸.

Ο Φίλιππος Ε΄ προσποιήθηκε τάχα ότι δέχεται τους όρους αυτούς, αλλά δεν τους τήρησε. Επετέθη και, χωρίς αντίσταση, κατέλαβε τη Θάσο. Συνέλαβε και εξόρισε πολίτες, σκότωσε αρκετούς και λεηλάτησε τα ιερά της πόλης.

Την εποχή εκείνη κατέφυγε στη Θάσο ο Αθηναίος Καλλίστρατος και προέτρεψε τους κατοίκους να οχυρώσουν την πόλη Δάτον, να συμμαχήσουν με τους απέναντί τους Μαρωνίτες και Αβδηρίτες και όλοι μαζί να αντισταθούν στους Μακεδόνες. Η κίνηση αυτή δεν πέτυχε. Τελικά, η υποδούλωση στο Μακεδόνα βασιλιά Φίλιππο Ε΄ διήρκεσε μέχρι που κατέλαβαν το νησί οι Ρωμαίοι.

Η κατοχή της Θάσου από τους Ρωμαίους

Από τον πόλεμο του Πύρρου, βασιλιά της Ηπείρου, στο Ηράκλειο της Ιταλίας (280 π.Χ.), οι Ρωμαίοι πολέμαρχοι παρακολουθούσαν βήμα προς βήμα τα πολεμικά δρώμενα της Ελλάδας. Το σύνολο σχεδόν των ελληνικών πόλεων, με τις μεταξύ τους έριδες, είχε από καιρό πια αποδυναμωθεί. Με την ένωσή τους όμως με το βασίλειο της Μακεδονίας η κατάσταση άλλαξε.

Ο Φίλιππος Ε΄ ήταν κυρίαρχος όχι μόνο της Μακεδονίας, αλλά και της Θεσσαλίας, της Εύβοιας, της Λοκρίδας, της Ελάτειας και του Ορχομενού, είχε φρουρές σε τρία νησιά των Κυκλάδων, στη Θάσο και σε πολλές άλλες πόλεις της Θράκης και της Ασίας, οι οποίες όμως διέκειντο εχθρικά προς αυτόν.

Αυτή την εχθρική στάση επωφελήθηκε η Ρώμη και κήρυξε τον πόλεμο κατά της Μακεδονίας, διατάσσοντας το Ρωμαίο Σουλπίκιο να επιτεθεί κατά του Φιλίππου. Επί ένα χρόνο ο Σουλπίκιος ενώ έκανε ισχυρά χτυπήματα στο στρατό του Φιλίππου και έφτασε μέχρι το κέντρο της Μακεδονίας, δεν κατόρθωσε να τον καταβάλει και αποσύρθηκε λόγω του χειμώνα στην Απολλωνία της Ηπείρου.

Οι Ρωμαίοι, θέλοντας να αποφύγουν κάθε χρονοτριβή για την υποδούλωση του Φιλίππου, αναγόρευσαν σε Ύπατο τον Τίτο Κοϊντίο Φλαμινίνο, και τον

48. Πολύβιος, ΙΕ, 24.

έστειλαν κατά του Φιλίππου.

Ο Φλαμίνιος, χωρίς να κάνει άσκοπες κινήσεις και να χρονοτριβεί, διαχείμασε στην κεντρική Ελλάδα, όπου προσέγγισε σαν συμμάχους του τους Βοιωτούς και τους Αχαιούς και κατά τις αρχές του καλοκαιριού ξεκίνησε προς αναζήτηση του εχθρού (Φιλίππου Ε΄).

Τον Ιούνιο του 197 π.Χ. οι δυο στρατοί βρέθηκαν αντιμέτωποι και έδωσαν μάχη στην πεδινή περιοχή της Θεσσαλίας *Κυνός Κεφαλαί*. Οι Ρωμαίοι νίκησαν τον Φίλιππο Ε΄ και τον υποχρέωσαν να παραχωρήσει ανεξαρτησία σ' όλες τις ελληνικές πολιτείες.

Οι Θάσιοι δέχτηκαν τους Ρωμαίους σαν σωτήρες, από μίσος προς τους Μακεδόνες. Χαρακτηριστικό μάλιστα είναι το ότι έστειλαν στεφάνι στους Ρόδιους, στα 196 π.Χ., γιατί αντιστάθηκαν με επιτυχία στο Μακεδόνα Φίλιππο τον Ε΄.

Οι Ρωμαίοι παραχώρησαν ανεξαρτησία σ' όλες τις ελληνικές πόλεις και κατά συνέπεια και στη Θάσο. Αυτή βέβαια ήταν τυπική ανεξαρτησία, κάτω από την επικυριαρχία των Ρωμαίων.

Οι Ρωμαίοι αντάμειψαν τους Θάσιους για την υπακοή τους –δεν υπέκυψαν σε μια σκληρή πολιορκία– και η Σύγκλητος, έπειτα από πρόταση του Λεύκιου Σύλλα, πήρε μια απόφαση που έδινε στην πολιτεία προνόμια και ασυλία και της ξανάδινε ορισμένα από τα εδάφη της στα παράλια της Μακεδονίας και της Θράκης:

«Οι Θάσιοι είναι δεμένοι με όρκο να σκοτωθούν καλύτερα, κι αυτοί και τα παιδιά τους και οι γυναίκες τους, ν' αντισταθούν στις δυνάμεις του εχθρού, και στην ανάγκη ν' αγωνιστούν ως την τελευταία τους πνοή για να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους, παρά να φανούν ποτέ ότι απομακρύνθηκαν από τη φιλία του ρωμαϊκού λαού. Καταλαβαίνοντας πως μόνο με μια τέτοια απόφαση θα μπορούσαν να σωθούν από την πολιορκία και πως γι' αυτή τους την αποφασιστικότητα οι εχθροί τους φέρθηκαν ακόμα πιο σκληρά και υπέστησαν μεγάλες συμφορές, πάθανε ζημιές και διέτρεξαν μεγάλους κινδύνους...».

Στο μεταξύ, είχαν εκδηλωθεί στην κυρίως Ελλάδα κινήματα κατά των Ρωμαίων, πρώτα από τον Περσέα κι ύστερα από τον Ανδρίσκο ή Ψευτοφίλιππο, ο οποίος αυτοαποκαλούνταν γιος του Περσέα. Όλα αυτά τα κινήματα συντρίφτηκαν από τις ρωμαϊκές στρατιωτικές δυνάμεις και στα 148 π.Χ. η ρωμαϊκή Σύγκλητος αποφάσισε να συγκροτήσει τη Μακεδονία ρωμαϊκή επαρχία. Την χώρισε σε τέσσερις διοικητικές περιφέρειες, που σε μια απ' αυτές συμπεριλαμβανόταν και η Θάσος και ώρισε σ' αυτές Ρωμαίους διοικητές ή ανθύπατους. Πρώτος Ρωμαίος ανθύπατος της Θάσου ορίστηκε ο Λευκίνιος Στερτένιος.

Η καθεστωτική αυτή ρύθμιση διήρκεσε μέχρι την εποχή του Ιούλιου Καίσαρα το 59 π.Χ. οπότε άρχισε και πάλι η εσωτερική διαμάχη στους κόλπους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Είναι γεγονός ότι οι Θάσιοι, αποδυναμωμένοι και ανίσχυροι μετά την αισχρή διαγωγή των Αθηναίων, Σπαρτιατών και Μακεδόνων όλα τα χρόνια, θεώρησαν ότι η προσάρτησή τους στους Ρωμαίους θα τους ανακούφιζε. Και όχι μόνο δε σκέφτηκαν να αντισταθούν στους Ρωμαίους, αλλά τους υποδέχτηκαν σαν ελευθερωτές και σωτήρες πιστεύοντας ότι θα ήταν καλύτεροι από τους ομοεθνείς κατακτητές τους.

Στη συνέχεια όμως το νησί μπλέχτηκε άθελά του σε εμφύλιους πολέμους των Ρωμαίων. Στη Θάσο κατέφυγαν ο Κάσιος και ο Βρούτος μετά τη δολοφονία του Καίσαρα το 44 π.Χ., οι οποίοι οχύρωσαν το νησί και το χρησιμοποίησαν σαν πολεμικό ορμητήριο και αποθήκη τροφίμων και πολεμοφοδίων τους⁴⁹.

Όταν ο Αντώνιος και ο Οκτάβιος τους νίκησαν το 42 π.Χ. στη μάχη των Φιλίππων, ο Αντώνιος ήρθε στο νησί και δεν επέβαλε στους Θάσιους αντίποινα, γιατί είχαν απόλυτη ουδετερότητα.

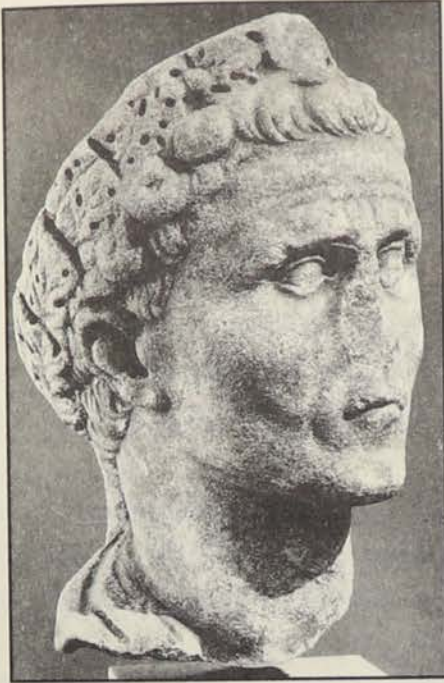
Το 21 π.Χ. κατέλαβε τη Θάσο ο Οκταβιανός, δίχως να πειράξει ούτε αυτός τους κατοίκους της.

Οι Ρωμαίοι δεν δημιούργησαν προβλήματα στο νησί. Χάρισαν στη Θάσο την αυτονομία της και της έδωσαν το δικαίωμα να κόβει δικό της νόμισμα. Βέβαια οι Θάσιοι δεν είχαν πλέον δικό τους πολεμικό στόλο, ούτε ιστορική δράση, ούτε απόλυτη ανεξαρτησία όπως τους παλιότερους χρόνους.

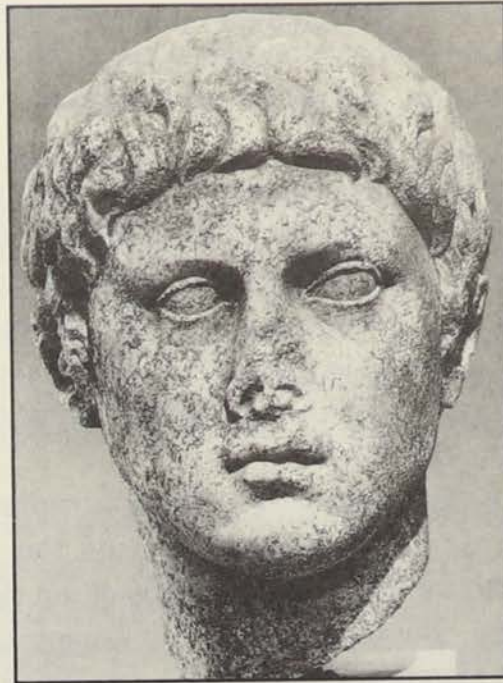
Πολλοί σημαίνοντες Θάσιοι παίρνουν, από τον 1ο αιώνα π.Χ., τον τίτλο των φίλων του Καίσαρα και φίλων της πατρίδας, έναν τίτλο που έδιναν οι Ρωμαίοι σε πλούσιους πολίτες με σκοπό να ανανεώσουν την αίγλη της αριστοκρατίας.

Η Θάσος σε καθεστώς έστω υποκυριαρχίας ακμάζει, τρόπος του λέγειν, κατά τα ρωμαϊκά χρόνια, τιμώντας και λατρεύοντας τους Ρωμαίους αυτοκράτορες και τις οικογένειές τους, κόβει νομίσματα για τους σημαντικούς ευργέτες

49. Με συνομοσία καλά οργανωμένη, της οποίας αρχηγός ήταν ο Κάσιος Λογγίνος, πρώην ύπαρχος του Κράσου, μαζί με το γαμπρό του Κάτωνα Βρούτο και πολλούς άλλους δυσσχεστούς, επέτυχαν τη δολοφονία του Καίσαρα το 44 π.Χ. Η κατάσταση μετά τη δολοφονία του Καίσαρα επέφερε μια χαλάρωση στην κυβερνητική ρωμαϊκή μηχανή. Δημιουργήθηκαν φατρίες, από τις οποίες η κυριότερη ήταν αυτή των δημοκρατικών με αρχηγούς τον Κάσιο και το Βρούτο, και αυτή των αριστοκρατικών με αρχηγούς τον Οκταβιανό, ανηψιό του δολοφονηθέντα Καίσαρα, και τον Αντώνιο.

Κεφάλι Ιουλίον Καίσαρα

Κεφάλι Λεύκιον Καίσαρα

της και στήνει στην αγορά αγάλματα και αφίδες προς τιμήν τους. Έτσι, τιμήθηκαν οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες:

Τίτος: 79 - 81 μ.Χ.

Τραϊανός: 98 - 117 μ.Χ.

Μάρκος Αυρήλιος: 161 - 180 μ.Χ.

Περτίναξ: 193 μ.Χ.

Καρακάλας: 213 - 217 μ.Χ.

Στα χρόνια του Κλαύδιου είχε συσταθεί η επαρχία της Θράκης. Τότε, η Θάσος απαλλάσσεται από την υποχρέωση να δίνει στρατιώτες στο ρωμαϊκό στρατό και δεν αναλαμβάνει βαριές αγγαρείες στο ηπειρωτικό αυτοκρατορικό ταχυδρομείο. Λίγο αργότερα ο αυτοκράτορας Βεσπασιανός την δικαιώνει και της δίνει την επικαρπία στα παράλια της Μακεδονίας που τα διεκδικούσε η επίσης ρωμαϊκή αποικία των Φιλίππων:

«Ο Ονινούλιος Πατέκιος, επίτροπος του αυτοκράτορα Καίσαρα Βεσπασιανού Σεβαστού, χαιρετά τους άρχοντες, τη Βουλή και το Δήμο των Θασίων. Σας έδωσα δίκιο σε σχέση με την αποικία. Πήρατε χρήματα που σας χρωστούσαν. Τέλος, σας απαλλάσσω στο εξής από τα καθήκοντα του ταχυδρόμου, εκτός όταν πρόκειται για το εσωτερικό της χώρας. Τις αποφάσεις που πήρε στο παρελθόν ο Λεύκιος Αντώνιος, άντρας επιφανέστατος, δεν μπορούσα να τις αναιρέσω. Σας έδωσα έναν

στρατιώτη για τα ορόσημα, που όταν πάω εγώ ο ίδιος επιτόπου θα τα τοποθετήσω και δε θα έχετε παράπονα για τίποτα. Επιθυμώ πολύ να εξυπηρετώ όλο τον κόσμο... και σας ακόμα περισσότερο».

Οι Ρωμαίοι έδωσαν στο νησί το προνόμιο να κόβει νομίσματα, προνόμια που είχαν σ' όλη την Ελλάδα μόνο η Αθήνα και η Θάσος. Οι Θάσιοι ανακαίνισαν, στα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνα, το αρχαίο θέατρο. Το διαμόρφωσαν κατάλληλα και οργάνωσαν εκεί αγώνες μονομάχων και "κυνήγια". Στα τέλη του 2ου μ.Χ. αιώνα, το ιερατείο του Αύγουστου στην πολιτεία κτίζει οικοδομήματα, εξωραΐζει την πόλη και οργανώνει τελετές όπου οι εύποροι πολίτες κάνουν επίδειξη του πλούτου τους.

Οι Θάσιοι έστησαν αψίδα προς τιμήν του αυτοκράτορα Καρακάλα και έστησαν επίσης στην αγορά το άγαλμά του. Κόσμησαν την πόλη τους με αδριάντες των περισσότερων αυτοκρατόρων και έκοψαν νομίσματα προς τιμήν του Δομητιανού, του Αδριανού και του Καρακάλα.

Η Θάσος, μπορούμε να πούμε ότι τα χρόνια εκείνα ευημερεί. Ξαναρχίζει το εμπόριο και τα καράβια της διασχίζουν και πάλι τα πέλαγα. Επισκευάζονται τα παλιά κτίσματα. Το πνεύμα της εποχής όμως, είναι το πνεύμα της δουλοπρέπειας που επικρατεί και στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις, το πνεύμα των "γραικύλων" με μια λέξη.

Γι' αυτό και το νησί έχασε σιγά σιγά τη μεγάλη του σημασία και κατάντησε μια τυπική ρωμαϊκή επαρχία σαν όλες τις άλλες.

Μετά και το τέλος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας για τη Θάσο θα ακολουθήσει πια η περίοδος της αφάνειας και της ασημαντότητας. Ήδη από την εποχή της εγκατάστασης των Παρίων, συμπληρώνονται δέκα αιώνες ιστορικής διαδρομής της. Η ακριβής πολιτειακή της εικόνα στο διάστημα αυτό, συνοπτικά είναι η εξής:

- 750-460 π.Χ. Ανεξάρτητη Δημοκρατία
- 460-404 π.Χ. Αθηναϊκή κυριαρχία
- 404-393 π.Χ. Σπαρτιατική κυριαρχία
- 393-387 π.Χ. Αθηναϊκή κυριαρχία
- 387-338 π.Χ. Ανεξάρτητη Δημοκρατία
- 338-281 π.Χ. Μακεδονική κυριαρχία
- 281-202 π.Χ. Ανεξάρτητη Δημοκρατία
- 202-197 π.Χ. Μακεδονική κυριαρχία
- 197 π.Χ - 330 μ.Χ. Ρωμαϊκή επαρχία

Η ΘΑΣΟΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τα βυζαντινά χρόνια αρχίζουν στις αρχές του 4ου μ.Χ. αιώνα⁵⁰. Στη διάρκεια τους η Θάσος έχει χάσει κιόλας την υψηλή θέση που κατείχε στην αρχαιότητα, πράγμα που ενμέρει οφείλεται και στην επικράτηση του χριστιανισμού. Ο θρησκευτικός φανατισμός και η μισαλλοδοξία των πρώτων χριστιανών είχαν σαν αποτέλεσμα το γκρέμισμα των αρχαίων ιερών και την καταστροφή των μαρμάρινων αρχαίων μνημείων. Πολλά από τα μάρμαρα αυτά έστειλαν στην Κωνσταντινούπολη, ενώ άλλα τα χρησιμοποίησαν στο χτίσιμο χριστιανικών εκκλησιών.

Η χριστιανική θρησκεία έγινε γνωστή στο νησί στα 52 μ.Χ., όταν ο απόστολος Παύλος έκανε το πρώτο του κήρυγμα σε ευρωπαϊκό έδαφος στους Φιλίππους. Όσο γρήγορη κι αν ήταν η διάδοσή της, οι χριστιανοί, για μεγάλο χρονικό διάστημα εμποδίζονταν στην εκδήλωση των θρησκευτικών συναισθημάτων τους και των λατρευτικών τελετών, επειδή αυτοί που ασκούσαν την εξουσία φρόντιζαν με κάθε τρόπο να μη δυσαρεστήσουν τη Ρώμη η οποία φερόταν εχθρικά απέναντι στη νέα θρησκεία.

Φαίνεται ότι ο χριστιανισμός επιβλήθηκε στο νησί σαν επίσημη θρησκεία στα 314 μ.Χ., όταν ο "καίσαρας" των ανατολικών χωρών της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας Λικίνιος, στο τμήμα του οποίου ανήκε και η Θάσος, αφού νικήθηκε σε δυο μάχες από το Μέγα Κωνσταντίνο υποχρεώθηκε να του παραδώσει την Ιλλυρία, τη Μακεδονία, τη Δαρδανία, την κυρίως Ελλάδα και μέρος της Μοισίας.

Κατά μια άλλη εκδοχή, η Θάσος δέχτηκε σαν επίσημη θρησκεία το χριστιανισμό λίγο αργότερα, το 323 μ.Χ., όταν ο Μέγας Κωνσταντίνος ίδρυσε τη βυζαντινή αυτοκρατορία⁵¹.

50. Για τη χρονική αυτή περίοδο μόνο αποσπασματικές πληροφορίες υπάρχουν για τη Θάσο και δύσκολα, μέσα από αυτές, θα μπορούσαν να συναχθούν ιστορικά συμπεράσματα. Οι όποιες πληροφορίες έχουμε από τους βυζαντινούς χρονογράφους είναι ασήμαντες και ακαθόριστες σε βαθμό που απλώς υπενθυμίζουν το όνομά της.

51. Βέβαιο είναι ότι η Θάσος στα 325 μ.Χ. είναι έδρα επισκοπής και συμμετέχει στη Σύνοδο της Νίκαιας με τον επίσκοπό της Αρίσταρχο. Ο επισκοπικός θρόνος της Θάσου στα 1225, επί Πατριαρχείας του Φιλοθέου Β', λόγω οικονομικών δυσχερειών υπάχθηκε στην επισκοπή της Καβάλας (Χριστουπόλεως) και αργότερα, στα 1360 μ.Χ., στην επισκοπή Μαρωνείας μέχρι τα 1912 που απελευθερώνεται από τους Τούρκους.

Στα 365 μ.Χ., γίνεται φοβερός σεισμός. Τα νερά τραβήχτηκαν με ορμή μακριά από τις παραλίες και τα μάτια των ανθρώπων αντίκρουσαν για πρώτη φορά μεγάλες εκτάσεις που μέχρι τότε σκεπάζονταν από θάλασσα. Σύντομα όμως τα νερά επέστρεψαν ακόμη πιο ορμητικά και στο διάβα τους παρέσυραν πόλεις ολόκληρες, καθώς κι ό,τι άλλο βρέθηκε στο δρόμο τους. Στο σεισμό αυτό, ίσως, έπαθαν καθίζηση τα λατομεία της Αλυκής⁵².

Στη Θάσο, κατά τους πρώτους βυζαντινούς χρόνους στάλθηκαν εξόριστοι αρκετοί επώνυμοι του χριστιανισμού οι οποίοι θεωρήθηκαν αιρετικοί. Από αυτούς, ο Άρειος, μετά τη δημοσιοποίηση της αίρεσής του (319 μ.Χ.) εξορίστηκε στη Θάσο για μικρό χρονικό διάστημα, ενώ ο Σαβέλιος, άλλος αιρετικός του χριστιανισμού, έμεινε εξόριστος για αρκετό διάστημα και πέθανε στο νησί, σύμφωνα δε με την παράδοση θάφτηκε σ' ένα ύψωμα της σημερινής Καλλιράχης.

Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται ο διατελέσας και Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης (328-331 μ.Χ.) Νεστόριος, ο οποίος απομακρύνθηκε και εξορίστηκε στη Θάσο στα 331 μ.Χ. με απόφαση της Οικουμενικής Συνόδου της Εφέσου. Πέθανε στο χωριό Καζαβίτι.

Στα 451 μ.Χ. ο επίσκοπος της Θάσου Ονωράτος συμμετέχει στην Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνας.

Οι πρώτες βαρβαρικές επιδρομές στη νεοσυσταθείσα Βυζαντινή Αυτοκρατορία εμφανίστηκαν από το βορρά.

Στα 467-468 μ.Χ., σύμφωνα με τον ιστορικό της αρχαιότητας Προκόπιο, οι

52. «Την καθίζησιν ταύτην των λατομείων της Αλυκής, δυνάμεθα να αποδώσωμεν εις δύο φοβεροτάτους σεισμούς οίτινες συνέβησαν ο μιν την 21 Ιουλίου τω 365 π.Χ., οπότε τα ύδατα της Μεσογείου απεσύρθησαν αίφνης μακράν των παραλιών, εγκαταλείψαντα δε επί της άμμου πλήθος ιχθύων και πλοίων και ιλύος, εις τρόπον ώστε ο οφθαλμός του φιλοπεριέργου ηδύνατο διά πρώτην φοράν να ίδη όρη και κοιλάδας υποβυθίους, ας ουδέποτε άλλοτε είχεν ιδεί οφθαλμός ανθρώπου. Αλλά μετ' ολίγον τα ύδατα επανήλθον μετά τωσαύτης ορμής, ώστε εισεχώρησαν πολύ εις το εσωτερικόν της χώρας και συμπαρέσυραν κατά την εκείθεν επιστροφήν πόλεις ολοκλήρους και παν το προστυχόν. Ο δε άλλος την 14 Σεπτεμβρίου τω 1509 μ.Χ., όστις κατέστρεψεν εν Κωνσταντινουπόλει 109 τεμένη εκ θεμελίων, 1070 οικίας, πάντα τα χειρσαία διπλά τείχη της πόλεως, μέρος των θαλασσίων, τους επτά πύργους και τον περιβόλον. Πολλαί χιλιάδες ανδρών, γυναικών και παιδων, εύρον τον θάνατον υπό τα ερείπια. Επί τωσαράκοντα και πέντε ημέρας εσειέτο η γη και ου μόνον η Κωνσταντινούπολις, αλλά και άλλαι πόλεις της Ευρώπης και Ασίας εβλάβησαν. Εν Κωνσταντινουπόλει δε η θάλασσα υψώθη τωσαύτον, ώστε εχύνετο εντός της πόλεως. Πολλά υδραγωγεία ανετράπησαν και προάστεια κατεστράφησαν». Γεώργιος Παπαενοστρατίου, *Ιστορία της Νήσου Θάσου*. Εκδ. Νιραγός, Αστίς Θάσου, 2001. (Β' έκδοση). Υποσ. σελ. 43-44.

Βάνδαλοι καταστρέφουν την ηπειρωτική Ελλάδα και πολλά νησιά. Μας είναι άγνωστο, αλλά θεωρείται πολύ πιθανό να επετέθησαν και στη Θάσο.

Στα 565 μ.Χ. η Θάσος κατακτήθηκε από τους Αβάρους, αλλά σύντομα την ανακατέλαβε ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ηρόκλειος. Άλλοι υποστηρίζουν ότι το νησί μένει στην κατοχή των Αβάρων από τα 530 μέχρι τα 600 μ.Χ.⁵³

Επί βασιλείας του Κωνσταντίνου Πωγωνάτου (568-687 μ.Χ.) εμφανίστηκε νέα απειλή από το βορρά, οι Βούλγαροι. Οι νέοι αυτοί εχθροί, επωφελούμενοι και από τις επιδρομές των Αβάρων, με αλληπάλληλες επιδρομές πολιόρκησαν πολλές χερσαίες και παράλιες πόλεις του Βυζαντίου, καθώς και τα νησιά Θάσο, Ίμβρο, Σαμοθράκη και Τένεδο. Τις κατακτήσεις τους αυτές τις διέτηρησαν μέχρι τη βασιλεία του Λέοντα Γ΄ Ισαύρου (717 μ.Χ.)⁵⁴.

Αναφέρεται ότι από τα 700 μέχρι τα 750 μ.Χ. η Θάσος έχει έναν επίσκοπο ονόματι Αλέξανδρο.

Από τον 7ο μ.Χ. αιώνα γίνονται θρασύτεροι οι πειρατές, που είχαν εμφανιστεί σε μικρότερη έκταση από τον 4ο κιόλας μ.Χ. αιώνα και θα αποτελέσουν μάστιγα του τόπου μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα. Ληλατούν ό,τι πέσει στο δρόμο τους, σέρνουν στα σκλαβοπάζαρα τους κατοίκους των νησιών και των παραλίων και ρημάζουν τις πόλεις και τα χωριά. Οι κάτοικοι, για ν' αμυνθούν, εγκαταλείπουν σιγά σιγά τα παράλια και πηγαίνουν στα ορεινά όπου κτίζουν τα καινούρια τους χωριά. Εγκαταλείπουν οι Θάσιοι και την πρωτεύουσα του νησιού και καταφεύγουν στην ακρόπολη. Το νησί, που έχει δάση και λιμάνια ασφαλή, βρίσκεται όμως κοντά σε παραλίες, γίνεται μόνιμος στόχος των πειρατών.

53. Οι Άβαροι, βάρβαρος και πολεμικός λαός από την Ασία, ήταν εγκαταστημένοι στις πέριχες του Δούναβη περιοχές. Μετά από τρομερό πόλεμο που διεξήγαγαν με τους Βυζαντινούς, αντί για ειρήνη ζήτησαν γη και είσπραξη φόρων. Οι διάδοχοι του Ιουστινιανού (565-578 μ.Χ.), οι οποίοι τότε ήταν απασχολημένοι με τον Περσικό πόλεμο, αναγκάστηκαν έναντι ετήσιου φόρου και πολλών δώρων να εξαγοράσουν από τους Αβάρους ειρήνη και φιλία. Οι τελευταίοι όμως αθέτησαν τη συμφωνία και με το πρόσχημα ότι ήθελαν να τιμωρήσουν τους απειθούς Σλάβους, επεκτάθηκαν στις βόρειες επαρχίες του Βυζαντίου, τη Θράκη, τη βόρεια Μακεδονία, τα νησιά Θάσο, Σαμοθράκη κλπ. Η κατοχή αυτή κράτησε μέχρι το 600 μ.Χ., οπότε τέλειωσε προσωρινά ο πόλεμος κατά των Περσών και τα βυζαντινά στρατεύματα επέστρεψαν και τους εξεδίωξαν από τα νησιά και πολλές άλλες περιοχές του Βυζαντίου. Βλ. Παπαευστρατίου, *Ιστορία της Νήσου Θάσου*, ό.π. σελ. 108-109.

54. Στη συνέχεια, μέχρι τα 762 μ.Χ., τίποτα δεν αναφέρεται για τους Βούλγαρους. Θα τους συναντήσουμε για τελευταία φορά στα 1018 μ.Χ., να τους εκδιώκει νικηφόρα ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Βασίλειος, ο οποίος για το λόγο αυτό ονομάστηκε και Βουλγαροκτόνος.

Στα 765 μ.Χ., Σλάβοι κυρίως πειρατές, ρημάζουν το νησί. Αρπάζουν το βιος των κατοίκων και τους ίδιους τους τραβολογούν στα σκλαβοπάζαρα. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Κοπρώνυμος δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα με τους πειρατές και υποχρεώνεται να πληρώσει λύτρα για να πετύχει την απελευθέρωση 2.500 αιχμαλώτων.

Στα 829 μ.Χ., οι Ανδαλουσιανοί κουρσάροι της Κρήτης νίκησαν κοντά στη Θάσο το στόλο του αυτοκράτορα Θεόφιλου. Στη συνέχεια ζήτησαν και πήραν λύτρα από όλη τη γύρω περιοχή.

Γύρω στα 900 μ.Χ., κυριαρχούν στο Αιγαίο οι Σαρακηνοί. Σαρακηνούς ονόμαζαν οι χριστιανοί των μεσαιωνικών χρόνων όλους τους μωαμεθανούς. Το όνομά τους προέρχεται είτε από τη νομαδική φυλή των Σαρακηνών της αραβικής ερήμου, είτε από την αραβική λέξη "χιαρκίν", που σημαίνει ανατολίτης (Χιάρκ = ανατολή). Αυτοί, με αρχηγό το Λέοντα τον Τριπολίτη, κατέλαβαν τη Θάσο και εκμεταλλευόμενοι τον δασικό της πλούτο, την μετέτρεψαν κυριολεκτικά σε ναυπηγείο και ορμητήριο του στόλου τους κατασκευάζοντας καινούργια πλοία και πολιορκητικές μηχανές που τους βοήθησαν να καταλάβουν τη Θεσσαλονίκη.

Μετά τη συντριβή τους από το Νικηφόρο Φωκά, στα 961 μ.Χ., η Θάσος επανέρχεται στο βυζαντινό κράτος και υπάγεται στο Θέμα της Θράκης.

Γύρω στον 10ο μ.Χ. αιώνα η Θάσος έχει σχεδόν ερημώσει. Οι λιγοστοί κάτοικοί της ζουν, μέχρι τον 16ο αιώνα, σε τρώγλες και σε σπηλιές σαν αγρίμια.

Στις αρχές του 12ου μ.Χ. αιώνα, ο Δόγης Ντομένικο Μικέλι λεηλατεί με τη σειρά του τη Θάσο, καθώς και τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου.

Στα 1161 μ.Χ. κάνει επίθεση στο νησί ο κόμης της Τρίπολης Ραημόν Πουατιέ, το καταλαμβάνει, το ρημάζει, αιχμαλωτίζει τους κατοίκους του και τους πουλάει στα σκλαβοπάζαρα.

Στις αρχές του 13ου μ.Χ. αιώνα, λεηλατούν το νησί οι Ιωαννίτες Ιππότες της Ρόδου και στη συνέχεια γίνεται το ίδιο από τους Ενετούς, τους Ισπανούς και άλλους επιδρομείς.

Στα 1204 μ.Χ., όταν αυτοκράτορας ήταν ο Αλέξιος Ε΄, η Κωνσταντινούπολη κυριεύθηκε και λεηλατήθηκε από τους Φράγκους. Οι Φράγκοι έστεψαν αυτοκράτορα τον κόμη Βαλδουΐνο της Φλάνδρας και προχώρησαν σε διανομή των επαρχιών του Βυζαντίου. Η Θάσος δόθηκε στους Ενετούς, στο δόγη Ερρίκο Νταντόλο. Οι Ενετοί επισκεύασαν την ακρόπολη κι έχτισαν καινούργια τείχη και φρούρια. Πολλοί πύργοι, τους οποίους ήδη αναφέραμε, σώζονται σε διάφορα μέρη του νησιού.

Όπως θα δούμε πιο κάτω, το φαινόμενο της πειρατείας συνεχίστηκε μέχρι τον 19ο αιώνα

Όταν στα 1261 μ.Χ. ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη, η Θάσος πέρασε πάλι στα χέρια των Βυζαντινών.

Στα 1282 ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος ο Β΄ αναγνωρίζει με χρυσόβουλο, το οποίο φυλάγεται στη Μονή Φιλοθέης του Άθω, τα κτήματα που είχε στη Θάσο η Μονή.

Σ' όλη τη διάρκεια των βυζαντινών χρόνων, πολλά μοναστήρια του Αγίου Όρους, όπως του Ξηροποτάμου, της Φιλοθέης και του Παντοκράτορος αποκτούν μεγάλες ιδιοκτησίες στη Θάσο. Ιδρύουν μετόχια και εκμεταλλεύονται τα λιόδεντρα. Θα πρέπει να πούμε ότι τα λιόδεντρα ήταν η προτιμώμενη καλλιέργεια στο νησί, γιατί οι κάτοικοι δεν μπορούσαν, εξαιτίας των αδιάκοπων επιθέσεων των πειρατών, ν' ασχοληθούν με γεωργικές εκμεταλλεύσεις οι οποίες απαιτούσαν μεγαλύτερη φροντίδα κι ενασχόληση.

Από τα 1282 και μετά η Θάσος μοιράζεται την τύχη όλων των νησιών του Αιγαίου, που τα εποφθαλμιούν και τα λεηλατούν πειρατές, Βυζαντινοί, Ενετοί, Γενοβέζοι, Καταλανοί και Λατίνοι.

Στα 1306 ένας Γενοβέζος τυχοδιώκτης, ο Τεντίζιο Ζακαρία, κατέλαβε τη Θάσο και τη χρησιμοποίησε σαν βάση για τις επιδρομές του. Παρότι οχύρωσε την ακρόπολη και τα διάφορα κτίσματά της, το 1313 παρά την ηρωϊκή αντίσταση που πρόβαλε, αναγκάστηκε να υποχωρήσει στην επίθεση των Βυζαντινών.

Στα 1307 ο βασιλιάς της Σικελίας Φρειδερίκος έστειλε στη Θάσο αντιπροσώπους του για να συννενοηθούν με τους Καταλανούς Μοντανέρ και Ρακοφόρτε, οι οποίοι ήταν φιλοξενούμενοι του Γενοβέζου Τεντίζιο Ζακαρία. Σκοπός του ήταν να του δώσουν εκείνοι όρκο πίστης κι αυτός να τους αναγνωρίσει κύριους του νησιού.

Στα 1315 ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ανδρόνικος Β΄ πολιορκεί τη Θάσο, που την εποχή εκείνη κατείχαν οι Καταλανοί, από ξηρά και θάλασσα, αλλά δεν καταφέρνει να την καταλάβει.

Στα 1327 ο Ανδρόνικος Γ΄ εγκαθιστά στα νησιά Θάσο, Σαμοθράκη και Λήμνο Δαλματούς, γιατί οι κάτοικοί τους είχαν λιγοστέψει πάρα πολύ.

Στα 1353 καταλαμβάνει το νησί ο Γενοβέζος Φραντσίσκο Γκατιλούζι. Λένε μερικοί ότι του το δώρησε ο αυτοκράτορας Ιωάννης Παλαιολόγος, γιατί ο Γκατιλούζι, ηγεμόνας της Λέσβου την ίδια εποχή, τον είχε βοηθήσει ν' ανέβει στο θρόνο του Βυζαντίου. Ο Φραντσίσκο Γκατιλούζι οχύρωσε κι ανακαίνισε πάλι το ανάκτορο και τα φρούρια της ακρόπολης και εγκαταστάθηκε εκεί. Στην κατοχή του είχε και την Παλαιούπολη, το δυτικό απ' αυτήν Εμπορείο, το νέο Κά-

στρο, την Καλλιράχη, το Αναστάσιο (σημερινή Παναγία) και το Χοίναρο (Κοΐνυρα).

Υπό την κυριαρχία της οικογένειας Γκατιλούζι, η Θάσος παρέμεινε μέχρι την κατάληψή της από τους Τούρκους το 1455.

Η Θάσος στα χρόνια του Μεσαίωνα

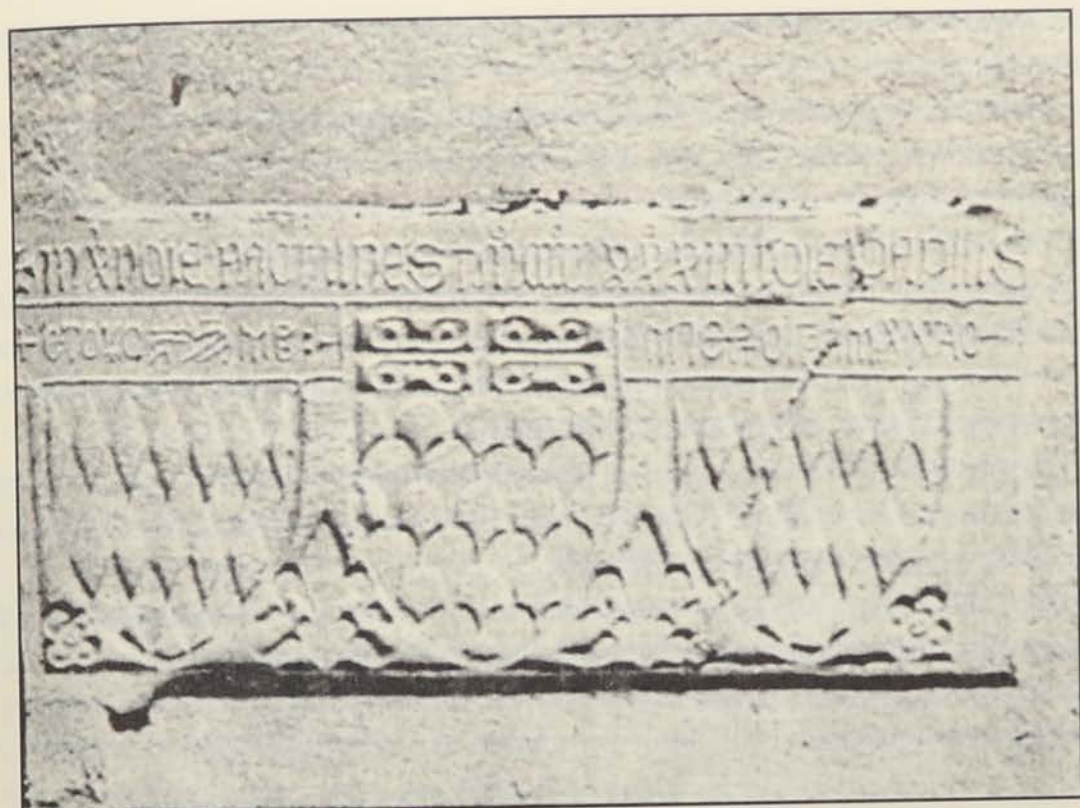
Άλλοι υποστηρίζουν ότι τη Θάσο τη δώρησε στον Ιάκωβο Γκατιλούζι ο αυτοκράτορας Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος στα 1414.

Κατ' αυτούς, γύρω στα 1350, λεηλάτησε τη Θάσο ο Αλέξιος Μπελεκομέ, Τούρκος πειρατής με ορμητήριό του τη Βιθυνία.

Στα 1357 παίρνουν τη Θάσο από τους Τούρκους πειρατές δυο Βυζαντινοί άρχοντες, οι αδερφοί Ιωάννης και Αλέξιος, και την προσθέτουν στα κτήματα που είχαν στα παράλια της Μακεδονίας. Στο μεταξύ, για την ενέργειά τους αυτή έχουν πάρει την έγκριση του αυτοκράτορα Ιωάννη του Ε΄. Μετά το θάνατο του Αλέξιου, ο αδερφός του Ιωάννης δεν καταφέρνει να πετύχει την υποστήριξη των Βυζαντινών. Κάνει προσπάθειες να κερδίσει την υποστήριξη των Ενετών και αυτοί τον πολιτογραφούν πολίτη της Βενετίας στα 1373, με αντάλλαγμα την παραχώρηση σ' αυτούς των κτημάτων του στα παράλια της Μακεδονίας. Στη διαθήκη του, που τη σύνταξε μια δεκαετία αργότερα στη Μονή Παντοκράτορα του Αγίου Όρους, αναφέρει σαν κτηματική του περιουσία μόνο τη Θάσο. Μαθαίνουμε από το έγγραφο αυτό ότι είχε κτίσει γύρω από το "μαρμάρινο λιμάνι" φρούρια και ύψωσε έναν πύργο. Πρόκειται, πιθανότατα, για τον τετράγωνο πύργο που γκρεμίστηκε το 1931 και του οποίου τα θεμέλια σώζονται ακόμα στην πλατεία μπροστά στο Μουσείο. Η θυγατέρα του και ο άντρας της Ραούλ, κράτησαν το νησί στην κατοχή τους μέχρι το 1394⁵⁵.

55. Στο μεταξύ, στα 1363 πήραν το δικαίωμα εκμετάλλευσης των μεταλλείων του νησιού οι Γενοβέζοι *Ιουστινιάνες*, κάτοχοι της Χίου με χρυσόβουλο. Αυτοί λοιπόν έφτιαξαν μια εταιρία για τη διοίκηση της Χίου και την εκμετάλλευση των μεταλλείων της Θάσου και των αλυκών της Φώκαιας.

Η εταιρία είχε δώδεκα μετοχές οι οποίες ονομάζονταν δωδεκατημόρια. Κάθε μετοχή υποδιαιρούνταν σε τρεις μικρότερες, οι οποίες ονομάζονταν μεγάλα καράτια. Καθεμιά από τις τρεις μικρότερες υποδιαιρούνταν σε οκτώ μικρότερες, οι οποίες ονομάζονταν μικρά καράτια. Αργότερα προστέθηκε και δέκατο τρίτο δωδεκατημόριο το οποίο διαιρέθηκε σε δυο μεγάλα καράτια που το καθένα αποτελούνταν από οκτώ μικρά καράτια. Έτσι, ο αριθμός των μεγάλων μετοχών ανέβηκε στις 13, των αμέσως μικρότερων σε 38 και των ακόμη μικρότερων σε 304. Οι δεκατρείς

Το έμβλημα των Γκατιλούζι

Στα 1414 ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος, κατέλαβε ύστερα από σκληρή πολιορκία το νησί και το δώρησε κατόπιν στον Ιάκωβο Γκατιλούζι.

Η οικογένεια των Γκατιλούζι είχε εξελληνιστεί σε μεγάλο βαθμό. Ο ιδρυτής της δυναστείας Φραντσίσκο είχε παντρευτεί την αδερφή του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου, τον οποίο είχε βοηθήσει να ανεβεί στο θρόνο του Βυζαντίου. Οι δυο αδερφές του τελευταίου κυρίαρχου της Θάσου Ντομένικο Γκατιλούζι είχαν παντρευτεί η μια τον Αλέξιο Κομνηνό, αυτοκράτορα της Τραπεζούντας και η άλλη τον Κωνσταντίνο ΙΑ΄ Παλαιολόγο, τελευταίο αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Οι Γκατιλούζι είχαν επεκτείνει σιγά σιγά την κυριαρχία τους στη Λέσβο, τη Φώκαια, τη Σαμοθράκη, τον Αίνο και τη Θάσο. Επί χρονικό διάστημα ενός αιώνα έπαιζαν το ρόλο των διπλωματικών κι εμπορικών μεσαζόντων ανάμεσα στο Βυ-

Γενοβέζοι μεγαλομέτοχοι ονομάστηκαν Ιουστινιάνες. Αυτοί ήταν οι: Νικόλα Κανέτο, Τζοβάνι Κάμπι, Νικόλα Σαντεοντόρο, Γκαμπριόλο Αντόρνο, Πάολο Βίγκα, Τόμα Λόγκο, Αντρέο Κάμπι, Ραφαέλο Φορνέτο, Λουτσιάνο Νέγκρι, Πιέτρο Ολιβέρο, Φραντσίσκο Γκαριμπάλντι, Πιέτρο Ρεκανόλι και Πιέτρο Σαντεοντόρο. Ο τελευταίος είχε μπει στην εταιρία σαν δέκατος τρίτος. Όλοι αυτοί, μετά τη σύσταση της εταιρίας, κατάργησαν τα οικογενειακά τους επώνυμα και ονομάστηκαν Ιουστινιάνες.

ζάντιο και τη Δύση. Το νησί γνώρισε και πάλι δόξες μεγάλες κι έκανε εμπόριο με τη Γένοβα.

Στα 1428 ο Ντορίνο Α΄ Γκατιλούτσι όρισε διοικητή της Θάσου τον Ουμπέρτο Γκριμάλντι. Αυτός είναι που στα 1434 έχτισε το φρούριο του Κάστρου (το χωριό που βρίσκεται σήμερα στο κέντρο του νησιού) και άλλα οχυρά.

Στα 1444 ο Ντορίνο δώρησε τη Θάσο στο νεαρό γιο του Φραντσέσκο τον Γ΄. Στα χρόνια του, κτίζονται στο νησί και άλλα οχυρά και ισχυροποιείται η άμυνα του. Εξωραΐζεται το λιμάνι με διάφορα μαρμάρινα αρχαία αγάλματα και η αυλή του ηγεμόνα φιλοξενεί πολλούς ανθρώπους των γραμμάτων. Μετά το θάνατό του, στα 1449, η ανάπτυξη αυτή σταματάει.

Στο μεταξύ, στα 1448, έχει καταλάβει προς στιγμήν τη Θάσο, καθώς και τη Σαμοθράκη και την Ίμβρο, ο Καρδινάλιος Ιωάννης Καπίστραος που είχε σπεύσει με στόλο προς βοήθεια του Ουνιάδη.

Από το 1449 ηγεμόνας του νησιού είναι ο Ντορίνο Α΄ Γκατιλούτσι. Επειδή όμως αυτός είναι άρρωστος, τη Θάσο την κυβερνά ο γιος του Ντομένικο. Αυτός, για να κρατήσει υπό την κυριαρχία του τη Λέσβο, παραχωρεί τη Θάσο στους Τούρκους στα 1455.

Η Θάσος τουρκοκρατούμενη

Στις 29 Μαΐου 1453 η Κωνσταντινούπολη, το προπύργιο του χριστιανισμού στην Ανατολή, έπεσε στα χέρια των Τούρκων⁵⁶. Το γεγονός αυτό ανησύχησε ολόκληρη τη χριστιανοσύνη, αλλά ιδιαίτερα τους γόνους του οίκου των Γκατιλούτσι αδελφούς Ντορίνο Α΄ και Παλαμήδη. Από αυτούς ο πρώτος, ηγεμόνας της Λέσβου, είχε φέουδά του τη Λήμνο και τη Θάσο, ενώ ο δεύτερος, ηγεμόνας της Αίνου, είχε φέουδά του την Ίμβρο και τη Σαμοθράκη.

Μετά το άκουσμα της πτώσης της Κωνσταντινούπολης, όλοι οι ανώτεροι

56. Η Κωνσταντινούπολη δέχτηκε 29 πολιορκίες και 8 αλώσεις: τρεις φορές πολιορκήθηκε από τους Έλληνες Πausanία, Αλκιβιάδη και Λέοντα (στρατηγό του Φιλίππου)· τρεις από τους Ρωμαίους αυτοκράτορες Σεβήρο, Μάξιμο και Κωνσταντίνο· δυό φορές από τους Βυζαντινούς στασιαστές Θωμά και Τουρνίκιο· δυό φορές από τους Βυζαντινούς αυτοκράτορες Αλέξιο Κομνηνό και Μιχαήλ Παλαιολόγο· δυό από του Βουλγάρους· μία από τον Χαγάνο των Αβάρων· μία από τους Σλάβους· μία από τους Ρώσους· μία από τους Λατίνους· μία από το δούκα Νταντόλο, επτά από τους Άραβες· πέντε από τους Τούρκους. Κυριεύθηκε οκτώ φορές από τους: Πausanία, Αλκιβιάδη, Σεβήρο, Κωνσταντίνο, Αλέξιο, Νταντόλο, Μιχαήλ Παλαιολόγο και, τέλος, από το Μωάμεθ τον Β΄ του οποίου οι απόγονοι την κατέχουν μέχρι σήμερα.

υπάλληλοι και διοικητές του τελευταίου βυζαντινού βασιλιά Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου έφυγαν όπως όπως από τις περιοχές οι οποίες θα περιέρονταν υπό την τουρκική κυριαρχία και προσπάθησαν να βρουν καταφύγιο στα κοντινά νησιά του Αιγαίου.

Το ίδιο συνέβη και στην Κωνσταντινούπολη πριν, αλλά και μετά την άλωσή της⁵⁷. Χωρίς να υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες, από την προφορική παράδοση μαθαίνουμε ότι πολλοί πρόσφυγες της κατέφυγαν στη Θάσο όπου έκτισαν δύο συνοικισμούς, τους “Απάνω Πολίτες” και “Κάτω Πολίτες”, πολύ κοντά μεταξύ τους και σε απόσταση μιας ώρας περίπου από το Θεολόγο⁵⁸.

Υπήρχε όμως και ο φόβος ότι ο τουρκικός στόλος, μετά την ολοσχερή πτώση της Κωνσταντινούπολης, απερίσπαστος θα κινούνταν και εναντίον των νησιών. Ο φόβος αυτός οδηγούσε πολλούς στη φυγή.

Τότε παρουσιάστηκε ένας πλούσιος και υπολογίσιμος ευγενής, ο Κριτόβουλος από την Ίμβρο, ο τελευταίος ίσως από τους ιστορικούς του Βυζαντίου ο οποίος μετά από συνεννοήσεις με τους ισχυρούς των νησιών Ίμβρου, Λήμνου και Θάσου, ανέλαβε να έρθει σε επικοινωνία με τον κατακτητή ώστε να αποφευχθούν οι καταστροφές και να υπάρξει μια ειρηνική διευθέτηση των πραγμάτων. Το σχετικό χωρίο του Κριτόβουλου αναφέρει τα εξής:

«Οι δε εν ταις νήσοις... δρασμόν εβουλεύοντο... Κριτόβουλος δε τούτο μαθών ανέσχε τε τούτους της ορμής, χρησταίς ελπίσι κουφίσας...».

Αλλά και οι αντιπρόσωποι των Φράγκων ηγεμόνων των νησιών του βορείου Αιγαίου επεδίωκαν ειρηνική διευθέτηση της κατάστασης και αυτή την πρόταση έκαναν στο σουλτάνο Μεχμέτ Β΄, ο οποίος τη δέχτηκε και “δωρείται τας νήσους, καθώς ήσαν εν τω του βασιλέως καιρώ τεταγμένα”.

Η ρύθμιση αυτή έγινε υπό τον όρο ο Ντορίνο Α΄ να πληρώνει κάθε χρόνο 3.000 χρυσά νομίσματα για τη Λέσβο, 2.325 για τη Λήμνο, ενώ ο Παλαμήδης να πληρώνει 1.200 χρυσά για την Ίμβρο. Για τη Θάσο δεν αναφέρεται αν ο Ντορίνο θα πλήρωνε φόρο.

Φαίνεται ότι ο σουλτάνος από σκοπιμότητα και όχι από μεγαλοψυχία ενήργησε με το να μην εντάξει αμέσως τα νησιά αυτά στην παντοδύναμη αυτοκρα-

57. Όταν πολιορκούνταν η Κωνσταντινούπολη, ο πληθυσμός που είχε απομείνει εντός των τειχών ήταν περίπου 50.000 ψυχές.

58. Με τις κατά καιρούς αυτές εγκαταστάσεις των Βυζαντινών προσφύγων στη Θάσο, εξηγούνται και τα διάφορα βυζαντινά ονόματα και επώνυμά τους, τα οποία συναντά κανείς στο νησί ακόμη και σήμερα όπως Λόβουλος (Ολόβουλος), Λουβολίνα, Κομνηνός, Κομνηνή, Δούκαινα, Λάσκαρης, Λασκαρίνα, Μαρκιανός κλπ.

τορία του. Πράγματι, στην απόφασή του αυτή οδηγήθηκε από τη σκέψη μήπως, μετά από τις πολλές εκκλήσεις των Φράγκων ηγεμόνων προς τα χριστιανικά κράτη για βοήθεια, οργανωθεί σταυροφορία εναντίον του.

Παρά όμως τη στάση αυτή του σουλτάνου δεν αποφεύχθηκε η απόπειρα συσπείρωσης των χριστιανικών ηγεμονιών οι οποίες ζητούσαν από τους ηγεμόνες της Δύσης να εκδικηθούν για το χριστιανικό αίμα που χύθηκε στην Κωνσταντινούπολη.

Την οργάνωση σταυροφορίας εναντίον των Τούρκων ανέλαβε ο πάπας Κάλλιστος Γ', αλλά συνάντησε την απροθυμία των χριστιανών Ευρωπαίων ηγεμόνων. Μόλις που μπόρεσε να ετοιμάσει 26 πλοία και να στρατολογήσει 5.000 στρατιώτες και 1.000 ναυτικούς. Αρχηγός του μικρού αυτού στόλου, που αποτελούνταν κυρίως από Βενετούς, ορίστηκε ο Lodovico Scarampi.

Ο σουλτάνος Μεχμέτ Β' μπρος στην απειλή της καινούργιας σταυροφορίας, άλλαξε διαθέσεις και εφάρμοσε πιο αυστηρή πολιτική στα νησιά του Αιγαίου, ζητώντας πιο υψηλούς φόρους. Αμέσως μετά το θάνατο του ηγεμόνα της Λέσβου Ντορίνο Α' (30 Ιουνίου 1455), ο οποίος είχε τη Θάσο φέουδό του, ο διάδοχός του Ντομένικο υποκύπτοντας στη βία του σουλτάνου, παραχωρεί το νησί στο σουλτάνο σαν δώρο.

Έτσι η Θάσος αποσπάστηκε από την κυριαρχία των Γκατιλούζι και πέρασε στα χέρια των Τούρκων το Σεπτέμβριο 1455. Μέσα σε διάστημα λίγων μηνών οι Τούρκοι επεκράτησαν σ' ολόκληρο το βόρειο Αιγαίο και την Αίνο εκτοπίζοντας και τα τελευταία ίχνη της ηγεμονίας των Φράγκων.

Αρχές του 1457 ο σταυροφορικός στόλος με 40 πλοία βενετικά, καταλωνικά, πειρατικά κλπ., έφτασε στο βόρειο Αιγαίο, αλλά όλα σχεδόν τα νησιά έδειξαν απροθυμία για εξέγερση, είτε γιατί φοβούνταν τους Τούρκους είτε γιατί υπήρχε μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ Γενοβέζων και Βενετών. Οι Θάσιοι όμως πέρασαν με το μέρος των σταυροφόρων. Ο Κριτόβουλος αναφέρει ότι 60 Τούρκοι υπεράσπιζαν το "φρούριον του λιμένος". Η φρουρά αυτή αντιστάθηκε αλλά τελικά κάμφθηκε από τις αλλεπάλληλες αποβάσεις των σταυροφόρων και στη συνέχεια όλο το νησί υποτάχθηκε στους Ενετούς σταυροφόρους. Η σταυροφόροι του πάπα Κάλλιστου Γ' κυριάρχησαν για σύντομο χρονικό διάστημα στα νησιά του Αιγαίου μέχρι που οι παντοδύναμοι πια Τούρκοι τα ανακατέλαβαν.

Τον Οκτώβριο του 1459 ο Καπουδάν πασά Ζαγκάν κατέλαβε και πάλι τη Θάσο (και τη Σαμοθράκη). Με διαταγή του Μωάμεθ του Β', το νησί λεηλατείται και οι κάτοικοί του εκτοπίζονται στην Κωνσταντινούπολη. Το νησί ερημώνει.

Στα 1460 οι Τούρκοι κατέλαβαν και τη Λέσβο, τελευταίο οχυρό των Γκατιλούζι.

Την ίδια χρονιά οι Τούρκοι παραχώρησαν τη Θάσο στο Δημήτριο Παλαιολόγο για να τον ανταμείψουν, μάλλον, για υπηρεσίες που τους προσέφερε⁵⁹.

Στα τέλη του 1466 καταλαμβάνει το νησί ο Βενετός ναύαρχος Βίκτορ Καπέλο, που το κρατεί μέχρι το 1479, οπότε υπέγραψε συνθήκη ειρήνης στην Κωνσταντινούπολη. Μετά τη χρονολογία αυτή, η Θάσος, αν εξαιρέσει κανείς τη ρωσική κατοχή (1770-1774), παραμένει στα χέρια των Τούρκων μέχρι τα 1813 οπότε ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ την παραχωρεί με φιρμάνι στον Μεχμέτ Αλή, τον πασά της Αιγύπτου.

Για τη χρονική περίοδο 1479-1770 ελάχιστες είναι οι πληροφορίες μας για την ιστορία της Θάσου. Οι Τούρκοι κατακτητές παραχώρησαν, όπως και σ' όλες τις άλλες ελληνικές πόλεις, εσωτερική αυτοδιοίκηση. Το νησί υπάγεται στη διοικητική εξάρτηση του Μπέη της Καβάλας ο οποίος όριζε το βοεβόδα σαν εκπρόσωπό του. Αυτός έδινε λόγο για τα έργα του στο Μπέη. Την τοπική αυτοδιοίκηση ασκούν ο μητροπολίτης και οι δημογέροντες (κοτζαμπάσηδες) με νομικό κώδικα την Εξάβιβλο του Αρμενόπουλου⁶⁰.

Αρχικά κατατοπιστικά, για τη φτωχή αυτή σε ιστορικές πληροφορίες περίοδο, είναι τρία κατάστιχα τα οποία αναφέρονται σε τρεις οθωμανικές απογραφές και ένα κεφαλοχάρτασο. Τα στοιχεία που μας παρέχουν οι πηγές αυτές, ανατρέπουν τις μέχρι τώρα γνώσεις μας σχετικά τις χρονολογίες ίδρυσης των κοινοτήτων της Θάσου⁶¹.

59. Η υπηρεσία για την οποία ανταμείφθηκε ο Δημήτριος Παλαιολόγος ήταν η εχθρική του στάση εναντίον του αδερφού του στην Πελοπόννησο και η αφοσίωσή του στο σουλτάνο. Το σύνολο των εισοδημάτων του Δημητρίου για τις "υπηρεσίες" που πρόσφερε στους Τούρκους, έφτανε τις 700.000 αργυρά νομίσματα το χρόνο. Πολύ νωρίς όμως έπεσε στη δυσμένεια του σουλτάνου ο οποίος τον εξόρισε στο Διδυμότειχο και «ήρην αυτού παν σιτηρέσιον».

60. «Τις ειδήσεις μας για τη διοικητική της οργάνωση μετά την τουρκική κατάκτηση τις αντλούμε από πολύ μεταγενέστερη αλλ' αξιόπιστη πηγή, από το παραχωρητήριο φιρμάνι του Μαχμούτ Β', όπου αναφέρεται ότι η Θάσος "μετά των εξαρτημάτων" (δηλαδή των νησιών της) φέρεται αρχικώς ως τιμάριο του ναύαρχου (καπουδάν πασά) με μίσθωμα (μαλ) 450.000 άσπρων (ακτσέ). Αργότερα ο σουλτάνος Μαχμούτ Γαζή (1730-1754) αφιέρωσε τα εισοδήματα της Θάσου στη βιβλιοθήκη του, στο μαρέτι (πτωχοκομείο) του και στα λοιπά αγαθοεργά ιδρύματά του, που υπάγονταν στην υπηρεσία του βακουφίου Χαρεμείν (δηλαδή των δύο ιερών πόλεων Μέκκας και Μεδίνας). Έτσι η Θάσος έγινε βακούφι...». Απόστ. Ε. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Θάσου 1453-1912*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1984, σελ. 35-36.

61. Το πρώτο από αυτά τα κατάστιχα συντάχθηκε το 1519 επί Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή. Στην απογραφή αυτή αναφέρεται ότι η Θάσος έχει 5 κοινότητες: *Λιμάνχισαρ, Θεολόγος, Γενίχισαρ, Μπουλγκάρ και κάστρο της Κακής Ράχης*. Καταγράφονται 840 φορολογικές μονάδες σε τρεις κατηγορίες (νοικοκυριά, άγαμοι, χήρες), οι οποίοι καταβάλλουν 69.250 άσπρα το χρόνο.

Από τα 1566 και μετά, οι Θάσιοι εξέλεξαν οι ίδιοι τους άρχοντές τους (κοτζαμπάσηδες) και η Πύλη απλώς επικύρωνε την εκλογή τους. Απένειμαν μόνοι τους δικαιοσύνη και δεν είχαν στο νησί στρατιωτική δύναμη Τούρκων.

Οι άρχοντες αυτοί είχαν την υποχρέωση να εισπράττουν τους φόρους, κυρίως το χαράτσι και τη σπέντσα και να τα στέλνουν στο σουλτάνο.

Το χαράτσι ή κεφαλικός φόρος ήταν ο φόρος που πλήρωναν οι άντρες “για να έχουν το δικαίωμα να φέρουν το κεφάλι τους πάνω στους ώμους τους για ένα χρόνο”. Ήταν δώδεκα γρόσια για τους πλούσιους, έξι για τους μεσαίους και τρία για τους φτωχούς και τους γεωργούς.

Η σπέντσα ήταν φόρος οχτώ παραδάων και τον πλήρωναν όλοι.

Οι φόροι μαζεύονταν από τον κοτζάμπαση κάθε κοινότητας και δίνονταν όλοι μαζί στους Τούρκους εισπράκτορες. Δεν έλειπαν όμως και οι αυθαιρεσίες κατά την εισπράξη των φόρων⁶².

Το δεύτερο κατάστιχο αναφέρεται σε απογραφή η οποία έγινε το 1570. Στα πέντε χωριά της προηγούμενης απογραφής, εμφανίζεται τώρα και ο οικισμός *Καζαβίτι*. Καταγράφονται 1.580 φορολογικές μονάδες οι οποίες κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες (οικογένειες και άγαμοι). Το ποσό του φόρου παραμένει το ίδιο με της προηγούμενης απογραφής (69.250 άσπρα το χρόνο). Οι κάτοικοι των χωριών Θεολόγου, Λιμάνχισαο και Γενίχισαο καταγράφονται ανά ενορίες και αναφέρεται το όνομα του παπά. Χαρακτηριστικό είναι ότι για το Γενίχισαο (Κάστρο) αναφέρονται τέσσερις παπάδες και υπάρχει και μια πέμπτη εγγραφή: *Μαριός, σπίτια 27, άγαμοι 21*. Μάλλον θα πρόκειται για το μετέπειτα οικισμό *Μαριές*.

Το τρίτο κατάστιχο της Θάσου συντάχθηκε επί σουλτάνου Μεχμέτ Γ' (1595-1603). Καταγράφονται οι ίδιες κοινότητες με 1.647 νοικοκυριά τα οποία πληρώνουν 69.870 άσπρα φόρο ετησίως. Οι Μαριές (*Μαριός*) εξακολουθούν να υπάγονται διοικητικά στο Γενίχισαο με 48 νοικοκυριά (σπίτια).

Το κεφαλοχάρατσο είναι του 1626. Σ' αυτό αναφέρονται 1.367 κάτοικοι οι οποίοι πληρώνουν κεφαλικό φόρο. Εκτός από τις πέντε κοινότητες, τώρα αναφέρεται το χωριό *Μαργιές* σαν ανεξάρτητη πλέον κοινότητα. Βλ. Ευαγγελία Μπαλτά, *Η Θάσος στις οθωμανικές απογραφές του 16ου και 17ου αιώνα*, Θασιακά τ. 10ος, 2001, σελ. 503-521.

62. «Όπως συνέβαινε σε όλες τις κοινότητες των τουρκοκρατούμενων ελληνικών χωρών, τους φόρους των χριστιανών κατοίκων (ραγιάδων) τους μάζευε ο τοπικός δυνατός πρόκριτος (κοτζάμπασης) και τους παρέδινε στους Τούρκους εισπράκτορες (ζαμπίτ). Φαίνεται όμως πως συχνά οι ραγιάδες της Θάσου παραπονούνταν ότι οι κοτζαμπάσηδες τους ζητούσαν πολύ περισσότερα από όσα έπρεπε να πληρώσουν. Έτσι οι κοτζαμπάσηδες καταχρώνταν ένα μέρος των φτωχών συμπατριωτών τους. Ακόμη συνέβαινε να μη καταθέτουν καθόλου τα χρήματά τους στα χέρια των Τούρκων εισπρακτόρων, να τα οικειοποιούνται και να εξαναγκάζουν τους ραγιάδες να πληρώνουν για δεύτερη φορά τους φόρους των. Για να αντιμετωπιστούν παρόμοια ζητήματα, είχε εκδοθεί στο παρελθόν σουλτανική διαταγή, σύμφωνα με την οποία ο Τούρκος διοικητής (βοεβόδας) σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ ραγιάδων και του κοτζάμπαση, έπρεπε να τους καλεί εμπρός στο ιεροδικείο και εκεί να εξετάζονται οι λογαριασμοί τους και αν διαπιστωνόταν κάτι ως δικαίωμα των ραγιάδων, αυτό να εισπράττεται από τον Τούρκο εισπράκτορα και να επιστρέφεται σ' αυτούς.

Μερικές πληροφορίες για την περίοδο που εξετάζουμε, έχουμε και από ξένους περιηγητές οι οποίοι την επισκέφθηκαν.

Ένας από αυτούς, ο Γάλλος Pierre Belon ο οποίος την επισκέφθηκε στα μέσα του 16ου αιώνα και έμεινε στο νησί τρεις μέρες, έγραψε με θαυμασμό για τα λείψανα του αρχαίου λιμανιού της, για τα μάρμαρα και για τα δάση της.

Ένα περιηγητικό βιβλίο του Benedetto Bordone⁶³ το οποίο εκδόθηκε στη Βενετία το 1528, αναφέρει ότι η Θάσος ήταν πυκνοκατοικημένη και διέθετε τρία καλά οχυρωμένα κάστρα⁶⁴. Επίσης, το βιβλίο του Thomaso Procacchi, που δημοσιεύθηκε το 1572, γράφει ότι ήταν πυκνοκατοικημένη, πλούσια και είχε τρεις ωραίες πόλεις. Είναι πολύ πιθανό οι δύο αυτοί να μην έχουν επισκεφτεί καθόλου τη Θάσο και να έχουν γράψει με τόσο θαυμασμό για αυτήν με σκοπό να αναθερμάνουν το ενδιαφέρον της Δύσης για καινούργιες ναυτικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο.

Με το ίδιο πνεύμα, της νοσταλγίας να δει τη Βενετία ν' ανακαταλαμβάνει τις παλιές της κτήσεις, αναφέρεται για τη Θάσο και ένας άλλος περιηγητής του 17ου αιώνα, ο Francesco Piacenza⁶⁵, του οποίου το βιβλίο εκδόθηκε το 1688.

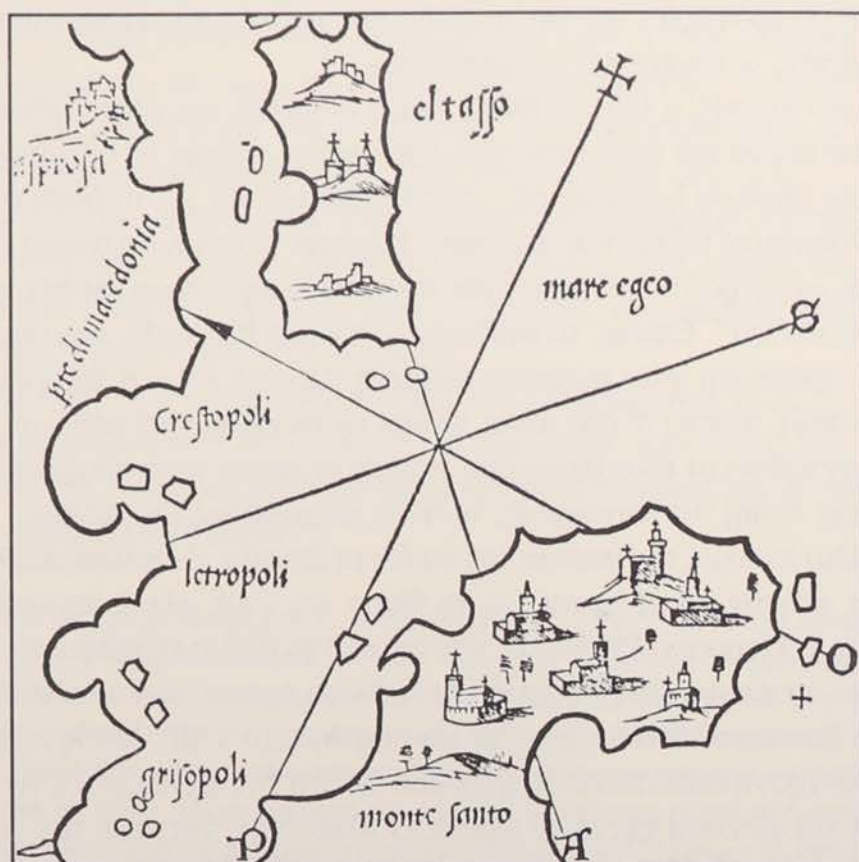
Για λίγο αργότερα, πληροφορίες για τη Θάσο έχουμε από τον Γάλλο περιηγητή ιερέα Brancopnier ο οποίος την επισκέφθηκε το 1707. Αυτός μας λέει ότι βρήκε τη σύγχρονη Θάσο πιο ενδιαφέρουσα απ' ό,τι την φανταζόταν. Τα νερά της ήταν καλά και τα δάση της πολύ ωραία. Ο πληθυσμός της, που τον υπολόγισε σε επτά με οκτώ χιλιάδες, ήταν μοιρασμένος σε 12 ή 15 χωριά και είχε έσοδα από το λάδι, το κερύ και την ξυλεία τα οποία εξαγόταν σε μεγάλες ποσότητες. Ένα άλλο προϊόν ήταν ο καρπός του πουρναριού που εξαγόταν κυρίως στη Βε-

Μολαταύτα, η σουλτανική εκείνη διαταγή δεν εμπόδισε τον κοτζάμπαση Σωτήριο της πρωτεύουσας του νησιού, του Θεολόγου, να κατακρατήσει και να καταχραστεί τους φόρους των ραγιάδων. Απελπισμένοι παραπονέθηκαν στην Πύλη με αναφορά ότι, για να μπορέσουν να πληρώσουν και πάλι τους φόρους, αναγκάστηκαν να δανειστούν, να φύγουν από την πατρίδα τους και να σκορπιστούν σε διάφορα μέρη. Ο σουλτάνος αγανακτισμένος διατάζει να πληρώσει ο κοτζάμπασης στους ραγιάδες τα χρέη του και να πάψει πια να ανακατώνεται στα ζητήματά τους». Απόστ. Ε. Βακαλόπουλου, Ιστορία της Θάσου 1453-1912, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1984, σελ. 49-50.

63. Benedetto Bordone 1476-1529 ή 1531). Ιταλός καλλιγράφος και γεωγράφος. Ασχολήθηκε εκτός από τη ζωγραφική και με την αστρονομία και γεωγραφία. Φαίνεται ότι ο ίδιος δεν ταξίδεψε ποτέ και τις πληροφορίες του τις αντλεί από άλλους περιηγητές.

64. Τα τρία αυτά κάστρα είναι του Λιμένα, του Κάστρου και της Αλυκής για το οποίο μπορούμε να πούμε ότι ήταν οχυρό κυρίως λόγω της θέσης του.

65. Francesco Piacenza (1637-1687). Γεννήθηκε στη Νεάπολη της Ιταλίας. Σπούδασε νομικά στο Τουρίνο και έζησε και εργάστηκε στη Μοδένα. Ταξίδεψε στην Ανατολή και έγραψε ογκώδες γεωγραφικό έργο.

Χάρτης της Θάσου του Benedetto Bordone.

νετία για τη βαφή υφασμάτων με ζωηρό κόκκινο χρώμα.

Από τα γραφόμενα του Γάλλου Brancopnier διαπιστώνουμε ότι στις αρχές του 18ου αιώνα η Θάσος είχε κάπως ικανοποιητικά εισοδήματα και επομένως βρισκόταν σε καλή οικονομική κατάσταση.

Το φαινόμενο της πειρατείας συνδέεται άμεσα με την εμφάνιση και την ανάπτυξη της ναυτιλίας. Από τότε που οι άνθρωποι έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στα θαλάσσια ταξίδια, έχουμε μαρτυρίες για αρπαγές και ληστείες στο θαλάσσιο χώρο. Επόμενο ήταν και η Θάσος να αποτελεί μόνιμο στόχο των πειρατών, από τότε που εμφανίστηκε το φαινόμενο μέχρι την οριστική εξάλειψή του⁶⁶.

Οι πειρατές έδρασαν συστηματικά από την περίοδο της φραγκοκρατίας. Το

66. Ο Θουκυδίδης αναφέρει ως πρώτους πειρατές τους Φοίνικες και τους Κάρες, αλλά επιπλέον παρουσιάζει το φαινόμενο της πειρατείας να ενδημεί στη νησιωτική Ελλάδα: «Γιατί τον παλιό καιρό τόσο οι Έλληνες όσο και οι βάρβαροι που κατοικούσαν την ήπειρο κοντά στη θάλασσα, αφότου άρχισαν συχνότερα να περνούν με καράβια ο ένας ενάντια στον τόπο του άλλου, το γύρισαν

επάγγελμά τους ήταν προσοδοφόρο και θεωρούνταν τόσο έντιμο ώστε κατά-
ντησε κληρονομικό. Οι ίδιοι οι ηγεμόνες των Φράγκων παρείχαν άσυλο και
προστασία στους πειρατές. Γενοβέζοι, Βενετοί, Λομβαρδοί, Σικελοί, Μαλτέζοι,
Λομβαρδοί, Ισπανοί Σλάβοι, Καταλανοί, Προβηγκιανοί, Τούρκοι, Σαρακηνοί,
Γασμούλοι και Έλληνες πειρατές λυμαίνονταν το Αιγαίο κι ολόκληρη τη Μεσό-
γειο. Αλλά το ίδιο έκαναν και οι Άγγλοι, Γάλλοι, Ολλανδοί και Πορτογάλοι σ'
όλες τις θάλασσες του κόσμου. Με την αραπαγή και την πειρατεία δημιουργού-
νται μεγάλες περιουσίες οι οποίες απετέλεσαν σημαντικά κεφάλαια για τη μετέ-
πειτα βιομηχανική ανάπτυξη της Ευρώπης. Αναφέρουμε απλώς, για να τονί-
σουμε το μεγάλο ρόλο της πειρατείας στην "πρωταρχική συσσώρευση του κε-
φαλαίου", ότι η βασίλισσα Ελισάβετ της Αγγλίας παρασημοφόρησε το φοβερό
κουρσάρο Ντρέικ.

Από τότε οι κάτοικοι των νησιών κτίζουν πύργους στις ακτές ή σε σημεία
που μπορούν να έχουν καλή ορατότητα, τις βίγλες όπως τις λένε, που ειδοποι-
ούν όταν ζυγώνουν πειρατικά καράβια και φεύγουν στα βουνά. Όλοι οι κάτοι-
κοι των χωριών φυλάνε με τη σειρά τους στις βίγλες, όπου σε περίπτωση κινδύ-
νου καταφεύγουν και όσοι χωρικοί δουλεύουν στα κοντινά χωράφια και δεν
προφταίνουν να πάρουν τα βουνά. Τότε αναπτύσσονται τα ορεινά χωριά και
προτεύουσα του νησιού γίνεται ο Θεολόγος.

Το ότι η Θάσος ταλαιπωρήθηκε πολύ από τους πειρατές, καταδειχεται και
από το γεγονός ότι οι κάτοικοί της αποσύρθηκαν από τις ακτές, σε μικρή ή με-
γάλη απόσταση, προς το εσωτερικό του νησιού και εγκαταστάθηκαν σε αθέατες
από τη θάλασσα τοποθεσίες ή οχυρές θέσεις για να αποφύγουν τις πειρατικές
επιδρομές.

Για τις πειρατικές επιδρομές όχι μόνο οι θρύλοι και οι παραδόσεις, αλλά και
οι διηγήσεις Θάσιων οι οποίοι επέζησαν πειρατικών επιδρομών, είναι πολλές.
Χαρακτηριστική είναι η παράθεση μιας μαρτυρίας των κατοίκων του Λιμένα
στον Παντελή Κοντογιάννη πριν 90 περίπου χρόνια⁶⁷.

*στη ληστεία, έχοντας αρχηγούς άντρες που δεν ήτανε βέβαια από τους πιο ασήμαντους, για το ίδιο τους
το κέρδος και για να βρουνε συντήρηση για τους πιο αδύνατους και πέφτοντας απάνω σε πολιτείες ανο-
χύρωτες, που ήταν μάλλον συμπλέγματα από χωριά, λεηλατούσαν και κέρδιζαν έτσι το περισσότερο
βίός τους, εφόσον τέτοια δουλειά δε λογιζόταν ακόμη ντροπή, αλλά απεναντίας τους έδινε και κάποια
αξία». (Θουκ, Ιστ. Α, 5 - μετ. Ε. Λαμπριδίη).*

67. «Ο οδοιπόρος ο μεταβαίνων από τον Λιμένα εις την Παναγίαν, θα συναντήσει κατά την πορεί-
αν του τοποθεσίαν, η οποία ονομάζεται "Γυναίκα" ή "στη Γυναίκα". Η τοποθεσία είναι ακριβώς εκεί
όπου τελειώνει ο δρόμος επί της πεδιάδος, εις την οποίαν κείται ο Λιμένας, αρχίζει δε να ανέρχεται εις
το όρος, το οποίον κλείει την πεδιάδα (προς νότον), και το οποίον πρέπει να υπερβή κανείς διά να φθά-
ση εις την Παναγίαν.

Οι πειρατές πρόσβαλλαν κυρίως τις νότιες ακτές της Θάσου, γιατί έρχονταν από το νότο αλλά και γιατί έτσι μπορούσαν, σε περίπτωση που καταδιώκονταν, να ξεφύγουν ευκολότερα και να ξανοιχτούν στο πέλαγος.

Παρόλο που οι κάτοικοι αποτραβήχτηκαν από τα παράλια και έκτισαν ορεινούς και αθέατους από τη θάλασσα οικισμούς, ούτε και εκεί ήταν απρόσβλητοι από τη μάστιγα των πειρατών.

Τα δυο περισσότερο απομακρυσμένα από την παραλία χωριά είναι η Παναγία και ο Θεολόγος ή Τολός, όπως τον ονόμαζαν οι Τούρκοι⁶⁸.

Το χωριό Παναγία φαίνεται ότι έχει ιδρυθεί στους νεότερους χρόνους. Σύμφωνα με μαρτυρίες των γεροντότερων του χωριού, κτίστηκε πριν από 300 χρόνια στην απόμερή του θέση. Αυτή η παλιότερη συνοικία του χωριού είναι κτισμένη στην πλαγιά του λόφου *Πυργί* που είναι αθέατη από τη θάλασσα. Η πλαγιά του χωριού που βλέπει προς τη θάλασσα, κατοικήθηκε αργότερα, ίσως κατά τον προηγούμενο αιώνα και ονομάζεται ακόμη και σήμερα *Κολιτζήδες*, όνομα που πήρε από τους τελωνοφύλακες που ήταν εκεί εγκατεστημένοι σε φυλάκιο και έβλεπαν στο πέλαγος μήπως έρχεται κανένα καΐκι. Οι κάτοικοι της Παναγίας κυρίως ήρθαν από το Λιμένα, που από τον 18ο αιώνα άρχισε να ερημώνεται. Οι κάτοικοι, φοβούμενοι τους πειρατές, κατέβαιναν ομαδικά στο Λιμένα για τις ελιές και τις άλλες καλλιέργειές τους και μόλις νύχτωνε επέστρεφαν στο χωριό⁶⁹.

*Οφείλει δε το όνομά της τούτο η τοποθεσία εις επιτύμβιον ανάγλυφον, αποκεκρουμένον, το οποίον απεικόνιζε γυναίκα με παιδίον, και το οποίον παρετρείτο πλησίον του κορμού γηραιάς πεύκης. Έδιδε το ανάγλυφον αφορμήν να διηγώνται οι κάτοικοι ότι οι πειραταί -οι Μαλτέσοι, οι κορσάροι, οι Φοστάροι, όπως τους ονομάζουν εις την Θάσον- εφόρμισαν κάποτε εναντίον του Λιμένος. Τότε η γυναίκα αυτή με το τέκνον της μαζί διά να αποφύγη τους πειρατάς, ηθέλησε να καταφύγη εις τα όρη. Κατεδιώχθη όμως υπ' αυτών. Όταν δε την πλησίασαν πλέον και η δυστυχής ευρέθη εις την εσχάτην ανάγκην, παρεκάλεσε τον θεόν και την εμαρμάρωσε... Το ανάγλυφον είδε το 1858 ο Conze (Reize σελ. 21). Δυστυχώς το ανάγλυφον προ πενταετίας εξηφανίσθη. Λέγεται δε ότι δικηγόρος από τον Θεολόγον, κατοικίων εις τον Λιμένα, το έθραυσε και το μετεχειρίσθη εις οικοδομήν ως απλούν λίθον...». Παντελής Κοντογιάννης, *Οι πειραταί και η Θάσος*. Εκδ. Νιραγός, Ασπίς Θάσου 1995, σελ. 28-29.*

68. *Τολός*, είναι παραφθαρμένη προφορά του ονόματος *Θεολόγος*.

69. Βλ. Perrot, *Memoire*, σ. 69: "le village, fuyant, il y a deux ou trois cent ans, selon la tradition du pays, le rivage infesté de pirates, et cherchant une position et facile à defendre, s' est arrêté dans un large ravin, sur le flanc de la montagne". Ο Prokesch-Osten, ο οποίος επισκέφθηκε τη Θάσο το 1828 αναφέρει ότι ο Λιμένας είχε μόνο ένα σπίτι, δύο καλύβες και ένα καπηλειό. Ο Grisebach, αναφέρει ότι το 1839 είχε 12 σπίτια. Απίθανη είναι η αναφορά του Conze ότι ο Λιμένας το 1858 είχε μόνο 6 σπίτια. Ο περιηγητής συνταγματάρχης Σχινάς, λίγο πριν το 1887, αναφέρει ότι ο Λιμένας είχε 30 κτίρια από τα οποία τα 12 ήταν παντοπωλεία. Ο Launay, ο οποίος ήρθε στη Θάσο μετά το

Ο Θεολόγος είχε και έχει ακόμη μέχρι σήμερα τη μεγαλύτερη έκταση κτημάτων. Παρότι βρίσκεται σε απόσταση δυό ώρες από την παραλία του Ποτού, πάλι δεν κατάφερε να προφυλαχθεί από τους πειρατές. Στην απέναντι πλευρά του χειμάρρου από εκεί που βρίσκεται το σημερινό χωριό, σώζονται τα ερείπια ενός άλλου συνοικισμού. Λέγεται ότι το χωριό αυτό ήταν κατά το ήμισυ τουρκικό. Σύμφωνα με την παράδοση, οι Τούρκοι είχαν απαγάγει μια κοπέλα χριστιανή. Οι αδερφοί της μη μπορώντας να πάρουν εκδίκηση, προσκάλεσαν Μαλτέζους πειρατές οι οποίοι αποβιβάστηκαν νύχτα και αφού σκότωσαν όλους τους Τούρκους, λεηλάτησαν και μετέφεραν άφθονη λεία στα πλοία τους⁷⁰. Μόλις όμως έφυγαν, έφθασαν οι Τούρκοι από την Καβάλα και έσφαξαν όλους τους χριστιανούς του Θεολόγου. Τότε το χωριό ερήμωσε και για γενιές ολόκληρες κανείς δεν το πλησίαζε. Αργότερα ήρθαν νέοι κάτοικοι και το χωριό κατοικήθηκε και πάλι.

Επιδρομή πειρατών στο Θεολόγο, αναφέρεται από τον Γεώργιο Παπαευστρατίου ότι έγινε και μετά την επανάσταση του 1821⁷¹.

Σχινά, αλλά πριν το 1897, υπελόγισε σε περίπου 50 τα σπίτια του Λιμένα. Ο Κοντογιάννης το 1915 μας πληροφορεί ότι έχει πάνω από 100 σπίτια, «καμμία δε αμφιβολία δεν υπάρχει ότι θα αυξηθή ο αριθμός των τάχιστα».

70. «Την παράδοσιν αναφέρομεν όπως την διηγείται ο *Loher*, απιθάνως προς ημάς προσεπiléγων, ότι η επιδρομή έγινε προ 100 ετών. Η επιδρομή φαίνεται να είναι παλαιότερα. Εις τον *Perrot* (*Memoire* σελ. 62) γέροντες είπον ότι είναι πολύς καιρός, αφ' ότου εγκατελείφθη το χωριόν. Ο αυτός *Perrot* κάπως άλλως εκθέτει το πράγμα. Κατ' αυτόν η διαμονή των Τούρκων είχε καταντήσει αφόρητος ένεκα των αδιακόπων φόβων περί επικειμένων πειρατικών επιδρομών. Διά τούτο εγκατέλιπον το χωριόν. Κατ' άλλην δε παραλλαγήν, την οποίαν ήκουσα εις το χωριόν από γέροντα, οι αδελφοί ήσαν δύο. Ενώ δε μετέβαινον εις την εκκλησίαν, η αδελφή των, η οποία κατά την επιτόπιον συνήθειαν τους παρηκολούθει, ηρπάγει από Τούρκους ισταμένους ενώπιον της θύρας των, ενώ δήροχτο έμπροσθεν αυτής. Οι αδελφοί επερίμεναν να ίδουν την αδελφήν των εις την εκκλησίαν. Και επειδή δεν ήροχτο, εξήλθον εις αναζήτησίν της, ότε έμαθον ότι ηρπάγη από Τούρκους. Οι αδελφοί, μη δυνάμενοι αυτοί να εκδικηθούν τους Τούρκους, μετέβησαν εις Μάλταν και παρέλαβον Μαλτέζους. - Κατ' άλλην πάλιν παραλλαγήν (του εν Λιμένι ιατρού Κ. Δημητριάδου) ο Λευτέρης (ηρωϊκός νέος του Θεολόγου) είχε αδελφήν, την οποίαν προσέβαλεν Τούρκος εις την βρύσσην. Εξεμάνη δε διά την ύβριν ταύτην προς την αδελφήν του ο Λευτέρης, μετέβη εις την Μάλταν και έφερε τους πειρατάς». Παντελής Κοντογιάννης, ό.π. σελ. 30-31.

71. «Παραθέτω ενταύθα συμβεβηκός το οποίον προ ετών μοι αφηγήθη ο πατήρ μου. Μετά την επανάστασιν του 1821, εποχήν τινά ληστοπειραταί Ψαριανοί επεσκέφθησαν την Θάσον, οίτινες ορμηθέντες εις Ποτόν, ανήλθον εις Θεολόγον προς διαρπαγήν και δήωσιν της χώρας. Αποπερατώσαντες το έντιμον αυτών έργον, και συλλέξαντες παν ό,τι εύρον εις ενδύματα και λοιπά αντικείμενα, έθεσαν αυτά εντός σάκκων, υποχρεώσαντες συνάμα τους δυστυχείς κατοίκους να τα μεταφέρωσιν εις την παραλίαν ένθα ήσαν τα πλοία των. Ο πάππος μου Θεόδωρος Σκαντζούλης, άγων το τεσσαρακοστόν έτος της ηλικίας του τότε, και πλοίαρχος ενός ιστιοφόρου (Τρεχαντήρας)

Μια άλλη παράδοση εξηγεί γιατί στα Κοίνυρα υπάρχει τοπωνύμιο ο *κάβος της Φονιάς*. Σύμφωνα με αυτήν, πειραταί αφού αποβιβάστηκαν και κυνήγησαν τους κατοίκους, έπιασαν πολλούς αιχμαλώτους και τους έσφαξαν στο σημείο εκείνο που σήμερα έχει αυτό το όνομα⁷².

Ίδια περίπου είναι η παράδοση για την προέλευση της ονομασίας του *Φονιά η Πλάκα* στην Αλυκή⁷³.

*ελθών εκ τινος ταξιδείου τας ημέρας εκείνας ηγκυροβόλησεν εις Αστροίς, και ανήλθεν εις την χώραν. Κατά κακήν όμως τύχην συνελήφθη μετά των άλλων χωρικών, ίνα μεταφέρει και αυτός μέρος των κλοπιμαίων. Παρά την θέλησίν του λοιπόν, εφορτώθη σάκκον πλήρη διαφόρων αντικειμένων και ξεκίνησε μετά των άλλων φθάσας όμως παρά την σημερινήν θέσιν Αγίου Θεοδώρου, και διαφργών την προσοχήν του πειρατού όστις τους εσυνόδευε, παρέκλινε της οδού, εισήλθεν εντός θάμνων και έθεσεν επί γης τον σάκκον. Έπραξε δε τούτο με την πρόθεσιν εάν μεν ζητηθή αμέσως, να προσποιηθή την φυσικήν του ανάγκην, εάν δε προχωρήσει χωρίς να αντιληφθή τι, να δραπετεύσει συναποκομίζων και τον σάκκον. Ο επιτηρών όμως αυτούς πειρατής, μόλις επροχώρησεν ολίγα βήματα, και αμέσως ηννόησεν ότι έλειπεν εις εκ της συνοδείας· επιστρέψας λοιπόν εύρεν τον πάππον μου όπισθεν των θάμνων προσποιούμενον... Φορτωθείς όμως εκ νέου τον σάκκον τον ηνάγκασε να τρέχη περισσότερον όπως συνενωθώσι τοις άλλοις· αιτιολογηθείς ότι δεν ηδύνατο να τρέχη φορτωμένος, εδέχθη εκ των όπισθεν εν ισχυρόν κτύπημα διά του όπλου, οπότε πλέον ηναγκάσθη να συμμορφωθή εις τας διαταγάς του έως ότου φθάσας μετά των άλλων εις Ποτόν, παρέδωκαν τους σάκκους εις τα πλοία και ελευθερώθησαν». Γεώργιος Παπαευστρατίου, *Ιστορία της Νήσου Θάσου*. Εκδ. Νιραγός, Αστροίς Θάσου, 2001 (Β' έκδοση), σελ. 121-122.*

72. "Πληροφορία Χατζή Σταματίου Γιακζη". Παντελής Κοντογιάννης, ό.π. σελ. 31.

73. «Υπάρχει παράδοσις διασωθείσα από γενεάς εις γενεάν, αναφέρουσα τας επιδρομάς τας κακώσεις, και τας σφαγάς άτινας υπέστησαν οι Θάσιοι υπό των πειρατών· χάριν των αναγνωστών μας παραθέτωμεν τινά εξ αυτών, χωρίς να εγγνώμεθα την γνησιότητα αυτών. Είπομεν ανωτέρω ότι επί τον ακρωτηριόν Δεμίρ Χαλκά, υπάρχει Εκκλησιδιον επ' ονόματι του Μιχαήλ Αρχαγγέλου. Αγνωστον ποίας εποχής οι κάτοικοι Θεολόγοι, εορτάζοντες επί τη μνήμη αυτού, κατήλθον εκ της χώρας ένθα και διενυκτέρευσαν. Πειραταί όμως παραπλέοντες, και αντιληφθέντες τους Εκκλησιαζομένους, επετέθησαν κατ' αυτών την νύκτα ίνα τους ληστεύσωσι, καθότι εγνωρίζον ότι οι πανηγυρίζοντες έφερον μεθ' εαυτών πολλά τιμαλή αντικείμενα. Έντρομοι λοιπόν ετράπησαν εις φυγήν, κατήλθον εις τον κόλπον Θημωνιάς, διέτρεξαν άπασαν την παραλίαν μέχρι του κόλπου Αλυκής. Αριστερά τω εισερχομένω εις τον κόλπον τούτον, υπάρχει κεκλιμένη πλαξ 4,000 τετραγωνικών μέτρων, ης τα κράσπεδα βρέχονται από τα ήρεμα ύδατα του κόλπου. Ανωθεν της πλακός και κατά μέτωπον αυτής υπάρχει λίθινον περιζώμα (κοινώς παρά τοις χωρικούς λεγόμενον ζωνάρι), απότομον και απόκρημνον, εμποδίζον την περαιτέρω διάβασιν. Εις αυτήν λοιπόν την πλάκαν εισήλθον οι διωκόμενοι· μη δυνάμενοι δε να προχωρήσωσι, συνελήφθησαν υπό των πειρατών, εγνμνώθησαν και κατεσφάγησαν όλοι. Έκτοτε η πλαξ αύτη ονομάσθη "του φονιά η πλάκα"· επειδή όμως έχει εν τω μεταξύ πολλάς ερυθράς νευρώσεις γρανίτου, οι χωρικοί ονομάζουσιν αυτάς και σήμεραν έτι κηλίδας αίματος. Το αυτό ακριβώς λέγεται και διά τον "κάβον του φονιά" εις τον κόλπον των Κοινύρων». Γεώργιος Παπαευστρατίου, *Ιστορία της Νήσου Θάσου*. Εκδ. Νιραγός, Αστροίς Θάσου, 2001. (Β' έκδοση). Υποσ. σελ. 127.

Σύγχρονη αφήγηση από τον Τάκη Τσιμπουκλή, υπάρχει για πειρατική επιδρομή στα Λιμενάκια το 1878 περίπου⁷⁴.

Ακόμη, από τη βιβλιογραφία πληροφορούμαστε ότι σύμφωνα με την παράδοση και οι Μαριές, άγνωστο πότε, δέχτηκαν πειρατική επιδρομή⁷⁵.

Και για την Καλλιράχη, με την παλιά ονομασία της Κακή Ράχη, η παράδοση αναφέρει ότι δέχτηκε πειρατική επιδρομή και μάλιστα με επεισοδιακό τρόπο⁷⁶.

74. «Τη διήγηση αυτή την άκουσα από τη γιαγιά μου Μαρία Βασιλείου Τσιμπουκλή, το γένοσ Παπαοικονόμου, που πέθανε το 1950 σε ηλικία 97 ετών:... Μέχρι τον καιρό που ήρθε η εταιρεία Σπάρδελ στα Λιμενάκια, παιδιά μου, εμείς δεν είχαμε καμιά ασφάλεια στο νησί μας. Οι πειρατές, τι πειρατές, παιδιά μου, να, κατσκοκλέφτες από τα παράλια της Παλιάς Ελλάδας ήταν, μας επισκέπτονταν τακτικά και ρήμαζαν το νησί... Έτσι, σε μια επιδρομή που έκαναν, εγώ βρέθηκα στο πηγάδι το "χωριακό" για νερό. Ο κόσμος φοβισμένος τρέχοντας έβγαινε από το χωριό... Κι εγώ μαζί μ' αυτούς παράτησα τις στάμνες και βρέθηκα στα μέρη που κρυβόμασταν... Τότε θυμήθηκα ότι στο σπίτι-μαγαζί που είχα, στην κούνια του (τσαντίλα) άφησα το παιδί να κοιμάται... Από το μαγαζί που πάτησαν, πήραν μόνο καπνό κομμένο σε φύλλα που είχα. Τίποτε άλλο δεν πείραξαν... Τέτοιες επισκέψεις είχαμε συχνές. Σε μια δεν πρόλαβα και δεν μπόρεσα να φύγω. Μ' έβαλαν να τους βάλω να φάνε και να πιούνε ρακί. Έφαγαν, ήπιαν και μέθυσαν τόσο πολύ που άρχισαν να μαλώνουν μεταξύ τους. Ξαφνικά ο ένας απ' αυτούς έμπηξε το πηρούνι που έτρωγε στο κεφάλι του άλλου. Τον πήραν τα αίματα και αυτό τους έκανε να σηκωθούν να μπουν στο καΐκι τους και να φύγουν...». Τάκης Τσιμπουκλής, *Πειρατικές επιδρομές στα Λιμενάκια. Θασιακά*, τ. 2(1985), σελ. 121-122.

75. «Και ο πορενόμενος προς τις Μωριές από της θαλάσσης συναντά εντός της κοιλάδος και εις τον δρόμον εκκλησιδίον, ερειπιωμένον, του Αγίου Βασιλείου, κάτω από κλάδους δρυών. Αναφέρει δε η παράδοσις ότι οι πειραταί έσφαξαν κάποτε εδώ τόσον πολλούς, ώστε το αίμα έρρευσε μέχρι της θαλάσσης». Παντελής Κοντογιάννης, ό.π. σελ. 32.

76. «Υπεράνω δε της Κακής Ράχης υψούται απόκρημον, με ορθίους βράχους επιστεφόμενον όρος, η Μεταμόρφωσις, ούτω πως ονομαζόμενον από την εκεί επάνω ευρισκομένην εκκλησιάν της Μεταμορφώσεως. Επί του όρους δε τούτου ήτο κτισμένον το χωριόν κατά τους τελευταίους ακόμη αιώνας. Και του χωριού τούτου το όνομα το οποίον προέρχεται από το δυσπρόσιτον ύψος, εις το οποίον έκειτο, διατηρεί ακόμη και το σημερινόν χωριόν, μολονότι το όνομα τούτο δεν συνάδει προς την σημερινήν τοποθεσίαν του (το χωριόν ονομάζουν σήμεραν και Καλήν Ράχην). Υπάρχει δε εις τους πρόποδας της Μεταμορφώσεως μικρά κοιλότης. Και οι κάτοικοι του χωριού ισχυρίζονται ότι υπόγειος δρόμος άγει από την κοιλότητα μέχρι της κορυφής του όρους. Κάποτε δε δια του υπογείου τούτου δρόμου οι πειραταί ανήλθον μέχρι της κορυφής, όπου έκειτο η Κακή Ράχη, την οποίαν και εκυρίευσαν. Διότι μία γυναίκα, η οποία είδε τους πειρατάς να πλησιάζουν, κατέφυγεν εις την κοιλότητα διά να ανέλθη υπογείως εις το χωριόν. Αλλ' εις την είσοδον της κοιλότητος έπεσεν από το υλόδημά της το κορδόνι, το οποίον και επρόδωκε την μυστικήν εκείνην διάδοον. Από τότε λέγεται ότι το χωριόν τούτο παρήκμασεν, οι δε κάτοικοί του μετώκησαν εις την θέσιν της σημερινής Κακής Ράχης και του γειτονικού χωριού Σωτήρου, το οποίον διά τον λόγον τούτον υπήγετο εις την δικαιοδοσίαν του προεστού της Κακής Ράχης». Παντελής Κοντογιάννης, ό.π. σελ. 31-32.

Και στα χρόνια που ακολούθησαν μετά την Επανάσταση του 1821, υπάρχει έξαρση της πειρατείας. Το 1822 οι πειρατές Καλαμιδαίοι αποβιβάστηκαν στο νησί και κατευθύνθηκαν προς το Θεολόγο. Παρότι αναχαιτίστηκαν, οι Θεολογίτες τους έδωσαν τρόφιμα και έφυγαν. Αλλά οι Καλαμιδαίοι φεύγοντας έκαναν πολλές ζημιές στα μελίσσια και στα ζώα των Θεολογιτών.

Ένας άλλος πειρατής, ο καπετάν Μήτσας, μπήκε στο Θεολόγο με 150 άνδρες.

Και οι Ψαριανοί έκαναν επιδρομή στο νησί το 1823.

Το 1827 έγινε άγρια επίθεση πειρατών με αρχηγό τον Καρατάσο. Αλλά και τον επόμενο χρόνο, το 1828 με την άφιξη του Καποδίστρια, εξακολούθησαν οι πειρατικές ενοχλήσεις. Η εξόντωσή τους από τον Καποδίστρια ήταν προσωρινή.

Το 1837 και 1838, πειρατές αφού λεηλάτησαν τον Λιμένα, έκαψαν τα λίγα σπίτια που υπήρχαν.

Το 1839 φαίνεται ότι οι ναυτικές δυνάμεις του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους ξεκαθάρισαν το Αιγαίο από τους πειρατές.

Αλλά το 1854 με το πρόσχημα της επανάστασης κατά της Τουρκίας, οι πειρατές εμφανίστηκαν και πάλι. Η Θάσος χρησίμευσε και πάλι σαν καταφύγιο για κάποιους πειρατές οι οποίοι αγκυροβόλησαν σε μικρό κόλπο στη βόρεια περιοχή της. Για κακή τους τύχη όμως το πλοιάριό τους πυρπολήθηκε από αυστριακό ατμόπλοιο. Οι πειρατές κατόρθωσαν να σωθούν και κρύφτηκαν στο βουνό, κοντά στην Παναγία.

Τότε συνέβη το εξής: Όλοι οι κάτοικοι γνώριζαν το κρησφύγετο των πειρατών, αλλά από έχθρα προς την τουρκική κυβέρνηση και τους Γάλλους –συμμάχους τότε των Τούρκων στον Κριμαϊκό πόλεμο– κανείς δεν μαρτυρούσε που κρύβονταν οι πειρατές, οι οποίοι σ' αντάλλαγμα δεν πείραζαν κανέναν και τίποτε.

Αφού επί εννιά μήνες οι Θάσιοι έκρυβαν τους πειρατές, ο Γάλλος Λαφόν, πρόξενος στην Καβάλα, απαίτησε τη σύλληψη όλων των προκρίτων του νησιού και τη μεταγωγή τους με τούρκικη φρεγάτα στη Θεσσαλονίκη. Πράγματι, οι πρόκριτοι συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στη Θεσσαλονίκη όπου ταλαιπωρήθηκαν επί τρεις μήνες, ώσπου στο τέλος υποχώρησαν και έγγραψαν στους φίλους τους στη Θάσο να μαρτυρήσουν που βρίσκονται οι πειρατές. Οι Θάσιοι προέτρεψαν τους πειρατές να εγκαταλείψουν το νησί και να βρουν αλλού καταφύγιο. Μετά από αυτό, επιτράπηκε και στους πρόκριτους να επιστρέψουν στη Θάσο.

Οι μέχρι και μετά τα μέσα του 19ου αιώνα αλλεπάλληλες επιδρομές των πει-

ρατών οδήγησαν το νησί στην οικονομική παρακμή και τον τρόμο των κατοίκων του. Ακόμη και σήμερα οι κάτοικοι της Θάσου ακούν από τους γεροντότερους διηγήσεις για θρύλους και παραδόσεις, για φρικαλεότητες, λεηλασίες και εμπρησμούς από τους πειρατές.

Το 1770, χρονιά της ελληνικής εξέγερσης, έγινε και η περιβόητη ναυμαχία του Τσεσμέ που είχε σαν αποτέλεσμα την ολοσχερή καταστροφή του τουρκικού στόλου (με επικεφαλής τον Καπουδάν Πασά) από τον ρωσικό. Αίσθημα ανακούφισης πλημμύρισε τους Αιγαιοπελαγίτες. Αντιπρόσωποι από πολλά νησιά, προσκεκλημένοι από το Ρώσο ναύαρχο Ορλόφ, πήγαν να συγχαρούν τους νικητές. Μεταξύ αυτών υπήρχε και αντιπροσωπεία από τη Θάσο.

Οι Ρώσοι μετά τη ναυμαχία του Τσεσμέ, με την προοπτική να δράσουν στο Αιγαίο, διάλεξαν τη Νάουσα της Πάρου σαν ναυτική βάση τους και άρχισαν να επισκευάζουν εκεί τα καράβια τους. Για την εξασφάλιση της αναγκαίας ξυλείας, στις 20 Αυγούστου 1770 μερικά επανδρωμένα πλοία του ρωσικού στόλου με επικεφαλής τον πλοίαρχο Α΄ τάξης Στέφανο Πέτροβιτς Χμετιόβσκι⁷⁷, κατέπλευσαν στο Λιμένα της Θάσου. Από την επόμενη κιόλας μέρα άρχισαν την υλοτόμηση, ενώ έφτιαζαν στην προκυμαία ναύσταθμο και ναυπηγείο.

Η απρόσμενη εμφάνιση του ρωσικού στόλου, τρόμαξε καταρχήν τους κατοίκους του Λιμένα οι οποίοι έντρομοι έφυγαν στην Παναγία⁷⁸. Φαίνεται όμως ότι

77. Ο Χμετιόβσκι κρατούσε ημερολόγιο το οποίο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1856 στα τεύχη 1-2 του περιοδικού *Σοβρεμένικ*. Το απόσπασμα που αναφέρεται στη Θάσο αναδημοσιεύτηκε σε ελληνική μετάφραση από τον Κων. Παλαιολόγο στο περιοδικό *Παρθασός* 8 (1884), σελ. 239-249: «*Η νήσος Θάσος κείται παρά ταις ακταίς της Ρωμυλίας, αρκούντως μικρά την περιφέρειαν, έδαφος έχουσα ορεινόν πλήρες παντοίων δασών εκ πιτύων ιδίως· εύρηται όμως και δρυς, πεύκαι, πλάτανοι, σκαί και παρά τους πρόποδας των ορέων πληθύς ελαιών και λεπτοκαρυών. Η νήσος αυτή έχει ευφοροτάτην γην δια δημητριακούς καρπούς, καίτοι πολλά ολίγους εξ αυτών σπείρουσι, προμηθεύμενοι τον σίτον εκ Ρωμυλίας ως επί το πλείστον· αφετέρου οι εγχώριοι εξάγουσιν έλαιον, το οποίον παράγουσι κατά Δεκέμβριον. Εν τω λιμένι εκείνω ένθα ηγκυροβόλησα επί τον ακρωτηριόν, διακρίνονται εισέτι τα ερείπια της μεγάλης και απροσμάχητου αρχαίας ελληνικής πόλεως, ήτις ήτο εκ μαρμάρου όλη εκτισμένη και περιτειχισμένη εξ οκ ολίγων λελαξενμένων μεγάλων λίθων, το οποίον καθόλου παράδοξον, καθότι βριθεί η νήσος άπασα μαρμάρων, εκπλήσσειται τις μόνον αναλογιζόμενος το ύψος, εις ο μετέφερον τους όγκους εκείνους, ένθα και ελεύθερος βάρους άνθρωπος μετά κόπον ανέρχεται· εις τα επίπεδα δε ωραιότατα την φυσικήν καλλονήν μέρη υπάρχουνσιν αρχαιότητες, τάφοι μετά μαρμαρίνης βάσεως και πλακών· παρά τη πόλει πύργος και λιμήν περιστοιχισμένος ωσαύτως δια μαρμαρίνων τειχών...*».

78. Έχει διασωθεί η πληροφορία ότι οι κάτοικοι της Παναγίας έστειλαν προς το λιμάνι ένα παιδάκι με σπασμένο χέρι. Οι Ρώσοι αφού περιουήθηκαν το σπασμένο χέρι του μικρού παιδιού, το έστειλαν πίσω ντυμένο με ρωσική στολή. Οι κάτοικοι αμέσως μόλις το είδαν, του κόλλησαν το παρατσούκλι «Μόσκοβος» που αργότερα έγινε και οικογενειακό του επίθετο, αλλά και των απογόνων του.

γρήγορα αναθάροσαν και ξαναγύρισαν και εξακολούθησαν να παραμένουν στον Λιμένα.

Κατά τη διάρκεια της παρουσίας του ρωσικού στόλου στο Αιγαίο (1770-1774) οι Ρώσοι έκαναν μεγάλη καταστροφή στη Θάσο κόβοντας 17.000 κορμούς μεγάλων δέντρων από τα δάση της⁷⁹.

Μετά το τέλος του ρωσοτουρκικού πολέμου (1768-1774), η Θάσος περνά και πάλι στην τουρκική κυριαρχία. Οι κάτοικοί της δεν υποφέρουν μόνο από τους Τούρκους δυνάστες, αλλά και από την απληστία των πλούσιων συμπατριωτών τους. Σύμφωνα με ένα φερμάνι του 1789, οι κάτοικοι του συνοικισμού Ποταμιά παραπονούνται στην Πύλη ότι οι πλούσιοι του Θεολόγου, προκειμένου να ελαφρυνθούν από τους φόρους που πρέπει να πληρώσουν, καταπιέζουν αυτούς (τους Ποταμιώτες) βάζοντάς τους να πληρώνουν πολύ περισσότερους από την οικονομική αντοχή τους⁸⁰. Βλέπουμε λοιπόν ότι μέχρι και αυτή τη χρονολογία η Ποταμιά δεν αποτελεί ακόμη ξεχωριστή κοινότητα, αλλά είναι ένας απομακρυσμένος συνοικισμός Θεολογιτών οι οποίοι ζουν μόνιμα εκεί και εργάζονται στα κτήματά τους⁸¹.

Το ίδιο πρέπει να έχει συμβεί, την ίδια εποχή ή λίγο αργότερα, και με την κοινότητα Σωτήρα. Ο οικισμός αυτός πρέπει να ιδρύθηκε από κατοίκους της Κακής Ράχης που από το φόβο των πειρατών ήταν κτισμένη σε απόρθητη περιοχή. Το όνομα Σωτήρος το πήρε πιθανότητα από το όνομα της εκκλησίας της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος του παλιού χωριού. Όταν εξαλείφθηκε η πειρατεία, οι άλλοι Κακηραχιώτες κατέβηκαν κι αυτοί παρακάτω στο σημερινό χωριό, το οποίο λόγω της καλύτερης τοποθεσίας του ονομάστηκε Καληράχη.

Επίσης, στις αρχές του 19ου αιώνα θα πρέπει από το χωριό Άγιος Γεώργιος (Βουλγάρο), που βρισκόταν σε απρόσιτη θέση, οι κάτοικοι να κατέβηκαν στα σημερινά χωριά Άγιος Γεώργιος και Ραχώνι.

79. «Και κατηγορεί σφοδρώς (ο ναύαρχος Χασάν πασάς) τους ρετζάληδες της Πόλεως διατί δεν έβαλαν εις την Θάσον και εις την Σάμον φύλακας από 5.000, διά να μη ξυλοφορούν εκείθεν οι Ρούσοι, οπού μόνον από την Θάσον έκοψαν 17.000 ξύλα προς επισκευήν των νηών τους, τα οποία αν έλειπαν, δεν ημπορούσαν να διατρίψουν ουδέ ενιαυτόν εις την Άσπρην θάλασσαν». Υψηλάντου, *Τα μετά την άλωση* (1453-1789), σ. 571-572.

80. Το φερμάνι αυτό το εξέδωσε ο σουλτάνος Αβδουλ Χαμίτ Α΄ το 1789. Στο πίσω μέρος του φερμανιού είναι γραμμένη και η εξής ανορθόγραφη περιλήψή του: *φερμάνη δια να πλερόνη η ποταμιά τα χαράτζια και δοσήματα εις την Θεωλόγου.*

81. «Πότε η Ποταμιά αποτέλεσε χωριστή αναγνωρισμένη κοινότητα, είναι άγνωστο· πιθανόν μετά την παραχώρηση της Θάσου στον Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου στα 1813...». Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Θάσου (1453-1912)*, σ. 53.

Οι σχέσεις των κατοίκων της Θάσου μετά το ρωσοτουρκικό πόλεμο (1768-1774) φωτίζονται κυρίως από δύο φερμάνια. Τα συμπεράσματά μας από αυτά είναι ότι η καταπίεση των φτωχών ραγιάδων δεν προερχόταν μόνο από τους κοτσαμπάσηδες τοπικούς άρχοντες, αλλά και από τις διάφορες αγγαρείες και αυθαιρεσίες στις οποίες υποβάλλονταν από τους Τούρκους. Την εποχή αυτή οι Τούρκοι φαίνεται ότι έχουν ανάγκη από ναυπηγήσιμη ξυλεία και εξαναγκάζουν τους ραγιάδες να κόβουν μεγάλους κορμούς δέντρων και στη συνέχεια να τους μεταφέρουν στην παραλία για να φορτωθούν σε τούρκικα πλοία. Αλλά και οι διάφοροι υπάλληλοι που περνούσαν πολύ συχνά από το νησί, καταπίεζαν τους κατοίκους του και πολλές φορές τους αποσπούσαν χρήματα και άλλες εισφορές με τη βία. Η υπομονή των Θασίων είχε εξαντληθεί και αναγκάστηκαν να ζητήσουν την επέμβαση του ίδιου του Σουλτάνου Σελήμ Γ', ο οποίος κατανόησε το δίκιο τους και με φερμάνι της 23ης Μαρτίου 1891 διέταξε:

«Η νήσος αυτή θα καταβάλλη τους επιβαλλόμενους δι' υψηλών διαταγμάτων μου φόρους και εισφοράς κατά τα επιτοπίως ειθισμένα, όπως και ανέκαθεν κατέβαλλον οι κάτοικοι αυτούς, χωρίς να υποβάλλονται εις άλλα βασανιστήρια και τυραννίας. Εν τη νήσω ταύτη δεν υπάρχει ωρισμένος αριθμός προμηθειών· συνεπώς κατά τας υφισταμένας και εν τω αυτοκρατορικώ θησαυροφυλακίω Μου αναγραφόμενας περί σταθμών διατάξεις, όταν εις τα μέρη ταύτα, εις τα οποία δεν υπάρχουν σταθμοί, αφιχθή ταχυδρόμος τις δι' επειγούσας υποθέσεις του κράτους, θα παρέχονται μεν και η τροφή και οι ίπποι με αγώγιον δέκα γερά άσπρα την ώραν, αλλά θα λαμβάνηται η αξία αυτών από των χειρών των ταχυδρόμων εις χρήμα και θα τω προμηθεύηται δυνατός ίππος, εις δε τους δι' ίδιον λογαριασμόν πηγαινοερχομένους δεν θα δίδονται εις το εξής ίπποι».

Παρά την έκδοση του παραπάνω φερμανιού, η βία και η αυθαιρεσία συνεχίστηκαν.

Μετά από ένα χρόνο, το 1792, ο Βοεβόδας της Λήμνου Απτούλ Κερίμ, αρνήθηκε να πληρώσει την εργασία Θασίων για υλοτόμηση και για να εκδικηθεί μάλιστα τον κοτζάμπαση της Θάσου Μεταξά, τον κατάγγειλε στο σουλτάνο σαν "υπαίτιο της κωλυσιεργίας και της αδράνειας των σπουδαίων υποθέσεων του κράτους". Με την ψεύτικη αυτή κατηγορία ο Μεταξάς κλείστηκε στις φυλακές του κάστρου της Καβάλας. Οι Θάσιοι όμως έκαναν αναφορά στο σουλτάνο και ζήτησαν αποφυλάκιση του Μεταξά και την πληρωμή της δουλειάς τους. Ο σουλτάνος, αφού ζήτησε τη γνώμη του καπουδάν πασά Γαζή Χουσεΐν, συμπέρανε ότι οι Θάσιοι είχαν δίκιο και με φερμάνι το οποίο εξέδωσε, διέταξε την αποφυλάκι-

ση του κοτζάμπαση και την πληρωμή των δεδουλευμένων⁸².

Ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατεί στη Θάσο κατά το τέλος του 18ου αιώνα, μας δίνει και ο Γάλλος Cousinegy, πρόξενος την εποχή αυτή στη Θεσσαλονίκη. Σύμφωνα με τον Cousinegy, οι κάτοικοι του νησιού δεν ξεπερνούσαν τους 2.500 και κατοικούσαν σε πέντε χωριά. Διοικητής του νησιού ήταν ένας βοεβόδας, που άλλαζε κάθε χρόνο και είχε φρουρά 7-8 άνδρες. Η λιγοστή αυτή φρουρά ήταν ανίκανη να προστατέψει τους κατοίκους από το διαρκή κίνδυνο των πειρατών. Εκτός όμως από τους πειρατές, μόνιμη ήταν η καταπίεση από τους κοτσαμπάσσηδες και τους Τούρκους, ενώ δεν έλειπαν και οι διενέξεις μεταξύ των γειτονικών χωριών για τα όρια των βοσκοτόπων⁸³.

Την εξαθλίωση αυτή ήρθε να διακόψει η είδηση ενός μεγάλου και απρόσμενου γεγονότος. Στις 30 Μαρτίου 1813 ο σουλτάνος Μαχμούτ Β΄ παραχώρησε το νησί στο Μεχμέτ Αλή πασά της Αιγύπτου ύστερα από σχετική αίτησή του.

82. Φαίνεται ότι την εποχή αυτή στη Θάσο υπήρχε το αξίωμα του *αρχικοτζάμπαση* (αργότερα *Μπας Τσορμπατζή*), που είχε την έδρα του στο Θεολόγο, πρωτεύουσα του νησιού. Έτσι εξηγείται γιατί ο κοτζάμπασης Μεταξάς θεωρήθηκε μόνος υπεύθυνος για τη δήθεν κωλυσιεργία του στις υποθέσεις του κράτους. Αργότερα, στα 1821, *Πρόεδρος της Θάσου* (Μπας Τσορμπατζής) είναι ο Χατζή Γιώργης Μεταξάς, μάλλον γιος του παραπάνω Μεταξά. Αυτό δείχνει επίσης ότι το αξίωμα του Μπας Τσορμπατζή ήταν κληρονομικό και το κατείχε η δυνατότερη και πλουσιότερη οικογένεια του Θεολόγου.

Μπας Τσορμπατζήδες ή Πρόεδροι της Θάσου κατά την εποχή της αιγυπτιακής διοικήσεως διέτελεσαν οι:

- 1) Χατζή Γιώργης (1813-1821). Αρχηγός της ελληνικής επανάστασης το 1821 στη Θάσο.
- 2) Χατζή Γιάννης (1822-:). Δολοφονήθηκε από συμπατριώτη του.
- 3) Χατζή Σταμάτης (:-1839 ή 1840). Γιος του προηγούμενου. Εξαιτίας των μεγάλων χρεών του αναγκάζεται να παραιτηθεί.
- 4) Χατζή Κωνσταντής (1839 ή 1840-1851). Προεστώς του χωριού Παναγία. Με την εκλογή του ως προέδρου της Θάσου η πρωτεύουσα του νησιού μεταφέρεται από το Θεολόγο στην Παναγία.
- 5) Δημήτριος Χατζή Κωνσταντινίδης (1852-1874). Γιος του προηγούμενου και τελευταίος πρόεδρος της Θάσου. Η αντιπολίτευση του πρωτεξαδέλφου του Δημητρίου Χατζή Γιαξή ή Δημητρούδη, που αποδοκιμάζει την πολιτική του και υποκινεί εναντίον του εξέγερση μεγάλης μερίδας του λαού της Θάσου, τον αναγκάζει να παραιτηθεί (1874). Η αιγυπτιακή κυβέρνηση δεν έβαλε άλλον στη θέση του. Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Θάσου (1453-1912)*, σ. 174.

83. Διενέξεις για τα όρια των χωριών τους υπήρχαν μεταξύ των κατοίκων του Κάστρου και των Μαριών, καθώς και μεταξύ των κατοίκων του Θεολόγου και του Κάστρου.

Η Θάσος στην Επανάσταση του 1821

Όταν ξέσπασε η επανάσταση του 1821, οι Θάσιοι συγκρότησαν επαναστατικό σώμα με αρχηγό τον προεστό του Θεολόγου Χατζηγιώργη. Αυτόν τον είχε μνήσει στη Φιλική Εταιρεία ο πρωτοσύγγελος και καθηγητής της Αθωνιάδος Σχολής του Αγίου Όρους Καλλίνικος Σταματιάδης (1792-1877), ο οποίος καταγόταν από το Καζαβίτι.

Στην τοποθεσία Αστρίς αποβιβάστηκε ένα σώμα 200-300 ενόπλων. Οι δύο οπλαρχηγοί ένωσαν τις δυνάμεις τους και κυνήγησαν τους Τούρκους που βρίσκονταν στο Θεολόγο. Οι Τούρκοι κατέφυγαν στον Ποτό και στη Σκάλα του Καζαβιτιού. Τους πρώτους, οι Έλληνες επαναστάτες τους πρόλαβαν και τους έσφαξαν. Οι δεύτεροι, πρόλαβαν να φύγουν για την Καβάλα όπου η τουρκική διοίκηση μόλις πληροφορήθηκε τα γεγονότα αποφάσισε να στείλει στρατό στο νησί.

Τότε επενέβη ο Μεχμέτ Αλή και μεσολαβώντας στο Σουλτάνο πέτυχε να μη γίνει η αποστολή αυτή του τουρκικού στρατού.

Στο μεταξύ οι Θάσιοι φοβούμενοι τα αντίποινα, έστειλαν επιτροπή στον Τούρκο στρατάρχη της Μακεδονίας Λομπούτ πασά που είχε έδρα του τη Χαλκιδική και του είπαν ότι οι κάτοικοι δεν συμμετείχαν στην επανάσταση και ότι τις σφαγές τις είχε διαπράξει ο Χατζηγιώργης με τη βοήθεια "ξένων στοιχείων" και άλλα παρόμοια.

Με τις δυο αυτές ενέργειες σώθηκε η Θάσος από τη σφαγή. Οι Θάσιοι υπέγραψαν συνθήκη με τον πασά της Θεσσαλονίκης στα τέλη του 1821, με τον όρο ότι οι Έλληνες της Θάσου και του Άθω θα καταθέσουν τα όπλα και οι Τούρκοι δεν θα μπαίνουν ένοπλοι στα εδάφη τους.

Μετά την υποταγή του νησιού ο Χατζηγιώργης μαζί με το θετό του γιο κατέφυγε στη Σκύρο και στη συνέχεια για κάποιο χρονικό διάστημα στην Τήνο. Έφυγε λέγοντας: *"φεύγω, μα το ένα μου πόδι μένει πάντα στην αγαπημένη μου πατρίδα"*.

Σε μερικά χρόνια ξαναγύρισε στη Θάσο και αποβιβάστηκε στη Σκάλα του Καζαβιτιού, αλλά επειδή οι πρόκριτοι του χωριού τον συμβούλεψαν να μην εμφανιστεί στο Θεολόγο, επειδή τα πράγματα ήταν ακόμη επικίνδυνα, με το ίδιο καράβι έφυγε για την Αίγυπτο για να ζητήσει τη συγγνώμη του Μεχμέτ Αλή και την επιστροφή των κτημάτων του, πράγμα το οποίο πέτυχε. Επέστρεψε στη Θάσο και πέθανε πριν το 1825.

Η εθελούσια υποταγή των Θασίων είχε σαν αποτέλεσμα να δυσαρεστήσει τους Ψαριανούς, οι οποίοι, άρπαγες και από τη φύση τους, αποβιβάστηκαν επα-

Το σπίτι του οπλαρχηγού Χατζηγιώργη πριν την αναπαλαίωσή του.

νειλημμένα στο νησί και το λεηλάτησαν. Αναφέρεται μια επιδρομή στο νησί με ψαριανά καράβια με 500 Ρουμελιώτες το 1823 και μια το 1827 με το Μακεδόνα οπλαρχηγό Καρατάσο και τους άνδρες του.

Η Θάσος υπό Αιγυπτιακή διοίκηση

Η παραχώρηση της Θάσου στον Μεχμέτ Αλή από το σουλτάνο, έγινε για να τον ανταμείψει για τις στρατιωτικές υπηρεσίες που του είχε προσφέρει. Συγκεκριμένα τον είχε βοηθήσει να ανακαταλάβει τους Αγίους Τόπους των μωαμεθανών, τη Μέκα και τη Μεδίνα που είχαν πέσει στα χέρια της αραβικής φυλής των Βαχαβιτών (1811).

Το φιρμάνι της παραχώρησης της Θάσου “ως κτήμα τελείας κυριότητος επ’ ονόματι του Μεχμέτ Αλή”, ανάμεσα σε άλλα, αναφέρει και τα εξής:

«Στον άνθρωπο αυτόν (τον Μεχμέτ Αλή), για τις υπέρ πίστεως και πατριδος υπηρεσίες του, για τις προσπάθειες που έκανε με χρήμα και με σώμα, και για τη φιλοπατρία του, και άλλες Θάσους αν δόσουμε, δε θα είναι ικανοποιητικό αντάλλαγμα. Τα χρήματα που δαπάνησε στην υπόθεση της Χετζάζης (εκστρατεία ανακατά-

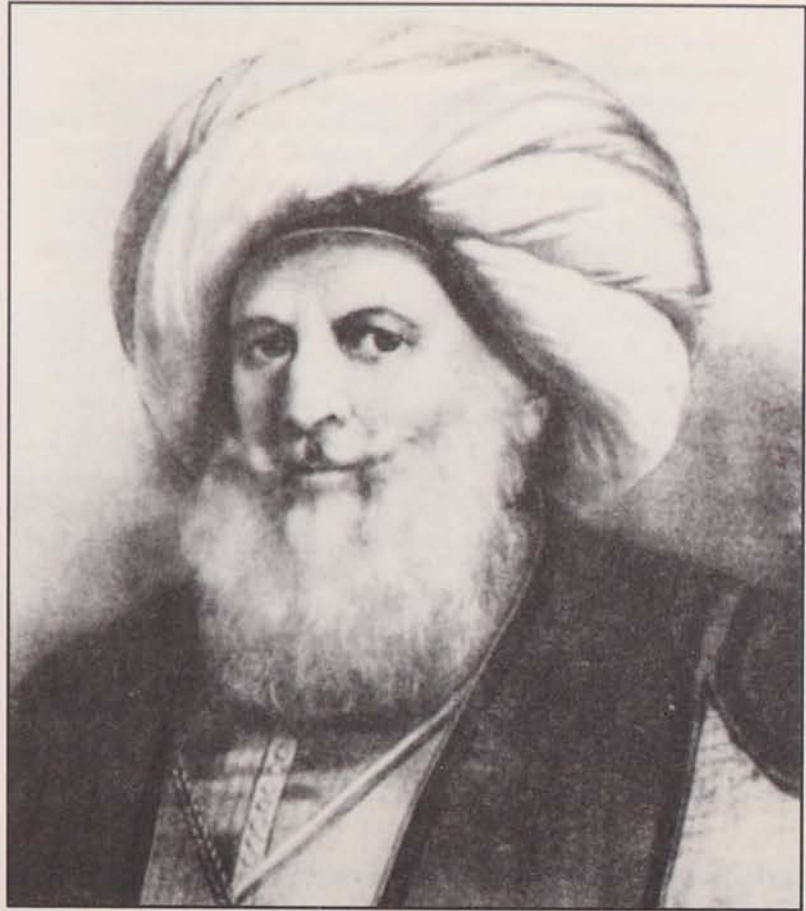

Το σπίτι του οπλαρχηγού Χατζηγιώργη όπως είναι σήμερα.

ληψης της Μέκας και της Μεδίνας) *μπορούν να γίνουν χίλιες φορές προκαταβολή γι' αυτήν (τη Θάσο)».*

Ο Μεχμέτ Αλή, άνθρωπος ικανός και φιλόδοξος, θεωρήθηκε από τους σύγχαιρινούς του και κατοπινούς του σωτήρα της Αιγύπτου, αντίστοιχο του Μεγάλου Ναπολέοντα για την Αίγυπτο, επειδή την εκσυγχρόνισε. Οργάνωσε βιομηχανία, σύγχρονο στρατό και στόλο και προόριζε την Αίγυπτο για κληρονόμο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Λογάριαζε όμως δίχως τις δυτικές μεγάλες δυνάμεις οι οποίες είχαν άλλα σχέδια για τη λύση του λεγόμενου “Ανατολικού Ζητήματος”.

Θα μπορούσαμε άραγε να ισχυριστούμε ότι ο Μεχμέτ Αλή από ψυχρό υπολογισμό ζήτησε να του παραχωρηθεί ειδικά η Θάσος, επειδή ήταν σχετικά εύφορη και με την είσπραξη των φόρων της θα μπορούσε να συντηρεί το πτωχοτροφείο (ιμαρέτ) που είχε ιδρύσει ακριβώς απέναντι στην πατρίδα του την Καβάλα; Όχι! Ο λόγος που ο Μεχμέτ Αλή ζήτησε να του παραχωρηθεί η Θάσος ήταν βαθιά ανθρώπινος και στην ενέργειά του αυτή οδηγήθηκε από την επιθυμία του να ανταποδώσει την ευεργεσία που του είχαν προσφέρει οι κάτοικοί της.

Μεχμέτ Αλή

Σύμφωνα με τις πληροφορίες, που από στόμα σε στόμα έφτασαν μέχρι τις μέρες μας, ο Μεχμέτ Αλή γεννήθηκε στην Καβάλα 1769. Ο πατέρας του ήταν ένας Τουρκαλβανός αγροφύλακας που ονομαζόταν Ιμπραήμ. Η μητέρα του θα πρέπει να πέθανε αμέσως μετά τη γέννησή του. Ο Μεχμέτ Αλή έζησε, από βρέφος ακόμη, στο χωριό Άγιος Γεώργιος Θάσου κοντά σε ελληνική οικογένεια χριστιανών, στην οικογένεια του Παναγιώτη Καραπαναγιώτη σαν ομογάλακτος του γιου της Θεοδωρούδη⁸⁴. Αλλά και αργότερα, πριν ακόμη αναδειχθεί σε ανώ-

84. «Όταν νήπιο είχε μείνει ορφανός από μητέρα, ο πατέρας του τον πήγε στο χωριό Άγιος Γεώργιος της Θάσου, πλησίον του σημερινού χωριού Ραχώνι και τον παρέδωσε στην εκεί ελληνική οικογένεια του Παναγιώτη Καραπαναγιώτη και στην σύζυγό του Αργυρή, οι οποίοι είχαν αποκτήσει έναν μόνον υιό, τον Θεόδωρο ή Θεοδωρούδη. Αυτή λοιπόν η Αργυρή Καραπαναγιώτη, γαλούχησε μαζί με το δικό της παιδί και τον Μωχάμετ Αλή και έτσι ο Θεοδωρούδης και αυτός έγιναν ομογάλακτοι αδελφοί (σιούτ καρντάς).

Αυτά όλα τα πιστοποιήσα από έγγραφα και διηγήσεις των γεροντοτέρων κατοίκων του χωριού Ραχώνι, που κι αυτοί τα γνωρίζουν από διηγήσεις των πάλλων των. Στο ζήτημα αυτό με

Το άγαλμα του Μεχμέτ Αλή στην Καβάλα.

τερες στρατιωτικές θέσεις, όταν κατηγορήθηκε για κάποιο φόνο και τον κατὰ-δίκαν, κρύφτηκε και πάλι στο ίδιο χωριό και στην ίδια οικογένεια⁸⁵.

βοήθησε πολύ ο Γραμματέας της Κοινότητας Ραχωνίου Σωτήριος Καραμανίδης. Ένας μάλιστα απ' αυτούς μου είπε, όπως ενθυμείται από διηγήσεις του δικού του προπάππου, ότι όταν ο Μωχάμετ ήταν μικρός 4-5 ετών, έπαιζε με κάποια ομηλικά του Ελένη. Περισσότερες πληροφορίες για όλα τα γεγονότα αυτά, έπειτα από 150 χρόνια, δεν ήταν δυνατόν να ανευρεθούν.

Ο ομογάλακτος αυτός αδελφός του Μωχάμετ Θεόδωρος ή Θεοδωρούδης παντρεύτηκε αργότερα την Βαρβάρα από το χωριό Παναγία, από την οποίαν απέκτησε επτά παιδιά, πέντε θηλυκά και δύο αρσενικά: τον Παναγιώτη, τον Γεώργιο, την Αργυρή, την Γεωργίτσα, την Σουσάνα, την Θωμαή και άλλη μια αγνώστου ονόματος...». Πέτρος Ι. Αξιιώτης, Η Θάσος, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 146.

85. «Περί τα τέλη του παρελθόντος αιώνας ο εκ Καβάλας ορμώμενος Μεχμέτ Αλής, ο μετέπειτα γενόμενος δυνάστης της Αιγύπτου και αρχηγέτης της ενεστώσης δυναστείας αυτής, διά τινα πράξιν του καταδιωκόμενος υπό των αρχών της πατρίδος του κατέφυγεν εις Θάσον τη βοήθεια έλληνος ορθόδοξου ιερωμένου, ένθα εκρύπτετο υπό την προστασίαν φιλανθρώπου τινός οικογενείας επί τινα καιρόν, μέχρις ου ευρών κατάλληλον ευκαιρίαν εδραπέτευσεν εκείθεν διαλαθών την προσοχήν των τουρκικών αρχών.

Σύμφωνα με διηγήσεις, όταν έγινε βεζύρης της Αιγύπτου, έστειλε ένα πολεμικό καράβι στη Θάσο να παραλάβει την οικογένεια Καραπαναγιώτη και τότε έμαθε ότι τον ευεργέτη του τον είχαν προδώσει στους Τούρκους και τον είχαν κρεμάσει στο πλατάμι του χωριού. Τότε ο Μεχμέτ Αλή διέταξε να κρεμάσουν στο ίδιο πλατάμι και τον προδότη του ευεργέτη του.

Μια άλλη μαρτυρία από ανέκδοτο χειρόγραφο ημερολόγιο, που ανήκε σε κάποιον προεστό του χωριού Καζαβίτι, το οποίο βρέθηκε στο Αρχείο του Συνδέσμου Κοινοτήτων Θάσου, αναφέρει ότι στα 1835 ο Θεοδωρούδης Καραπαναγιώτης με τον Χατζή Γιαξή ταξίδεψαν με ψαριανό πλοίο στην Αίγυπτο και επέστρεψαν ύστερα από τρεις μήνες με καράβι του Μεχμέτ Αλή⁸⁶.

Ο σουλτάνος παραχωρώντας τη Θάσο στο Μεχμέτ Αλή παραιτήθηκε από τη μέχρι τότε είσπραξη όλων των φόρων, εκτός από τον κεφαλικό τον οποίο διατήρησε υπέρ του τουρκικού δημοσίου σαν απόδειξη της υποταγής των ραγιάδων. Ο Μεχμέτ Αλής έπαιρνε από το νησί φόρους μόνο για να συντηρεί το Ιμαρέτ Καβάλας, για το οποίο ο Γάλλος αρχαιολόγος Περό γράφει ότι στα 1856 σιτίζονταν 480 Τούρκοι και 27 Έλληνες.

Μετά παρέλευσιν ετών από της εις Αίγυπτον κρυφίας ελεύσεώς του και μετά διαφόρους περιπετειάς ο Μεχμέτ Αλής κατώρθωσε να διορισθή βαλής ήτοι σατράπης της Αιγύπτου· ότε δε το όνομα και η φήμη αυτού έφθασεν εις τον κολοφώνα της δόξης, τότε ενευθυμήθη αυτόν ο σωτήρ του έλλην ιερωμένος, και αποφασίσας να ταξιδεύση ήλθεν εις Αίγυπτον και παρουσιάσθη εις τον Μεχμέτ Αλή και συνεχάρη αυτό επί τω διορισμώ του ευχηθείς τα βέλτιστα. Ο Μεχμέτ Αλής μνήμων της ευεργεσίας την οποίαν τω παρέσχεν ο έλλην κληρικός, ο και σωτήρ αυτού, και της φιλοξενίας των Θασίων ηθέλησε να προσφέρει εις τον σωτήρα του φιλοδώρημά τι χρηματικόν· ο δε καλοκάγαθος έλλην κληρικός απειποιήθη μεν το χρηματικόν φιλοδώρημα, παρεκάλεσε δε τον υπ' αυτού σωθέντα πρώην μεν άσημον νεανίαν Καβαλιώτην, τότε ένδοξον και μέγαν δυνάμενον τοπάρχην της Αιγύπτου, όπως ευαρεστηθείς πράξη μέγα τι καλόν υπέρ των εκπαιδευτικών και αγαθοεργών καταστημάτων της τε πατρίδος του Καβάλας και της νήσου Θάσου. Ο Μεχμέτ Αλής τότε επιδοκιμάσας την αγαθήν και αξιέπαινον ταύτην πρότασιν του καλοκαγάθου σωτήρος του εισήκουσε και εδέχθη την παράκλησιν ταύτην. Ενήργησε λοιπόν παρά τω τότε σουλτάνω και κατώρθωσε την εις αυτόν εκχώρησιν της νήσου Θάσου, την οποίαν έκτοτε διοικεί ο κατά καιρούς αντιβασιλεύς της Αιγύπτου». Εφημ. του Καϊρου Ερμής, φύλλο Τρίτης 3/16 Σεπτεμβρίου 1896.

86. «1835. Εις τις δέκα επτά Ιουλίου εκίνησαν εις Αίγυπτον ο Χατζή Γιαξής και Θεοδωρής με καράβι ψαριανόν. Καπιτάνιος Δημήτρης Λιοντίδης. Εις τις είκοσι δύο Οκτωβρίου, ημέρα Τρίτη, ήλθεν ο Χατζή Γιαξής από Αίγυπτον και Θεοδωρής Καρά Παναγιώτ/ με καράβι του πασιά αφέντη μας...».

Στα χρόνια του Μεχμέτ Αλή οι μοναδικοί φόροι που πλήρωναν οι Θάσιοι ετησίως ήταν:

Εργαστήριο	5 Γ.Δ.
Μύλος	5 Γ.Δ.
Ζευγάρι βόδια γεωργικά	2 Γ.Δ.
Σινίκι (σιτηρά 10 οκάδες)	10 παράδες
Μελίσσι	6 παράδες
Πρόβατο και κατσίκα	2 παράδες
Καλούπι πίσσας (45 οκάδες)	20 παράδες
Εξαγωγή ξυλείας	30 %
Δεκάτη στο λάδι και τις ελιές	10%

Στα 1849, μετά το θάνατο του Μεχμέτ Αλή, γίνεται χεδίβης της Αιγύπτου ο Αμπάς Πασάς, εγγονός του Ιμπραήμ. Εκείνος δεν συμπαθούσε τους Θάσιους και θέλησε να επιβάλει κι άλλους φόρους στο νησί. Ευτυχώς πέθανε πριν περάσει ένας χρόνος.

Στα 1850 έγινε ηγεμόνας της Αιγύπτου ο Σαΐντ Πασάς, τέταρτος γιος του Μεχμέτ Αλή. Μορφωμένος αυτός και ήπιος άνθρωπος φέρθηκε καλά στους Θάσιους.

Στα 1863 πέθανε ο Σαΐντ Πασάς και Χεδίβης της Αιγύπτου έγινε ο Ισμαήλ Πασάς, φίλος κι αυτός των Θασίων.

Η περίοδος 1813-1902 κατά την οποία η Θάσος βρίσκεται υπό αιγυπτιακή διοίκηση μπορεί να θεωρηθεί για το νησί προνομιακή. Σε σχέση με άλλες περιοχές της Ελλάδας, οι οποίες στέναζαν κάτω από τον τουρκικό ζυγό, η Θάσος απολάμβανε σχεδόν απόλυτη διοικητική αυτοτέλεια. Στο νησί υπήρχαν μόνο Αιγύπτιοι υπάλληλοι οι οποίοι ασκούσαν απλώς εποπτεία και δεν πολυανακατεύονταν στα εσωτερικά θέματα. Επικρατούσε ελευθερία σκέψης και λόγου και δικαιοσύνη. Οι αστικές και ποινικές υποθέσεις εκδικάζονταν από το Μητροπολίτη και αργότερα από το Μητροπολιτικό Δικαστήριο. Τις μικρότερης σημασίας υποθέσεις τις εκδίκασαν οι προεστοί (τσορμπατζήδες) των χωριών κατά συνείδηση και με βάση τους τοπικούς κανονισμούς και τα έθιμα, χωρίς καμιά απόλυτως επέμβαση των αρχών και τελεσίδικα.

Μπας τσορμπατσήδες ή πρόεδροι της Θάσου κατά την εποχή της αιγυπτιακής διοίκησης της Θάσου διετέλεσαν οι:

1. Χατζή Γιώργης (1813-1821. Αρχηγός της ελληνικής επανάστασης το 1821

στη Θάσο, αναγκάστηκε να φύγει από την πατρίδα του και πρωτεύουσα του νησιού Θεολόγο μετά την υποταγή της στους Τούρκους.

2. Χατζή Γιάννης (1822-;). Δολοφονήθηκε από συμπατριώτη του.

3. Χατζή Σταμάτης (;-1839 ή 1940. Γιος του προηγουμένου. Εξαιτίας των μεγάλων χρεών του αναγκάζεται να παραιτηθεί.

4. Χατζή Κωνσταντής (1839 ή 1949-1851). Προεστώς του χωριού Παναγία. Με την εκλογή του ως προέδρου της Θάσου η πρωτεύουσα του νησιού μεταφέρεται από το Θεολόγο στην Παναγία.

5. Δημήτριος Χατζή Κωνσταντινίδης (1852-1874). Γιος του προηγουμένου και τελευταίος πρόεδρος της Θάσου. Εξαναγκάστηκε σε παραίτηση (1874) όταν μεγάλη μερίδα του λαού της Θάσου αποδοκίμασε την πολιτική του και εξεγέρθηκε εναντίον του. Η αιγυπτιακή κυβέρνηση δεν συμπλήρωσε τη θέση του με άλλον.

Στα 1873, με απόφαση του τότε Χεδίβη, συστάθηκε το "Γενικόν Συμβούλιον" που αποτελούνταν από 12 μέλη, ένα από κάθε χωριό της Θάσου, με πρόεδρο Τούρκο ελληνομαθή. Αυτό συνεδρίαζε στα τρία μεγαλύτερα χωριά του νησιού, Θεολόγο, Παναγία και Καζαβίτι και έκρινε κατά συνείδηση.

Μολονότι το καθεστώς που επικρατούσε στη Θάσο μέχρι τα 1874 ήταν προνομιακό, μολονότι είχε επιτραπεί στις Κοινότητες να κόβουν δικά τους νομίσματα (μπακίρες)⁸⁷, το νησί δεν κατάφερε να προοδεύσει. Οι Θάσιοι δεν κατόρθωσαν να εγκαθιδρύνουν στο νησί τους καθεστώς παρόμοιο με της Σάμου ή της Κρήτης, που βοήθησε αργότερα τόσο στην ανασυγκρότηση της Ελλάδας. Δεν κατάφεραν ούτε να αναπτύξουν οικονομικά το νησί, γιατί οι συμφορές τους είχαν γονατίσει.

87. «Στη Θάσο κυκλοφορούσαν κατά την περίοδο 1881-1912 οι "μπακίρες" που ήταν χάλκινα τουρκικά νομίσματα των 5, 10, 20 και 40 παράδων τα οποία είχαν αποσυρθεί από την κυκλοφορία του οθωμανικού κράτους. Πάνω στα νομίσματα αυτά κάθε Κοινότητα αποτύπωνε με χτύπημα μια ανάγλυφη σφραγίδα, που περιλάμβανε το αρχικό γράμμα του ονόματος του χωριού, τα αρχικά γράμματα του ονόματος της Εκκλησίας που είχε την επιμέλεια της σφράγισης και πολλές φορές ανέγραφαν και τη χρονολογία. Με την επισήμανση αυτή το αποσυρμένο από το Κράτος νόμισμα ξανακυκλοφορούσε μέσα στα όρια της Κοινότητας που το σφράγισε.» Νικόλαος Ρουδομέτωφ, *Οι μπακίρες της Θάσου*. Θεσσακιά, τ. 2(1985), σ. 76.

«Ορισμένοι κάτοικοι της Θάσου τα αγόραζαν ως χαλκό χονδρικά (30-50 οκάδες) στη Σμύρνη ή στην Ξάνθη και τα μετέφεραν στο νησί, όπου τα παραλάμβαναν οι εκκλησιαστικές επιτροπές των χωριών. Κατόπιν κάθε επιτροπή παρέδιδε ένα ορισμένο ποσό χάλκινων κερμάτων στο σιδερά, που αποτύπωνε σ' αυτά τα αρχικά γράμματα της εκκλησίας του χωριού π.χ. ΠΕΧΠ=Παναγία Εισόδια χωριόν Ποταμιά ή ΑΓΠΡ=Αγία Παρασκευή (Θεολόγον)». Απ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Θάσου (1453-1912)*, σ. 151.

Οι δύο όψεις της μπακίρας της ενορίας Παναγίας.

Στα 1874, στις εκλογές για την ανάδειξη προέδρου του νησιού, έγιναν επεισόδια και η αιγυπτιακή διοίκηση αφαίρεσε από τους Θάσιους πολλές από τις ελευθερίες που τους είχε παραχωρήσει.

Στα 1877 έπεσε στη Θάσο λιμός. Ο Ισμαήλ Πασάς έστειλε τότε στον Ποτό ένα αμόπλοιο φορτωμένο σιτάρι. Το σιτάρι διανεμήθηκε σ' όλους τους κατοίκους και τους έσωσε από το λιμό.

Στα 1879 παραιτήθηκε, έπειτα από πιέσεις των Άγγλων, ο Ισμαήλ Πασάς και Χεδίβης έγινε ο γιος του Τεουφίκ. Αυτός κυβέρνησε την Αίγυπτο μέχρι τα 1892 εκτελώντας στην ουσία εντολές των Άγγλων.

Το 1886 το Γενικό Συμβούλιο καταργήθηκε, ύστερα από καταγγελίες των κατοίκων για μεροληψία, και συστάθηκε Πρωτοδικείο με πρόεδρο Τούρκο ελληνομαθή διοριζόμενο με σουλτανικό φιρμάνι, ύστερα από πρόταση του Χεδίβη και δύο παρέδρους οι οποίοι εκλέγονταν από τη Γενική συνέλευση των Θασίων. Οι αποφάσεις του δικαστηρίου αυτού γράφονταν στην ελληνική γλώσσα (1887). Ακόμη, ο Μαχμούτ Χαμδή, αντιπρόσωπος της Αιγύπτου στην Καβάλα, συνεννοούνταν με τις Κοινότητες της Θάσου σε γλώσσα ελληνική (1895).

Στα 1892, μετά το θάνατο του Τεουφίκ, ηγεμόνας της Αιγύπτου έγινε ο φιλοχρήματος γιος του, Αμπάς Χιλμή Πασά. Στα χρόνια του, η σχετικά ήρεμη ζωή των Θασίων αναστατώθηκε από το επεισόδιο Ν. Ψιακή.

Στα 1895-96 ο χεδίβης Αμπάς Χιλμή επωφελήθηκε από τα προνόμια που είχε στο νησί και πούλησε 300.000 κυβικά μέτρα ξυλεία σε κάποιον Ν. Ψιακή (κατ' άλλους σε μια αγγλική εταιρεία). Παραθέτουμε τα κυριότερα σημεία από το έγγραφο της συμφωνίας:

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΝ

Μεταξύ της Α. Υψηλότητος Αμπάς Χιλμή πασσά Αντιβασιλέως της Αιγύπτου, ενεργών ως επίτροπος του εν Καβάλλα Βακουφίου, αντιπροσωπευόμενος εν τω παρόντι συμβολαίω εκ της Εξοχότητος Μαρτίνου πασσά γενικού διευθυντού της Δαΐρας Κάσας αφ' ενός, και κ. Νικολάου Ψιακή υπηκόου Έλληνο κατοικούντος και διαμένοντος εν Καΐρω αφ' ετέρου, συνεφωνήθησαν ως εξής:

Άρθρον 1ον

Η Α. Υψηλότης Αμπάς Χιλμή πασσάς Αντιβασιλεύς της Αιγύπτου υπό την ως άνω ιδιότητά του πωλεί εις τον κ. Ν. Ψιακήν, όστις παραδέχεται την πώλησιν ταύτην το ποσόν 300.000 κυβικών μέτρων ξυλείας (εξ ελατών και πεύκων λευκών τε και ερυθρών) προερχομένης εξ εκκοπής συσσωρευμένων δασών της νήσου Θάσου. Ο κ. Ψιακής εξουσιοδοτείται να εκβάλλη (λάβη) την πωληθείσαν ξυλείαν διά τακτικής εκμεταλλεύσεως, ιδρύων εις τα μέρη αλληλοδιαδόχως μετά του πωλητού εις τρόπον να καλλιεργή την αναγέννησιν των δασών διά φυτορίων.

Άρθρον 2ον

Το τίμημα της πωλήσεως ορίσθη εις 2½ δι' έκαστον κυβικόν μέτρον επί της εξαγομένης ξυλείας εξ οικοδομησίμων εκ λεπτοουργίας ιστών πλοίων ή δοκών διά 300.000 κυβ. μέτρων, το όλον άθροισμα εις 750.000 φράγκων. Το ποσόν τούτο πληρωθήσεται ως εξής: 250.000 φρ. την ημέραν της παρακαταθήκης των μέτρων εις τον κ. Ν. Ψιακήν διά να εκμεταλλευθή, 250.000 φρ. δύο έτη ύστερον, κατόπιν μήνα προς μήνα, 250.000 φρ. επί τέσσαρα έτη, δηλαδή, δύο έτη κατόπιν της δευτέρας πληρωμής μήνα προς μήνα.

Άρθρον 3ον

Άπαντα τα έξοδα της εκκοπής, μεταφοράς και τετραγωνισμού (ή κατ' ορθάς γωνίας τομή) εισίν αποκλειστικώς εις βάρος του κ. Ψιακή, οι κλάδοι, οι φλοιοί (πίτος) και τα κλωνάρια παντός είδους των ειρημένων δένδρων, θα ανήκωσι τω κω Ψιακή όστις θα τα διαθέτει ελευθέρως. Ο κ. Ψιακής δύναται να μεταχειρισθή διά την εκμετάλλευσιν τοιαύτας μεθόδους, τας οποίας ήθελε κρίνει καταλλήλους, αλλ' οφείλει να εξάξει ετησίως 20.000 κυβ. μέτρα, ίνα συμπληρωθή ούτως η δεκαπενταετής εκχώρησις.

Άρθρον 4ον

Η εξέλεγξις της εξαχθησομένης ποσότητος της ξυλείας γεννήσεται εκ συμφώνου μεταξύ του επιτρόπου του Ναζίρη Διευθυντού του Βακουφίου της νήσου Θάσου, και του κ. Ψιακή, εις το τέλος εκάστου έτους· εν περιπτώσει φιλονικείας αι τελωνειακαί αποδείξεις επί των δικαιωμάτων εξαγωγής ή τα βιβλία του

Αμπάς Χιλμή

κ. Ψιακή θα παρέχουν πίστιν των εξαχθησομένων ποσών.

Άρθρον 5ον

Ο κ. Ψιακής εξουσιοδοτείται αποκλειστικώς να καλλιεργή κατά το χρονικόν διάστημα της εκμεταλλευομένης ξυλείας, με έξοδά του, κινδύνους και απωλείας, τας ελευθέρως γαίας της νήσου Θάσου, αίτινες ήθελον τω υποδειχθή υπό του επιτρόπου του Βακουφίου με την υποχρέωσιν να πληρώνη εις το Βακούφιον, τον συνήθη φόρον δεκάτης μεθ' όλων των καλώς εννοουμένων επιφυλάξεων επί των δικαιωμάτων των κατοίκων.

Άρθρον 6ον

Ο κος Ψιακής δικαιούται από το δεύτερον έτος της εκμεταλλεύσεώς του, να ιδρύση διά το τρίψιμον των ελαιών εις τρεις τοποθεσίας, αίτινες ήθελον τω υποδειχθή υπό του επιτρόπου δι' ελαίας, ως προερχόμεναι εκ του δεκάτου του Βακουφίου, θα πιέζονται δωρεάν. Ότι αφορά τας ελαίας των ιδιωτών ο κ. Ψιακής είναι ελεύθερος να διαπραγματευθή μετά των κατοίκων όπως εννοεί. Ο κ. Ψιακής δύναται να ιδρύση εις την Νήσον Θάσον τοιαύτας βιομηχανίας, ας ήθελεν κρίνει καταλλήλους διά την ωφέλειαν των ελαιολάδων και των πιρίνων.

Άρθρον 7ον

Κατά την εκμετάλλευσιν των δασών, ο κ. Ψιακής έχει αποκλειστικώς το δικαίωμα να εξορύξη τας σκωρίας και τας υποστάθμας, προερχομένας εκ των αρ-

χαίων εκμεταλλεύσεων των λατομείων και να τας διαθέτη ελευθέρως· θα πληρώνει εις το Βακούφιον ένα φόρων εκ δέκα φράγκων δι' έκαστον τόννον εξαγωγής των σκωριών και των υποσταθμών. Εννοείται καλώς ότι άπαντα τ' αφορώντα δικαιώματα επί των μεταλλείων, θα μείνωσιν ανέπαφα και αποκλεισμένα της παρούσης συμβάσεως.

Άρθρον 8ον

Άπασαι αι εγκαθιδρύσεις, αίτινες ήθελον γίνη παρά του κ. Ψιακή ίνα τεθή εν ενεργεία γενήσονται κατά το τέλος της εκμεταλλεύσεως της Ξυλείας, αποκλειστικώς κτήμα του Βακουφίου εις κατάστασιν εν η ήθελον ευρεθή κατ' εκείνην την εποχήν, άνευ ουδεμιάς οιασδήποτε αποζημιώσεως του κ. Ψιακή.

Άρθρον 9ον

Η Α.Υ. ο Αμπάς Χιλμή πασσάς Αντιβασιλεύς της Αιγύπτου, υπό την ιδιότητά του, διατηρεί άπαντα τα υψηλά δικαιώματά του της οικονομίας και της επιτηρήσεως της νήσου Θάσου, θα ονομάση δε επίτροπον οποιόν ήθελε κρίνη ικανόν, προς ασφάλειαν της πιστής εκτελέσεως των όρων του άνω συμβολαίου.

Άρθρον 10ον

Κατά την διάρκεια του παρόντος συμβολαίου, το Βακούφιον της Καβάλλας θα εμποδίση πάσαν πώλησιν των δασών εις έτερα πρόσωπα και δεν θα εκχωρήση εις ουδένα άλλον άλλην επιχείρησιν ή ομοειδή εκμετάλλευσιν.

Άρθρον 11ον

Άπασαι αι δυσκολίαι αίτινες ήθελον αναφανεί επί της εκτελέσεως του συμβολαίου τούτου, υποβάλλονται εις την δικαιοδοσίαν των Μικτών Δικαστηρίων. Τα μέλη θα έχωσι διαμονήν εν Καΐρω· ο κ. Ψιακής κηρύττει ότι ορίζει διαμονήν εις την ιδίαν πόλιν εις το Ελληνικόν Προξενείον.

Άρθρον 12ον

Το προσωπικόν των κατωτέρων υπαλλήλων, εργατών κλπ. εκλεχθήσεται παρά του κ. Ψιακή όσον το δυνατόν εκ των κατοίκων της νήσου Θάσου, άνευ υποχρεώσεως αυτών των κατοίκων.

Εγένετο εις διπλούν εν Καΐρω, εν τω Παλατίω του Αβδίν
τη 28η Μαρτίου 1896

Ανεγνώσθη και ενεκρίθη

J. de Martinos

Ανεγνώσθη και εκυρώθη

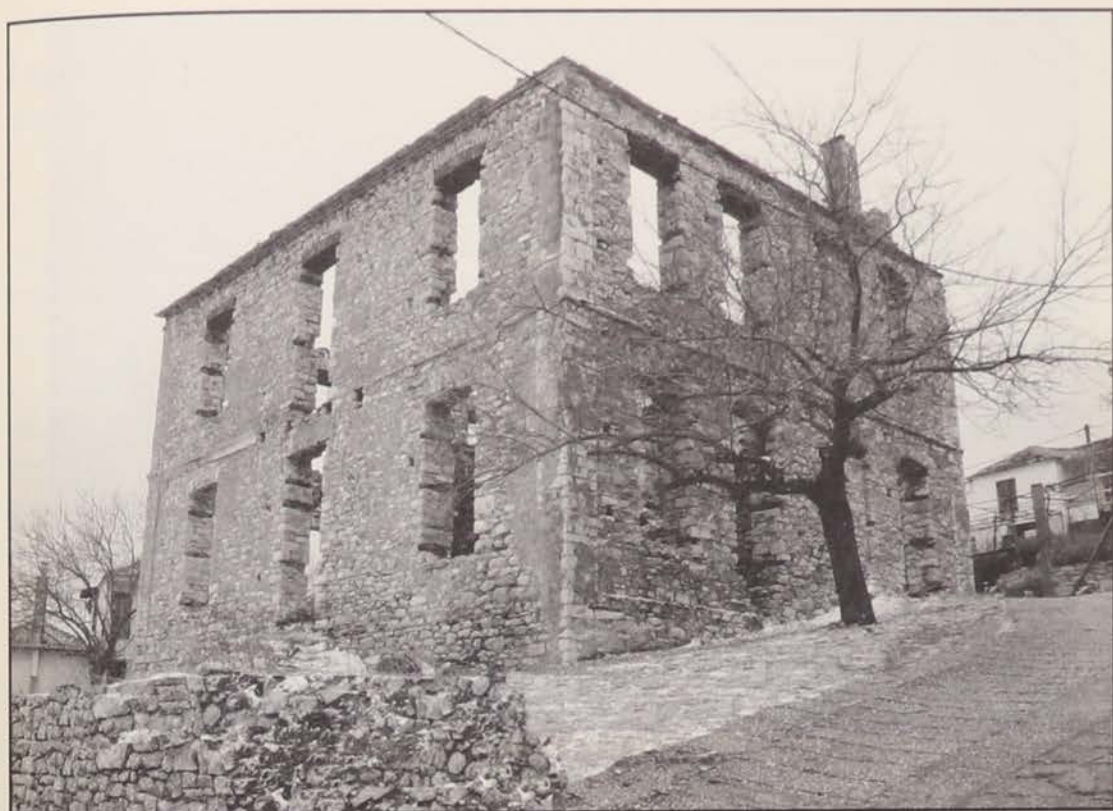
N. I. Ψιακής

Εθεωρήθη και εκυρώθη

Αμπάς Χιλμή

Εβεβαιώθη η χρονολογία εν τω Μικτώ Δικαστηρίω του Καΐρου
τη 25η Απριλίου 1896

Ο Δικογράφος (υπογρ.) Παλλαδίκας.

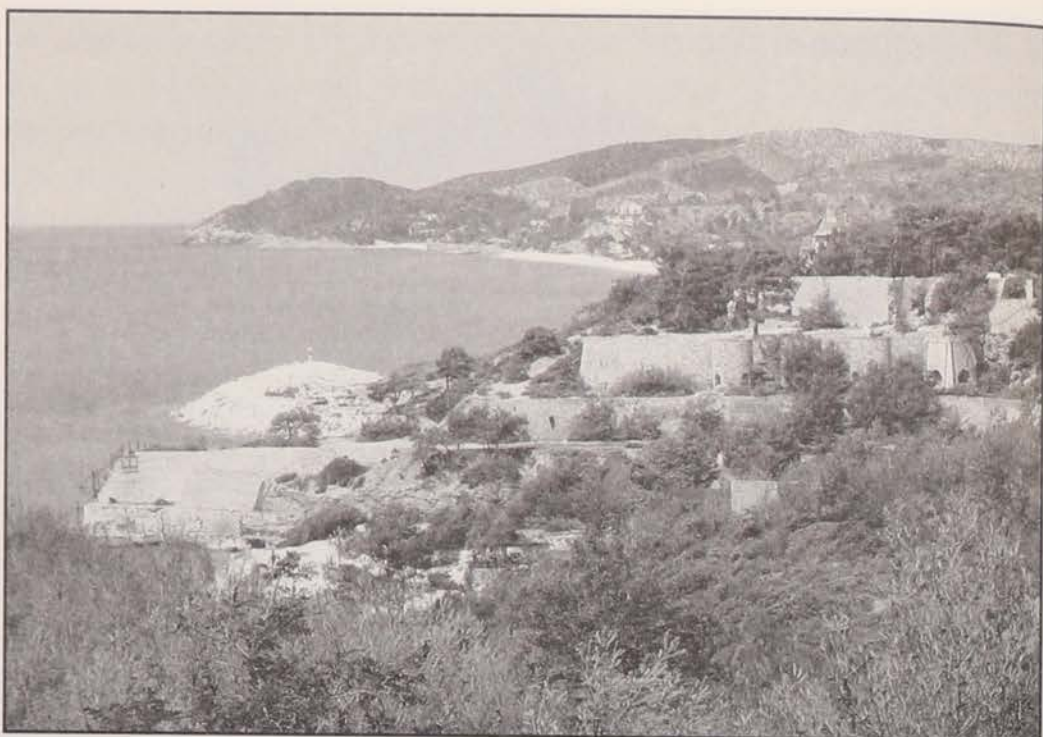
Το Κονάκι στο Θεολόγο.

Οι κάτοικοι της Θάσου ξεσηκώθηκαν και δεν επέτρεψαν στους αντιπροσώπους του αγοραστή να πατήσουν πόδι στο νησί. Ο Ψιακής διαμαρτυρήθηκε στο χεδίβη κι εκείνος έδωσε εντολή στο διοικητή του νησιού να επιμείνει και να τεθεί σε εφαρμογή η συμφωνία. Οι Θάσιοι όμως πάλι αντέδρασαν, εμπόδισαν τους αντιπροσώπους να αποβιβαστούν στο νησί και πέταξαν τις αποσκευές τους στη θάλασσα.

Το Βακούφι αποζημίωσε τον αγοραστή, ο χεδίβης πήρε πίσω τα ελάχιστα προνόμια που είχε στο νησί και το 1902 επέβαλε στους Θάσιους ακόμη βαρύτερους φόρους.

Η αγανάκτηση των κατοίκων ήταν καθολική. Σε κάθε χωριό βγήκε μια επιτροπή και με συνδέσμους συνεννοήθηκαν και ξεκίνησαν να συγκεντρωθούν στο Θεολόγο για να αποφασίσουν τι θα κάνουν.

Στις 19-3-1902, ο διοικητής Μαχμούτ Ρεφάτ μπέης που είχε την έδρα του στο Λιμένα, μόλις έμαθε ότι χωρικοί από την Παναγία ξεκινούν για το Θεολόγο, έτρεξε με μια ομάδα Τουρκαλβανών ζαπτιέδων (χωροφυλάκων) και τους πρόφτασε μεταξύ Παναγίας και Ποταμιάς. Διέταξε να πυροβολήσουν στο ψαχνό. Οι ζαπτιέδες όμως, που είχαν χρόνια στο νησί και γνωρίζονταν με τους κατοίκους,

Οι εγκαταστάσεις κατεργασίας και φόρτωσης των μεταλλευμάτων στα Λιμενάκια.

δίστασαν να πυροβολήσουν. Ο ίδιος ο Μαχμούτ πήρε το όπλο από έναν ζαπτιέ και πυροβόλησε στο πλήθος αφήνοντας νεκρό το Σωτήρη Ελαία, προεστό του χωριού Παναγία. Οι χωρικοί αφού προς στιγμή διαλύθηκαν, από διάφορα μονοπάτια έφτασαν στο Θεολόγο και ενώθηκαν με τους συγκεντρωμένους που είχαν έρθει από τ' άλλα χωριά.

Οι τοπικές αιγυπτιακές αρχές απομονώθηκαν στο Διοικητήριο του χωριού (Κονάκι) και την ώρα που οι συγκεντρωμένοι διαδήλωναν τα αιτήματά τους, ένας Τουρκοκρητικός χωροφύλακας (ή υπάλληλος) πυροβόλησε από το παράθυρο και σκότωσε το διαδηλωτή Γιάννη Μπαμπακιά του Γεωργίου από τις Μαριές.

Παρά τους δυο νεκρούς της εξέγερσης, οι αντιπρόσωποι έβγαλαν μια Επιτροπή Αγώνα⁸⁸, η οποία έφυγε στην Καβάλα με εντολή να διαμαρτυρηθεί για την κατάσταση.

Με την κακή τροπή που είχαν πάρει οι σχέσεις με τους Αιγύπτιους, ήταν ώριμες πια οι συνθήκες να προσαρτηθεί και πάλι η Θάσος στην Τουρκία.

88. Η Επιτροπή ήταν εξαμελής και αποτελούνταν από τους εξής: Ιωάννης Λαμπίρης από το Λιμένα, Χαϊδευτός Λάιος από την Παναγία, Γεώργιος Γεωργιάδης από την Ποταμιά, Δημήτριος Μαλιάγκος από το Θεολόγο, Αναστάσιος Ιατρού από το Κάστρο και Αναστάσης Κουμτζέλης από τις Μαριές. Η Καληράχη, το Ραχώνι και το Καζαβίτι δεν είχαν στείλει αντιπροσώπους.

Στις 24 Απριλίου 1902 ένας αξιωματικός της τουρκικής χωροφυλακής, ο Ζιά, με 40 Τούρκους ζαπτιέδες εξ ονόματος του Σουλτάνου κατέλαβε τη Θάσο και κατέλυσε τις αιγυπτιακές αρχές.

Η επαναπροσάρτηση της Θάσου από τους Τούρκους θεωρήθηκε από διάφορους μελετητές σαν σωτήρια για το νησί, γιατί η μετά από δέκα περίπου χρόνια, στις 18 Οκτωβρίου 1912, απελευθέρωση της ευρύτερης περιοχής και των γύρω νησιών (Νέες Χώρες) από τους Τούρκους, ήταν περίπου φυσικό ιστορικό επακόλουθο και για τη Θάσο.

Η παραπάνω σκέψη ενισχύεται από το ότι η Αίγυπτος από το 1883 είχε γίνει Αγγλικό προτεκτοράτο και επόμενο ήταν, η Αγγλία, να στρέφει τα βλέμματά της προς το νησί μας, με την τόσο επίκαιρη θέση ως προς τη Μακεδονία και τη Θράκη, αλλά και το δασικό και μεταλλευτικό πλούτο του. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο όμιλος των Γερμανών κεφαλαιούχων (εταιρεία Speidel), μόλις τον επόμενο χρόνο μετά την κατάληψη του νησιού από τον τουρκικό στρατό το 1902, κατόρθωσε να αποσπάσει από την Τουρκία την άδεια εκμετάλλευσης των μεταλλείων της Θάσου⁸⁹.

89. Η συστηματική εκμετάλλευση των μεταλλοφόρων κοιτασμάτων (αργυρούχου μολύβδου και καλαμίνας) είχε ως κέντρο εξόρυξης την περιοχή "Βούβες" που βρίσκεται βορειοανατολικά των Λιμεναριών. Η εξόρυξη διήρκεσε μέχρι τα 1914 οπότε ξέσπασε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος.

Από τα 1925 έχουμε μια σύντομη επαναλειτουργία, τη φορά αυτή από την εταιρεία G.P. Boseret, η οποία διέκοψε τις εργασίες της στα 1931, όταν κορυφώθηκε η παγκόσμια οικονομική κρίση.

Στα 1957 δραστηριοποιείται στην εξόρυξη σιδηρομεταλλεύματος στην περιοχή των Μαριών η εταιρεία Friedrich Krupp. Συγχρόνως αρχίζει εξόρυξη σιδηρομεταλλεύματος και η ελληνική επιχείρηση του Αριστείδη Χονδροδήμου στην περιοχή Μαυρόλακας Λιμεναριών. Και οι δυο αυτές εταιρείες λειτούργησαν μέχρι το 1963. Βλ. Γιώργος Αυγουστίδης, *Τα Λιμενάκια του Κώστα Λόβουλου*, University Studio press, Θεσσαλονίκη 1999.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Στις αρχές του 1912, οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι υπέγραψαν συνθήκη συμμαχίας με την οποία στρέφονταν εναντίον της οθωμανικής αυτοκρατορίας, με στόχο να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό και να διεκδικήσουν τα εθνικά τους δίκαια. Στη συμμαχία αυτή, το Σεπτέμβριο του 1912, προσχώρησε και η Ελλάδα προσβλέποντας στην απελευθέρωση των περιοχών βόρεια του Ολύμπου και των νησιών του Βορείου Αιγαίου. Στη συνθήκη αυτή προσχώρησε ταυτόχρονα και το Μαυροβούνιο και στη συνέχεια οι τέσσερις σύμμαχοι κήρυξαν τον πόλεμο κατά της Τουρκίας, γνωστό ως Α΄ Βαλκανικό πόλεμο.

Οι σύμμαχοι, παρόλο που πέτυχαν σε μεγάλο βαθμό τους στόχους τους, δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν ως προς τη διανομή των περιοχών που απελευθέρωσαν. Οι απαιτήσεις της Βουλγαρίας για έξοδο της στο Αιγαίο, διεκδικώντας εδάφη για πολλούς αιώνες ελληνικά, δημιούργησε μεγάλη αντιπαλότητα στους κόλπους της συμμαχίας.

Πράγματι, στις 16 Ιουνίου 1912 οι Βούλγαροι επιτέθηκαν εναντίον των Σέρβων στη Γευγελή και εναντίον των Ελλήνων στις Ελευθερές. Έτσι ξεκίνησε ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος.

Ο ελληνικός στόλος, χρησιμοποιώντας σαν βάση του το Μούδρο της ελεύθερης πια Λήμνου⁹⁰, αποφάσισε την απελευθέρωση όλων των ελληνικών νησιών. Στις 17 Οκτωβρίου ο αρχηγός του στόλου Παύλος Κουντουριώτης υπέγραψε διάγγελμα το οποίο θα απευθυνόταν πανομοιότυπα στους κατοίκους των νησιών που θα απελευθερώνονταν.

Το πρωί της 18ης Οκτωβρίου 1912 τα αντιτορπιλικά του ελληνικού στόλου "Λόγχη" και "Θύελλα", συνοδευόμενα από το οπλιταγωγό "Πέλοψ" που μετέφερε το λόχο του λοχαγού Δημητρίου Κονταράτου, κατέλαβαν τη Θάσο. Τα πολεμικά πλοία αγκυροβόλησαν στο Λιμένα. Οι κάτοικοι με σημαίες και λουλούδια υποδέχτηκαν στο μουράγιο με ενθουσιασμό την αποβίβαση των αγημάτων⁹¹.

90. Ο ελληνικός στόλος κατέλαβε τη Λήμνο στις 8 Οκτωβρίου 1912.

Στις 18 Οκτωβρίου 1912, αποβατικό άγημα 700 ναυτών, υπό τις διαταγές του Κων. Μελά, κατέλαβε τα νησιά Ίμβρο, Σαμοθράκη και Αϊ-Στράτη.

91. Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή των στιγμών αυτών από το Γεώργιο Παπαευστρατίου: «Ο λιμήν ολόκληρος ευρίσκετο ανάστατος· χαρά παντού και αγαλλίασις· αι οικίαι και τα καταστήματα όλα σημαιοστόλιστα, οι δε κάτοικοι τρίβοντες τους οφθαλμούς των έλεγον: μα είναι λοιπόν όνειρον ή πραγματικότης διά την Θάσον; Αποθωωτική δε ήτο η δεξίωσις ης έτυχεν ο στρατός ούτος

Ο λοχαγός Δημήτριος Κονταράτος με το λόχο του συμπλήρωσε την απελευθέρωση του νησιού με την κατάληψη της Ποταμιάς, Παναγίας και Θεολόγου. Την ίδια μέρα κοινοποιήθηκε και το διάγγελμα του αρχηγού του στόλου Παύλου Κουντουριώτη σε όλα τα χωριά της Θάσου⁹².

της ελευθερίας· όταν εξήλθον εις την παραλίαν, ο λαός ήρχισεν εκρηγνύμενος εις φρενητιώδεις ζητωκραυγάς· δεν είχαν λόγους να ευχαριστήσωσι τους ελευθερωτάς των· εορτάζοντες την απελευθέρωσίν των και την αποτίναξιν του τουρκικού ζυγού, έκλαιον από συγκίνησιν...». Γ. Παπαευστρατίου, *Ιστορία της Νήσου Θάσου*, ό.π., σ. 156.

92. Ο καθηγητής Κωνσταντίνος Χιόνης (Θασιακά, τ. 2(1985), σ. 28-30) ερευνώντας το αρχείο της κοινότητας Θεολόγου βρήκε το πρωτόκολλο εισαγομένων εγγράφων του Άνω Θεολόγου των ετών 1912-15, μέσα στο οποίο είναι καταχωρημένο το διάγγελμα του υποναύαρχου Παύλου Κουντουριώτη, που απευθύνεται στους κατοίκους της Θάσου την ημέρα της κατάληψης του νησιού:

Εν ονόματι της Α.Μ. του βασιλέως των Ελλήνων Γεωργίου του Α'

Ημείς ο υποναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης αρχηγός του στόλου του Αιγαίου.

Προς τους κατοίκους της Θάσου διακηρύσσομεν και διατάσσομεν:

1) Η νήσος Θάσος μεθ' όλων των εν αυτή πόλεων, κωμών και συνοικισμών μετά των λιμένων και ακτών αυτής κατελήφθη υφ' ημών και διατελεί από τούδε εις την κατοχήν μας.

2) Αι εν τη νήσω οθωμανικά αρχαί εκτός των υπαλλήλων τοπικής διοικήσεως καθαιρώνται, την εξουσίαν δε αυτών θα ασκή ο Διοικητής του αγήματος κατοχής.

3) Ο Διοικητής ούτος έχει την εξουσίαν να χρησιμοποιήσει διά την διοίκησιν τους ήδη υπάρχοντας Οθωμανούς, δύναται όμως και ν' αντικαθιστά αυτούς κατά τας ανάγκας και το συμφέρον της υπηρεσίας.

4) Αι υποθέσεις τοπικής φύσεως θα διεξάγονται μέχρι νεωτέρας διαταγής ημών όπως και μέχρι τούδε και υπό των αυτών υπαλλήλων αλλά υπό την ανωτέραν εποπτείαν του Διοικητού του αγήματος έχοντος το δικαίωμα ν' αντικαθιστά τους κακούς ή αμελείς.

5) Οι μέχρι τούδε ισχύοντες νόμοι και τα τοπικά έθιμα είτε διοικητικής είτε ποινικής είτε ιδιωτικής φύσεως θα εξακολουθήσουν να εφαρμόζονται υπό των διαφόρων αρχών διοικητικών ή δικαστικών υπό την εποπτείαν του Διοικητού του αγήματος, όστις έχει το δικαίωμα να λαμβάνει γνώσιν πάσης υποθέσεως και να διατάσση την προς αυτόν υποβολήν περιοδικών αναφορών.

6) Εγγνώμεθα τον απόλυτον σεβασμόν και απρόσβλητον διατήρησιν των ιδιωτικών δικαιωμάτων, της θρησκευτικής και προσωπικής ελευθερίας, της ζωής και της τιμής, των οικογενειακών σχέσεων και της ιδιοκτησίας εις πάντας τους κατοίκους της καταληφθείσης νήσου, αδιακρίτως φυλετικής καταγωγής ή θρησκευματος, θεωρούντες αυτούς πάντας αδιακρίτως ίσους μεταξύ των ως προς τε τα δικαιώματα και τας υποχρεώσεις, ιδιαίτεραν δ' εγγνώμεθα προστασίαν εις τα ιερά, ευαγή και φιλανθρωπικά καθιδρύματα, ων η περιουσία θα μείνη άθικτος και θα διοικείται όπως και μέχρι τούδε άνευ παρεμβάσεως του Διοικητικού αγήματος.

7) Την προφύλαξιν των ως άνω εγγνημένων δικαιωμάτων κατά παντός κινδύνου προσβολής αυτών αναθέτομεν εις τον Διοικητήν του αγήματος ενεργούντα την αστυνομίαν της νήσου διά του στρατού της κατοχής και έχοντα την εξουσίαν να εκδίδη αστυνομικάς διαταγάς οιουδήποτε περιεχομένου αλλά γενικάς δι' όλους τους κατοίκους και επιβαλλούσας ίσας υποχρεώσεις εις αυτούς αδιακρίτως φυλετικής καταγωγής ή θρησκευματος.

Τρία στιγμιότυπα από την επίσκεψη του βασιλιά Κωνσταντίνου στη Θάσο.
(Από το αρχείο Κ. Χιόνη).

8) Ρητώς απαγορευόμεν εις πάντας τους κατοίκους της νήσου την οπλοφορίαν, υποχρεούνται δε πάντες εντός της υπό του Διοικητού του αγήματος ορισθησομένης προθεσμίας να παραδώσωσι τα όπλα των εις τον στρατόν της κατοχής. Προς εκτέλεσιν του αφοπλισμού επιτρέπομεν εις τον ημέτερον Διοικητήν του αγήματος να επιβάλλη τας αυστηροτέτρας ποινάς και να λαμβάνη τα αυστηρότερα μέτρα ακόμη και εναντίον ολοκλήρων χωριών.

9) Οι κάτοικοι της καταληφθείσης νήσου είναι υποχρεωμένοι να εξακολουθήσουν πληρώνοντες εις τους υπό του Διοικητού του αγήματος ορισθησομένους εισπράκτορας τους μέχρι τούδε υπό του οθωμανικού κράτους κεκανονισμένους φόρους και τέλη, όπως εξ αυτών πληρώνονται κατά κύριον λόγον τα έξοδα της καλής διοικήσεως της νήσου. Επίσης υποχρεούνται οι κάτοικοι και τα χωριά να καταβάλλουν κατά τας εκτάκτους εις είδος ή εις χρήμα εισφοράς όπως ήθελε διατάξη ο ημέτερος Διοικητής του αγήματος, όστις έχει και το δικαίωμα της αναγκαστικής απαλλοτριώσεως έναντι αποζημιώσεως.

10) Καλούμεν πάντας τους κατοίκους της νήσου να συνεχίσουν εν ειρήνη και τάξει τας ιδιωτικές αυτών υποθέσεις υποκούοντες εις τους νόμους και εις τας διαταγάς του Διοικητού του αγήματος, αποφεύγοντες δε πάσαν ενέργειαν δυναμένην να διαταράξη την δημοσίαν ασφάλειαν.

11) Πάσα πράξις απόπειρα πράξεως θέτουσα εις κίνδυνον την ασφάλειαν του αγήματος κατοχής, του στόλου και των πληρωμάτων αυτού ή τα συμφέροντα της Ελλάδος, θα δικάζεται στρατιωτικώς ως έγκλημα εσχάτης προδοσίας και θα τιμωρήται με θάνατον 24 ώρας μετά την απόφασιν.

Η παρούσα θέλει κοινοποιηθή εις τους κατοίκους της νήσου τη μερίμνη του Διοικητού του αγήματος.

Εν Μούδρω τη 17 Οκτωβρίου 1912

Ο υποναύαρχος Αρχηγός

Παύλος Κουντουριώτης

Διοικητής του νησιού διορίστηκε προσωρινά ο διοικητής του ναυτικού αγήματος Κωνσταντίνος Μελάς⁹³, αδερφός του γνωστού μακεδονομάχου Παύλου Μελά. Μετά από λίγες μέρες, διοικητής στο νησί ανέλαβε ο Βασίλειος Σκουρλέτης και μετά από μερικούς μήνες, στις 9-10-1913, διοικητικός επίτροπος διορίστηκε ο Σανδάρης.

Με την οργάνωση των "Νέων χωρών", η Θάσος υπάγεται διοικητικά στη Νομαρχία Δράμας, ενώ η Καβάλα αποτελεί υποδιοίκηση που υπάγεται κι αυτή στη Νομαρχία Δράμας.

Κατά την περίοδο αυτή εμφανίζεται και η ασιατική χολέρα, η οποία προσέβαλε μερικά χωριά της Θάσου. Από τις 10-7-1913 η Διοίκηση Χωροφυλακής Θάσου επεσήμανε τον κίνδυνο και έδωσε εντολές να συσταθούν επιτροπές, που να επιβλέπουν την καθαριότητα των σπιτιών και να συμβάλλουν στην προστασία της δημόσιας υγείας, καθόσον τα περίχωρα της Θάσου μαστίζονταν από την ασιατική χολέρα. Αναφέρονται τρία κρούσματα χολέρας στο Καζαβίτι και άλλα δύο στην Ποταμιά. Τα χωριά αυτά απομονώθηκαν και με αντιχολερικά εμβόλια η αρρώστια περιορίστηκε και εξαφανίστηκε.

Στις 31 Ιουλίου 1913, με το αντιτορπιλικό "Δόξα", για λίγες ώρες απροειδοποίητα επισκέφθηκε τη Θάσο, το Λιμένα, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος συνοδευόμενος από τον πρίγκιπα Γεώργιο.

Αμέσως μετά την απελευθέρωση της Θάσου από τη νομαρχιακή διοίκηση και το διοικητή του νησιού καταβάλλεται προσπάθεια σωστής και χρηστής διοικητικής οργάνωσης όσον αφορά τη δημόσια τάξη, την προστασία των δασών, των θηραμάτων και γενικότερα της εκπλήρωσης των απαιτήσεων εκείνων που απορρέουν από την εφαρμογή της Αρχής των Εθνοτήτων (κάθε Έθνος και Κράτος). Χαρακτηριστική είναι η εγκύκλιος του Νομάρχη Δράμας που έφθασε στο Θεολόγο στις 4-8-1915, με την οποία συστήνεται στους κατοίκους να μη χρησιμο-

93. Στο περ. "Ήώς", Θεσ/νίκη 1962, έτος 5ο, αριθ. 63-65, σ. 55, δημοσιεύεται μία επιστολή του Κων. Μελά, η οποία απευθύνεται προς την Πηνελόπη Δέλτα. Στην επιστολή, μεταξύ άλλων, αναφέρονται τα εξής: «Σας γράφω από το ωραιότερο ελληνικό νησί, και από την Κέρκυρα πιο ωραίο ακόμη, την Θάσο. Ποιος θα μούλεγε προ δύο μηνών πως σήμερα θα ήμουν Διοικητής και απόλυτος κύριος της Θάσου εν ονόματι του βασιλέως των Ελλήνων; Και όμως έτσι είναι. Ήμουν Διοικητής του ναυτικού αλοβατικού αγήματος με 700 ναύτες, τους οποίους έστειλαν σε μια μέρα και κατέλαβαν την Ίμβρο, την Σαμοθράκη και τον Αϊ-Στράτη, ενώ ένας λόχος πεζικού κατελάμβανε τη Θάσο. Έπειτα ήλθα εγώ εδώ και μένω. Όλα τα νησιά τα πήραμε χωρίς τουφεκιά· παραδόθηκαν οι Τούρκοι με προθυμίαν· έχασαν το ηθικόν τους διότι αι νίκαι των συμμάχων είναι ραγδαία. Εγώ ονειρευόμουν πόλεμο, αλλ' η μοίρα μου μ' έριξε εδώ. Τι παράδεισος όμως αυτό το νησί! και οι άνθρωποι γνήσιοι Έλληνες...». Κ. Χιόνη, Η απελευθέρωση της Θάσου το 1912, Θεσσακιά, τ. 2ος, σ. 17-37.

Πλατεία Καπνεργάτη στην Καβάλα.

ποιούν ως επώνυμο το κύριο όνομα του πατέρα τους, συνήθεια που επικρατεί στους Τούρκους. Αυτή η συνήθεια, λείπει, προσκρούει στο συμφέρον της Διοίκησης για την ακριβή τήρηση των φορολογικών και εκλογικών καταλόγων, καθώς και του ποινικού μητρώου. Και παραγγέλλει να προσλάβουν όλοι επώνυμα και να μη γίνεται αυθαίρετη αλλαγή τους.

Οι Θάσιοι ήταν έτοιμοι να δεχθούν την υπαγωγή τους και να εναρμονιστούν με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους απέναντι στη νεοελληνική πραγματικότητα, όπως τη στράτευσή τους, το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι κλπ. Άλλωστε και πριν προσαρτηθούν στο ελληνικό κράτος μαρτυρείται η συμμετοχή τους στο Μακεδονικό Αγώνα και τους Βαλκανικούς πολέμους.

Στα 1916, οι Γάλλοι που πολεμούσαν στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης, οργάνωσαν στη Θάσο ναυτική βάση. Μετά την ανακωχή το νησί παραδόθηκε στον

Ελευθέριο Βενιζέλο που τότε ήταν πρόεδρος της φιλοσυμμαχικής κυβέρνησης της Εθνικής Άμυνας με έδρα τη Θεσσαλονίκη.

Επίσης, πολλοί Θάσιοι στρατεύθηκαν και υπηρέτησαν στη Μικρασιατική εκστρατεία.

Στα 1922, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, εγκαταστάθηκαν στο νησί πρόσφυγες, κυρίως στα παραλιακά χωριά του Λιμένα και των Λιμεναριών. Λίγο αργότερα έγινε και η απαλλοτρίωση των κτημάτων των μοναστηριών του Αγίου Όρους, κυρίως ελαιοδέντρων, τα οποία μοιράστηκαν στους ακτήμονες. Επρόκειτο κυρίως για ιδιοκτησίες των ίδιων των Θάσιων τις οποίες κατά καιρούς είχαν δωρήσει στα μοναστήρια κινούμενοι από έντονο θρησκευτικό συναίσθημα.

Κατά το διάστημα του μεσοπολέμου, όπως και στις αρχές του 20ού αιώνα, πολλοί Θάσιοι μετανάστευσαν, κυρίως στην Αμερική. Ένας από αυτούς ήταν και ο μετέπειτα παγκόσμιας φήμης καλλιτέχνης, Πολύγνωτος Βαγής από την Ποταμιά.

Την εποχή αυτή πολλοί Θάσιοι πηγαίνουν κάθε καλοκαίρι και εργάζονται σαν εποχιακοί εργάτες στην κατεργασία του καπνού στις καπναποθήκες της Καβάλας⁹⁴. Οι συνθήκες εργασίας των καπνεργατών είναι άθλιες. Αρκεί μόνο να αναφέρουμε την ύπαρξη Σωματίου Φυματικών. Ακόμη δεσπόζει στην πόλη της Καβάλας, σαν σύγχρονο πια νοσοκομείο, το κτίριο που οι παλιότεροι ξέρουμε με την ονομασία *Σανατόριο*. Οι απεργίες για καλύτερες συνθήκες δουλειάς και για καλύτερα μεροκάματα, πολλές φορές δημιουργούν, στην κυριολεξία, κατάσταση πολέμου όταν οι απεργοί έρχονται αντιμέτωποι με τις δυνάμεις καταστολής και ιδίως την έφιππη αστυνομία⁹⁵.

Ελάχιστο φόρο τιμής στους αγωνιστές καπνεργάτες απέτισε πριν λίγα χρόνια ο Δήμος Καβάλας με την ονομασία πλατείας του ως "*Πλατεία Καπνεργάτη*".

94. Η εκμετάλλευση των καπνών γίνεται από εταιρείες ελληνικών ή ευρωπαϊκών συμφερόντων ή από κοινού. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα καπνεργαστήρια *Αυστρο-ελληνική, Γκαίρινγκ, Ιταλικό, Μοσκόφ, Θεοδορίδης, Πετρίδης* κλπ. Σημ.σ.

95. «...Το 1932, στις 9 Οκτώβρη, φέρνουν νεκρό τον Γιάννη Ψαρόπουλο, καπνεργάτη, νεολαίο της ΟΚΝΕ. Την ώρα που οι καπνεργάτες συγκροτούσαν μια μεγάλη διαδήλωση που συγκλόνιζε την Καβάλα, ζωνρό ΟΚΝΙΤΗ και μαχητή όπως ήταν, ένας χωροφύλακας τον σημαδεύει, και το παληκάρι πέφτει νεκρό στο πεζοδρόμι, 20 χρόνων λεβέντης, σωστός Ερμής...». Γιώργος Οικονομίδης, *Τώρα που όλα κόπασαν, θυμάμαι...* Εκδοτική ομάδα, Θεσ/νίκη 1988, σ.12.

Η Θάσος στη δεκαετία του 1940-'50 και μέχρι τις μέρες μας

Κατά τη δεκαετία του 1940-'50, η Θάσος, αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού χώρου, σε ώρες εθνικής ευθύνης έδωσε πάντα το μεγάλο παρόν.

Με την κήρυξη της επιστράτευσης ενάντια στην Ιταλική εισβολή, οι Θάσιοι βρέθηκαν στις πρώτες γραμμές του αγώνα με τους δικούς τους νεκρούς.

Στη συνέχεια, στα χρόνια της Βουλγαρικής κατοχής (1941-'44) οι Θάσιοι πρώτοι πύκνωσαν τις γραμμές του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, άντρες και γυναίκες, μέσα και έξω από τη Θάσο. Επίσης, Θάσιοι κυρίως ήταν αυτοί που ίδρυσαν την *VI Ναυτική Μοίρα Β.Α. Αιγαίου* του ΕΛΑΝ, που εκτελούσε επιχειρήσεις κατά των Γερμανών στη θαλάσσια περιοχή των εκβολών του Στρυμώνα, της Χαλκιδικής χερσονήσου και της Θεσσαλονίκης⁹⁶.

Σε κάθε χωριό της Θάσου ιδρύθηκαν οργανώσεις της ΕΠΟΝ. Μετά το διώξιμο του κατακτητή, σε πολλά χωριά λειτούργησε η Λαϊκή Αυτοδιοίκηση και αυτοοργάνωση για την εξάλειψη της πείνας και του αναλφαριθτισμού.

Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας, όσοι Θάσιοι μαχητές βρίσκονταν εκτός του νησιού, αφού παρέδωσαν τον οπλισμό τους γύρισαν σε λίγες μέρες στα χωριά τους.

Το καθεστώς που επικράτησε σ' ολόκληρη την Ελλάδα κατά τη μεταβαρκεζιανή περίοδο ήταν το ίδιο και στη Θάσο: Τρομοκρατία, ξυλοδαρμοί, απειλές για υπογραφή δήλωσης αποκήρυξης του ΚΚΕ, εξορίες, στρατοδικεία με πολύχρονες ποινές φυλάκισης και καταδίκες σε θάνατο, ήταν στην ημερήσια διάταξη. Η πρώτη νεκρή μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας ήταν η Λασκαρούδα Σακούλη, μια νεαρή γυναίκα που δολοφονήθηκε σε διαδήλωση έξω από το αστυνομικό τμήμα στο Θεολόγο.

96. "... Έτσι, στο τέλος του Απρίλη του 1943 οργανώνουμε την πρώτη ομάδα του ΕΛΑΝ, την ιδρυτική ομάδα. Η ομάδα αυτή αρχικά αποτελείται από 5 παιδιά:

- 1) Από τον Σπίντζο Σαράντη, από το Ραχώνι της Θάσου.
- 2) Από τον Οικονομίδη Θόδωρο, από την Καλλιράχη Θάσου.
- 3) Από τον Γιαξή Γιώργη, από τον Θεολόγο της Θάσου.
- 4) Από τον Ελευθερίου Αρσένη, από την Καλλιράχη της Θάσου.
- 5) Από τον Μαλιάγκον Γιαξή, από τον Θεολόγο της Θάσου.

Διοικητής ανέλαβα εγώ σαν μεγαλύτερος στην ηλικία και σαν εκπαιδευμένος στη θάλασσα και με γνώσεις ναυτικές περισσότερες. Ήμουν τότε 27 χρόνων... Το ΕΛΑΝ ιδρύθηκε στην Ιερισσό Χαλκιδικής, η βάση του όμως μεταφέρθηκε στο νησάκι Αμουλιανή και στο Άγιο Όρος, για καλύτερη ασφάλεια και δράση. Αργότερα η βάση μας μεταφέρθηκε στα νησάκια της Βουρβουρούς...". Σαράντης Σπίντζος (Καπετάν Φουρτούνας), *ΕΛΑΝ, VI Ναυτική Μοίρα*, 1986, σ. 23.

Η πρώτη νεκρή μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας Λασκαρούδα Σακούλη.

Μπρος στη βία του τακτικού στρατού και των Μπουραντάδων, πολλές φορές με ντόπιους συνεργάτες τους, ακόμη και πρώην αγωνιστές του ΕΛΑΣ, η κατάσταση ολοένα χειροτέρευε. Πολλοί, μόλις υποψιάζονταν ότι θα συλληφθούν, έφευγαν στο βουνό, σχημάτιζαν ανταρτοομάδα και περνούσαν απέναντι απ' το νησί για να συναντηθούν με άλλα τμήματα του Δημοκρατικού Στρατού. Ο Εμφύλιος είχε αρχίσει.

Προς το τέλος του 1947 αποβιβάστηκε στη Θάσο ένα απόσπασμα 100 ανδρών με τον Κάππα και Μπουραντάδες. Ένα τμήμα του Δημοκρατικού Στρατού αποτελούμενο από 50-70 άντρες ήταν έτοιμο να τους αντιμετωπίσει σε τακτική μάχη. Όμως, τόσο η στρατιωτική όσο και η πολιτική ηγεσία του, διέταξαν το διαμελισμό του σε ομάδες 3-5 ατόμων. Αντίθετη γνώμη για το διαμελισμό αυτό είχε και ο θρυλικός Αγαμέμνονας από την Παναγία (ο οποίος αργότερα είχε τραγικό τέλος από εγκληματική ενέργεια).

Από το τέλος του 1948 πάνω στη Θάσο υπήρχε μόνο μια ανταρτοομάδα 5-7 μαχητών με επικεφαλής το Δημήτρη Μανωλίτσο. Η ομάδα αυτή κινούνταν γύρω από τα βουνά του Θεολόγου. Για την εξόντωσή της αποβιβάστηκε στη Θάσο στρατιωτική δύναμη περίπου 700 ανδρών με την υποστήριξη καταδιωκτικών σκαφών από τη θάλασσα, αλλά δεν κατάφερε τίποτε. Οι αντάρτες, αποκλεισμέ-

Ο θρυλικός Αγαμέμνων

Ο Δημήτρης και ο Βασίλης Μανωλίτσος

νοι από παντού, κατόρθωσαν μόλις το Μάη του 1950, δέκα μήνες μετά τη λήξη του Εμφυλίου, να περάσουν στην Κεραμωτή κι από εκεί στις Ανατολικές χώρες.

Η κατάσταση που επικρατεί στο νησί μετά το 1950 είναι ο αγώνας για την επιβίωση. Το μετεμφυλιακό κλίμα των νικητών προς τους ηττημένους σιάζει κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής. Η Ελλάδα δεν μπήκε σε τροχιά οικονομικής ανάπτυξης, όπως οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Μόνη λύση για το οικονομικό αδιέξοδο είναι η μετανάστευση. Οι Θάσιοι, το πιο ενεργό κομμάτι του πληθυσμού, έφυγαν μετανάστες σε κάθε γωνιά της γης και πολλοί απ' αυτούς για όλη την υπόλοιπη ζωή τους.

Η συγκυρία του τουρισμού τα τελευταία 30 χρόνια, ανέτρεψε τα δεδομένα. Πολλά εισοδήματα μεταναστών επενδύθηκαν σε τουριστικές δραστηριότητες και σήμερα ο τουρισμός αποτελεί τον κυριότερο πόρο ζωής των Θασίων.

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ

Περιήγηση στην αρχαία πόλη⁹⁷

Αν ξεκινήσουμε από την προβλήτα και προχωρήσουμε παραλιακά προς τα βόρεια, θα φτάσουμε πρώτα στο *κλειστό λιμάνι*. Δίπλα του, στα βόρεια είναι το *ανοιχτό λιμάνι*. Και τα δυο αυτά μαζί αποτελούν το αρχαίο λιμάνι.

Το ανοιχτό λιμάνι προστατευόταν απ' τους ανέμους μ' έναν λιμενοβραχίονα καθώς κι από τα βράχια της μύτης του Εβραιόκαστρου. Ο λιμενοβραχίονας (που τα θεμέλιά του διακρίνονται ακόμη μέσα στη θάλασσα) είχε στην άκρη του έναν πύργο που χρησίμευε για την άμυνά του.

Το κλειστό λιμάνι προστατευόταν κι αυτό με λιμενοβραχίονες και με δυο πύργους στο άνοιγμά του. Ο ένας πύργος κτίστηκε τον 4ο αιώνα, σύμφωνα με μια επιγραφή, από έναν ξένο σε δείγμα ευγνωμοσύνης σε έναν Θάσιο.

Το λιμάνι είχε μεγάλη κίνηση, γι' αυτό και τα πλοία μπορούσαν, ανάλογα με το εκτόπισμά τους, να μπουν μόνο σε ορισμένα μέρη του.

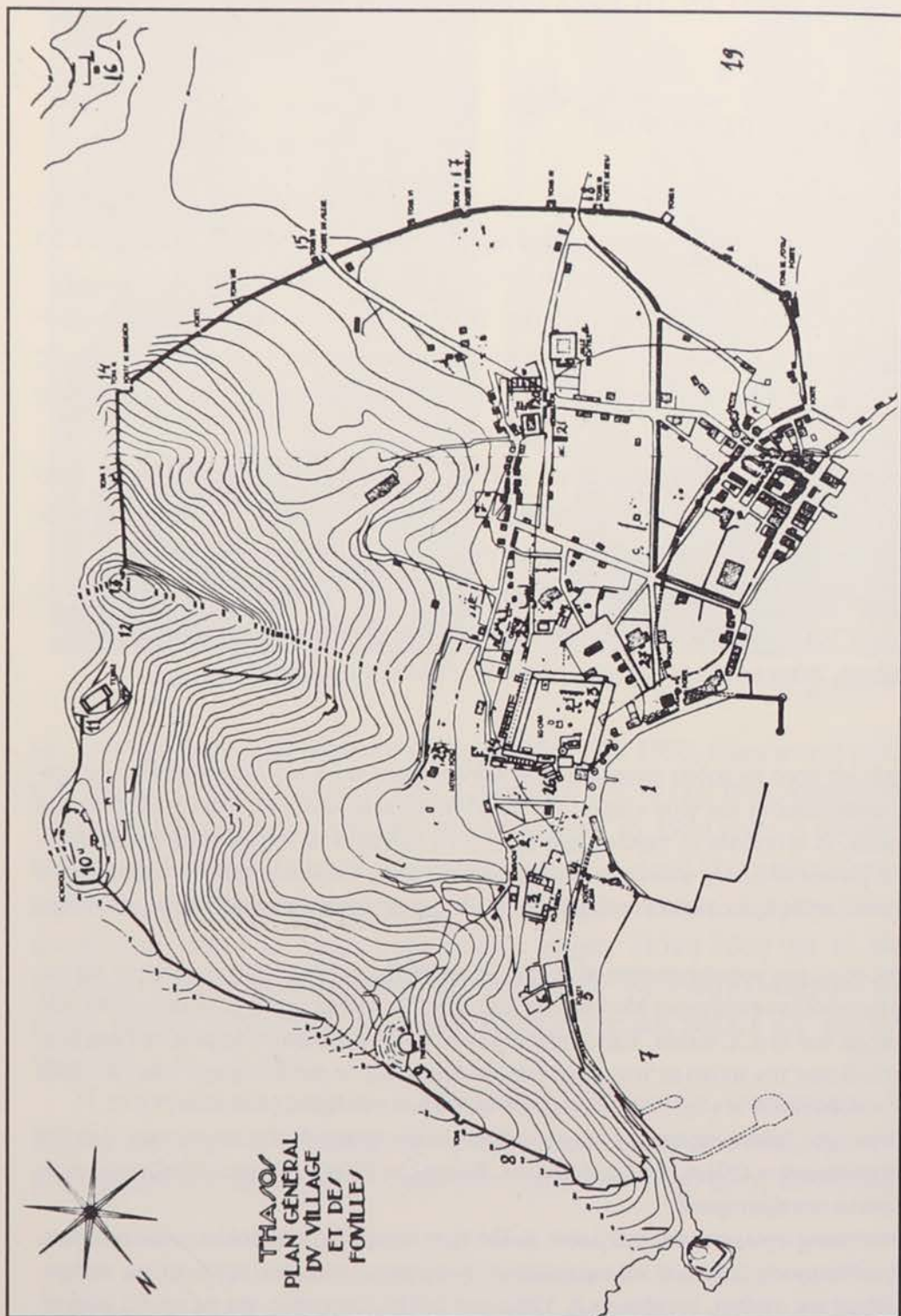
Στη στεριά, πάνω από το κλειστό λιμάνι, βρίσκεται η αγορά.

97. Ατυχής ως προς το χρόνο αποπεράτωσης ήταν η συνεργασία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας με τον κατασκευαστή του νέου κτιρίου στο οποίο θα μεταστεγαζόταν το Μουσείο. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, τα τελευταία 15 περίπου χρόνια, όλα τα εκθέματα να παραμένουν αποθηκευμένα σε χώρους μη επισκέψιμους από το κοινό. Για το λόγο αυτό, και επειδή μάλλον θα υπάρξουν προσθαφαιρέσεις στα ευρήματα που υπήρχαν στο παλιό Μουσείο, δεν κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά.

Κάνοντας όμως μια γενική εκτίμηση θα πρέπει να πούμε ότι πρόκειται για ένα από τα πιο σημαντικά και πιο πλούσια επαρχιακά Μουσεία της Ελλάδας. Τα εκθέματά του χρονολογούνται από τον 7ο π.Χ. μέχρι τον 7ο μ.Χ. αιώνα. Έχει μαρμάρινα και πήλινα αρχιτεκτονικά μέλη που μας βοηθούν να καταλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο έκτιζαν οι αρχαίοι τα οικοδομήματά τους, τα υλικά που χρησιμοποιούσαν και τον τρόπο σύνδεσης των διαφόρων επιμέρους στοιχείων.

Ακόμη, στα προς έκθεση ευρήματα υπάρχουν έργα γλυπτικής που βρέθηκαν στο νησί, όσα δεν πρόλαβαν να συλλήσουν οι Γάλλοι, Άγγλοι, Γερμανοί, Τούρκοι κι Έλληνες αρχαιοκάπηλοι και να τα πάνε στα μουσεία του εξωτερικού.

Υπάρχουν επίσης αγάλματα και ανάγλυφα, πολλά έργα κεραμικής, πάμπολλα μικροαντικείμενα, τόσο της καθημερινής ζωής όσο και αφιερώματα: Κοσμήματα, στολίδια, εργαλεία της καθημερινής ζωής, μέτρα και σταθμά, λυχνάρια κ.ά. Υπάρχουν πολλές επιγραφές, για τις οποίες μιλήσαμε σε άλλα μέρη του βιβλίου: Νόμοι που ρυθμίζουν τα του κρασιού, νόμοι σχετικοί με τη διοίκηση της πολιτείας κλπ. Αρκετά είναι και τα νομίσματα, χρυσά, ασημένια και χάλκινα.

1. Το λιμάνι. 2. Το χωρικό μνημείο. 3. Το Ιερό του Ποσειδώνος. 4. Η πύλη της θέας με το άρμα. 5. Η πύλη της Σεμέλης. 6. Η σινοικία αρχαίων κατοίκων. 7. Το λιμάνι. 8. Τα τεύχη. 9. Το θέατρο. 10. Η ακρόπολη. 11. Ο ναός του Απόλλωνα. 12. Το ιερό του Πανός. 13. Αρχαία κλίμακα. 14. Η πύλη του Παρμένωνος. 15. Η πύλη του Σίλωνος. 16. Το ιερό της Δήμητρος και της Κόρης. 17. Η πύλη του Ηρακλή και του Διόνυσου. 18 Η πύλη του Διός. 19. Η παλαοχριστιανική βασιλική της πλατείας. 20. Το ιερό του Ηρακλή. 21. Η σήραξ του Καρσάλλα. 22. Αρχαίος ορόφος, εξέδρα. 23. Η αγορά. 24. Η διάδοχος των θεορών. 25. Το ιερό της Αρτεμης. 26. Η παλαοχριστιανική βασιλική της Αγίας. 27. Το Μοναστήρι.

Η αγορά ήταν σχήματος ορθογώνιου με πλευρά 100 περίπου μέτρων. Είχε κίονες και ήταν κλεισμένη με στοές στα βορειοδυτικά, νοτιοδυτικά και νοτιοανατολικά. Στα βορειοανατολικά, την κλείνουν μια σειρά από διοικητικά κτίρια και ναούς.

Στα δυτικά της αγοράς βλέπουμε ένα οχυρό, που είχε κτιστεί κατά τον 14ο αιώνα. Προορισμός του ήταν η άμυνα του λιμανιού. Μέσα στο οχυρό υπάρχουν κτίσματα παλιότερα (ελληνιστικά, ρωμαϊκά, του 5ου αι. μ.Χ.). Το οχυρό αυτό περιβαλλόταν από μια τάφρο.

Για να μπούμε στην αγορά παίρνουμε το δρόμο που, από τα αρχαία χρόνια, συνέδεε την αγορά με το λιμάνι. Ο δρόμος αυτός ήταν χωματόδρομος που κατὰ καιρούς τον επιχωμάτωναν.

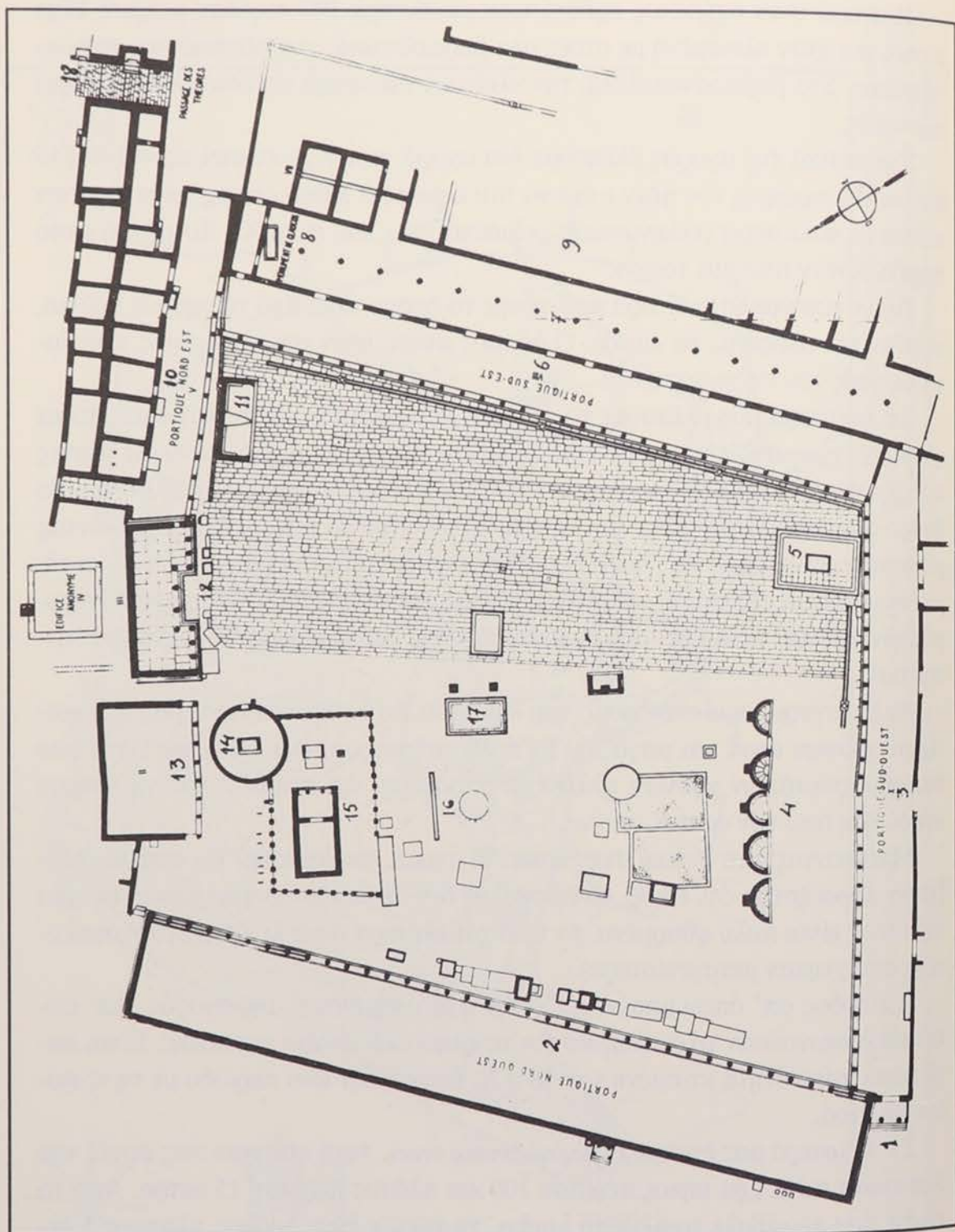
Στ' αριστερά μας βλέπουμε το στυλοβάτη μιας αυλής με περιστύλιο από τα ρωμαϊκά χρόνια. Στην πρόσοψη, πάνω στο δρόμο, υπήρχαν τέσσερις κίονες που βρισκόνταν από τις δυο μεριές της εισόδου. Στη μια της μεριά βλέπουμε το βάθρο από ένα μεγάλο τιμητικό άγαλμα (γύρω στον 2ο μ.Χ. αι.). Προχωρώντας μέσα στην αυλή βλέπουμε, στην πλευρά που γειτονεύει με τη βορειοδυτική στοά, μια ημικυκλική εξέδρα. Το κτίριο αυτό είχε μάλλον κτιστεί στις αρχές των ρωμαϊκών χρόνων πάνω σε ισοπεδωμένα θεμέλια παλιότερων, ελληνιστικών κτισμάτων.

Αν ξαναγυρίσουμε στο δρόμο του λιμανιού, θα δούμε απέναντί μας μια νεότερων χρόνων στοά και μαγαζιά. Τα πολύ καταστραμμένα κτίσματα είναι των ύστερων ρωμαϊκών χρόνων, αλλά έχει αποδειχτεί ότι στη θέση εκείνη υπήρχε αγορά ήδη από τον 4ο π.Χ. αιώνα.

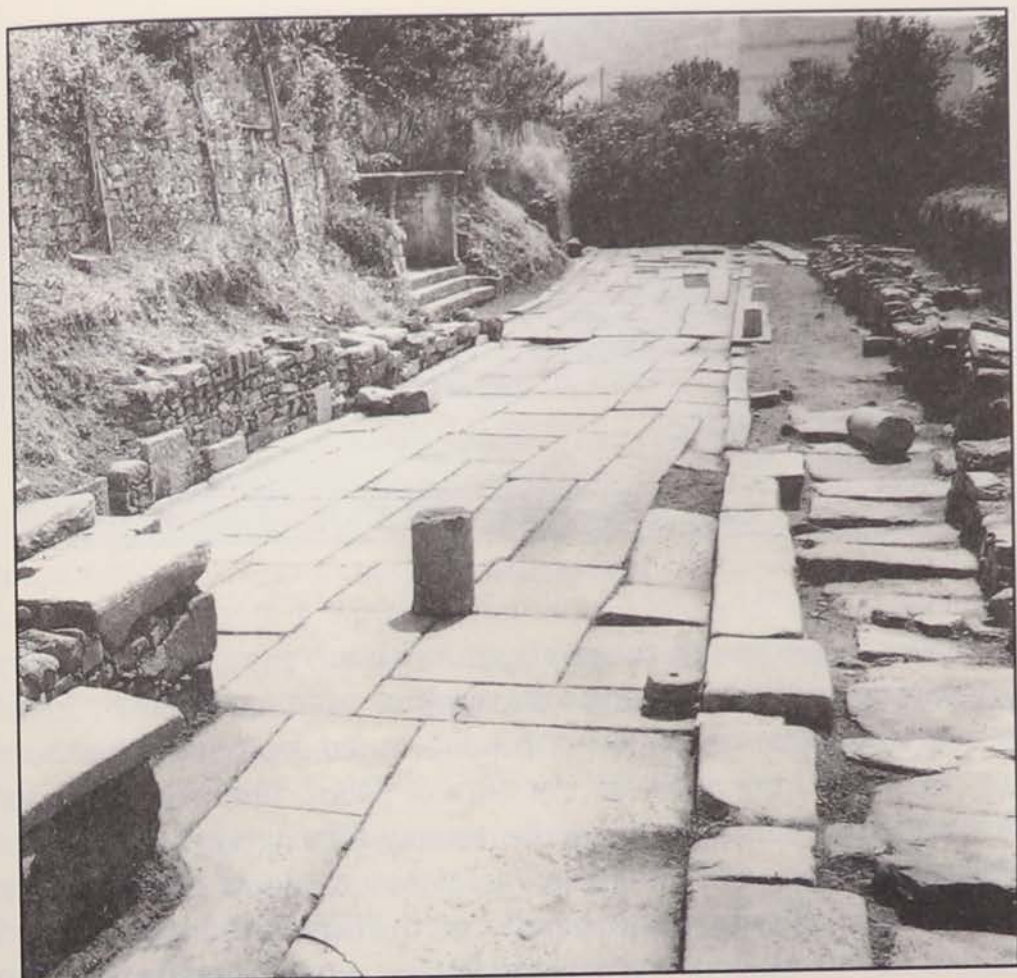
Μπαίνοντας από δυτικά στην καθαυτό αγορά, ανεβαίνουμε έξι σκαλιά. Αξίζει να προσέξουμε ότι τα έξι αυτά σκαλιά δεν είναι εξίσου φθαρμένα: τα τρία ψηλότερα είναι πολύ φθαρμένα, τα τρία χαμηλότερα είναι λιγότερο (τα χαμηλότερα φτιάχτηκαν μεταγενέστερα).

Η είσοδος απ' όπου μπαίνουμε είναι η πιο σημαντική της αγοράς. Απ' αυτήν επικοινωνούσαν το διοικητικό και το εμπορικό κέντρο της πόλης. Είναι κατὰ πάσα πιθανότητα κτισμένη τον 1ο μ.Χ. αιώνα, την ίδια περίοδο με τη νοτιοδυτική στοά.

Στ' αριστερά μας έχουμε τη βορειοδυτική στοά. Αυτή κτίστηκε στις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ., έχει μήκος περίπου 100 και πλάτος περίπου 15 μέτρα. Από το τείχος που περιέβαλε το κλειστό λιμάνι, τη χώριζε ένας δρόμος πλάτους 5 περίπου μέτρων. Προς τη μεριά της αγοράς είχε 35 κίονες δωρικού ρυθμού. Η ξύλινη στέγη στηριζόταν μόνο στις δυο άκρες, κι όχι στη μέση, πράγμα που σημαίνει ότι τα ξύλινα δοκάρια ήταν πολύ γερά (σ' αυτό βοήθησαν τα δάση του νη-

1. Τα προπύλαια, 2. Η βορειοδυτική στοά. 3. Η νοτιοδυτική στοά. 4. Οι εξέδρες. 5. Ο μεγάλος βωμός. 6. Η νοτιοανατολική στοά. 7. Η υπόστυλος στοά. 8. Το μνήμα του Γλαύκου. 9. Ο σινοικισμός. 10. Η βορειοανατολική λοξή στοά. 11. Η πλώρη του πλοίου. 12. Η οικοδομή με τα παρασκήνια. 13. Η ανώνυμη οικοδομή. 14. Η Θόλος. 15. Το τέμενος του Αγοραίου Διός. 16. Ο βωμός του Θεαγένη. 17. Το ηρώο του Λευκίου Καίσαρα. 18. Η δίοδος των θεωρών.

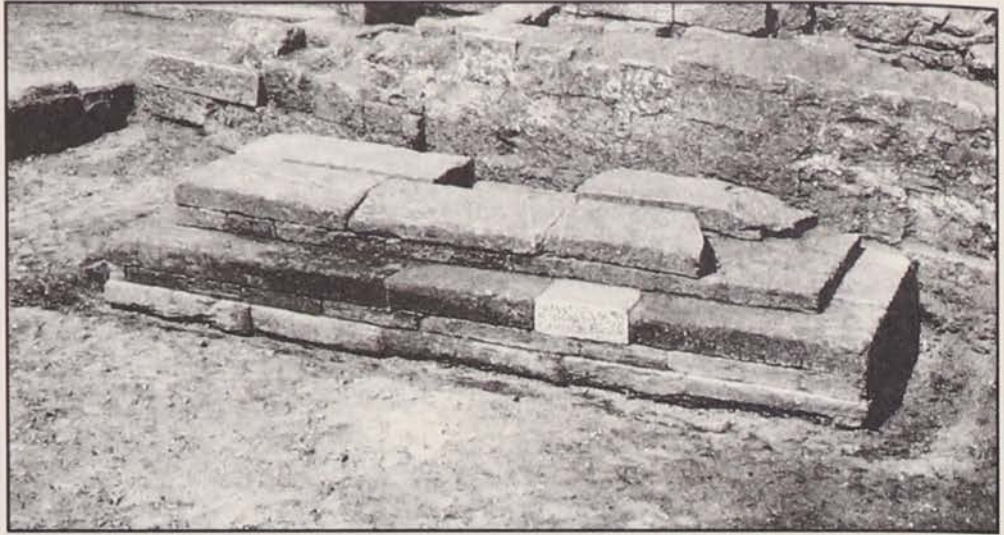

Ο μεγάλος πλακόστρωτος δρόμος.

σιού). Σε όλο το μήκος των πίσω τοίχων στην άκρη του δρόμου, μπροστά στην κιονοστοιχία που έβγαζε στην πλατεία της αγοράς, ήταν βωμοί και βάσεις για αγάλματα.

Στη βόρεια γωνία της αγοράς βρίσκεται ένα ορθογώνιο κτίριο, κτισμένο με πωρόλιθο, με κλειστές τις τρεις του πλευρές. Η τεχνική της κατασκευής του είναι του 3ου-2ου π.Χ. αιώνα και το εσωτερικό του τροποποιήθηκε κατά τα βυζαντινά χρόνια.

Λίγο παρακάτω έχουμε ένα οικοδόμημα σχήματος Π, το κτίριο με τα παρασκήνια. Το κτίριο είναι μεγάλο, με διαστάσεις 22x10 μέτρα. Οι δυο πλάγιες πλευρές του προεξέχουν σε σχέση με το καθαυτό κτίριο. Βυζαντινά οικοδομήματα έχουν καταστρέψει σχεδόν τελείως τον πίσω τοίχο. Το κτίσμα είναι ολόκληρο μαρμάρινο. Έχει 8 δωρικούς κίονες: από 4 στις πλευρές που προεξέχουν και 4 στην πρόσοψη του καθαυτού κτιρίου. Στον κεντρικό μεσόστυλο σώζονται

Το μνημείο του Γλαύκου.

τα δυο πρώτα γράμματα απ' την αναθηματική πλάκα, όπου ήταν γραμμένο το όνομα του ανθρώπου που έκανε τη δαπάνη για το κτίσιμό του: ΓΙ.

Το κτίριο ήταν από τον 4ο αιώνα ένα από τα πιο σημαντικά κτίσματα της αγοράς. Μπροστά στην πρόσοψή του ήταν οι βάσεις τιμητικών αγαλμάτων. Ήταν το κέντρο της διοίκησης. Στους εσωτερικούς τοίχους είχαν γράψει τα ονόματα των αρχόντων από τον 4ο π.Χ. μέχρι τον 3ο μ.Χ. αιώνα. Είχαν, ακόμα και τα πρακτικά της επίσημης αλληλογραφίας με τη Ρώμη. Καταστράφηκε τον 5ο μ.Χ. αιώνα και τα υλικά του χρησιμοποιήθηκαν για να κτιστεί η παλαιοχριστιανική βασιλική (στα βορειοανατολικά της αγοράς).

Πιο κάτω απ' τη βασιλική αυτή βρίσκονται τα θεμέλια ενός αρχαίου κτίσματος με περιστύλιο.

Δίπλα υπάρχει ένα άλλο κτίριο και, στη νοτιοανατολική του πλευρά βλέπουμε μια στοά που κατευθύνεται επίσης νοτιοανατολικά. Αυτή, μαζί με τη νοτιοανατολική στοά σχηματίζουν τη γωνία της πλατείας. Είναι ένα σκέτο στέγαστρο που στηριζόταν πίσω, πάνω στους τοίχους μιας σειράς από εργαστήρια και αποθήκες (δωρεά του πλούσιου Θάσιου Θεοδεάτη κατά τον 2ο αιώνα π.Χ.). Γύρω στα 100 χρόνια αργότερα, ένας άλλος πολίτης έκανε δωρεά τους 11 κίονες της πρόσοψης. Έβγαξε στη γειτονική πλατεία της Διόδου των Θεωρών.

Μπροστά στη στοά σώζεται ένα αναθηματικό μνημείο του 2ου π.Χ. αιώνα, που η βάση του είναι σχήματος πλώρης.

Ολόκληρη τη νοτιοανατολική άκρη της πλατείας την καταλάμβανε μια στοά μήκους 92 και πλάτους 18 μέτρων. Στην πρόσοψη είχε 31 δωρικούς κίονες. (τρεις από αυτούς, ο ένας είναι τελείως άθικτος, τοποθετήθηκαν πάλι εκεί που

Η επιτύμβια επιγραφή του Γλαύκου.

βρίσκονταν). Ο πίσω τοίχος είναι επενδυμένος με μαρμάρινες πλάκες και με τέσσερις εισόδους έβγαζε σε μια υπόστυλη κλειστή στοά. Αυτή πάλι, είχε 16 στύλους πάνω σε μαρμάρινους κύβους, που τη χωρίζαν σε δυο κλίτη και είχε πλάτος περίπου 9 μέτρα. Η στοά αυτή είναι η πρόσοψη ενός δημόσιου εμπορικού κτίσματος ή αποθήκης, που φτιάχτηκε τον 1ο αιώνα μ.Χ. Ένας διάδρομος στην ανατολική άκρη του υπόστεγου εξασφάλιζε την επικοινωνία με την πίσω πλατεία.

Στο νότιο τοίχο του διαδρόμου αυτού ήταν το μνήμα του Γλαύκου. (Ο Γλαύκος είχε έρθει στη Θάσο τον 7ο π.Χ. αιώνα από την Πάρο, μαζί με τον Αρχίλοχο και τους άλλους Παριανούς). Στη θέση εκείνη βρέθηκε μια επιγραφή η οποία λέει:

Είμαι το μνήμα του Γλαύκου, του γιου του Λεπτίνη.

Ανάθημα των γιων του Βρέντη.

Η επιγραφή διαβάζεται βουστροφηδόν, δηλαδή η πρώτη σειρά προς τα δεξιά, η επόμενη από δεξιά προς τ' αριστερά, η άλλη από αριστερά προς τα δεξιά κλπ. Το μνημείο αυτό έχει μια βάση με δυο βαθμίδες και είναι φτιαγμένο από σχιστόλιθο, μάραρο και κίτρινο πωρόλιθο.

Πιο πέρα λίγο, προς τα εκεί που κλείνει η πλατεία, υπάρχει μια άλλη δωρική στοά με 33 κίονες. Από την άλλη της άκρη συναντά τα Προπύλαια (στα δυτικά). Κτίστηκε κατά τον 1ο μ.Χ. αιώνα από τους αδελφούς Εύφριλλο και Μιχάκι ήταν η πρόσοψη μιας σειράς από διαμερίσματα, που μερικά έχουν βρεθεί. Υπήρχε μια διάδος που έβγαζε στην αγορά, απέναντι στο μεγάλο βωμό, από μια είσοδο με δυο ιωνικούς κίονες. Στο βάθος της διάδου, ένα μεγάλο θύρωμα οδηγεί σε μια ανεξερεύνητη τετράγωνη έκταση πλευράς 23 μέτρων. Κάτω από το υπόστεγο της στοάς ήταν η είσοδος μιας αφιδωτής αίθουσας. Μέσα σ' αυτήν βρέθηκε ο αδριάντας του αυτοκράτορα Αδριανού.

Στο εσωτερικό της Πλατείας έχουμε αρκετά μνημεία.

Στη νότια γωνία της αγοράς υπήρχε ένας μεγάλος βωμός με διαστάσεις 3x1,50 περίπου μέτρα. Στα αριστερά ήταν στημένες πέντε εξέδρες στη σειρά. Πίσω από τους ημικυκλικούς αυτούς πάγκους ήταν το χάλκινο άγαλμα του δωρητή.

Πιο βόρεια από τις εξέδρες, υπάρχουν κάμποσα θεμέλια και κρηπιδώματα που δεν ξέρουμε ακόμα τι ακριβώς είναι. Δυο κρηπιδώματα προς το κέντρο της πλατείας ήταν πιθανότατα βάσεις βωμών.

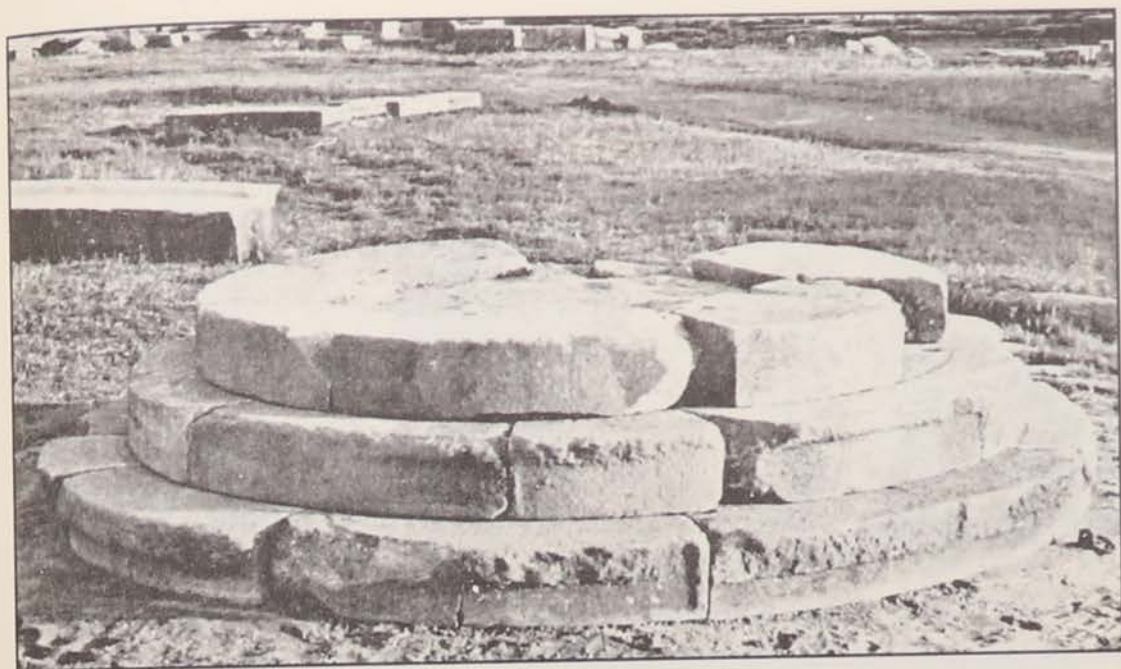
Το τετράγωνο κτίσμα εκεί δίπλα, χρησίμευε σαν βάθρο ενός μεγάλου βωμού αφιερωμένο στους Γάιο και Λεύκιο Καίσαρα, εγγονούς του Αυγούστου. Στις δυο βάσεις που βρίσκονται ανατολικά, θα πρέπει να ήταν τα αγάλματά τους. Έχει βρεθεί αναθηματική επιγραφή καθώς επίσης και το κεφάλι ενός αδριάντα.

Στα βορειοδυτικά έχει αναστηλωθεί μια κυκλική βάση με μαρμάρινες βαθμίδες. Πάνω σε μια πέτρα στα θεμέλια, έχει ένα σιδερένιο κρίκο: εκεί έδεναν τα ζώα που έφεραν για τη θυσία. Στο βωμό αυτόν τιμούσαν τον αθλητή Θεογένη (ή Θεογένη), το γιο του Τιμόξενου, έναν απ' τους ενδοξότερους Θάσιους. Εκεί βρισκόταν και το θαυματουργό άγαλμά του και μια στήλη όπου ήταν χαραγμένες οι νίκες του αθλητή, στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα. Βρέθηκε κι ένας μαρμάρινος κούφιος κύλινδρος, "θησαυρός" όπως τον έλεγαν, όπου έριχναν οι πιστοί ό,τι είχαν ευχαρίστηση πριν από τη θυσία. Πάνω στο "θησαυρό" είχε μια επιγραφή από τον 2ο π.Χ. αιώνα:

«Σ' αυτούς που θυσιάζουν στο Θεογένη... να μην προσφέρουν λιγότερο από έναν οβολό στο θησαυρό από τα πρωτόλειά τους. Κι όποιος δεν κάνει την προσφορά σύμφωνα με τις διατάξεις, ας το έχει βάρος στη συνείδησή του. Όσο για τα χρήματα που θα μαζεύονται κάθε χρόνο, να παραδοθούν στον ιερομνήμονα. Κι αυτός να τα φυλάξει ωσότου μαζευτούν 1.000 δραχμές. Και όταν συγκεντρωθεί αυτό το ποσό, θα αποφασιστεί σε διάσκεψη της Βουλής και του Δήμου αν θα ξοδευτεί για ανάθημα ή για οικοδόμημα προς τιμήν του Θεογένη».

Σχεδόν ολόκληρη τη βορειοδυτική γωνία της αγοράς την καταλάμβανε το τέμενος του Θάσιου Δία Αγοραίου. Είναι ένας περίβολος που τον έκλεινε ένας φράχτης σε ύψος ως τα μισά του. Ανάμεσα στις βάσεις του φράχτη υπήρχαν κενά, εκτός από την ανατολική πλευρά όπου τα διάκενα τα έφραζαν όρθιες πλάκες. Σώζεται και μια επιγραφή: "του Δία Αγοραίου του Θάσιου".

Είχε δυο εισόδους, μια στη δυτική γωνία και μια στη βορειοανατολική πλευρά, έναν μικρό ναό (12 και 6 μέτρα οι διαστάσεις του), κι ένα βωμό. Κτίστηκε στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα.

Ο κυκλικός βωμός του Θεαγένη.

Αργότερα, πάνω από το μνημείο κτίστηκε, κατά τον 3ο-2ο π.Χ. αιώνα, ένας κυκλικός περίβολος. Στο κέντρο του περιβόλου είχε έναν τετραγωνικό βωμό και αριστερά από την είσοδο είχε ένα άγαλμα.

Το νοτιοανατολικό τμήμα της πλατείας της αγοράς θα πρέπει να στρώθηκε με μαρμάρινες πλάκες τον 2ο μ.Χ. αιώνα. Τα πιο πολλά κτίρια εξακολούθησαν να χρησιμοποιούνται και κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους. Τότε οι Θάσιοι έστησαν κι αγάλματα στους Ρωμαίους αυτοκράτορες.

Αργότερα, τα μνημεία των κλασικών χρόνων καταστράφηκαν, γιατί οι άνθρωποι χρησιμοποίησαν τα υλικά τους για να κτίσουν μια χριστιανική βασιλική σ' ένα μέρος εκεί κοντά. Η βασιλική αυτή της βορειοανατολικής πλευράς της αγοράς έχει μήκος 23 περίπου μέτρα και η πρώτη της φάση είναι του 5ου μ.Χ. αιώνα. Είχε έναν νάρθηκα στα δυτικά με δυο εισόδους που οδηγούσαν στο εσωτερικό. Ο κυρίως ναός ήταν τρίκλιτος και τα κλίτη χωρίζονταν με κιονοστοιχίες. Στην πλακόστρωση του δεξιού κλίτους βρέθηκαν πολλά κομμάτια από κτίσματα των κλασικών χρόνων που είχαν χρησιμοποιήσει οι χριστιανοί για το κτίσιμο του ναού αυτού.

Με τα χρόνια, προστέθηκαν κι άλλα μέρη στο ναό. Στα βορειοδυτικά, υπήρχε ένα "μαρτύριο", χώρος τετραγωνικός που επικοινωνούσε με το νάρθηκα. Το δάπεδο το σκέπαζε ένα μωσαϊκό, κι από κάτω ήταν μια κρύπτη. Τα δυο πλαϊνά ήταν αφιερωμένα σε δυο ανώτερους κληρικούς και το κεντρικό στο μάρτυρα Ακάκιο. Αυτός ήταν μάλλον ένας στρατιώτης από την Καππαδοκία, που απο-

κεφαλίστηκε στα 303 στην Κωνσταντινούπολη. Όπως αναφέρει ένα χρονικό, τον έθαψαν πρώτα στην Πόλη, αλλά τα λείψανά του σκορπίστηκαν σε διάφορες βασιλικές μετά τη βεβήλωση του τάφου του σε περιόδους πολιτικών αναστατώσεων. Στο δάπεδο του κυρίως ναού έχει βρεθεί μια επιγραφή με το όνομα Ακάκιος.

Στα νοτιοανατολικά της αγοράς, περνά ο μεγάλος στρωμένος με μάρμαρο δρόμος που ένωνε το κέντρο και τη Δίοδο των Θεωρών με το Ηράκλειο, στα νοτιοδυτικά. Στο κράσπεδο είχε κι έναν αγωγό για τη συγκέντρωση των νερών της βροχής.

Στο νοτιοανατολικό άκρο του δρόμου βρίσκεται μια εξέδρα που παράγγειλε τον 1ο μ.Χ. αιώνα ο Θάσιος Τιβέριος Κλαύδιος Κάδμος στο ντόπιο γλύπτη Λιμένδα, και πάνω σ' αυτήν είχε τοποθετήσει ο γλύπτης τα αγάλματα των μελών της οικογένειας του Τιβέριου Κάδμου.

Στα νοτιοανατολικά, φτιάχτηκε τον 2ο μ.Χ. αιώνα μια αυλή στρωμένη με 100 μαρμάρινες πλάκες. Την περιτριγύριζαν 20 κίονες ιωνικού ρυθμού.

Κοντά στην αυλή στα νοτιοανατολικά συναντάμε ένα κτίριο μάλλον το Ωδείο. Το μαρμάρινο αυτό κτίριο, που η πρόσοψή του έχει μήκος 52 μέτρων, έχει στοιχεία των κλασικών ελληνικών χρόνων, ανάμικτα με στοιχεία των ρωμαϊκών χρόνων. Το κτίσμα είναι του 2ου μ.Χ. αιώνα, δηλαδή των χρόνων του Αδριανού.

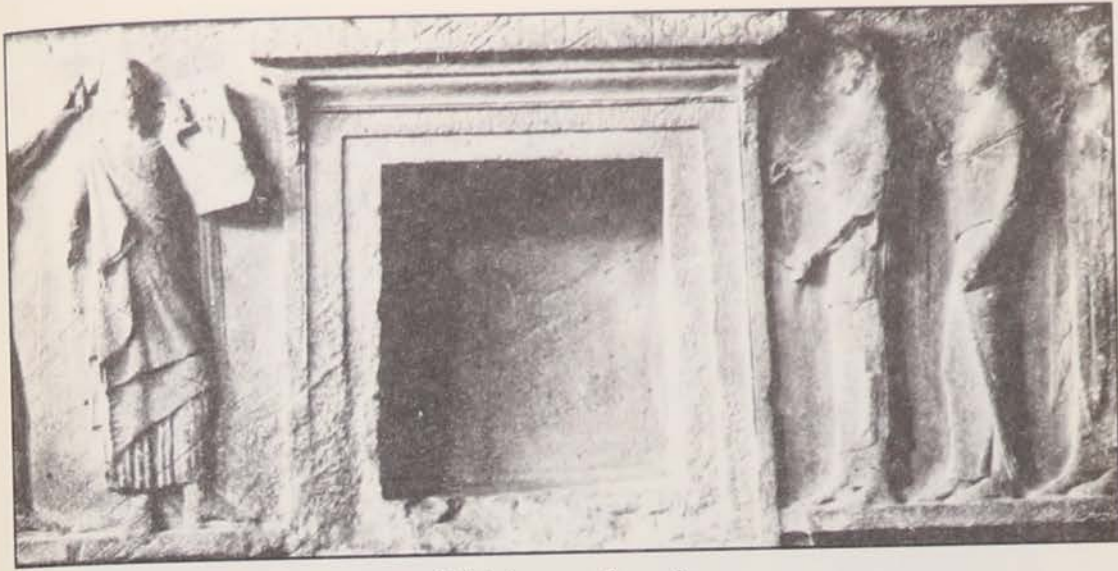
Ακριβώς πίσω από την αγορά, στο σημείο όπου η αγορά συναντά το μεγάλο δρόμο που έρχεται από το Ηράκλειο, υπήρχε από τον 5ο π.Χ. αιώνα η σημαντικότερη *Δίοδος των Θεωρών*.

Στην κάθε πλευρά της είχε δυο μαρμάρινους τοίχους μήκους 11 μέτρων. Στην επιφάνεια των τοίχων είχαν βάλει θαυμάσια ανάγλυφα που τα ανακάλυψε το 1863 ο Γάλλος περιηγητής Ε. Μίλλερ και τα φυγάδευσε στο Παρίσι. Σήμερα βρίσκονται στο Μουσείο του Λούβρου.

Στο δυτικό τοίχο ήταν το ανάγλυφο του Απόλλωνα με τις Νύμφες. Ο Απόλλων κρατά λύρα και μια ακόλουθος τον στεφανώνει. Από την άλλη πλευρά της κόγχης, τρεις Νύμφες προσφέρουν στο θεό κορδέλλες και φρούτα. Πάνω από την κόγχη, μια επιγραφή καθορίζει το τυπικό της λατρείας:

«Στις Νύμφες και στον Απόλλωνα Νυμφηγέτη μπορείς αν θέλεις να θυσιάσεις (ζώο) αρσενικό ή θηλυκό. Δεν επιτρέπεται προβατίνα ή χοίρος. Δεν ψάλλεται ο παιάν».

Στον ανατολικό τοίχο είχε μια πλατιά εσοχή μ' έναν βωμό σε σχήμα Π. Δεξιά κι αριστερά υπήρχαν δυο ανάγλυφες πλάκες. Στη μια είναι Χάριτες που

Η δίοδος των θεωρών

κρατούν στα χέρια προσφορές, στεφάνια και φρούτα. Στην άλλη, προχωρεί ο Ερμής και τον ακολουθεί μια κοπέλα που κρατά ένα στεφάνι. Ο Ερμής φορά κοντό μανδύα και μυτερό σκουφί στο κεφάλι, κρατά στο αριστερό χέρι το κηρύκειο και με το δεξιό χέρι απλωμένο, προτρέπει τους πιστούς να θυσιάσουν. Η επιγραφή ορίζει:

«Στις Χάριτες δεν επιτρέπεται να θυσιάζεις ούτε κατσίκα, ούτε χοίρο».

Και οι δυο ανάγλυφες αυτές πλάκες είναι μάλλον έργα των κλασικών χρόνων.

Πάνω στο δρόμο, αριστερά από την εσοχή, είναι κι ένας άλλος βωμός. Ένας τρίτος βωμός σχήματος Π, βρισκόταν πολύ κοντά στο βόρειο άκρο του ανατολικού τοίχου. Αριστερά απ' αυτόν βρέθηκε μια αναθηματική πλάκα, η οποία μας πληροφορεί ότι εκεί τιμούσαν την *Αθηνά Προπυλαία*. Τα αναθήματα αραδιάζονταν κατά μήκος του ανατολικού τοίχου. Ανάμεσά τους ήταν κι αυτό που αφιέρωσαν στην Εστία οι "απόλογοι" (οι άρχοντες οι επιφορτισμένοι με τη δικαιοσύνη).

Στα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα έγραψαν πάνω στους τοίχους της Διόδου κατάλογο των "Θεωρών" του νησιού (των αρχόντων που ασχολούνταν με τις λατρείες). Τον κατάλογο αυτό τον συμπλήρωναν κανονικά μέχρι τα αυτοκρατορικά χρόνια (τέλη του 2ου μ.Χ. αιώνα).

Λίγο παρακάτω βρίσκεται το μεγάλο ορθογώνιο κοινοτικό πηγάδι διαστάσεων 6 και 2 μέτρων περίπου. Τα τοιχώματά του είναι κτισμένα με μάρμαρα και με σχιστόλιθο και φτάνει σε κάμποσα μέτρα βάθος.

Πιο πάνω από το πηγάδι, σε μια ανηφοριά γύρω στα 50 μέτρα πάνω από τη

Ερμής και Χάριτες

Δίοδο των Θεωρών είναι το *Αρτεμίσιον* (το ιερό της Άρτεμης). Το γενικό περίγραμμα του ιερού περίβολου (γιατί μόνον αυτό σώζεται σε καλή κατάσταση), είναι τετράγωνο, μήκους 33 μέτρων. Μια επιγραφή μας πληροφορεί ότι τον 1ο π.Χ. αιώνα έκτισαν μνημιακά προπύλαια:

«Και τώρα που η Ηπίη έχει την πρόθεση να κατασκευάσει με έξοδά της το προπύλαιο του Αρτεμίσιου, με μαρμάρινους κίονες και επιστύλια και θυρώματα, επειδή άλλα είναι τοιχισμένα και άλλα δεν έχουν πορτωσιές, η Βουλή και ο Δήμος αποφάσισαν να παινέσουν την κόρη του Διονυσίου Ηπίη για τις αρετές της, τη σωφροσύνη και τη γενναιοδωρία της απέναντι στην πολιτεία και άμα κατασκευάσει το πρόπυλο να βάλει την επιγραφή: Η Ηπίη, κόρη του Διονυσίου, αφιέρωσε τις κατασκευές και τις επισκευές του πρόπυλου στην Άρτεμη Ειλειθυία και στο Δήμο».

Ο τοίχος στο κέντρο της ταράτσας, είναι των αρχών του 6ου π.Χ. αιώνα. Όλα τα άλλα κτίσματα είναι μεταγενέστερα.

Ο περίβολος στα ανατολικά του ιερού ανακατασκευάστηκε τον 2ο π.Χ. αιώνα (γκρέμισαν δηλαδή τον παλιό και με τα υλικά του έφτιαξαν έναν καινούργιο λίγο πιο ανατολικά). Έμεινε έτσι χώρος για να στηθούν μια σειρά αγάλματα αρ-

Διώνυσος

Πεπλοφόρος Μούσα

χοντισσών της Θάσου. Οι επιγραφές διηγούνται τις αρετές τους με στερεότυπες φράσεις. Τα γλυπτά αυτά βρέθηκαν στα 1910 και μεταφέρθηκαν όλα στο Μουσείο της Κωνσταντινούπολης. Στη θέση αυτή έχει μείνει μόνο μια βάση (δίχως το άγαλμα, που είναι στην Πόλη), η βάση του αγάλματος της κόρης του Αντιάνακτα Κλεοπάτρας (3ος μ.Χ. αιώνας).

Κατά τις ανασκαφές βρέθηκαν κατάλοιπα θυσιών ή αναθήματα, κυρίως αρχαϊκά. Πιάτα και αγγεία (7ος π.Χ. αιώνας), πήλινα ειδώλια που παριστάνουν μια γονιμική θεότητα, πολύτιμα αντικείμενα (χάλκινα, χρυσά, ελεφάντινα).

Περί τα 100 μέτρα βορειότερα από τη δίοδο των Θεωρών, είναι το Διονύσιο, το ιερό του Διόνυσου. Ο περίβολος του ναού κτίστηκε τον 4ο π.Χ. αιώνα. Στα βορειοδυτικά του ιερού βρέθηκαν δυο σημαντικά μνημεία:

Το ένα είναι του 3ου π.Χ. αιώνα. Βρέθηκαν εκεί δυο αγάλματα: Διώνυσος και

Μούσα.

Το άλλο, στη βορειοανατολική γωνία, είναι από το δεύτερο μισό του 4ου π.Χ. αιώνα. Το κτίριο είναι κτισμένο πάνω σε βάση, όπου ανέβαινες με σκαλιά. Μπροστά είχε τέσσερις δωρικούς κίονες και πίσω από αυτούς ήταν το καθαυτό κτίσμα, σχήματος Π. Στο βάθος του βρίσκεται μια ημικυκλική βάση. Στη μέση της ήταν ένα πολύ μεγάλο άγαλμα του Διόνυσου και από τις δυο μεριές του ήταν οκτώ μικρότερα αγάλματα. Στα δεξιά του ήταν, με τη σειρά, η Τραγωδία, η Κωμωδία, ο Διθύραμβος και ο Νυκτερινός.

Αριστερά από τα σκαλοπάτια υπήρχαν δυο βωμοί. Ο αρχαιότερος είναι κτισμένος με τέσσερις μαρμάρινες πλάκες, με επένδυση από σχιστόλιθο. Εκεί έκαναν θυσίες στον Αγαθό Δαίμονα και απαγορευόταν να επικαλεστούν την Αγαθή Τύχη (έργο των αρχαϊκών χρόνων). Ο άλλος, κτίστηκε επίσης με μάρμαρο τον 5ο με 4ο π.Χ. αιώνα.

Προχωρώντας παρακάτω συναντάμε το *Ποσίδειο*, το ναό του Ποσειδώνα. Το σχήμα του είναι μη κανονικό τετράπλευρο, με μήκη δυο πλευρών 49 και 33 μέτρα. Μια δίθυρη είσοδος έβγαζε προς το λιμάνι και στη δεξιά πλευρά από το δίθυρο ήταν δυο βάσεις. Εκεί αναγραφόταν η αφιέρωση του Ξενοφάνη, γιου του Μύλλου, στον Ποσειδώνα (4ος π.Χ. αιώνας).

Στην κεντρική αυλή ήταν ένας κυκλικός βωμός από σχιστόλιθο για την “πρόθυση”. Λίγο πιο κάτω ήταν ένας βωμός σχήματος Π. Και παραδίπλα, ήταν η ορθογώνια βάση, διαστάσεων 8x5 μέτρων, μάλλον ενός μικρού ναού.

Ολόγυρα, με έναν τοίχο τους στον τοίχο του περιβόλου, υπήρχαν μια σειρά κτίρια βοηθητικά. Στα δωμάτια αυτά γίνονταν μάλλον συμπόσια. Μια ελληνιστική επιγραφή μιλά για έναν σύλλογο Ποσειδωνιαστών, οι οποίοι τελούσαν κοινά συμπόσια σ’ ένα από τα δώματα αυτά.

Στο ιερό αυτό δεν τιμούνταν μόνο ο Ποσειδώνας. Τιμούνταν και η Ήρα Επιλιμανία (ο βωμός της βρίσκεται έξω από την κύρια είσοδο και έχει βρεθεί μια επιγραφή που απαγορεύει να της θυσιάζουν κατσίκες), καθώς και η Αφροδίτη Πελαγία ή Αμφιτρίτη (βρέθηκε ένα άγαλμά της όπου η θεά κάθεται πάνω σε ένα δελφίни).

Κατεβαίνοντας προς τη θάλασσα παίρνουμε το δρόμο που ξεκινά πίσω από το Καλογεरिकό, άλλοτε μετόχι της μονής Βατοπεδίου του Άθω, και βγάζει στο Εβραιοκάστρο. Δίπλα, σχεδόν στο λιμάνι, συναντάμε μια καλοδιατηρημένη πύλη η οποία βρίσκεται ακριβώς ανάμεσα στα δυο αρχαία λιμάνια (ανοιχτό και κλειστό). Φαίνονται πάνω στους μαρμάρινους παραστάτες οι ανάγλυφες παρα-

Η Πύλη της θεάς με το άρμα.

στάσεις τους. Στον αριστερό έχουμε το ανάγλυφο της θεάς με το άρμα (γι' αυτό η πόρτα λέγεται πύλη της θεάς με το άρμα). Πρόκειται για έργο του 5ου π.Χ. αιώνα, της ίδιας δηλαδή εποχής με το τείχος, που παριστά μια θεά καθισμένη σ' ένα άρμα. Τα χαλινάρια των ζώων τα κρατά ένας άντρας. Είναι ο Ερμής που οδηγεί το άρμα της Άρτεμης.

Πιο πέρα από την πύλη αυτή, περίπου 150 μέτρα βορειότερα, δίπλα στο τείχος, συναντάμε μια ολόκληρη συνοικία. Μπορούμε να δούμε τους δρόμους της, τους αγωγούς για την αποχέτευση (τα ανοίγματα τα σκέπαζαν για λόγους ασφαλείας με κιγκλιδώματα), μια σκάλα από σχιστόλιθο που οδηγούσε στον περιπατο και κατοικίες.

Η πύλη της πόλης στην περιοχή αυτή πέρασε από δυο οικοδομικές φάσεις. Αυτό μπορούμε να το διαπιστώσουμε από τα δυο διαφορετικά επίπεδα και τα δυο κατώφλια. Στην πρώτη φάση (πρώτο μισό του 5ου π.Χ. αιώνα), ανήκει το ανάγλυφο στο δεξιό παραστάτη. Παριστά τον Ερμή που τον ακολουθούν οι

Τρεις Χάριτες.

Τον 4ο π.Χ. αιώνα ύψωσαν το κατάστρωμα του δρόμου, σκέπασαν το κατώφλι και τοποθέτησαν τους παραστάτες ψηλότερα, πάνω στο σημερινό μαρμάρινο κατώφλι.

Αμέσως πίσω από το τείχος, στους πρόποδες της πλαγιάς όπου πάνω είναι κτισμένο το θέατρο, εκτείνεται η συνοικία με τις αρχαίες κατοικίες. Η περιοχή αυτή κατοικούνταν επί δέκα αιώνες, από τα πρώιμα αρχαϊκά μέχρι τα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια. Τα σπίτια τα έκτιζαν το ένα πάνω στα ερείπια του άλλου χρησιμοποιώντας και τα παλιά υλικά, αλλά τα περιγράμματά τους παρέμειναν αναλλοίωτα μέσα στους αιώνες. Ένας δρόμος από την εσωτερική πλευρά του τείχους της πόλης βγάζει στο Εβραιοκάστρο και συναντιέται με το δρόμο που βγάζει στο θέατρο και διασταυρώνεται σε ορθή γωνία με το δρόμο που οδηγεί στο Ποσίδειο. Η πύλη στο σημείο αυτό συνέδεε, κατά συνέπεια, τους σημερινούς δρόμους με το ανοιχτό λιμάνι.

Μπορούμε εδώ να παρατηρήσουμε τις κατοικίες των ανθρώπων κατά τα αρχαϊκά χρόνια. Στα τέλη του 8ου π.Χ. αιώνα οι κατοικίες είχαν στέγες από καλάμια και πηλό. Βρέθηκαν κομμάτια από κεραμικά που ανήκουν σε έναν πολιτισμό μακεδονικού τύπου (φτιαγμένα συχνά δίχως χρήση τροχού, δίχως διακόσμηση, κοντόλαιμες οινοχόες, με επιφάνειες λειασμένες με σπάτουλα). Στη συνέχεια, έχουμε τα οικήματα του 6ου π.Χ. αιώνα που είναι κατασκευασμένα με ακανόνιστους μαρμαρόλιθους.

Στις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα κτίζεται το τείχος και κατοικίες λίγο ψηλότερα από τις παλιές. Σε στρώσεις ψηλότερες, έχουμε ερείπια ελληνοιστικών και ρωμαϊκών οικημάτων.

Πιο πέρα από την πύλη του Ερμή, ο δρόμος προχωρεί προς το Εβραιοκάστρο (Ομβριοκάστρο ή Βρουόκαστρο). Πριν φτάσουμε εκεί, συναντάμε μια γωνία του τείχους οχυρωμένη με προμαχώνα. Εκεί το τείχος στρίβει ανατολικά και ανεβαίνει προς την ακρόπολη. Ένα παρακλάδι του προχωρούσε στα δυτικά, μέσα στη θάλασσα και περιόριζε το ανοιχτό λιμάνι. Στην άκρη του είχε, όπως είπαμε, έναν πύργο μάλλον ημικυκλικό.

Στο ακρωτήριο, έξω από το τείχος, υπήρχε μια παλαιοχριστιανική εκκλησία. Στο μεσαίο της κλίτος κτίστηκε το παρεκκλήσι των Αγίων Αποστόλων. Η παλιά εκκλησία, του 5ου ή 6ου μ.Χ. αιώνα ήταν βασιλική, κτισμένη με μάρμαρα παρμένα από άλλα κτίρια και είχε τρία κλίτη. Στη βορειοανατολική άκρη είναι δυο μεγάλοι τάφοι και δίπλα σ' αυτούς έχει μια τετράγωνη αίθουσα κι έναν κυκλικό χώρο. Δεν ξέρουμε αν πρόκειται για πύργο ή για φάρο. Τα ίδια εκείνα χρόνια, ο χώρος χρησιμοποιήθηκε και σαν νεκροταφείο.

Το Εβραιόκαστρο όπως είναι σήμερα.

Παλιότερα, στη θέση της βασιλικής αυτής ήταν ένα αρχαίο ιερό του τέλους του 6ου π.Χ. αιώνα. Βρέθηκαν εκεί πολλά αναθήματα, πήλινα ειδώλια και επιγραφές που μας δείχνουν ότι εκεί λατρευόταν ο Δίας (Πατρῶος, Κτήσιος και Αλάστορος), η Αθηνά (Πατρῶνα και Μυκεσία), η Άρτεμη (Ορθωσία), οι Νύμφες (Κουράδες) κι η Κόρη. Εκεί πρόσφεραν τα προϊόντα της γης (πανσπερμία) οι πάτρες των Θασίων (υποδιαιρέσεις των αρχέγονων γενών της πολιτείας).

Κατά το πρώτο μισό του 3ου π.Χ. αιώνα το ιερό επεκτάθηκε προς τη θάλασσα.

Από το Εβραιόκαστρο παίρνουμε το δρόμο που ανηφορίζει πλάι στο τείχος προς την ακρόπολη. Στο δρόμο μας συναντάμε το *Θέατρο*. Είναι φτιαγμένο σε μια φυσική κοιλάτητα του λόφου, ακουμπά στο τείχος και πρέπει να βρίσκεται στη θέση αυτή από τον 5ο π.Χ. αιώνα, όπως μαρτυρεί ο Ιπποκράτης.

Στις αρχές του 3ου π.Χ. αιώνα κτίστηκε η σκηνή με μαρμάρινη πρόσοψη. Το προσκήνιο το αφιέρωσε ο Θάσιος Λυσίστρατος, γιος του Κόδη, στο Διόνυσο. Σώζονται ακόμη ένας ολόκληρος κίονας και διάφορα άλλα κομμάτια του. Τα

Το Αρχαίο Θέατρο

χρόνια εκείνα το θέατρο χρησιμοποιούνταν για να δίνονται θεατρικές και μουσικές παραστάσεις.

Αργότερα, κατά τα ρωμαϊκά χρόνια, ανακαινίστηκαν η ορχήστρα και τα εδώλια. Σε αρκετά εδώλια σώζονται χαραγμένα τα ονόματα των ανθρώπων που κρατούσαν θέσεις.

Ύστερα από τον 1ο μ.Χ. αιώνα το θέατρο χρησιμοποιήθηκε για τα “κυνήγια” και για τους αγώνες των μονομάχων. Γίνονταν και μονομαχίες με ζεύγη καβαλάρηδων. Η ορχήστρα έγινε αρένα και γύρω στα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνα ο Ηραγόρας, γιος του Ευφρίλλου, όρθωσε κάγκελα για ν’ απομονώσει τους θεατές. Οι βάσεις των καγκέλων ήταν μαρμαρόπλακες. Πάνω σε μια τέτοια πλάκα σώζεται το όνομα μιας ενεργέτιδας, της Ισπανής, η οποία αργότερα με τη διαθήκη της όρισε να γίνονται κάθε χρόνο γιορτές ιπποδρόμου στη Θεσσαλονίκη.

Την εποχή εκείνη έστησαν στο προσκήνιο και παραστάσεις των θεών που είχαν τότε σε υπόληψη: το Διόνυσο να κερνά τον πάνθηρά του τις τελευταίες σταγόνες κρασιού από έναν κάνθαρο, τον Ήρωα Καβαλάρη, τον Άρη με κράνος και θώρακα. Το πρώτο έργο υπάρχει στα ευρήματα του Μουσείου της Θάσου, ενώ το τρίτο βρίσκεται στο Μουσείο της Κωνσταντινούπολης.

Ξαναπαίρνοντας το δρόμο ακολουθούμε το τείχος που σιγά σιγά χάνεται τε-

λείως, φτάνουμε σ' ένα πλάτωμα διαστάσεων 85 και 35 μέτρων, σε υψόμετρο 140 περίπου μέτρων. Εδώ ήταν αρχικά το ιερό του Πύθιου Απόλλωνα. Από το αρχαίο ιερό πήραν, κατά τα μεσαιωνικά χρόνια, τα μάρμαρα και τις πέτρες και τα χρησιμοποίησαν για να κτίσουν το μεσαιωνικό τείχος. Εκεί βρέθηκε ένας μεγάλος κριοφόρος κούρος που τον είχαν χρησιμοποιήσει κι αυτόν στο κτίσιμο.

Το οχυρό αυτό φτιάχτηκε πρώτα στα βυζαντινά χρόνια. Το κάστρο υπήρχε ήδη στα 1295, όταν ανακατέλαβε το νησί ο Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος. Αργότερα το επιδιόρθωσε ο Γενοβέζος Τεντίτζιο Ζακαρία. Το μαρτυρεί αυτό ο Καταλάνος Μουντανέο με τα παρακάτω λόγια:

«Σ' αυτό το κάστρο της Θάσου ήταν που έφτασα με τέσσερις γαλέρες και που βρήκα τον άρχοντα Ινφάντη. Και παρευθείς μου παρέδωσε το κάστρο και ό,τι είχε μέσα και μας μεταχειρίστηκε με μεγαλοπρέπεια. Κι εγώ από τη μεριά μου, του έδωσα κάθε λογής δώρα και του χάρισα μια βάρκα με 24 κουπιά και του άφησα και σαράντα άντρες, οι οποίοι δέχτηκαν να μείνουν κοντά του σαν μισθοφόροι».

Το κάστρο το επιδιόρθωσαν οι Γκατιλούτζι κατά το πρώτο μισό του 15ου αιώνα. Σ' έναν τοίχο του κάστρου χρησιμοποιήθηκε, ανάμεσα στ' άλλα κομμάτια, κι ένα ανάγλυφο που παριστά συμπόσιο. Τότε έγιναν και οι δυο πύργοι στα δυτικά, δυο στέρνες κι ένα παρεκκλήσι στο εσωτερικό του οχυρού. Το παρεκκλήσι είναι μονόκλιτο και έχει μήκος 11 μέτρα.

Αν βγούμε από τη νότια πύλη του οχυρού και πάρουμε πάλι το μονοπάτι, φτάνουμε στο ναό της Αθηνάς, στη δεύτερη κορυφή της ακρόπολης. Βρέθηκαν εκεί αγγεία και όστρακα που έχουν πάνω τους χαραγμένο το όνομα της "Πολιούχου" Αθηνάς.

Φαίνεται ότι εμπρός από το ναό της Αθηνάς είχε ένα μνημιακό πρόπυλο που ισοστάθμιζε την υψομετρική διαφορά της κορυφής αυτής από το πλάτωμα. Σώζονται οι αναλημματικοί τοίχοι που χρησιμοποιήθηκαν για να ισιώσουν τη βάση του ιερού. Πιθανότατα, κομμάτια από το κτίριο του ναού χρησιμοποιήθηκαν στο κτίσιμο του μεσαιωνικού κάστρου.

Ο ναός θα πρέπει να κτίστηκε τον 6ο π.Χ. αιώνα και να στήθηκε επάνω του άλλος ναός κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα. Στα ερείπια βρέθηκαν αρχαϊκά αφιερώματα, πήλινα ειδώλια, αγγεία, αναθηματικά πιάτα κι ακροκέραμοι του παλιού ναού.

Το μονοπάτι μας οδηγεί απ' το ναό Αθηνάς στην Τρίτη κορυφή της ακρόπολης. Αμέσως πίσω από το ιερό της Αθηνάς, συναντάμε το τείχος και κατόπιν βγαίνουμε στο ιερό του Πάνα.

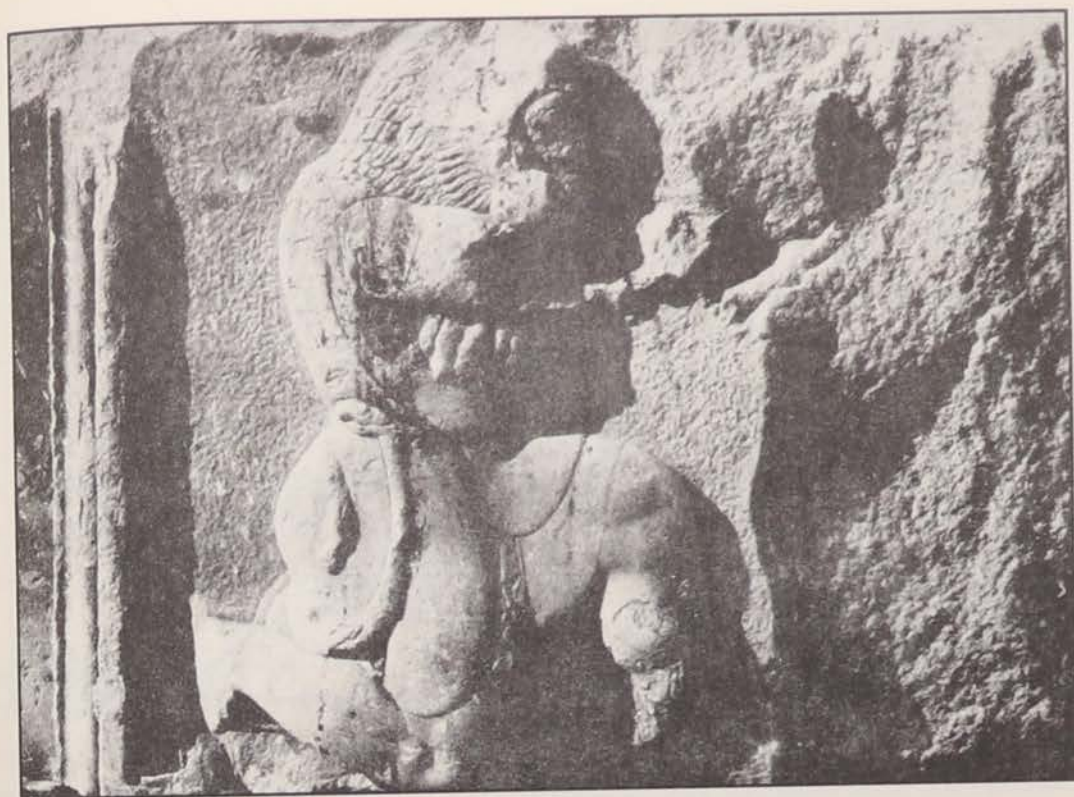
Το ιερό αυτό δεν είναι μεγαλοπρεπές όσο των άλλων θεών. Ο Πάνας λατρευόταν μαζί με τον Διόνυσο. Εδώ όμως στην ακρόπολη, τιμούσαν τον προστάτη των κοπαδιών οι βοσκοί κι εξορκίζαν το θεό του “πανικού” οι φρουροί του τείχους. Έσκαψαν μέσα στο βράχο μια τεχνητή σπηλιά και στον τοίχο χάραξαν ένα ανάγλυφο. Δίχως να είναι ιδιαίτερα καλλιτεχνικό το ανάγλυφο του 4ου π.Χ. αιώνα εντυπωσιάζει τους περιηγητές. Παριστά τον τραγοπόδαρο θεό με κέρατα, να παίζει σύριγγα (ένα είδος αυλού), ενώ τρεις κατσίκες στ’ αριστερά του ακούνε. Πάνω, δυο τράγοι στέκουν αντικρουστά από τις δυο μεριές ενός κάνθαρου. Ένας περιηγητής του 19ου αιώνα γράφει ότι αριστερά είχε έναν θυσιαστή με μαχαίρι, ενώ από την άλλη μεριά είχε έναν βοσκό που κρατούσε το ραβδί του. Στις άκρες της κοιλότητας έχει μια τράπεζα με προσφορές.

Προσπερνώντας τη σπηλιά φτάνουμε στο νότιο άκρο της ακρόπολης. Από εκεί, το τείχος αρχίζει να κατηφορίζει. Κατεβαίνοντας από την εσωτερική σκάλα του τείχους και προχωρώντας κατά μήκος του, βλέπουμε σε ένα βράχο του τείχους τα “αποτρόπαια μάτια”. Είναι δυο μάτια και μια μύτη σκαλισμένα στο βράχο, για να “ματιάζονται” οι εχθροί. Λίγο πιο πέρα, σ’ έναν άλλο βράχο υπάρχει η επιγραφή: “*με έφτιαξε ο Παρμένωνας*” (γύρω στα 500 π.Χ.). Λίγο πιο χαμηλά, σώζεται μια πύλη η οποία αποτελείται από πέτρες πολύ μεγάλων διαστάσεων. Λέγεται *πύλη του Παρμένωνα*.

Ακολουθώντας το τείχος φτάνουμε στην πύλη του Σιληνού με τον κάνθαρο. Το πλάτος είναι 2,60 μέτρα. Πάνω στην αριστερή της παραστάδα είναι ένας Σιληνός, ιθυφαλλικός, με ψηλές μπότες, με μακριά γένια και αλογίσια ουρά και φαίνεται να πηγαίνει προς την πόλη (6ος π.Χ. αιώνας). Είναι το αρχαιότερο ανάγλυφο που στολίζει τις πύλες του τείχους. Σε μια μικρή κόχη μπροστά του, άφηνε ο διαβάτης την προσφορά του.

Ένα λοξό δρομάκι μας φέρνει από την πύλη στη συνοικία του Σιληνού. Τα κτίσματα εδώ είναι του 5ου π.Χ. αιώνα, αλλά εγκαταλείφθηκαν κατά τις αρχές του 3ου π.Χ. αιώνα. Αιτία, οι πλημμύρες που δημιουργούσαν τα νερά της βροχής που κυλούσαν απ’ τις πλαγιές της ακρόπολης. Αργότερα, τον 2ο π.Χ. αιώνα, φτιάχτηκε ένας πλακόστρωτος δρόμος με αποχετευτικό αγωγό που οδηγούσε από την πόλη στην πύλη του Σιληνού. Η σκάλα από σχιστόλιθο φτιάχτηκε τον 4ο π.Χ. αιώνα, το δε παραπύλιο ανατολικά της πύλης καθώς και ο εξωτερικός προμαχώνας, κατασκευάστηκαν τον 3ο π.Χ. αιώνα.

Αν βγούμε από την πύλη και πάρουμε το δρόμο που οδηγεί προς το χωριό Παναγία, θα συναντήσουμε, σε απόσταση 200 περίπου μέτρων, ένα αρχαίο ιερό, σχεδόν κατεστραμμένο. Μπορούμε να δούμε ένα μαρμάρινο ορθογώνιο βάθρο ενός βωμού, διαστάσεων 10 και 5,50 περίπου μέτρων, στο κέντρο ενός ημικυ-

Ηρακλής Τοξότης (Μουσείο Κωνσταντινούπολης).

κλικού χώρου στρωμένου με σχιστόπλακες, ο οποίος έχει ακτίνα 10 περίπου μέτρων. Βρέθηκαν εκεί πέτρες με ανάγλυφα επάνω τους φύλλα κισσού, οι οποίες είναι εντοιχισμένες στη σύγχρονη βρύση κοντά στην τοποθεσία *Αρκούδα*.

Παίρνοντας πάλι το δρόμο πλάι στο τείχος και κατεβαίνοντας, θα φτάσουμε σε μιαν άλλη πύλη, την *πύλη του Ηρακλή και του Διόνυσου* (των αρχών του 5ου π.Χ. αιώνα). Μέσα από το τείχος είχε μια δίοδο πλάτους πέντε περίπου μέτρων. Στους παραστάτες ήταν καμωμένοι οι δυο μεγάλοι θεοί προστάτες της Θάσου, ο Ηρακλής και ο Διόνυσος. Βγαίνοντας αριστερά, διαβάζουμε μια επιγραφή των αρχών του 5ου π.Χ. αιώνα:

«Τα παιδιά του Δία, της Σεμέλης και της Αλκμήνης με χυτό πέπλο, στέκονται φρουροί αυτής της πολιτείας».

Πάνω από την επιγραφή υπήρχε το ανάγλυφο του Ηρακλή που σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο της Κωνσταντινούπολης. Την ίδια εικόνα, του Ηρακλή που τοξεύει, την είχαν και τα θασιακά νομίσματα. Αριστερά από το ανάγλυφο είχε μια θυρίδα που προοριζόταν για να δέχεται τον οβολό των περαστικών. Το άλλο ανάγλυφο, του Διόνυσου με τις Μαινάδες, χάθηκε κατά τη μεταφορά του στην Κωνσταντινούπολη.

Προχωρώντας πάλι κατά μήκος του πιο ερειπωμένου πια τείχους, συναντάμε μια άλλη πύλη που φτιάχτηκε για πρώτη φορά περί τα τέλη του 6ου π.Χ. αιώνα.

Κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα η πύλη φτιάχτηκε ξανά. Είχε πλάτος 4 περίπου μέτρα και είχε δυο μαρμάρινους παραστάτες ύψους 4 μέτρων. Απ' αυτούς σώθηκε ο δεξιός, καθώς βγαίνουμε από την πόλη. Ανάγλυφος επάνω, είναι ένας αητός με ανοιχτά φτερά. Κάτω της, η Ήρα με χιτώνα, δίνει εντολές στην Ίριδα, τη φτερωτή αγγελιοφόρο. Στον αριστερό παραστάτη, ήταν το ανάγλυφο του Δία με τον Ερμή.

Περί τον 4ο π.Χ. αιώνα, ανέλαβε να εξωραΐσει την πύλη ο Θάσιος Πύθιππος, γιος του Παιέστρατου. Έφτιαξε μαρμάρινους κίονες και άλλα διακοσμητικά έργα και έκτισε κι ένα πρόπυλο για αμυντικούς λόγους. Εξαιτίας του πρόπυλου αυτού, μετατοπίστηκε λίγο προς τα δυτικά η τάφος μπροστά στο τείχος και κτίστηκε ένα γεφυράκι με πέτρινες πλάκες μπροστά στην πύλη.

Λίγο πιο έξω από την πύλη, σ' ολόκληρη την πεδιάδα μέχρι τους πρόποδες των βουνών, υπάρχουν πολλά μνήματα. Εντυπωσιακότερες ήταν οι ρωμαϊκές σαρκοφάγοι, από τις οποίες έμεινε στη θέση της μόνο μία, η σαρκοφάγος του Πολιάδη (3ος μ.Χ. αιώνας). Η σαρκοφάγος του Πυθίωνα και της Επικυδίλλας η οποία βρέθηκε στο Γλυκάδι, μεταφέρθηκε το 1966 στο Μουσείο. Πάνω σ' αυτήν ήταν χαραγμένο το επιτύμβιο επίγραμμα του ζευγαριού:

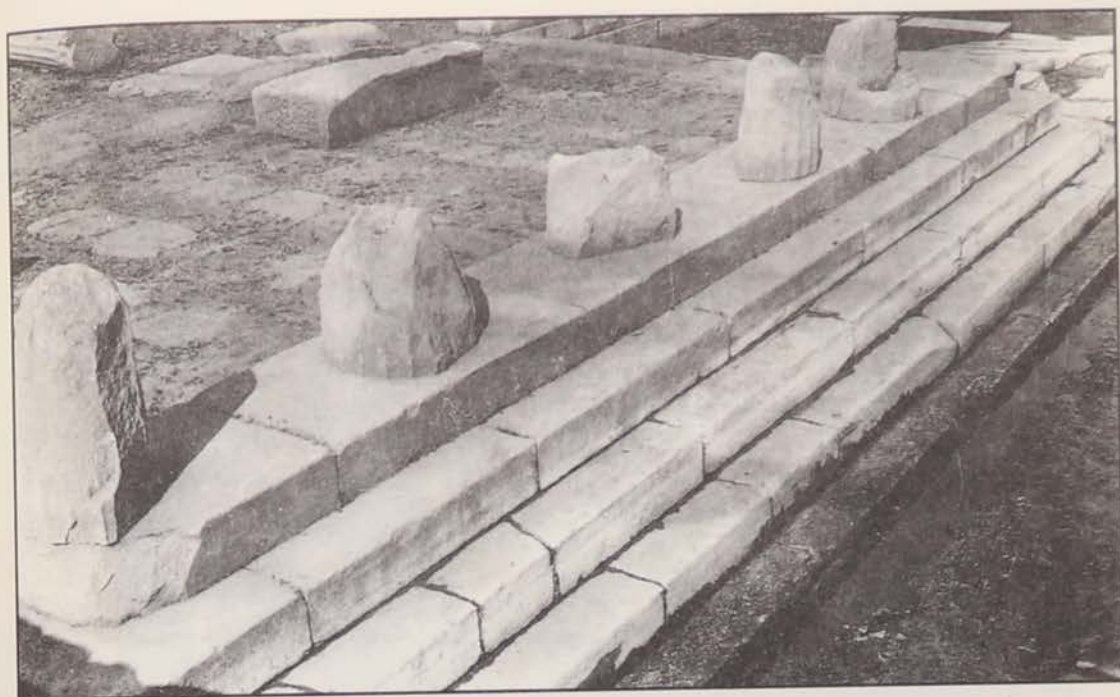
«Το μνήμα αυτό το έκτισε ο Πυθίων, ο γιος του Ικέσιου, και το έχουν κοινό με τη γυναίκα του Επικυδίλλα, κόρη του Επικύδη. Παντρεύτηκαν όταν εκείνος ήταν δεκαοχτώ χρονών κι εκείνη δεκαπέντε, και στη ζωή, που μοιράστηκαν πέντε δεκαετίες, κράτησαν αδιάσπαστο το ευγενικό μόνιασμα της αγάπης τους. Πάπποι και πρόπαπποι χρημάτισαν και άρχοντες. Άξιοι ανάμεσα στους ζωντανούς και αξιομακάριστοι μέσα στους πεθαμένους. Όποιος βάλει εδώ μέσα άλλο λείψανο, θα πρέπει να πληρώσει στην πατρίδα δώδεκα χιλιάδες...»

Στη νεκρόπολη αυτή βρέθηκαν γλυπτά, επιγραφές και στήλες. Τα κυριότερα είναι οι στήλες της καθιστής γυναίκας που μυρίζει το λουλούδι, της Φαίδρας (και οι δυο στο μουσείο της Θάσου) και της Φιλίδας (βρίσκεται στο Λούβρο).

Έχει επίσης νεκρόδειπνα και Θράκες καθαλάρηδες, καθώς και πλήθος επιγραφές. Χαρακτηριστική είναι εκείνη των γονιών που έχασαν το αγαπημένο τους παιδί (τέλος του 6ου π.Χ. αιώνα):

«Στ' αλήθεια όμορφο μνήμα έκανε ο πατέρας της στη νεκρή Λεαρέτη, γιατί ποτέ πια δε θα την ξαναδούμε ζωντανή».

Μια άλλη επιγραφή, μάλλον ενός μισθοφόρου που πέθανε στο νησί (τέλος του 5ου π.Χ. αιώνα), αναφέρει:

Το οικοδόμημα του Θερσίλοχου.

«Ο Πυρρός από την Ηραία της Αρκαδίας».

Στους τάφους βρέθηκαν αναθήματα κι ένας “θησαυρός” με χάλκινα και ασημένια νομίσματα της Θάσου του 4ου π.Χ. αιώνα και πολλά ασημένια νομίσματα της ίδιας εποχής που προέρχονταν από τις πόλεις του Βυζαντίου και της Χαλκηδόνας.

Αν πάρουμε το δρόμο που οδηγεί μέσα στην πόλη, αφήνοντας πια το τείχος στην πύλη του Δία και της Ήρας, θα συναντήσουμε, γύρω στα 150 μέτρα παρακάτω το *οικοδόμημα του Θερσίλοχου*. Αυτός ήταν γιος του Ορθωμένη, άρχοντα γνωστού στα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα. Οι διαστάσεις του κτίσματος είναι 33 και 32 μέτρα. Σώζονται οι βάσεις από κίονες.

Συνεχίζοντας τον ίδιο δρόμο, βρίσκουμε στα δεξιά μας το *Ηράκλειο*, το ναό Ηρακλή. Αυτόν αναφέρει ο Ηρόδοτος, όπως είδαμε παραπάνω. Ο δρόμος κρύβει τα περισσότερα ερείπιά του.

Έχουν βρεθεί εκεί κι έχουν αποκατασταθεί, τα προπύλαια, με διπλή δωρική πρόσοψη, που αποτελούν τη μνημειακή είσοδο του ιερού. Οδηγούν σε μια πλακόστρωτη πλατεία, προς το μεγάλο βωμό, που τα θεμέλιά του έχουν διαστάσεις 10 και 6 μέτρα. Στην αυλή αυτή γιόρταζαν οι Θάσιοι και τα Ηράκλεια. Έκαναν στρατιωτικά αγωνίσματα κι έπειτα ακολουθούσε ένα μεγάλο συμπόσιο. Εδώ συγκέντρωσε και τους φιλοαθηναίους Θάσιους ο Λύσανδρος στα 404 π.Χ. και

τους κατέσφαξε, όπως είδαμε παραπάνω.

Στη νότια άκρη υπήρχε ναός του 6ου π.Χ. αιώνα, διαστάσεων περίπου 17,50 και 7,50 μέτρων. Στα ευρήματα του Μουσείου σώζονται ακροκέραμοί του με έφιππους τοξότες, με το Βελλερεφόντη καβάλα στον Πήγασο και με τη Χίμαιρα.

Τον 5ο π.Χ. αιώνα ο ναός αυτός ενσωματώθηκε σ' ένα κτίσμα που αποτελούνταν από πέντε συνεχόμενα και ισομεγέθη δωμάτια (ο ναός ήταν στο δεύτερο, ξεκινώντας από δυτικά, δωμάτιο). Το κτίσμα αυτό είχε αποκτήσει διαστάσεις 17,50 και 35 περίπου μέτρων και προοριζόταν μάλλον για συμπόσια.

Στην ανατολική πλευρά του ιερού υπήρχε ένα μακρόστενο κτίριο, που δεν έχει ακόμη μελετηθεί ολόκληρο. Είχε διακοσμητικά γλυπτά, από τα οποία σώζεται στο Μουσείο ένας Πήγασος που καλπάζει, των αρχών του 5ου π.Χ. αιώνα.

Στα βόρεια της αυλής υπάρχει ένας άλλος ναός, ιωνικού ρυθμού, διαστάσεων 20 και 23,50 περίπου μέτρων. Το γείσο του σώζεται στο Μουσείο.

Νότια από το κτίσμα με τα πέντε δωμάτια βρέθηκε μια τριγωνική αυλή που έχει στο κέντρο της ένα κυκλικό μνημείο.

Απέναντι σχεδόν από το ιερό του Ηρακλή υπήρχε μια *αψίδα θριάμβου*. Η αναθηματική επιγραφή που βρέθηκε στο περιστύλιο μας πληροφορεί πως την ύψωσαν για να τιμήσουν τον αυτοκράτορα Καρακάλα (περίπου 213-217 μ.Χ.):

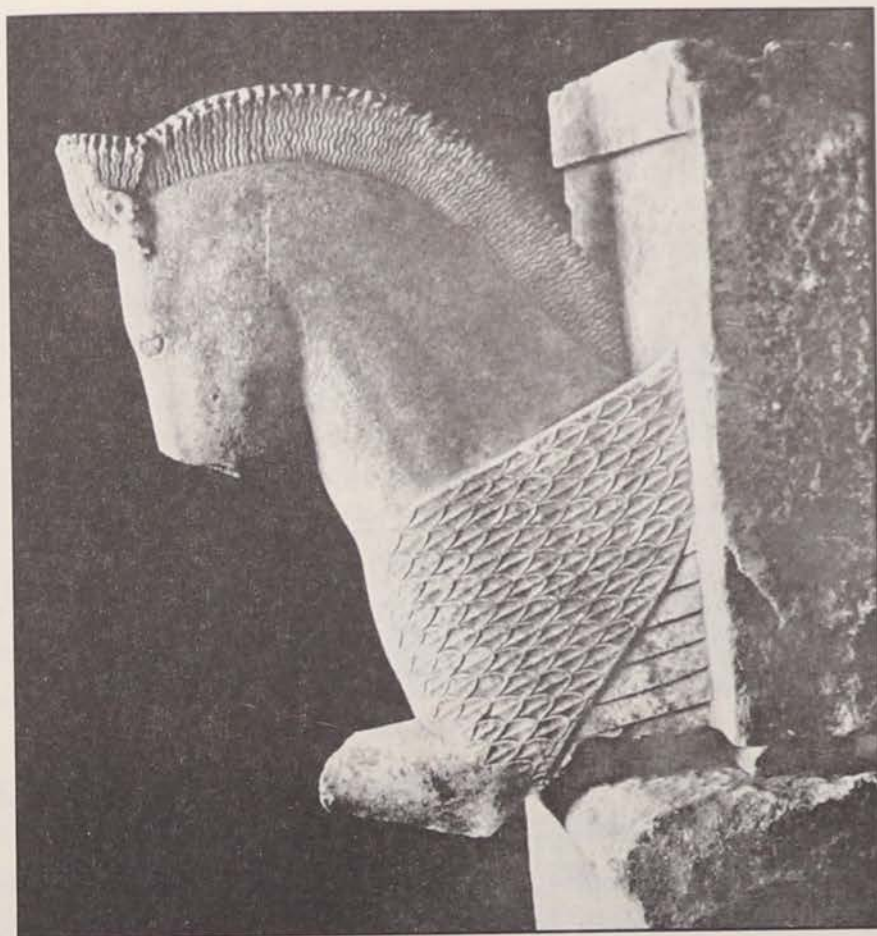
«Τον μέγα και εξοχότατο αυτοκράτορα Καίσαρα Μ. Αυρήλιο Αντωνίνο, Ευσεβή Σεβαστό, Μέγα Παρθικό, Μέγα Βρετανικό, Μέγα Γερμανικό, τίμησε η πόλη των Θασίων. Την Ιουλία Δόμνα Σεβαστή, τίμησε η πόλη των Θασίων. Τον Α. Σεπτίμιο Σεβήρο τίμησε η πόλη των Θασίων».

Στις παραστάσεις της αψίδας υπήρχαν φύλλα, παραδοσιακά ιωνικά διακοσμητικά στοιχεία και στη μέση ήταν ο Καρακάλας που, σαν Ηρακλής, έπνιγε ένα λιοντάρι. Στη βάση υπήρχαν βάθρα που πάνω τους στηρίζονταν οι ανδριάντες των αξιωματούχων.

Αν τώρα πάρουμε το δρόμο που περνώντας ανάμεσα από το οικοδόμημα του Θεοσίλοχου και την αψίδα του Καρακάλα οδηγεί στη θάλασσα, αφήνουμε πίσω μας το τείχος και φτάνουμε σε μια πλατεία. Στ' αριστερά μας είναι η οικία Θεολογίτη και στα δεξιά μας μια βυζαντινή βασιλική.

Το αρχοντικό της οικογένειας Θεολογίτη έχει εντοιχισμένα ανάγλυφα, επιγραφές και κεφάλια από ανδριάντες.

Η βυζαντινή βασιλική είναι τρίκλιτη, σε σχήμα σταυρού. Έχει μήκος 45 περίπου μέτρα και πλάτος (σταυρού) περίπου 20 μέτρα. Αναστηλώθηκε ενμέρει τελευταία και φαίνεται ότι κτίστηκε κατά τον 6ο μ.Χ. αιώνα και προοριζόταν

Η προτομή του Πηγάσου

για να δέχεται μεγάλο εκκλησίασμα. Λένε ότι καταστράφηκε το 904, όταν ο Λέων ο Τριπολίτης χρησιμοποίησε τη Θάσο σαν ορμητήριο του κατά της Θεσσαλονίκης. Άλλοι, υποστηρίζουν ότι καταστράφηκε στα 755 σε μια επιδρομή των Σλάβων.

Η εκκλησία αυτή είναι κτισμένη πάνω σε ερείπια, κατοικιών μάλλον, των ρωμαϊκών χρόνων (βρέθηκε κοντά στο ιερό της εκκλησίας ένα μωσαϊκό του 2ου μ.Χ. αιώνα).

Στην περιοχή αυτή θα πρέπει να υπήρχαν και άλλα παλαιοχριστιανικά οικοδομήματα. Πράγματι, μια δοκιμαστική ανασκαφή αποκάλυψε, γύρω στα μισά του δρόμου που οδηγεί στο ναό του Ηρακλή, ένα επιβλητικό κτίσμα του 4ου-5ου μ.Χ. αιώνα. Σε ένα δωμάτιό του έχει στρωμένο μωσαϊκό που στο κέντρο υπάρχει μια παράσταση με έρωτες που μαλώνουν.

Οι άλλες περιοχές της Θάσου κατά την αρχαιότητα

Εκτός από την αρχαία πρωτεύουσα του νησιού, με τα δυο λιμάνια, τα τείχη, την ακρόπολη, τους ναούς και τα άλλα οικοδομήματά της, που περιγράψαμε παραπάνω, θα αναφερθούμε και στ' άλλα μέρη του νησιού που κατοικούνταν κατά την αρχαιότητα. Δυστυχώς, δεν είναι διαπιστωμένο που ακριβώς βρισκόνταν οι κωμοπόλεις και μόνο να εικάσουμε μπορούμε τη θέση τους. Υπολογίζεται πάντως ότι ολόκληρο το νησί είχε τότε, 6ο με 5ο π.Χ. αιώνα, γύρω στους 100.000 κατοίκους, από τους οποίους οι 40.000 κατοικούσαν στην πρωτεύουσα.

Λίγο έξω από τα τείχη της αρχαίας πρωτεύουσας βρέθηκαν ερείπια από επαύλεις, που το πιθανότερο είναι να τις κατοικούσαν οι πλούσιοι της εποχής.

Μέσα σε ένα αρχαίο ιερό της Αλυκής βρέθηκε ένας "οδοδείκτης" το 5ου π.Χ. αιώνα (γύρω στα 440) στον οποίο αναγράφονται οι αποστάσεις μεταξύ των κυριοτέρων οικισμών του νησιού. Ο υπολογισμός γίνεται ξεκινώντας από την αρχαία πόλη (Λιμένας):

«Από την πόλη (Λιμένας) έως εδώ (Αλυκή), περνώντας από τα Αίνυρα: δεκατρείς χιλιάδες εξακόσιες εξήντα οργιές (13.660 οργιές = 25-27 χλμ).

Από εδώ (Αλυκή) έως το Διάσιο (ιερό του Δία) στην τοποθεσία Δημήτριον: δέκα χιλιάδες εννιακόσιες πενήντα οργιές (10.950 οργιές = 20-21,5 χλμ).

Από το Διάσιο έως την πρωτεύουσα παραλιακάς: δεκαεννέα χιλιάδες πεντακόσιες οργιές (19.500 ή 19.050 οργιές = 34-38,5 χλμ)».

Η αρχαία κωμόπολη Δημήτριον και το ιερό του Δία (Διάσιον) πρέπει να βρισκόνταν κοντά στα σημερινά Λιμενάκια.

Στην ανατολική παραλία βρισκόνταν οι κωμοπόλεις, κατ' άλλους τοποθεσίες, *Αίνυρα* και *Κοίνυρα*. Η περιοχή των Αινύρων τοποθετείται στον όρμο της Ποταμιάς, ενώ κατ' άλλους στην περιοχή Παλιοχώρι των Κοινύρων.

Η αναφορά του Ηροδότου ότι επισκέφθηκε τα μέρη αυτά στα 480 π.Χ. μας λέει ότι ήταν τοποθεσίες (όχι πόλεις) οι οποίες πήραν το όνομά τους από τους δύο Φοίνικες που διηύθυναν τις εκεί μεταλλευτικές εργασίες, τον *Αινύρα* και τον *Κοινύρα*.

Ο Ηρόδοτος βέβαια, επισκέπτεται τη Θάσο σε μια πολύ μεταγενέστερη περίοδο, 600 περίπου χρόνια αργότερα από την άφιξη των Αινύρα και Κοινύρα. Γι' αυτό και από τη μαρτυρία του δεν συμπεραίνεται ότι τα Αίνυρα και Κοίνυρα ήταν πόλεις οι οποίες μάλιστα είχαν κόψει και νομίσματα που έφεραν το

Αλυκή. Οι δύο Βασιλικές.

όνομά τους. Ο Σ. Μερτζίδης, μελετητής της ιστορίας της Θάσου στις αρχές του περασμένου αιώνα, αναφέρει ότι είδε ο ίδιος τέτοια νομίσματα⁹⁸.

Κατά τον Όμηρο, ο Κοινύρας βρίσκεται στην Κύπρο λίγο πριν από τον Τρωικό πόλεμο (1200 π.Χ.), όπου πιθανόν διηύθυνε μεταλλευτικές εργασίες χαλκού, γιατί σύμφωνα με τον Πλίνιο, σ' αυτόν αποδίδεται η εύρεση και εκμετάλλευση του μετάλλου αυτού.

Άλλη σημαντική περιοχή της Θάσου στην οποία θα πρέπει να αναφερθούμε ιδιαίτερα είναι η *Αλυκή*, στην οποία σώζονται ακόμη πολλά αρχαία και βυζαντινά ερείπια. Το όνομά της το πήρε κατ' άλλους από το αλς-αλός (θάλασσα), ενώ κατ' άλλους από το Αλκή (σωματική δύναμη, ρώμη, ευρωστία).

98. «... εξεδόθησαν και νομίσματα, φέροντα επιγραφήν "Αινύρων", ως έτυχεν να ιδωμεν τοιούτον εν συλλογή διαφόρων Θασιών νομισμάτων, ην είχαν ο φιλάρχαιος Θάσιος κ. Σταύρος Σταυρόπουλος, έτερος δε τις φιλάρχαιος και συλλογέυς σπουδαιοτάτης και πλουσιωτάτης συλλογής αρχαίων νομισμάτων, ο εν μακαρία τη λήξει κ. Μ. Σπόντης έδειξέ μοι δυο νομίσματα Αινύρων, ως το ειρημένον και εν φέρον την επιγραφήν "Κοινύρων", εξ ων νομισμάτων αποδεικνύεται ότι κατά τον χρόνον της εκδόσεως αυτών τα Αίνυρα και Κοίνυρα (γράφεται και Κίνυρα ως και τα Αίνυρα γράφονται Αίνειρα) δεν ήσαν πλέον απλοί τόποι, αλλά πόλεις πολύκοσμοι και αξιόλογοι, των κατοίκων αυτών συνεχεισάντων τας προτέρας εργασίας του τόπου "Αίνυρα και Κοίνυρα...». Σ. Μερτζίδου, *Θασιακά ήτοι Ιστορία της Νήσου Θάσου*, 1911, Καβάλα, σ. 115.

Πίσω από τα σπίτια της παραλίας σώζονται τα ερείπια ενός αρχαίου οικισμού. Προχωρώντας μέχρι το μυχό του ανατολικού κόλπου, βλέπουμε το αρχαίο ιερό το οποίο κτίστηκε στα μέσα του 7ου π.Χ. αιώνα, την εποχή που ήρθαν στη Θάσο οι Παριανοί. Η λατρεία γινόταν εκεί μέχρι τα πρώτα χριστιανικά χρόνια.

Ο χώρος, διαστάσεων 30 και 15 μέτρων, έχει διαμορφωθεί για δυο κτίσματα. Το νότιο, που βρίσκεται δίπλα στο λόφο, σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση. Η κάτοψή του είναι σχεδόν τετράγωνη (διαστάσεις περίπου 13 και 13 μέτρα) κι είχε μπροστά κίονες δωρικούς. Μέσα στο κτίσμα είναι δυο άνισες αίθουσες που στην πιο πλατιά τους έχει βρεθεί μια χαμηλή εστία για θυσίες (εσχάρα) που την τριγυρίζουν μαρμάρινες πέτρες. Το κτίσμα, φτιαγμένο γύρω στα 500 π.Χ. θεωρείται η αρχαιότερη δωρική κατασκευή του νησιού.

Το βόρειο κτίσμα έχει σωθεί σε χειρότερη κατάσταση, η γενική του διάταξη είναι παρόμοια με του προηγούμενου και είναι κι αυτό σχεδόν τετράγωνο (διαστάσεις 15 και 16,50 μέτρα). Και εδώ, στη μεγαλύτερη αίθουσα του κτίσματος υπήρχε εσχάρα. Στο κτίσμα αυτό έχουμε στοιχεία δωρικής και ιωνικής κατασκευής.

Κάτω από τα κτίσματα αυτά φαίνεται πως υπήρχαν άλλα, παλιότερα, από τον 7ο π.Χ. αιώνα. Κατά τις ανασκαφές που έκανε εδώ στα 1886 ο αρχαιολόγος Τ. Μπεντ, βρέθηκε ένας κούρος, που σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο της Κωνσταντινούπολης. Βρέθηκαν και πολλές επιγραφές, μέχρι και των ρωμαϊκών χρόνων, κυρίως ναυτικών που αναχωρούσαν για ταξίδια με τα καράβια τους (διαβάστηκαν τα ονόματα των καραβιών: Σάραπις, Ηρακλής, Ποσειδών, Άρτεμις, Ασκληπιός). Ενδέχεται το ιερό να ήταν αφιερωμένο στους Διόσκουρους, προστάτες των θαλασσινών.

Κοντά στα δυο κτίρια βρέθηκε μια αναθηματική επιγραφή, η οποία αναφέρει ότι αφιερώνεται στον Απόλλωνα μια σπηλιά. Μέχρι σήμερα έχουν βρεθεί και ερευνηθεί δυο σπηλιές που στο βάθος της μιας ανακαλύφθηκαν αγγεία και ειδώλια, κυρίως αρχαϊκών χρόνων και λίγα μέχρι και των ρωμαϊκών χρόνων.

Στα βυζαντινά χρόνια το αρχαίο ιερό εγκαταλείφθηκε και η λατρεία, χριστιανική πια, μετατοπίστηκε σε ένα ύψωμα λίγο πριν τα λατομεία. Στη θέση όπου υπήρχε μια νεκρόπολη μέχρι τα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια, οικοδομήθηκαν δυο βασιλικές. Οι δυο βασιλικές είναι τρίκλιτες. Τα κλίτη χωρίζονταν με κίονες ιωνικού ρυθμού και ήταν διακοσμημένες με διάφορες παραστάσεις πουλιών, παγωνιών και άλλων ζώων. Κτίστηκαν πιθανότατα το δεύτερο μισό του 5ου μ.Χ. αιώνα, την ίδια περίοδο που εγκαταλείφθηκαν τα λατομεία και ο οικισμός των εργατών.

Πέρα από τις βασιλικές, αν ακολουθήσουμε το μονοπάτι πάνω στο λόφο, βλέπουμε δεξιά κι αριστερά μας τα παλιά λατομεία μαρμάρου. Το μάρμαρο υπήρχε

στην επιφάνεια του εδάφους και γι' αυτό το εκμεταλλεύτηκαν από τον 6ο π.Χ. μέχρι τον 7ο μ.Χ. αιώνα. Η μεγαλύτερη ακμή τους ήταν κατά τα ρωμαϊκά χρόνια. Στην Ιταλία, όπως μαρτυρεί ο Πλίνιος, τα μαρμάρα της Θάσου τα είχαν σε μεγάλη υπόληψη. Έχει εξορυχτεί σ' αυτούς τους 13 αιώνες όλη η μύτη της Αλυκής. Στη θέση αυτή βλέπουμε από ψηλά στο ποντισμένο λατομείο και κομμάτια μαρμάρου, άλλα μισοκατεργασμένα και άλλα έτοιμα για μεταφορά που αφέθηκαν εκεί λόγω κάποιου ξαφνικού γεγονότος, πιθανόν του καταστρεπτικού σεισμού του 365 π.Χ. (Στο κεφάλαιο "Τύρος του νησιού" θα αναφερθούμε και σε άλλες περιοχές της Θάσου που παρουσιάζουν αρχαιολογικό ενδιαφέρον).

Στην Αλυκή σώζεται και μέρος ενός τείχους, ερείπια οικισμού και άλλων κτισμάτων. Σώζεται ακόμη και ένα μέρος του δρόμου που φαίνεται ότι οι αρχαίοι το χρησιμοποιούσαν για τη μεταφορά των μαρμάρων στην πρωτεύουσα.

Κωμοπόλεις θα πρέπει να υπήρχαν και στο μέρος του νησιού που βρίσκεται απέναντι από τον Άθωνα, αν κρίνουμε από τις βάσεις κτιρίων και από άλλα ερείπια που βρίσκονται σε διάφορες τοποθεσίες της περιοχής αυτής.

Εξάλλου, μας το επιβεβαιώνουν αυτό και οι δρόμοι, μαρμαρίνοι κυρίως, που σώζονται στο νησί, οι *μαρμαρόστρατες*. Δύο ήταν, κατά πάσα πιθανότητα, οι μεγάλοι δρόμοι που ένωναν την πρωτεύουσα με τις άλλες κωμοπόλεις του νησιού.

Ο ένας δρόμος ξεκινούσε από την Αλυκή και περνώντας από τα Κοίνυρα κατέληγε στην πρωτεύουσα. Ο άλλος, για τον οποίο οι γνώσεις μας είναι ακόμα λιγότερες, θα πρέπει ξεκινώντας από την πρωτεύουσα και περνώντας από το ακρωτήριο Παχύς να έφτανε μέχρι το Ραχώνι και το Καζαβίτι. Δυστυχώς, από το δρόμο αυτό βρέθηκε μόνο ένα μαρμαρόστροφο κομμάτι 100-200 μέτρων που δεν μας βοηθάει να συνάγουμε κάποιο ουσιαστικό συμπέρασμα.

Ο ΓΥΡΟΣ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ

Πριν αρχίσει ο επισκέπτης το γύρο του νησιού θα πρέπει να γνωρίζει ότι η Θάσος έχει και την ονομασία *Πλωτό δάσος*. Δυστυχώς, δυο μεγάλες πυρκαγιές, η μια το 1985 και η άλλη το 1989, κατέστρεψαν ένα μεγάλο μέρος από τα πευκοδάση της. Ήδη όμως το νησί έχει ξαναπρασινίσει σχεδόν παντού και πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί όσον αφορά τον κίνδυνο της πυρκαγιάς.

Ένα δεύτερο που πρέπει να έχουμε υπόψη μας είναι ότι οι αποστάσεις πάνω στο νησί είναι πολύ μικρές. Δεν υπάρχει λόγος να διανύσουμε, με αυτοκίνητο ή δίκυκλο, μια απόσταση σε δυο-τρία λεπτά γρηγορότερα.

Επίσης, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι τα διάφορα ταχύπλοα (βενζινάκατοι, κρισκράφτ) καθώς και τα σερφ είναι επικίνδυνα σε χώρους όπου κολυμπούν πολλοί άνθρωποι. Με κίνδυνο να γίνουμε κουραστικοί, και κάτι για τα σκουπίδια: ας μη μετατρέπουμε σε σκουπιδότοπους τους χώρους που εμείς οι ίδιοι θέλουμε να περνάμε ευχάριστα.

Το πλοίο κατεβάζει τον επισκέπτη στο Λιμένα (ή Θάσο). Η πόλη, σήμερα διοικητική έδρα του νησιού, βρίσκεται στην ίδια θέση όπου ήταν κτισμένη και η σημαντικότερη πόλη της αρχαίας Θάσου. Η πειρατεία όμως ερήμωσε τον τόπο, τράβηξε τους ανθρώπους στα ορεινά κι η πολιτεία ρήμαξε. Ξένοι περιηγητές, κυρίως του 19ου αιώνα, μιλάνε για έναν Λιμένα σχεδόν ακατοίκητο, όπου ήταν χορταριασμένα τα ερείπια ενός αρχαίου μεγαλείου.

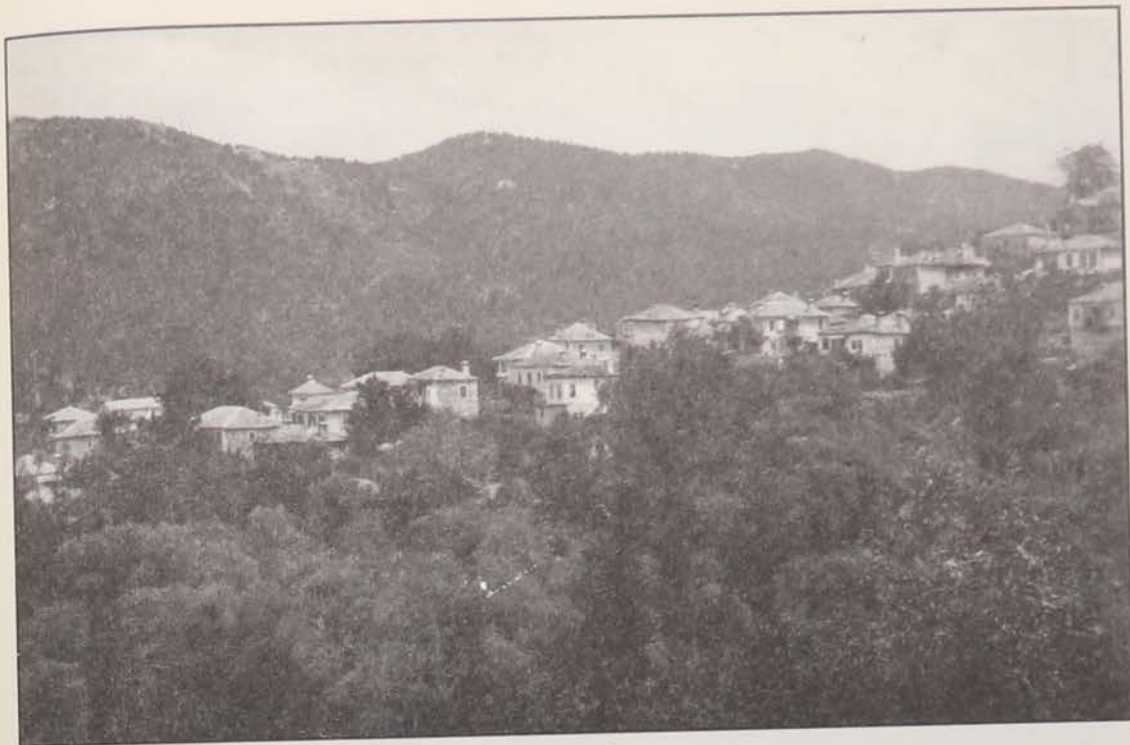
Η καινούρια ακμή του Λιμένα άρχισε αμέσως μετά την εξάλειψη της πειρατείας. Πρώτα οι κάτοικοι της Παναγίας ξανακατεβαίνουν στον κάμπο και στη συνέχεια έρχονται να προστεθούν σ' αυτούς κι οι πρόσφυγες από τη Μικρασιατική καταστροφή.

Η κωμόπολη που κτίζεται, βρίσκεται σε τόπο μεγάλης φυσικής ομορφιάς. Τα τελευταία χρόνια παίρνει μορφή μεγάλης κωμόπολης που συνεχώς εκσυγχρονίζεται στη βάση της τουριστικής ανάπτυξης.

Ο Λιμένας είναι η πρωτεύουσα του νησιού και έδρα του Δήμου Θάσου. Εδώ μπορεί ο επισκέπτης να δει την αρχαία πόλη και να την περπατήσει μέχρι την ακρόπολη, το θέατρο και τα τείχη της για να πάρει μια εικόνα απ' το αρχαίο μεγαλείο του νησιού.

Στ' ανοιχτά, ανάμεσα στο Λιμένα και στην αντικρινή στεριά, βρίσκεται το πετρώδες και ακατοίκητο νησάκι *Θασοπούλα*.

Παίρνοντας τον περιφερειακό δρόμο προς τα δυτικά, αφού περάσουμε τις

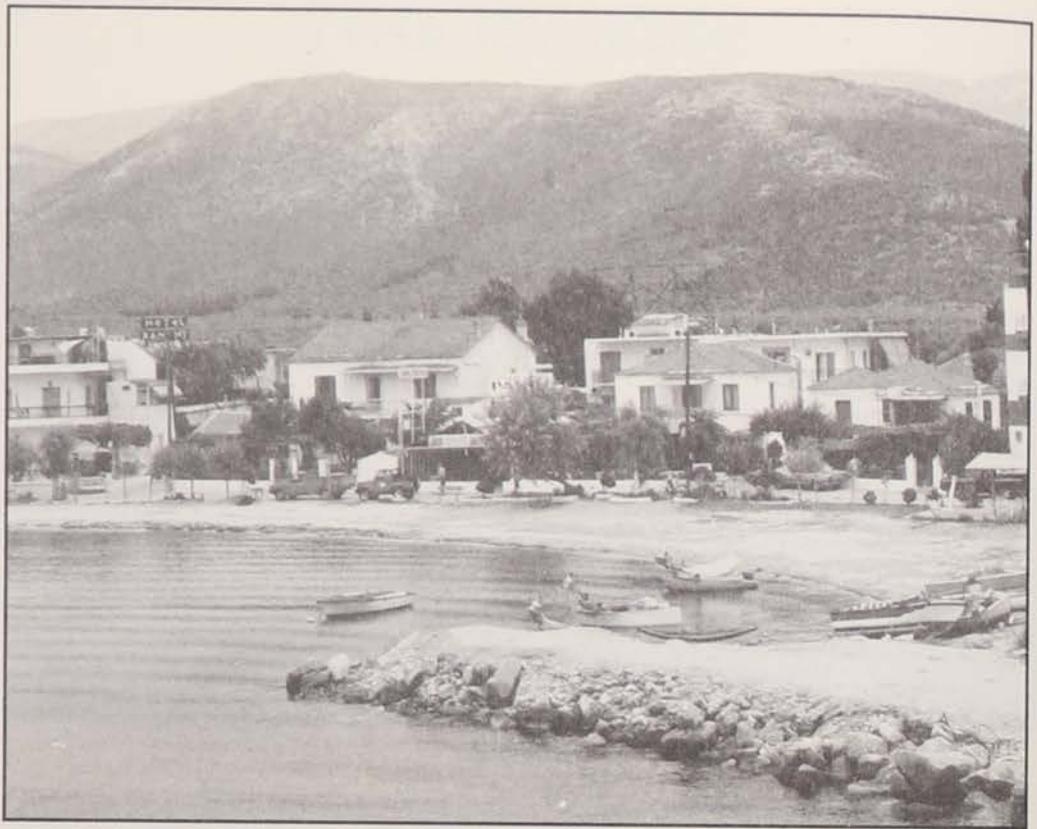
Το Ραχώνι

μικρές παραλίες που είναι κυριολεκτικά κρυμμένες μέσα σε πεύκα, περνάμε το ακρωτήριο Παχός και μετά 9 περίπου χιλιόμετρα διαδρομής, φτάνουμε στη διασταύρωση που μας οδηγεί στα μεσόγεια, προς τον Αϊ-Γιώργη και το Ραχώνι. Ίσια κάτω στην παραλία είναι η σκάλα Ραχωγιού με τουριστικά καταλύματα κοντά στη θάλασσα.

Το φαινόμενο είναι γενικό: Τα παλιά χωριά ήταν κτισμένα μακριά απ' τη θάλασσα και στα παράλια υπήρχαν μόνον οι "σκάλες" τους, τα μέρη όπου έμεναν κυρίως ψαράδες και άραζαν τα καΐκια τους. Τα τελευταία χρόνια, με την αλματώδη ανάπτυξη του τουρισμού και με το συνδυασμό του καλοκαιριού με τα θαλάσσια μπάνια, οι "σκάλες" αναπτύχθηκαν ταχύτερα από τα χωριά, αφού οι κάτοικοί τους εγκαθίστανται εκεί για ν' ασχοληθούν με τον τουρισμό. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο μαζικός τουρισμός είναι φαινόμενο του 20ού αιώνα κι ότι πρωτοκαθιερώθηκε στη Γαλλία στα 1936 από την τότε κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου.

Αλλά ας συνεχίσουμε το γύρο του νησιού.

Ανεβαίνοντας, στις δυο πλευρές του βουνού αντικριστά, βρίσκονται οι δυο οικισμοί Άγιος Γεώργιος και Ραχώνι που αποτελούν σήμερα το χωριό Ραχώνι. Πριν ανηφορίσουμε για να μπούμε στο κυρίως χωριό, συναντάμε τη μεγάλη εκκλησιά του με τα πανύψηλα δέντρα και τα τρεχούμενα νερά. Μέσα στο χωριό,

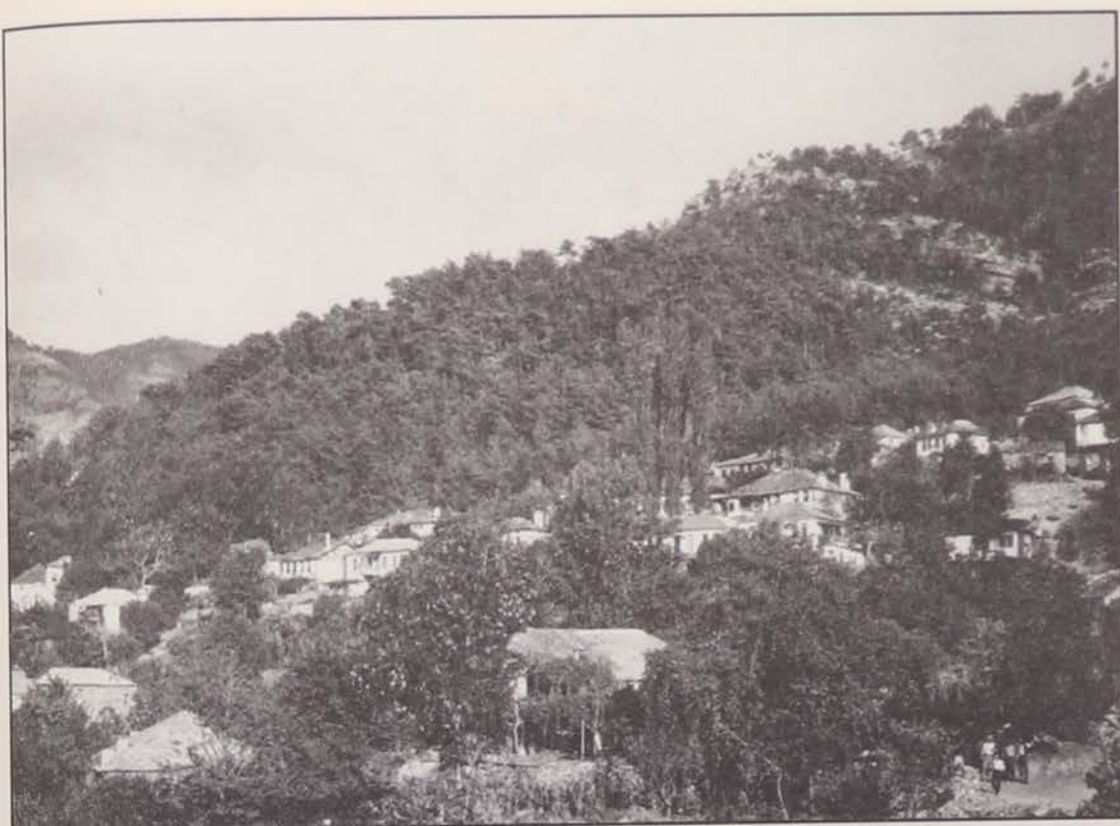
Σκάλα Πρίνου

πιο ψηλά και απέναντι, έχουν σωθεί μερικά παλιά πέτρινα σπίτια, με στέγες από σχιστόλιθο, δείγματα τυπικά του αρχιτεκτονικού ρυθμού του 18ου και 19ου αιώνα, που συναντάμε στη Μυτιλήνη, τη Χίο, το Πήλιο και τη Μακεδονία. Κι αυτό το χωριό, και οι δυο του οικισμοί, είχαν κτιστεί σε θέση πιο ψηλά απ' όπου βρίσκονται σήμερα, απ' το φόβο των πειρατών.

Στον Αϊ-Γιώργη είχε ζήσει στα παιδικά του χρόνια ο Μεχμέτ Αλή κι είχε ανατραφεί από ελληνική οικογένεια. Από τότε αγάπησε τη Θάσο, κι αργότερα, σαν ηγεμόνας της Αιγύπτου τη ζήτησε από το Σουλτάνο προκειμένου να της παραχωρήσει προνόμια.

Παίρνοντας πάλι τον περιφερειακό δρόμο, στο 16ο χλμ. από το Λιμένα, φτάνουμε στη σκάλα Πρίνου. Εδώ εξακολουθεί να λειτουργεί, για τις επισκευαστικές ανάγκες των ψαροκάικων, το μοναδικό καρνάγιο της Θάσου. Από τη σκάλα Πρίνου υπάρχει συχνότατη ακτοπλοϊκή επικοινωνία της Θάσου με την Καβάλα και κατά περιόδους και με τη Νέα Πέραμο. Λίγο πιο πέρα από το καρνάγιο βρίσκεται ο οικισμός Νέος Πρίνος με υπερσύγχρονες τουριστικές μονάδες και ένα πλήρως εξοπλισμένο δημοτικό κάμπινγκ.

Συνεχίζοντας τον περιφερειακό δρόμο, 2 χλμ., φτάνουμε στο χωριό Πρίνος

Το μικρό Καζαβίτι

που αποτελεί την έδρα του ομώνυμου Δημοτικού Διαμερίσματος (Πρίνος ή Καλύβια, Νέος οικισμός Πρίνου, Μεγάλο και Μικρό Καζαβίτι). Παρότι στον εύφορο κάμπο του Πρίνου παράγονται οι μεγαλύτερες ποσότητες της βρώσιμης ελιάς θρούμπας Θάσου, το χωριό αναπτύσσεται πια με βάση τον τουρισμό.

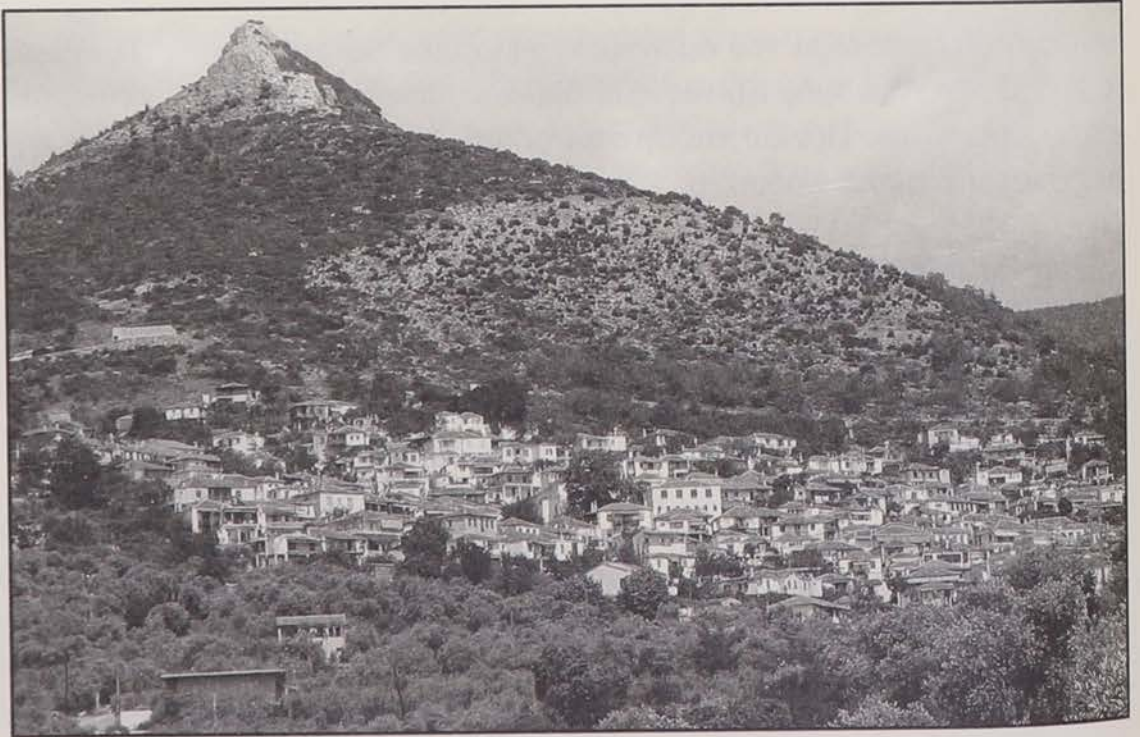
Από τον Πρίνο προχωρώντας στο εσωτερικό του νησιού, σε απόσταση 7 χλμ. περίπου, φτάνουμε στο χωριό Μικρό και Μεγάλο Καζαβίτι, δυο συνοικισμοί που χωρίζονται από μια ρεματιά.

Το χωριό είναι κτισμένο ψηλά και μέσα σε μια πλούσια βλάστηση με πλατάνια, καστανιές και αιωνόβια πουρνάρια. Τα σπίτια του είναι πέτρινα, με ξύλινους εξώστες και ζωγραφισμένα ταβάνια. Το καλοκαίρι έρχονται πολλοί επισκέπτες στο Καζαβίτι για την ωραία δροσιά του και τα γραφικά ταβερνάκια του⁹⁹. Από το Μικρό Καζαβίτι υπάρχει δρόμος, σχετικά καλής βατότητας που οδηγεί στο Μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονα.

99. Στο Καζαβίτι ζει και εμπνέεται τους στίχους του ο λαϊκός στιχουργός Σταύρος Καραμανιώλας του οποίου πολλά τραγούδια έχει μελοποιήσει ο τραγουδοποιός Αργύρης Μπακιριτζής.

Το χωριό Σωτήρας

Το χωριό Καλλιχόρη

Το χωριό Σκάλα Μαριές

Ξανακατεβαίνουμε στον περιφερειακό δρόμο και συνεχίζουμε. Αφού διανύσουμε 3 χλμ. φτάνουμε στη σκάλα Σωτήρος. Ψηλά, φαίνονται τα σπίτια του χωριού Σωτήρος, που είναι κι αυτό σκαρφαλωμένο στο βουνό. Κοντά στο χωριό υπάρχουν παλιές εγκαταστάσεις μεταλλείων. Το χωριό φημίζεται για το ωραίο, ήπιο και ξηρό κλίμα του.

Δύο χλμ. πιο πέρα συναντάμε τη σκάλα Καλλιράχης. Μικρό ψαροχώρι κι αυτό που τώρα όμως αναπτύσσεται εξαιτίας του τουρισμού. Στο εσωτερικό βρίσκεται το χωριό Καλλιράχη. Κτίστηκε όταν εξαφανίστηκε η πειρατεία. Οι κάτοικοι του παράτησαν το παλιό χωριό Κακηράχη και έκτισαν το καινούργιο χωριό σε ένα λόφο που δεσπόζει στους ελαιώνες. Το κλίμα του χωριού είναι γλυκό και ξηρό.

Συνεχίζοντας τον παραλιακό δρόμο, σε απόσταση 8 χλμ. φτάνουμε στη σκάλα Μαριών. Το μικρό αυτό χωριουδάκι είναι κτισμένο σε έναν όρμο και σήμερα αναπτύσσεται τουριστικά. Από εδώ γινόταν η φόρτωση των μεταλλευμάτων που εξάγονταν στο εξωτερικό, τότε που δούλευαν τα μεταλλεία.

Σ' ολοκλήρωση την ομαλή αυτή διαδρομή βλέπουμε απέναντί μας τα παράλια

Το Κάστρο

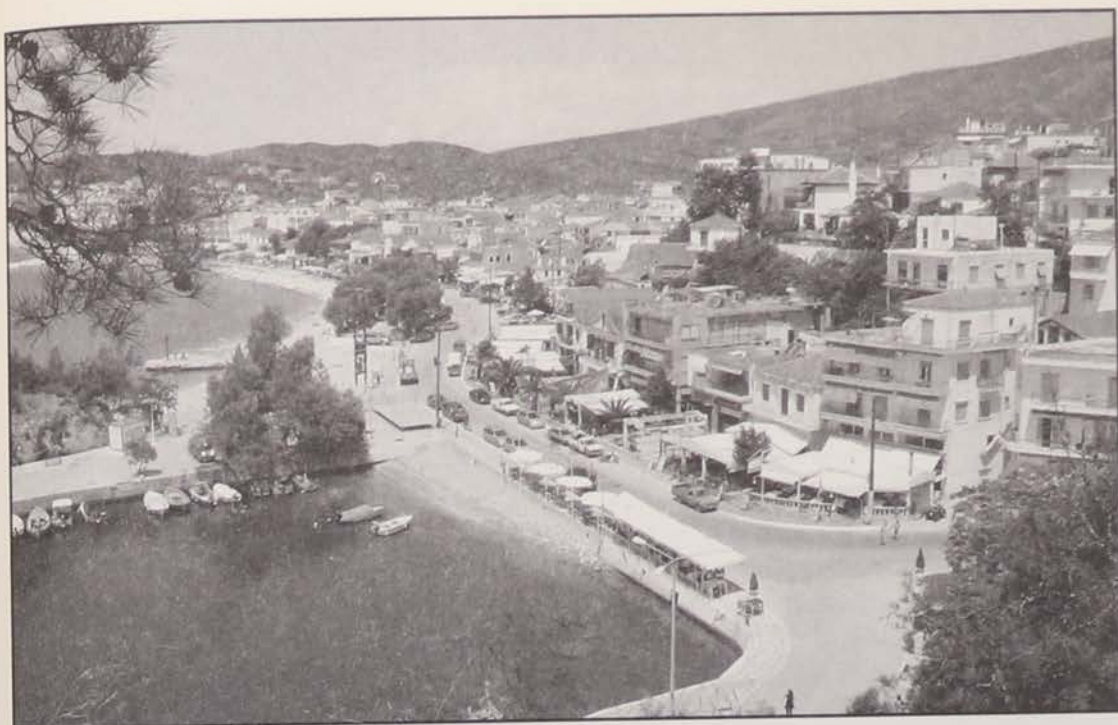
της Μακεδονίας και τα βουνά της μέχρι το ακρωτήριο του Άθω.

Ξαναπαίρνουμε το δρόμο και πριν φτάσουμε στα Λιμενάκια στρίβουμε μέσα και ανεβαίνουμε στο χωριό Μαριές. Το χωριό είναι κτισμένο στην πλαγιά μιας χαράδρας που στη μια πλευρά της διακρίνουμε μεταλλεία σιδήρου που τα εκμεταλλεύονταν από την αρχαιότητα. Οι περισσότεροι κάτοικοί του έχουν μεταναστεύσει ή κατέβηκαν στη Σκάλα και ασχολούνται με τουριστικά επαγγέλματα.

Και πάλι στον περιφερειακό ασφαλτόδρομο, που μας οδηγεί στα Λιμενάκια. Από το Λιμένα που ξεκινήσαμε, μέχρι εδώ έχουμε διανύσει παραλιακά 40 χιλιόμετρα. Τα Λιμενάκια είναι σήμερα το πιο σημαντικό, μετά την πρωτεύουσα, χωριό του νησιού και κτίστηκε στις αρχές του 20ού αιώνα από τους εργάτες των μεταλλείων Σπáιντελ. Εκεί κατέβηκαν αργότερα όλοι οι κάτοικοι του ορεινού χωριού Κάστρο, που είχε αναπτυχθεί στα χρόνια που άκμαζε η πειρατεία.

Το Κάστρο είναι κτισμένο σε μια κορυφή σε υψόμετρο 800 μέτρων. Έχει ένα μικρό οχυρωματικό τείχος που είχαν κτίσει στα 1403 Κωνσταντινοπολίτες αξιωματούχοι του Μανούλ Β΄ Παλαιολόγου.

Σε μαρμάρινη πλάκα διαστάσεων 0,525x0,49 εκ. η οποία σώζεται εντοιχισμένη ανάμεσα στα δύο νότια παράθυρα της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου

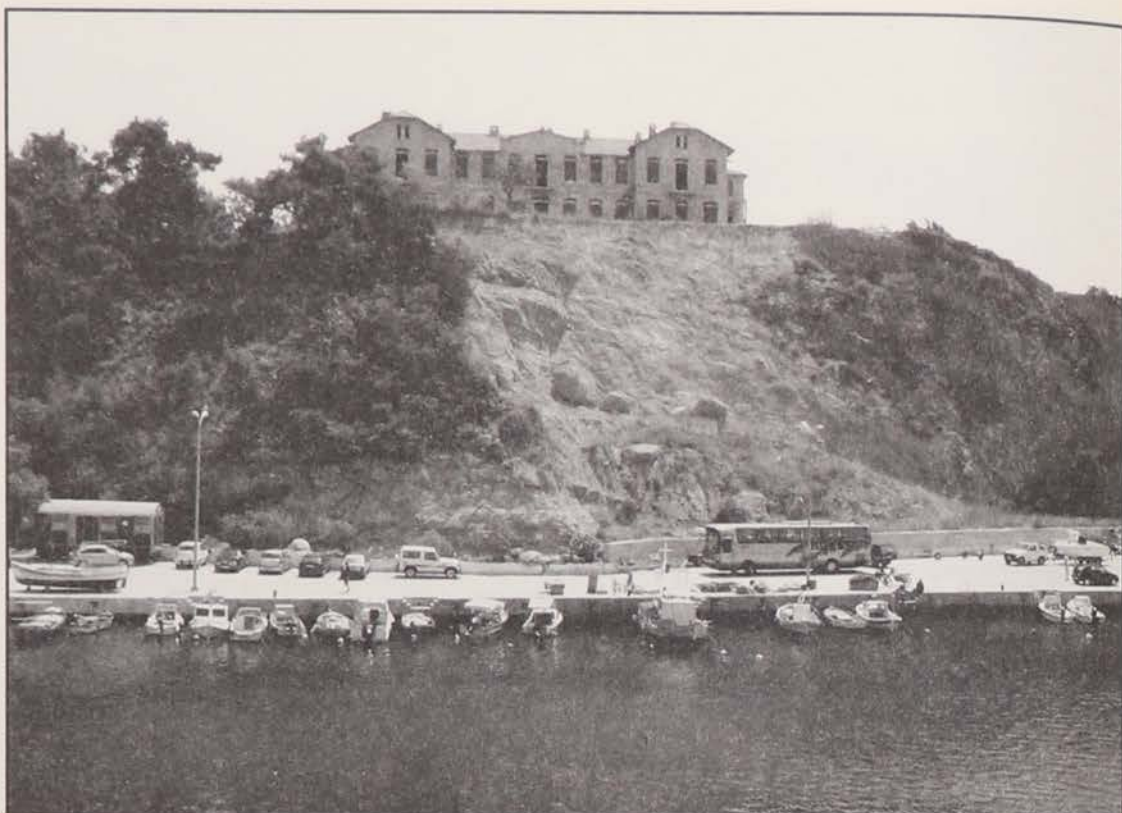
Τα Λιμενάκια

υπάρχει η εξής επιγραφή:

† *Ανηκοδομήθι
το κάστρον ζ' Ια
κ(αι) ανηγέρθη ο πύ-
ργος εκ βάθρων
δια συνδρομής
Κωνστα(ν)τίν(ου) κ(αι) Ιω(άννου)
των Κωνσταν(τινοπολιτών).*

Τα σπίτια του Κάστρου, που είναι ένα από τα αρχαιότερα χωριά του νησιού, τελευταία ανακαινίζονται με γοργό ρυθμό από τους ιδιοκτήτες τους (Λιμεναριώτες) και χρησιμοποιούνται από τους ίδιους σαν θέρετρα κάποιες μέρες του χρόνου.

Στα Λιμενάκια αναπτύσσεται γοργά ο τουρισμός. Πολλοί κάτοικοί του είναι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στο χωριό μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Το τοπίο πανέμορφο, συνδυάζει ακρογιαλίες και δέντρα. Πάνω από το λιμάνι, μέσα στο δάσος, δεσπόζει το λεγόμενο "παλατάκι". Πρόκειται για το επιβλητικό κτίριο των γραφείων της εταιρείας Σπρίντελ που κτίστηκε στις αρ-

Το Παλατάκι

χές του 20ού αιώνα¹⁰⁰.

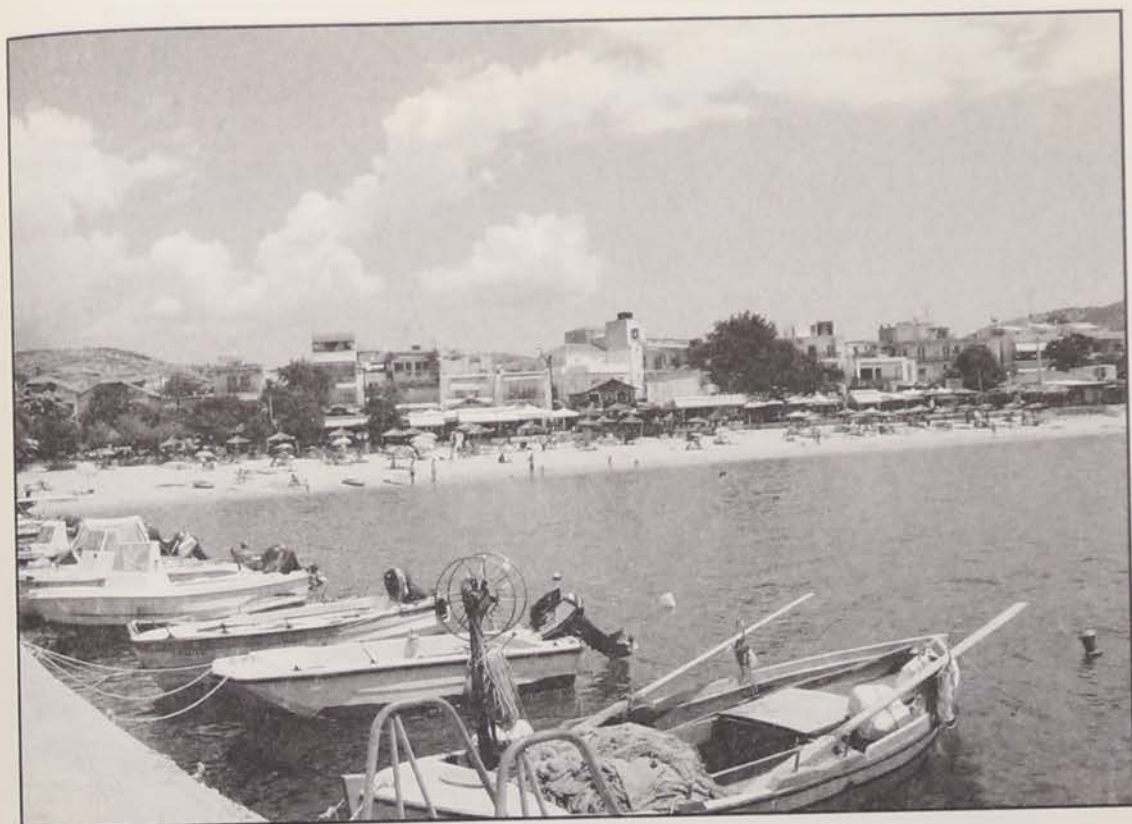
Λίγο πιο πέρα, ενωμένο πια με τα Λιμενάκια, σε μια πεδιάδα με λιόδεντρα, βρίσκεται το χωριουδάκι Καλύβια (Λιμεναρίων). Στην εκκλησία του χωριού υπάρχουν μερικά εντοιχισμένα ανάγλυφα που επιβεβαιώνουν την παρουσία στην περιοχή ενός αρχαίου οικισμού.

Ξαναγυρίζοντας στην παραλία, παίρνουμε πάλι το δρόμο που μας βγάζει στην όμορφη παραλία Πευκάρι. Είναι μια μαγευτική παραλία με ξενοδοχεία και εστιατόρια που το καλοκαίρι φιλοξενεί πολλούς τουρίστες.

Αμέσως μετά, συναντάμε τον Ποτό. Μικρό ψαροχώρι και σκάλα του Θεολόγου παλιότερα, σήμερα είναι ένα σύγχρονο τουριστικό θέρετρο.

Από τον Ποτό ανεβαίνουμε 11 χλμ. εσωτερικά, για να φτάσουμε στο Θεολόγο. Στη διαδρομή κατά μήκος της λαγκαδιάς, στ' αριστερά μας στο ύψωμα Καστρέϊ, βρέθηκαν τα τελευταία χρόνια ένας οικισμός και μια νεκρόπολη, του 8ου μάλλον π.Χ. αι. (πριν από την εγκατάσταση των Παριανών αποίκων).

100. Δυστυχώς, οι επισκευαστικές εργασίες που άρχισαν στο κτίριο αυτό πριν από 30 χρόνια, βρίσκονται ακόμη στο αρχικό τους στάδιο ή έχουν διακοπεί. Αλλά και ο περιβάλλον χώρος, με άλλα ερειπωμένα κτίρια της εταιρείας Σπάντελ, μένει εντελώς αναξιοποίητος.

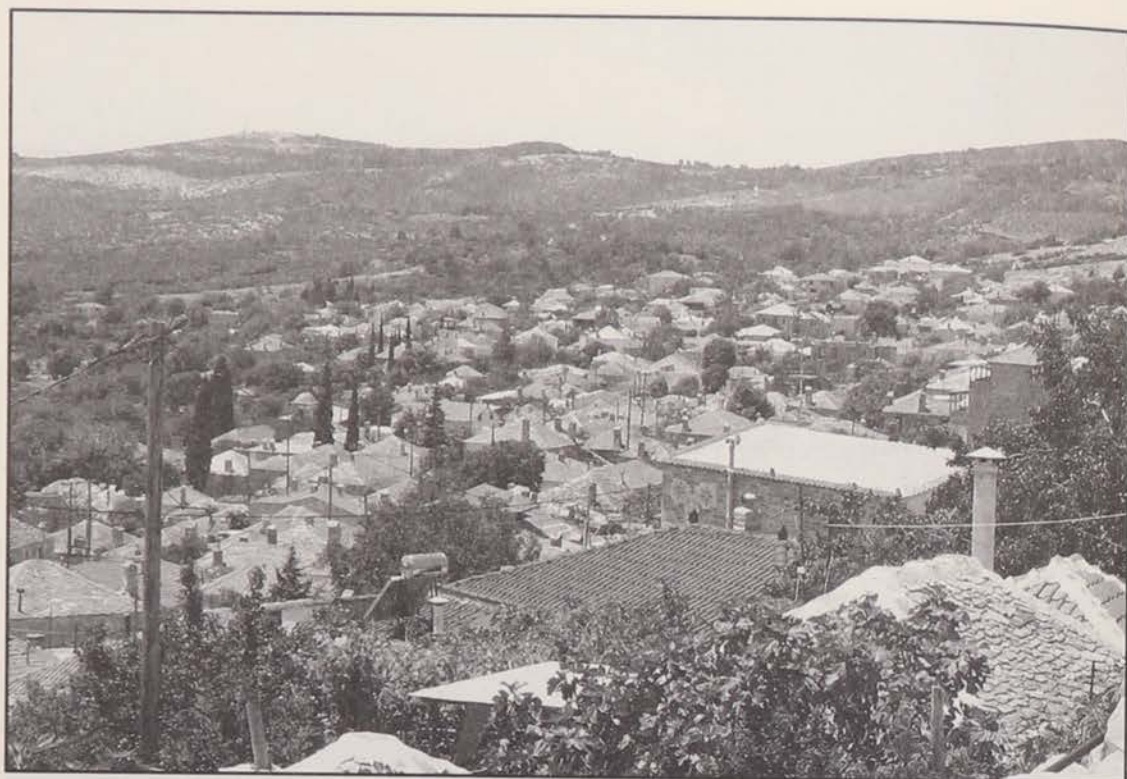
Ο Ποτός

Ο Θεολόγος ήταν το κεφαλοχώρι του νησιού μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα κι εξακολουθεί να έχει ζωή και σήμερα με τα παλιά πέτρινα σπίτια και αρχοντικά του που αποτελούν ζωντανά δείγματα αρχιτεκτονικής. Το χωριό πήρε το όνομά του στα βυζαντινά χρόνια, μολονότι η περιοχή κατοικούνταν από πολύ παλιότερα. Στην απέναντι πλευρά της λαγκαδιάς όπου είναι κτισμένο, διακρίνονται τα ερείπια ενός τούρκικου συνοικισμού που οι κάτοικοί του τον εγκατέλειψαν μετά την επανάσταση του 1821¹⁰¹.

Ξανακατεβαίνουμε στον Ποτό και συνεχίζουμε τον περιφερειακό δρόμο συναντώντας τις πανέμορφες αμμουδιές Ρωσογκρεμνός, Αγία Άννα, Ψιλή Άμμος, Άγιος Βασίλης. Πιο έξω από τη διαδρομή μας βρίσκονται οι ακρογιαλιές Μπαμπούρη Αμδέλα, Σαλονικιός και Καλάμι.

Λίγο ψηλότερα, εκεί που τελειώνει ο κάμπος με τα λιόδεντρα, φαίνονται τα σπίτια του αγροτικού συνοικισμού Αστρίς με τους λιγοστούς του κατοίκους.

101. Στο Θεολόγο σώζεται το πατρικό σπίτι του συγγραφέα Βασίλη Βασιλικού. Ο πατέρας του, Νίκος Βασιλικός, διαπρεπής νομικός και καταξιωμένος παγκοσμίως ως συνήγορος στην πολυκροτη Υπόθεση Πολκ, ανέλαβε την υπεράσπιση πολλών αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης στα στρατοδικεία της περιόδου 1945-'50.

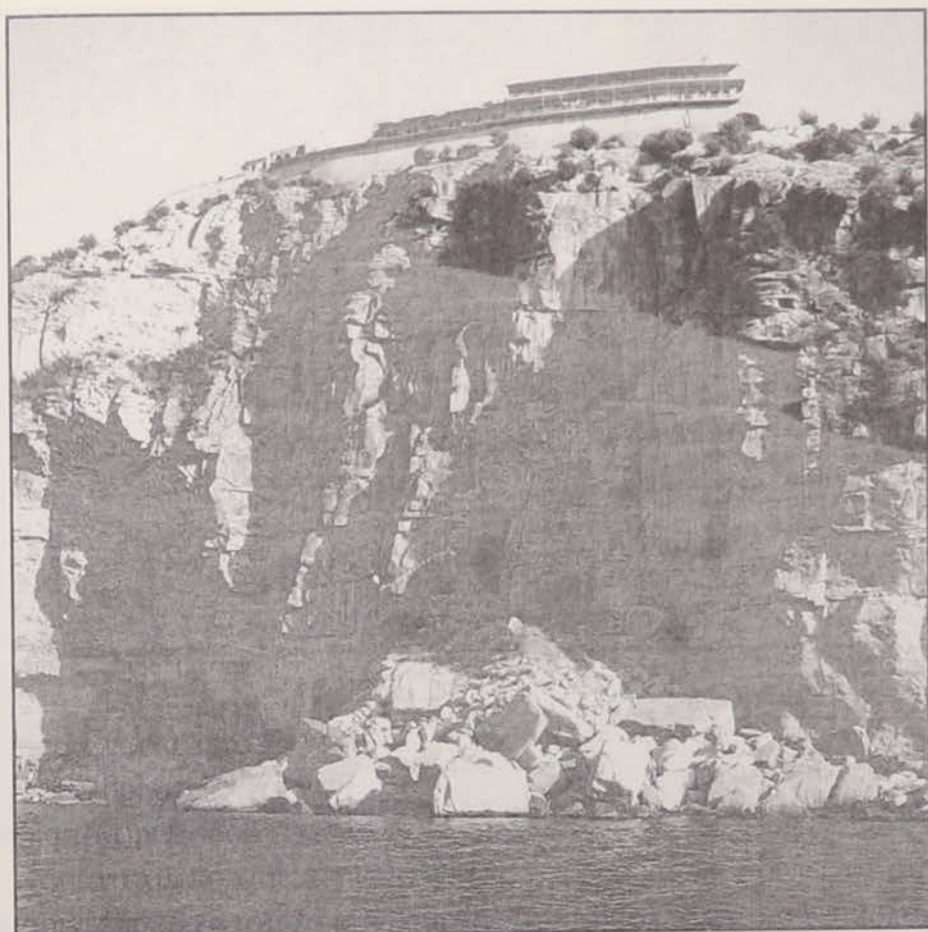
Το χωριό Θεολόγος

Στην Αστρίδα υπάρχουν πολλά αρχαία ερείπια, λινοί και αμυντικοί πύργοι. Ο κάμπος της στην αρχαιότητα, όπως μαρτυρούν τα σχετικά τοπωνύμια (κόκκινα, μισαμπελιά), ήταν ένας απέραντος αμπελώνας. Εδώ θέλει μια παράδοση να ζούσαν οι Σειρήνες που μάγευαν τους ταξιδιώτες, όπως περιγράφει ο Όμηρος στην Οδύσσεια.

Καθώς ο δρόμος ανηφορίζει, το τοπίο αρχίζει να γίνεται πιο σκληρό και φτάνουμε στο σύγχρονων προδιαγραφών για το θρησκευτικό τουρισμό, μοναστήρι του Μιχαήλ Αρχαγγέλου, το οποίο κατοικείται από μοναχές. Στο σημείο αυτό πριν από μερικά χρόνια υπήρχε μόνο ένα εκκλησάκι του Αγίου που λειτουργούσε μόνο τις μέρες του Πάσχα¹⁰².

Λίγο παρακάτω στη θέση Θυμωνιά, βρίσκεται ο μεγαλύτερος αρχαίος κυκλι-

102. Για να πούμε κάτι σχετικό θα θυμίσουμε τους στίχους του Μάνου Ελευθερίου: «*Ο,τι φεύγει να γυρίσει / Μόνο το κακό / Μόνο το κακό μαντάτο σε γκρεμό / Σε γκρεμό που δεν πατιέται, / στον απήγανο*». Απήγανος είναι το μέρος που δεν πηγαίνει κανένας. Στην περιοχή λοιπόν του Μιχαήλ Αρχαγγέλου, στο γκρεμό, φυτρώνει ένα λουλούδι που ονομάζεται "Απήγανος". Όταν παλιότερα γινόταν το πανηγύρι του Πάσχα στο εκκλησάκι του Αγίου, οι νέοι σκαφάλωναν στον απότομο γκρεμό για να κόψουν ένα κλωνί Απήγανο. Όταν επέστρεφαν στο χωριό το φορούσαν στο λέτο τους, για επίδειξη της τόλμης και της παλικαριάς τους.

Το Μοναστήρι του Μιχαήλ Αρχαγγέλου.

κός πύργος της Θάσου με εσωτερική διάμετρο 15 μέτρων. Βρίσκεται αριστερά του δρόμου, όπως πηγαίνουμε, και δεσπόζει σε μια πράσινη κοιλάδα. Πριν από 50 χρόνια υπήρχαν εκεί Γερμανικές μεταλλευτικές επιχειρήσεις.

Πιο πέρα, στα δεξιά του δρόμου, στη θέση Σχίδια, σώζονται τα ερείπια μιας βυζαντινής εκκλησίας κι ενός αρχαίου τετράγωνου αμυντικού πύργου.

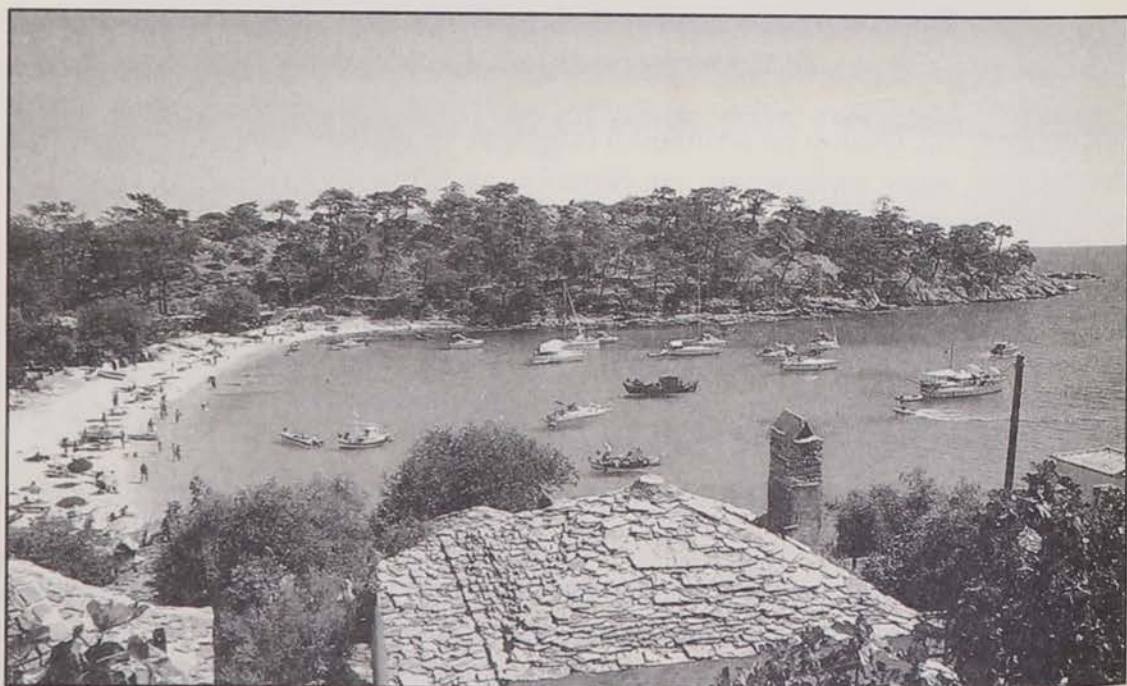
Στη συνέχεια ο δρόμος μας οδηγεί στην Αλυκή, στην πανέμορφη χερσόνησο για την οποία αναφερθήκαμε ήδη. Η φωτογραφία (αφίσα) της Αλυκής είναι σήμερα αντιπροσωπευτική του τουρισμού της Θάσου.

Ανεβαίνοντας τον ασφαλτόδρομο φτάνουμε στο ακρωτήρι του Μπάμπουρα κι από κει κατηφορίζουμε και φτάνουμε στα Κοίνυρα. Λίγο πριν φτάσουμε, υπάρχει η τοποθεσία Λουτρού όπου σώζονται κάποια ερείπια. Η ονομασία Λουτρό μάλλον μαρτυρεί την ύπαρξη εκεί ιαματικών λουτρών κατά την αρχαιότητα.

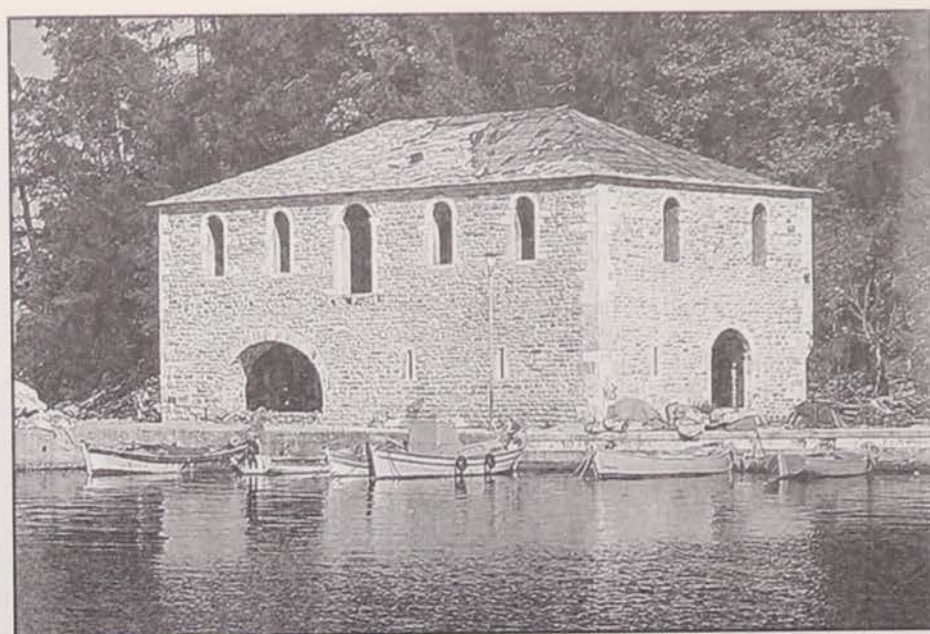
Τα Κοίνυρα έχουν κρατήσει το όνομά τους από την απώτερη αρχαιότητα. Απέναντι βρίσκεται το ομώνυμο νησάκι, με πυκνή βλάστηση κυρίως από πεύ-

Ο Κυκλικός πύργος της Θυμωνιάς.

Η Αλυκή

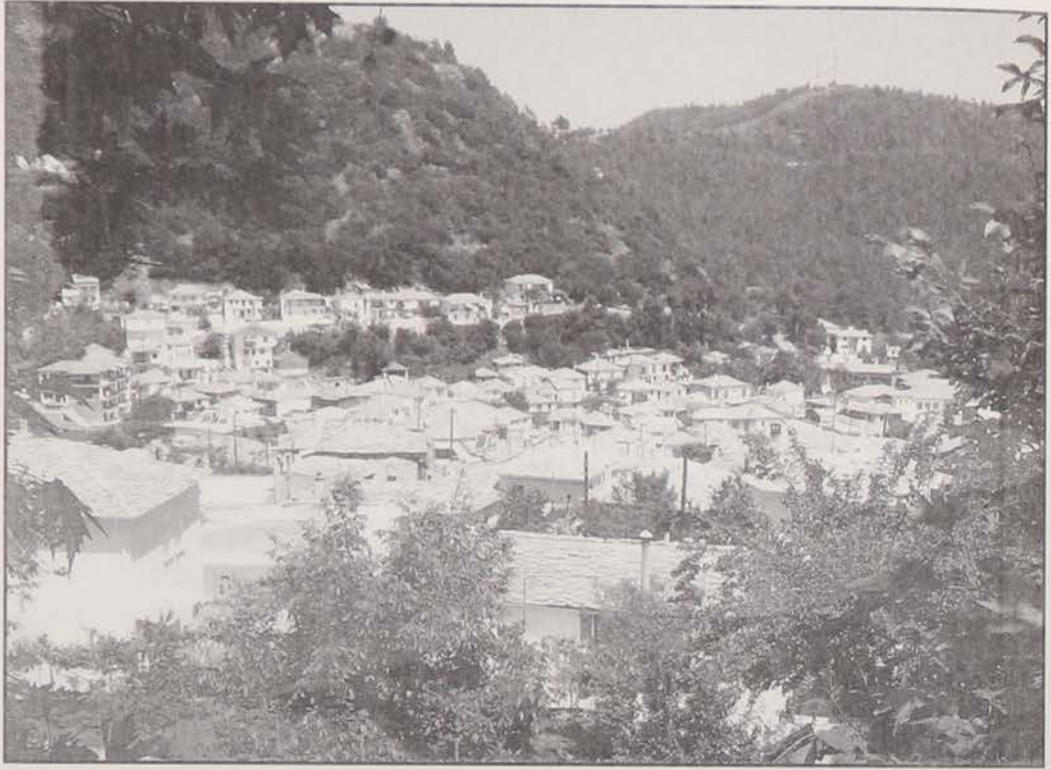
Ο Ταρσανάς στην παραλία της Ποταμιάς.

κα και λιόδεντρα.

Λίγο πιο πέρα από τα Κοίνυρα, έπειτα από μια διαδρομή μέσα στο πράσινο, φτάνουμε στη σκάλα Ποταμιάς. Με την όμορφη παραλία της έχει όλες τις υποδομές ενός σύγχρονου τουριστικού θέρετρου. Στο λιμανάκι της, απέναντι από το νησάκι Γραμβούσα υπάρχει ένα επιβλητικό κτίριο, ο Ταρσανάς. Κτίστηκε τον 19ο αιώνα από Αθωνίτες μοναχούς και σήμερα, ανακαινισμένο, χρησιμοποιείται σαν πολιτιστικός χώρος.

Παίρνοντας πάλι τον ασφαλτόδρομο, μας βγάζει στο χωριό Ποταμιά. Είναι κτισμένο στα ριζά του βουνού Υψάριου. Από δω ξεκινούν τα μονοπάτια που οδηγούν τον επισκέπτη στην κορυφή του βουνού ή στο Θεολόγο. Το χωριό αναπτύχθηκε τουριστικά τα τελευταία χρόνια. Πολλοί κάτοικοί του μετανάστευσαν στις αρχές του περασμένου αιώνα στην Αμερική κι ένας απ' αυτούς είναι ο παγκόσμια φημισμένος γλύπτης Πολύγνωτος Βαγής. Τάφηκε στο χωριό του όπου ιδρύθηκε και μουσείο με το όνομά του.

Από την Ποταμιά ο δρόμος μέσα από άφθονο πράσινο και αντικρίζοντας από ψηλά τις όμορφες ακρογιαλιές, οδηγεί στο χωριό Παναγία. Στους βυζαντινούς χρόνους το χωριό ονομαζόταν "Αναστάσιον". Δεν ξέρουμε πότε πήρε το σημερινό του όνομα. Λίγο μετά την επανάσταση του 1821 έγινε και πρωτεύουσα του νησιού. Η τοποθεσία που βρίσκεται, μια χαράδρα στα πλευρά του βουνού, το κάνει να μη φαίνεται από τ' ανοιχτά της θάλασσας. Η εκκλησία του χωριού είναι μεγάλη και έχει εντοιχισμένους αρχαίους λίθους. Στο χωριό υπάρ-

Το χωριό Παναγία

Ο Πύργος του Ακρήρατου

Ο Λιμένας, η πρωτεύουσα του νησιού.

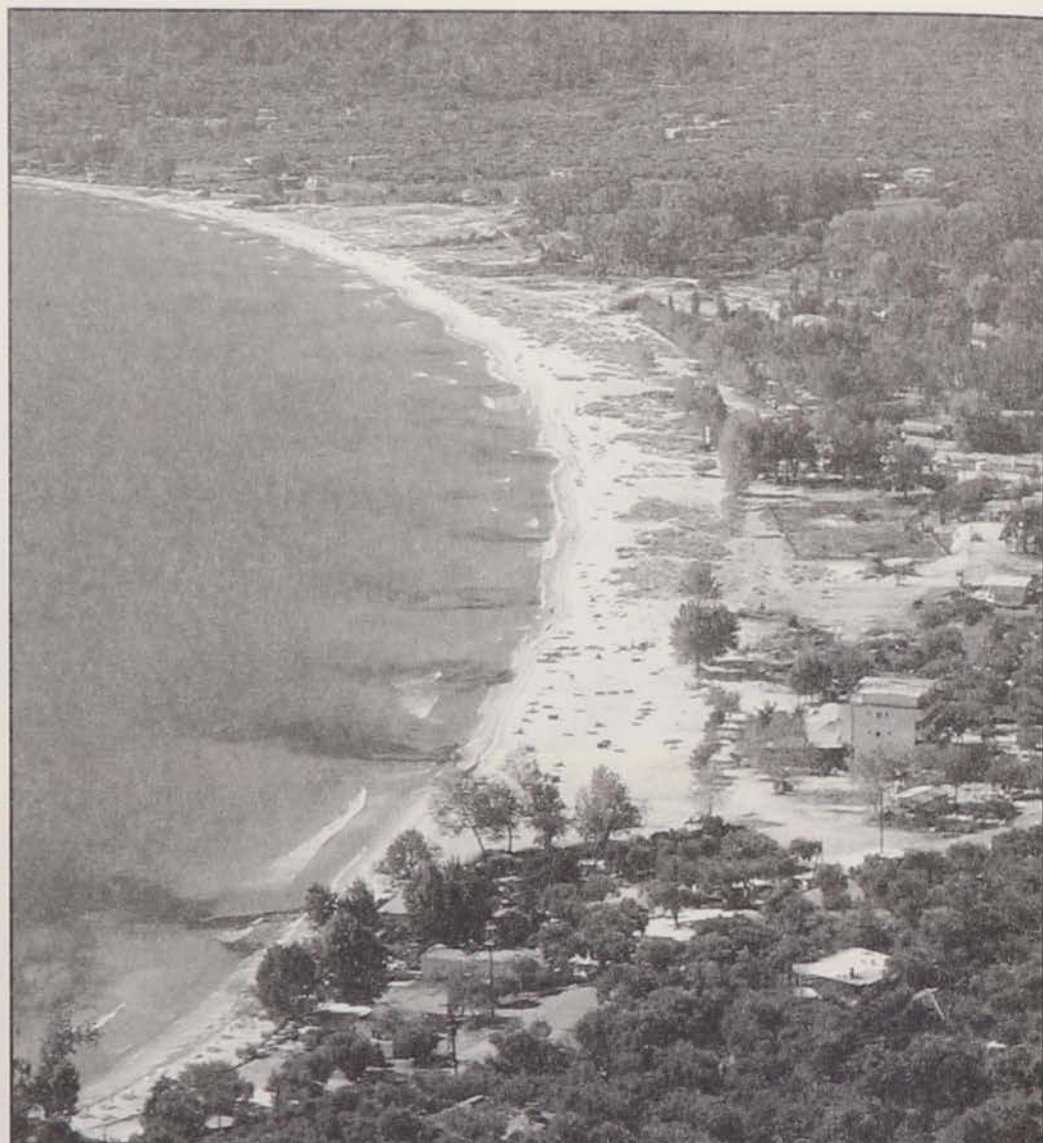
χουν άφθονα τρεχούμενα νερά και στην πλατεία του υπάρχει ένα τεράστιο πλατάνι. Θαυμάσια είναι και η θέα που έχει το χωριό, στα βουνά, τον κάμπο και την πεδιάδα.

Ένας δρόμος από την είσοδο του χωριού κατεβάζει στη θάλασσα, στη μεγάλη αμμουδιά που λέγεται Χρυσή Αμμουδιά. Είναι η σκάλα της Παναγίας (όπως κι ο Λιμένας) και ονομάζεται Αυλάκια. Εδώ υπάρχουν σύγχρονες τουριστικές εγκαταστάσεις και δημοτικό κάμπινγκ.

Από το τέλος της αμμουδιάς ξεκινά ένα μονοπάτι που βγάζει στο ακρωτήριο του Πύργου. Το ακρωτήριο αυτό πήρε το όνομά του από έναν πύργο που έκτισε εκεί ο Θάσιος Ακήρατος κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα. Ήπαιξε το ρόλο φάρου κι ήταν συνάμα και τάφος του Ακήρατου, όπως μαρτυρεί μια επιγραφή που βρέθηκε στα ερείπια:

*Είμαι το μνήμα του Ακήρατου, γιου του Φραστηρίδη,
Και κείτομαι στην άκρη του παραβοστασίου,
σώζοντας τα πλοία που ταξιδεύουν και τους ναύτες.
Αλλά χαίρετε.*

Μετά το ακρωτήριο Βαθύ η περιοχή είναι ανασκαμμένη από τα λατομεία μαρμάρου και παρουσιάζει μια όψη φρίκης. Δυστυχώς, καμιά μέριμνα μέχρι σήμερα δεν υπήρξε για ορθολογική τους εκμετάλλευση ή αποκατάσταση του τοπίου, ενώ η λεηλασία συνεχίζεται ανεξέλεγκτα και παράνομα. Ελάχιστες είναι οι λα-

Η παραλία της Χρυσής Αμουδιάς στην Παναγία.

τομικές εταιρείες που εκμεταλλεύονται λατομεία τηρώντας τους όρους των συμβάσεών τους. Στο όνομα της εθνικής οικονομίας (εισαγωγή συναλλάγματος) η παρανομία ζει το μεγαλείο της

Αν ξαναγυρίσουμε στο χωριό Παναγία από τον αμαξωτό δρόμο διασχίζοντας μια κατάφυτη περιοχή, κατεβαίνουμε στην πεδιάδα του Λιμένα (ή Θάσο), την αρχαία και τωρινή πρωτεύουσα του νησιού.

Έτσι, τελειώσαμε συνοπτικά το γύρο του νησιού. Ο επισκέπτης, για την καλύτερη γνωριμία του με τον τόπο, θα πρέπει να σταματά, όπου του δίνεται ευκαιρία και να κουβεντιάζει με τους ντόπιους ή να ρωτά ό,τι τον ενδιαφέρει.

Η λαϊκή τέχνη στη Θάσο

Τη λαϊκή τέχνη της Θάσου θα πρέπει να την αναζητήσουμε στην αρχιτεκτονική, τόσο των κοινών κατοικιών όσο και των αρχοντικών και των εκκλησιών, στη ξυλόγλυπτη διακόσμηση, στην υφαντική και την αγγειοπλαστική. Δεν έχουμε ιδιαίτερη ανάπτυξη στην κατασκευή ειδών καθημερινής χρήσης.

Κύρια δείγματα της λαϊκής αρχιτεκτονικής είναι τα αρχοντικά και οι εκκλησίες που σώζονται κυρίως στο Καζαβίτι, το Ραχώνι, την Παναγία και στο Θεολόγο. Υποστηρίζεται ότι “οι μορφές των κατοικιών που διασώζονται, συνδέονται με τις κατοικίες της τουρκοκρατίας, αυτές πάλι με τις κατοικίες του Βυζαντίου, κι έτσι, σε μια αδιάσπαστη σειρά αλληλουχίας φτάνουμε μέχρι την απώτατη αρχαιότητα”.

Τα σπίτια που σώζονται είναι φτιαγμένα από πέτρα, δίπατα, ή τρίπατα με μικρές αυλές. Εξωτερικά, βλέπουμε το χαγιάτι και τον εξώστη. Σύμφωνα με όσα είπαμε παραπάνω, το χαγιάτι δεν είναι τίποτε άλλο παρά ο “χαμαίγαιος” ή “ανώγαιος ηλιακός” της αρχαίας ελληνικής οικοδομικής. Ο εξώστης μοιάζει με τα “ταβλάτα” των βυζαντινών χρόνων και με το “δρύφρακτο” της αρχαιότητας.

Στο εσωτερικό του σπιτιού συναντάμε τις ξυλόγλυπτες διακοσμήσεις. Τα σχέδια είναι γεωμετρικά σχήματα ή παριστάνουν πουλιά και λουλούδια, έχουν δε τα βασικά γνωρίσματα του διακοσμητικού σχεδίου που τα συνδέει με καλλιτεχνικές μορφές παλαιότερων εποχών. Τα ξυλόγλυπτα αυτά τα βρίσκουμε σε οροφές, πόρτες, πλαίσια παραθύρων, ντουλάπια, μουσάντριες.

Εκκλησίες που έχουν κτιστεί από τις αρχές του 19ου αιώνα υπάρχουν σε όλα σχεδόν τα χωριά της Θάσου. Θα αναφερθούμε μόνο στον Άγιο Δημήτριο και στην Παναγία που και οι δύο βρίσκονται στο Θεολόγο.

Ο εκκλησία Άγιος Δημήτριος κτίστηκε στα 1806. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του είναι ψηλό και σχηματίζει πλαίσια γύρω από τις εικόνες. Το τέμπλο αυτό κατασκευάστηκε από το μοναχό Ιγνάτιο Φιλοθεΐτη σε διάρκεια 18 χρόνων. Στην πάνω σειρά των εικόνων έχουμε τους Ευαγγελιστές και τους Αποστόλους. Κάτω, δεξιά και αριστερά από την Ωραία Πύλη είναι η σειρά των Αγίων. Δουλεμένα με την ίδια λεπτή τέχνη είναι και το Δεσποτικό και ο Άμβωνας.

Η εκκλησία Παναγία κτίστηκε γύρω στα 1770 και είναι βασιλική. Στο εσωτερικό και στο ιερό σώζονται μερικές τοιχογραφίες κατά ζώνες, που θυμίζουν τις παλιότερες βυζαντινές εκκλησίες.

Τα υφαντά της Θάσου παρουσιάζουν μια ομοιογένεια στο είδος, στο χρώμα

Η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου στο Θεολόγο.

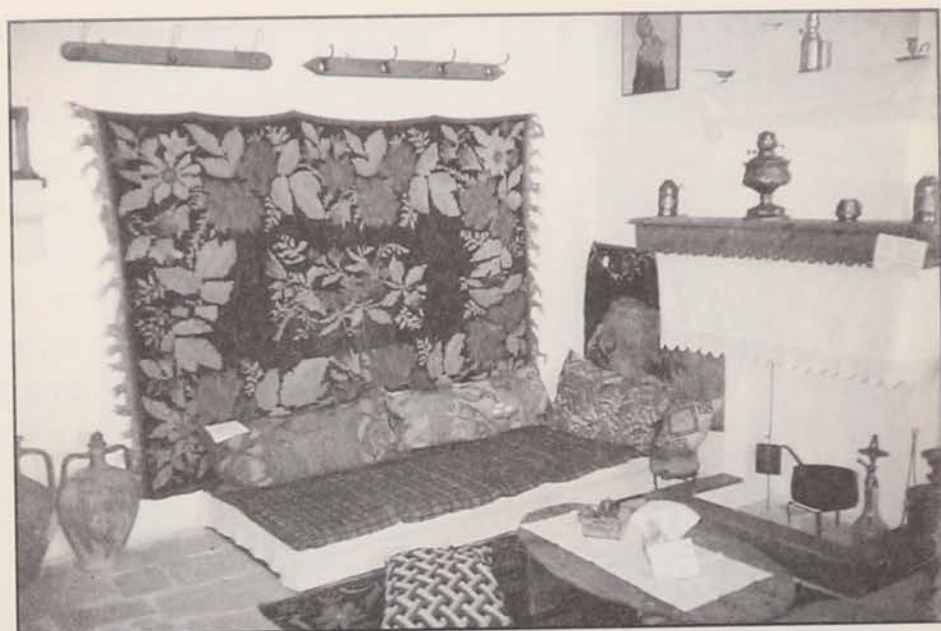
και στο σχέδιο. Σ' όλα τα χωριά υφαίνουν τα ίδια είδη και με τον ίδιο τρόπο, μάλλινα και βαμβακερά. Τα χρώματα είναι πολύ φωτεινά και ζωνηρά. Πράσινο και κόκκινο χτυπητό, πορτοκαλί ζωνηρό, κίτρινο φαιογάλαζο και κεραμιδί σε έντονες αποχρώσεις. Τα σχέδια είναι αυστηρά γεωμετρικά: αστέρι, ρόμβοι και άλλα ρομβοειδή και παραλληλόγραμμα. Υπάρχουν ορισμένα σχέδια σε κιλίμια και σε προσκέφαλα που τα συναντάμε σε όλα σχεδόν τα χωριά και τα σπίτια.

Μετά το 1900 εμφανίζονται και σχέδια νατουραλιστικά όπως λουλούδια, πεταλούδες, πουλιά κλπ.

Υπάρχουν υφαντά για το στόλισμα του σπιτιού και υφαντά καθημερινής χρήσης για τις ανάγκες του νοικοκυριού και της καθημερινότητας.

Είδη διακοσμητικής υφαντικής είναι τα προσκέφαλα και τα κιλίμια. Τα προσκέφαλα είναι στενόμακρα με παράλληλες περίπου ραβδωτές ταινίες στο πλάτος, οι οποίες χωρίζουν μεταξύ τους με πολύχρωμες αλυσίδες ή διακόπτονται από σχέδια. Υφαίνονται με ιδιαίτερο μπουλίσιασμα.

Τα κιλίμια είναι υφαντά μάλλινα με μαύρο ή κόκκινο κόμπο και σκόρπια πολύχρωμα σχήματα σαν άστρα. Πιο συνηθισμένο είναι το κιλίμι με πολύχρωμους

Χαρακτηριστική γωνιά με υφαντά στο Λαογραφικό Μουσείο Λιμεναριών.

ρόμβους –ρομβοειδή σχήματα.

Τα υφαντά είδη καθημερινής χρήσης είναι μάλλινα ή βαμβακερά. Παρουσιάζουν μια ομοιογένεια στο σχέδιο και στη μορφή. Αναφέρουμε από αυτά, τα εξής:

Τα “σακλέρια”: Είναι σακούλια, ντορβάδες μικροί και μεγάλοι, ανάλογα με τις ανάγκες. Είναι μάλλινα, βαμβακερά ή τρίχινα (από κατσικίσια τρίχα) με δίχρωμες αλυσίδες σε οριζόντιες ή κάθετες ραβδώσεις. Όλα έχουν κρέμασμα για τον ώμο.

Το “μεσάλι”: Είναι μια στενόμακρη πετσέτα. Με αυτήν σκεπάζουν το ζυμάρι για να “ανεβεί” πριν από το φούρνισμα.

Το “πανούδι”: Είναι συνήθως πανί υφαντό με μαύρες ραβδώσεις. Χρησιμοποιείται για πρόχειρο σκέπασμα του κρεβατιού ή του καναπέ και μπορεί να μετατραπεί σε σακλέρι.

Η τοπική ενδυμασία: Όσον αφορά τους άντρες δεν έχει κανένα χαρακτηριστικό γνώρισμα. Η νησιωτική βράκα ισορροπεί ανάμεσα στα σκέλη που κλείνουν κάτω από το γόνατο. Γιλέκο σταυρωτό, παπούτσια χαμηλά, με μάλλινη κάλτσα και κάλυμμα κεφαλιού μαύρο, σαν καθιστό φέσι.

Η γυναικεία παρουσιάζει ιδιαιτερότητες. Είναι καμωμένη από βαρύ ύφασμα και μοιάζει πολύ με τις φορεσιές των πόλεων κατά τα μεταβυζαντινά χρόνια.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της είναι το τσικέτο. Οι γυναίκες φορούν και ένα

Τοπικές ενδυμασίες. Λαογραφικό Μουσείο Λιμεναριών.

υφαντό μεταξωτό ή βαμβακερό πουκάμισο με δαντέλα ή λεπτό κέντημα στην τραχηλιά και μανίκι μακρύ και κλειστό. Το φουστάνι είναι υφαντό ριγέ - μονόχρωμο και σχηματίζει μπούστο. Γίνεται από βελούδο ή τσόχα κι έχει κεντήματα με χρυσή κλωστή. Έχει μακρύ μανίκι που καταλήγει σε προεξοχή στο έξω μέρος. Η ποδιά προς το δέσιμο της μέσης στενεύει με σούρες πυκνές, ενώ κάτω σχηματίζει καμπύλη. Γύρω έχει στενή φάσα από τσόχα κι άσπρο κέντημα ή μόνο χοντρή δαντέλα. Το κάλυμμα της κεφαλής για καθημερινή χρήση είναι μαντήλι σε χρώμα πορτοκαλί ή άλλο χρώμα ζωηρό, ενώ στις γιορτές φοράνε τεπέ με σπαλέτο, που μπαίνει καθιστά στο κεφάλι και είναι κεντητός και περιποιημένος. Το σπαλέτο είναι μαντήλι λεπτό σαν τετράγωνη σάρπα και μπαίνει τριγωνικά διπλωμένο πάνω από τον τεπέ. Η ζώνη είναι απλή και καταλήγει σε ασημένα πόρπη, μικρή αλλά καλοδουλεμένη.

Τόσο η ανδρική όσο και η γυναικεία τοπική ενδυμασία, σήμερα πια, αποτε-

λούν μουσειακό είδος.

Στην αγγειοπλαστική, χαρακτηριστικό είδος είναι τα μεγάλα πήλινα πιθάκια που υπάρχουν ακόμη και σήμερα στα υπόγεια (κατώγεια) των σπιτιών για την αποθήκευση κυρίως του λαδιού. Το μεγάλο μέγεθός τους μαρτυρεί ότι θα πρέπει να τα έβαζαν στα υπόγεια γκρεμίζοντας μέρος της εισόδου για να χωρέσουν. Συνήθως τα παραχώνανε μέσα στη γη για να κρατάνε δροσερό το περιεχόμενό τους και για να έχουν ευστάθεια.

Σώζονται ακόμη και μικρότερα πιθάκια, οι καλίτσες, που χρησιμοποιούνταν για την αποθήκευση και διατήρηση ελιάς, τουρσιών, παστών κλπ.

ΔΙΑΠΡΕΠΕΙΣ ΘΑΣΙΟΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ

Στα χρόνια της αρχαιότητας, τότε που το νησί άκμαζε τόσο ώστε να το χαρακτηρίσουν η *Αθήνα του Βορρά*, θα πρέπει πολλοί κάτοικοί του να διακρίθηκαν στον αθλητισμό, τις τέχνες και τα γράμματα.

Δυστυχώς, μέσα στα δυόμισι χιλιάδες χρόνια που μεσολάβησαν από τότε, οι άνθρωποι αυτοί λησμονήθηκαν. Για λιγοστούς μόνο μαθαίνουμε από τα αρχαία κείμενα και από άλλες αρχαίες πηγές. Γι' αυτούς και θα μιλήσουμε:

Ο ένδοξος Θάσιος αθλητής Θεαγένης (ή Θεογένης) είχε στεφανωθεί για τη νίκη του στην πυγμή στην Ολυμπία στα 480 (75η ολυμπιάδα) και στο παγκράτιο στα 476 π.Χ. (76η ολυμπιάδα). Εκεί υπήρχε και ένα άγαλμά του που το είδε ο περιηγητής Πausανίας και διηγείται την ιστορία του:

«Οι Θάσιοι λένε ότι όταν το παιδί ήταν εννιά χρονών, μια μέρα που γύριζε από το σχολείο στο σπίτι, απόσπασε το χάλκινο άγαλμα ενός θεού από το βάθρο του όπου ήταν στημένο στην αγορά το έριξε στον ώμο του και το έφερε στο σπίτι του, γιατί το άγαλμα αυτό του άρεσε πολύ. Η πράξη του αυτή προκάλεσε την αγανάκτηση των πολιτών, ένας όμως με υπόληψη ανάμεσα στους άλλους και προχωρημένης ηλικίας δεν άφησε τους άλλους να σκοτώσουν το παιδί, αλλά το διέταξε να φέρει πάλι το άγαλμα από το σπίτι στην αγορά. Όταν το έφερε, το παιδί απόκτησε μεγάλη φήμη για τη δύναμή του και το περιστατικό ακούστηκε σ' όλη την Ελλάδα. Για τα σπουδαιότερα κατορθώματα του Θεαγένη στους ολυμπιακούς αγώνες έκαμα ήδη λόγο παραπάνω, πώς κατέβαλε τον πυγμαχό Εύθυμο και πώς οι Ηλείοι τιμώρησαν με πρόστιμο τον Θεαγένη. Στην περίπτωση εκείνη λένε πως τη νίκη για το παγκράτιο την πήρε ένας αθλητής από τη Μαντινεία ονομαζόμενος Δρομέας, χωρίς αγώνα, πρώτος αυτός από όσους ξέρουμε. Κατά την επόμενη ολυμπιάδα ο Θεαγένης έλαβε μέρος στον αγώνα παγκρατίου¹⁰³ και νίκησε. Πήρε και στα Πύθια τρεις νίκες για πυγμαχία κι εννέα νίκες στα Νέμεα και δέκα στα Ίσθμια, άλλοτε για αγώνα στο παγκράτιο κι άλλοτε στην πυγμαχία. Στη θεσσαλική Φθία άφησε την επίδοση στην πυγμή ή στο παγκράτιο και κοίταξε να διακριθεί ανάμεσα στους Έλληνες και ως δρομέας και πραγμα-

103. Το παγκράτιο άθλημα είναι συνδυασμός πάλης και πυγμαχίας. Εφαρμόζονταν όλες οι λαβές πάλης αλλά απαγορευόταν το δάγκωμα και το βγάλσιμο των ματιών.

τικά νίκησε στον δόλιχο δρόμο¹⁰⁴. Μου φαίνεται πως η φιλοδοξία του ήταν να κερδίσει μια νίκη στο αγώνισμα του δρόμου στην πατρίδα του Αχιλλέα, του ταχύτερου ανάμεσα σ' όλους τους λεγόμενους ήρωες. Τα στεφάνια που κέρδισε για τις νίκες του ήταν όλα μαζί χίλια τετρακόσια. Όταν πέθανε, ένας από κείνους που όσο ο Θεαγένης ζούσε ήταν εχθρός του, πήγαινε κάθε νύχτα στον χάλκινο ανδριάντα του Θεαγένη και τον μαστίγωνε, σα να κακοποιούσε τον ίδιο τον Θεαγένη. Ο ανδριάντας όμως έπεσε πάνω στον άνθρωπο αυτόν κι έδωσε ένα τέλος στο αισχρό του φέρεσιμο. Τα παιδιά όμως του νεκρού άρχισαν δικαστικό αγώνα κατά του ανδριάντα για φόνο. Οι Θάσιοι, ακολουθώντας την αντίληψη του Δράκοντα, ο οποίος με τους νόμους για φόνο τιμωρούσε με εξορία και τα άψυχα, αν κανένα από αυτά έπεφτε και σκότωνε άνθρωπο, πέταξαν στη θάλασσα τον ανδριάντα του Θεαγένη. Αργότερα, επειδή ο τόπος τους δεν καρποφορούσε, οι Θάσιοι έστειλαν ανθρώπους στους Δελφούς, κι ο θεός τους παράγγειλε να επαναφέρουν τους εξόριστους. Εκείνοι τους επανέφεραν αλλά δεν μπόρεσαν να γλιτώσουν από την ακαρπία. Πήγαν λοιπόν πάλι στην Πυθία και είπαν πως, αν και έκαμαν ό,τι τους παράγγειλε, όμως η οργή των θεών εξακολουθεί να παραμένει. Τότε η Πυθία τους έδωσε την εξής απάντηση: "Ξεχάσατε τον μεγάλο σας Θεαγένη". Ενώ αυτοί βρίσκονταν σε αμηχανία με τι τρόπο να ανασύρουν τον ανδριάντα του Θεαγένη, λένε πως μερικοί ψαράδες που είχαν βγει στο πέλαγο για ψάρια, έπιασαν στα δίχτυα τον ανδριάντα και τον ξανάφεραν στην ξηρά. Οι Θάσιοι τον ξανάστησαν στη θέση του κι από τότε συνηθίζουν να θυσιάζουν στο Θεαγένη σα σε θεό. Αγάλματα του Θεαγένη είδα και αλλού σε πολλά μέρη, στημένα κι από Έλληνες κι από βαρβάρους. Θεραπεύει από αρρώστιες κι οι ντόπιοι τον τιμούν».

Γνωστός αθλητής από τη Θάσο είναι και ο Αρότης του Αρότου. Το όνομά του περιλαμβάνεται σε έναν κατάλογο νικητών αγώνων που βρέθηκε σε ανασκαφές κοντά στη Λάρισα.

Τον ίδιο καιρό ζει ο Νησεύς, δάσκαλος του μεγάλου ζωγράφου της αρχαιότητας Ζεύξιδος.

Άλλος ξακουστός Θάσιος, που ζει κι αυτός τα ίδια χρόνια της ακμής του νησιού, είναι ο ζωγράφος Πολύγνωτος (5ος π.Χ. αιώνας).

Όντας γιος του ζωγράφου Αγλαοφώντα, πήρε απ' αυτόν τις πρώτες γνώσεις. Εκτός από τη ζωγραφική, ασχολήθηκε και με τη γλυπτική.

Ο Αθηναίος στρατηγός Κίμων που κατέλαβε τη Θάσο, εντυπωσιάστηκε τόσο

104. Όπως δηλώνει και το όνομα του αγωνίσματος (δόλιχος = μακρύς), επρόκειτο για αγώνα δρόμου αντοχής όπου οι αθλητές έπρεπε να διανύσουν μια μεγάλη απόσταση η οποία ποίκιλλε από 7 έως 24 στάδια (1.400 - 4.800 μ.).

από τα έργα του ώστε τον κάλεσε να πάει μαζί του στην Αθήνα. Οι Αθηναίοι τίμησαν το ζωγράφο και τον ανακήρυξαν Αθηναίο πολίτη –πράξη που την εποχή εκείνη μαρτυρούσε μεγάλη εκτίμηση.

Από τα έργα του Πολύγνωτου δεν σώθηκε κανένα. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες αρχαίων συγγραφέων –Παυσανία, Πλούταρχου κ.ά.– είχε φιλοτεχνήσει στην Αθήνα, στην Ποικίλη Στοά, τη δίκη του Αίαντα για την αρπαγή της Κασσάνδρας. Στην Αθήνα επίσης, στο Ανάκεια, που βρίσκεται στους πρόποδες του Παρθενώνα, ζωγράφισε του γάμους του Κάστορα και του Πολυδεύκη με τις θυγατέρες του Λεύκιππου.

Στην Αθήνα βρίσκονται και τα έργα του που παρίσταναν το πάρσιμο της Τροίας από τους Έλληνες, καθώς και τον Αχιλλέα να κρύβεται στα ανάκτορα του Λυκομήδη στη Σκύρο, παρέα με τις θυγατέρες του βασιλιά. Απεικόνισε επίσης στο Θησείο, σε συνεργασία με το Μίκωνα, κενταυρομαχίες, Αμαζονομαχίες και διάφορους άθλους του Θησέα.

Όταν όμως ο Κίμων απομακρύνθηκε από την εξουσία και ανέβηκε ο Περικλής, ο Πολύγνωτος, μολονότι οι Αθηναίοι τον εκτιμούσαν πάρα πολύ επειδή δεν έπαιρνε χρήματα για τα έργα του (όπως γράφει ο Πλούταρχος στον “Κίμωνα”), έφυγε από την Αθήνα.

Ζωγράφισε τότε στις Πλαταιές το ναό της Αρίας Αθηνάς, που στον πρόναο είχε απεικονίσει το φόνο των μνηστήρων της Πηνελόπης από τον Οδυσσέα.

Στους Δελφούς, στη Λέσχη των Κνιδίων, ζωγράφισε δύο μεγάλους πίνακες: το πάρσιμο της Τροίας (Ιλίου) από τους Έλληνες και την κατάβαση του Οδυσσέα στον Άδη, όπου είχε πάει για να συμβουλευτεί τον Τειρεσία.

Σε έναν τοίχο της Λέσχης υπήρχε και το επίγραμμα: “*Γράψε Πολύγνωτος Θάσιος γένος, Αγλαοφώντος υιός, περθομένην Ιλίου Ακρόπολιν*”.

Στα 395 μ.Χ. ο ανθύπατος της Ελλάδος είχε μεταφέρει σε άλλο μέρος τις σάνιδες του Θησείου όπου πάνω τους είχε φιλοτεχνήσει τα έργα του ο Πολύγνωτος. Στα 409 μ.Χ. ο Συνέσιος επισκέφτηκε την Αθήνα και μας πληροφορεί γι’ αυτή την αρπαγή των έργων του Θάσιου Πολύγνωτου.

Επίσης, είναι γνωστό ότι ο Θάσιος αυτός καλλιτέχνης βραβεύτηκε τρεις φορές σε διαγωνισμούς στην Έφεσο.

Είχε φιλοτεχνήσει και τρεις πλάκες στο Πρυτανείο της Θάσου. Είχε παραστήσει τον Απόλλωνα με λύρα στα χέρια και τις Νύμφες γύρω του, που μια τους τον στεφανώνει.

Ο αδερφός του Πολύγνωτου *Αριστοφών*, ήταν κι εκείνος ξακουστός ζωγράφος, που όμως δεν απομακρύνθηκε από την πατρίδα του. Ο άλλος αδερφός του, ο *Πολύδωρος*, διετέλεσε θεωρός στη Θάσο.

Ο Αριστοτέλης στην “Ποιητική” του εξαιρεί τον Πολύγνωτο σαν “αγαθόν ηθογράφον”, στα δε “Πολιτικά” του τον θεωρεί τον κατέξοχην κατάλληλο ζωγράφο για την αγωγή της νεότητας.

Όπως γράφει ο καθηγητής Χ. Τσουντας στο βιβλίο του “Ιστορία της αρχαίας ελληνικής τέχνης”:

«Με το σχήμα και την κατάλληλη έκφραση των προσώπων, και με τις στάσεις, κινήσεις και χειρονομίες των μορφών, κατόρθωνε όχι μόνο κάλλος και ζωή να δίνει σ’ αυτές, αλλά να φανερώνει και το ήθος, ήτοι τον χαρακτήρα τους. Στις βαθυστόχαστες συνθέσεις του περισσότερο αγαπούσε να παριστάνει καταστάσεις στις οποίες διαφαίνονται πάλι οι χαρακτήρες και οι ενδόμυχες διαθέσεις των προσώπων ή εξωτερικεύονται μεγάλες ηθικές έννοιες, παρά να διηγείται πράξεις».

Άλλος ένας Θάσιος ζωγράφος, ο *Αγλαοφών*, γιος του αδερφού του Πολύγνωτου Αριστοφώντα, ζωγράφισε τον Αλκιβιάδη στο άνθος της νιότης του, καθισμένον στα γόνατα της Νύμφης Νεμέας.

Κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα άκμαζε στη Θάσο και θαυμάσια σχολή γλυπτικής. Γνωστότερος γλύπτης ήταν ο Πυθαγόρας που έφτιαξε το άγαλμα του ολυμπιονίκη Θεαγένη και άλλων επιφανών ανδρών.

Ξακουστά ήταν και τα ονόματα των επίσης γλυπτών *Πολύκλειτου* και *Σωσικλή*. Ο Σωσικλής πήρε μέρος σε διαγωνισμό της Εφέσου. Το έργο του, που παρίστανε μια τραυματισμένη αμαζόνα, πήρε το τρίτο βραβείο. Τα δύο πρώτα τα είχαν πάρει ο Πολύγνωτος και ο Φειδίας.

Από το χώρο των γραμμάτων γνωστότερος Θάσιος ήταν ο κωμικός ποιητής και ηθοποιός Ηγήμων ή Ηγεμών. Θεωρείται ο συγγραφέας που επινόησε την *παρωδία* σαν αυτοτελές λογοτεχνικό είδος. Άκμασε στην Αθήνα κατά τα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου. Εκεί, τον είχε φέρει, όπως έλεγε ο ίδιος, η φτώχεια του.

Σε ένα απόσπασμά του που σώζεται περιγράφει πώς η Αθηνά τον οδήγησε στο νέο του έργο –ήταν, καθώς φαίνεται, αρχικά ραψωδός– όπως οι Μούσες τον Ησίοδο, αποκαλώντας τον “φακή βδελυρή”.

Στην Αθήνα γνώρισε τόσο μεγάλη επιτυχία, κυρίως με το έργο του “Γιγαντομαχία”, ώστε σε επίσημες γιορτές τον έβαζαν να απαγγέλλει στίχους του. Λένε ότι στη διάρκεια μιας τέτοιας απαγγελίας, πληροφορήθηκαν οι Αθηναίοι τη μεγάλη καταστροφή τους στη Σικελία. Κανένας όμως δε σηκώθηκε από τη θέση του, γιατί δεν ήθελαν να διακόψουν τον καλλιτέχνη.

Οι παρωδίες του είχαν θέματα από την καθημερινή ζωή, ήταν όμως έμμετρες και διανθίζονταν από άφθονες ομηρικές φράσεις.

Κάποια φορά είχε μαζέψει πάνω στη σκηνή ένα σωρό από πέτρες και στη διάρκεια της παράστασης άρχισε να τις ρίχνει στους θεατές. Εκείνοι όμως δεν οργίστηκαν, αλλά άρχισαν να γελούν.

Για άγνωστο λόγο, κάποιος τον έσυρε στα δικαστήρια. Ο Αλκιβιάδης όμως που τον αγαπούσε πολύ, έσβησε το όνομά του από το πινάκιο που ήταν αναρτημένο έξω από το δικαστήριο και κατάφερε έτσι να τον γλιτώσει από τη δίκη.

Ο φυσιοδίφης *Ανδροσθένης*, γιος του Καλλίστρατου, έζησε τον 4ο π.Χ. αιώνα. Ο Μέγας Αλέξανδρος του είχε αναθέσει τη διεύθυνση των ναυπηγείων της Θάσου και στη συνέχεια τον πήρε μαζί του στην εκστρατεία κατά της Ασίας. Εκεί ο Ανδροσθένης έκανε μεγάλα θαλασσινά ταξίδια και διέπλευσε, μαζί με το Νέαρχο και τον Αρχία, τον Ινδικό Ωκεανό. Τις παρατηρήσεις του τις συγκέντρωσε σε βιβλίο με τίτλο “Περί παράπλου της Ινδικής”. Αναφέρεται ότι το βιβλίο αυτό το διάβασε ο Στράβων αλλά έπειτα χάθηκε.

Ο Θάσιος *Φιλίσκος*, έγραψε βιβλίο “Περί μελισσών”.

Ο *Αναξίπολις*, έγραψε βιβλίο “Περί γεωργίας”.

Ο *Ευάγων*, έγραψε βιβλίο “Περί αγροτικού βίου”.

Ο φυσικός *Θρασθάλκης*, εξερεύνησε τις πηγές του Νείλου, όπως μας πληροφορεί ο Στράβων.

Ο *Άβιτος*, ήταν συγγραφέας και στενός φίλος του ιστορικού Πλουτάρχου.

Γνωστός ήταν και ο σοφιστής και ρήτορας *Στησίμβροτος*. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα μετά τους Μηδικούς πολέμους και δίδασκε τα ομηρικά έπη. Πολλές φορές έγινε στόχος της ειρωνείας του Σωκράτη.

Ήταν υποστηρικτής της μερίδας των ολιγαρχικών, χωρίς ωστόσο αυτό να τον εμποδίζει να γράφει σκανδαλοθηρικά κείμενα για τον Κίμωνα και την αδελφή του Ελπινίκη.

Λένε πως έγραψε βιβλία “Περί μυστηρίων” και “Περί Ομήρου”. Γνωρίζουμε επίσης και το βιβλίο του “Περί Θεμιστοκλέους, Θουκυδίδου και Περικλέους” όπου, καθώς γράφουν ο Αθηναίος και ο Πλούταρχος, τους κακολογεί αγρίως.

Αφού αναφέραμε τους διαπρεπείς Θάσιους της αρχαιότητας μέχρι τους ρωμαϊκούς χρόνους περίπου, θα διατρέξουμε μια μεγάλη περίοδο για την οποία δεν υπάρχουν σχετικές αναφορές και θα φτάσουμε στον 18ο αιώνα. Από την περίοδο αυτή μέχρι τις μέρες μας, θεωρούμε απαραίτητο να αναφερθούμε στους Θάσιους που διέπρεψαν ή συνέβαλαν ο καθένας στον τομέα που ασχολήθηκε.

Στις αρχές του 18ου αιώνα, πιθανότατα λίγο μετά το 1700, γεννήθηκε ο Σωτήρης Δούκας. Η καταγωγή του, όπως δηλώνει το επώνυμό του, θα πρέπει να είναι βυζαντινή και η οικογένειά του να ήρθε στη Θάσο μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης.

Ο Σωτήρης Δούκας ήταν δάσκαλος και πολύ μορφωμένος. Είναι ο ιδρυτής της Ελληνικής Τυπογραφίας της Αθωνιάδος Σχολής η οποία βρίσκεται κοντά στη Μονή Βατοπεδίου στο Άγιον Όρος όπου, διαθέτοντας την πείρα που απέκτησε σαν τυπογράφος στο Ιάσιο της Ρουμανίας, γύρω στα 1760 οργάνωσε και λειτούργησε το τυπογραφείο.

Πέρα από αυτές τις τεχνικές γνώσεις που διέθετε, έγραψε και τύπωσε και τα εξής δικά του βιβλία:

“Άλωσις Τενέδου, Λήμνου, Σαμοθράκης και Θάσου”. Αντίτυπα του βιβλίου αυτού σώζονται στη Μονή Βατοπεδίου και στη βιβλιοθήκη του Πρωτάτου, στις Καρυές.

“Γεωγραφική Ιστορία”,

“Περί καταστάσεως της Βλαχίας”,

“Εγκώμιον ερημίας και μοναχικής ζωής” κ.ά.

Συστήνει στους νέους τη μελέτη με τα εξής λόγια: *«Καθώς οι θησαυροί και οι πολύτιμοι λίθοι ευρίσκονται εις τους κόλπους της γης, και τα μαργαριτάρια εις το βάθος της θάλασσας, και οι ερευνώντες αυτά ευρίσκουσι και ευφραίνονται, ούτω και οι αναγιγνώσκοντες τα βιβλία ευρίσκουσιν εις αυτά θησαυρούς και πολύτιμους λίθους και μαργαρίτας πνευματικάς...»*.

Ο αρχιμανδρίτης *Καλλίνικος Σταματιάδης* γεννήθηκε στο Καζαβήτι στα 1792 από γονείς αγρότες και αρκετά εύπορους. Για την παιδική του ηλικία το μόνο που γνωρίζουμε είναι ότι από το ένατο μέχρι το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του έζησε στις Καρυές του Αγίου Όρους. Σίγουρα, θα πρέπει να φοίτησε στην Αθωνιάδα Σχολή που λειτουργούσε τότε στις Καρυές.

Ο Καλλίνικος Σταματιάδης συνέβαλε στην επανάσταση της Θάσου το 1821, αφού σύμφωνα με την προφορική παράδοση, ύστερα από πολλές συναντήσεις και συνομιλίες, μύησε στη *Φιλική Εταιρεία* τον αρχηγό της ανταρσίας στο νησί Χατζή Γιώργη. Άλλωστε, το 1844 το υπουργείο στρατιωτικών ενέκρινε να του δοθεί *«το αργυρούν νομισματόσημον δι’ ανταμοιβήν των κατά τον υπέρ ανεξαρτησίας πόλεμον εκδουλεύσεών του»*.

Σύμφωνα με δημοσιεύσεις, το 1830 βρίσκεται στις Σέρρες ενώ την ίδια χρονιά επελέγη να μεταβεί ως εφημέριος στην ελληνική κοινότητα της Βιέννης. Στην εκεί ελληνική εκκλησία υπηρέτησε επί οκτώ χρόνια, μέχρι που για λόγους

Καλλίνικος Σταματιάδης

υγείας αναγκάστηκε να αποχωρήσει και να μεταβεί στην Αθήνα.

Το 1839 πήγε σαν δάσκαλος στην Κρήτη και την ίδια χρονία επέστρεψε στην Αθήνα.

Το 1844 επισκέφθηκε το Άγιον Όρος και υπέγραψε συμφωνητικό να διδάξει για ένα χρόνο στην Αθωνιάδα Σχολή. Παρέμεινε εκεί και δίδαξε τρία χρόνια.

Από το 1847 διορίστηκε σαν εφημέριος στην ελληνική εκκλησία στο Μόναχο, όπου παρέμεινε μέχρι το θάνατό του, το 1877.

Πάτερ Γυμνάσιος

Ο πάτερ Γυμνάσιος ο Λαυριώτης: Στα 1854 ήρθε και εγκαταστάθηκε στο Θεολόγο ο Χρήστος Τζανέτης από τη Σκόπελο, μυλωνάς και τσαγκάρης στο επάγγελμα. Στο Θεολόγο παντρεύτηκε την Άννα Μπότσα η οποία ασκούσε το επάγγελμα της πρακτικής μαμής.

Στα 1858 γεννήθηκε ο γιος τους Γιώργος Τζανέτης, που αργότερα έγινε γνωστός στο πανελλήνιο με το όνομα πάτερ Γυμνάσιος Λαυριώτης. Όταν έγινε 15 χρονών εγκατέλειψαν οικογενειακώς το Θεολόγο κι εγκαταστάθηκαν στην Ποταμιά.

Από την Ποταμιά ο Γιώργος Τζανέτης, που μετέπειτα ονομάστηκε πάτερ Γυμνάσιος, στα είκοσί του χρόνια, μπάρκαρε στα καράβια αλλά κατέληξε στην Αγγλία όπου σπούδασε νοσοκόμος και διδάχτηκε βοτανολογία και ανατομία.

Επέστρεψε στην Ελλάδα και έμεινε και εργάστηκε σε διάφορες πόλεις όπως την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Καστοριά, την Ξάνθη και τέλος ήρθε στη Θάσο. Παντρεύτηκε, αλλά μετά τον ξαφνικό θάνατο της γυναίκας του, δεκαπέντε μόλις μέρες μετά το γάμο τους, πήγε να μονάσει σε μια σκήτη του Αγίου Όρους.

Εκεί ασχολήθηκε πάλι με τη βοτανολογία, μέχρι που τον κάλεσαν στην Αγγλία.

Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο υπηρέτησε σαν εθελοντής νοσοκόμος στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης μαζί με το φίλο του Άγγλο γιατρό Καξίς. Στη συνέχεια, πρόσφερε τις υπηρεσίες του στο αεροδρόμιο του Καζαβιτιού.

Καθώς πετούσε προς Θεσσαλονίκη, το αεροπλάνο στο οποίο επέβαινε, έπεσε κοντά στη σκίτη της Αγίας Άννης στο Άγιον Όρος. Εκεί περιβλήθηκε το μοναχικό σχήμα κι έμεινε στη μονή της Μεγίστης Λαύρας (Λαυριώτης) όπου άρχισε να θεραπεύει μοναχούς και ιδιώτες.

Συγκρούστηκε όμως με άλλους γιατρούς των μοναστηριών και εγκατέλειψε το Άγιον Όρος. Πήγε πρώτα στις Σέρρες κι έπειτα κατέληξε στην Ποταμιά της Θάσου καντηλανάφτης μιας εκκλησιάς. Άρχισε να θεραπεύει τους αρρώστους που τον επισκέπτονταν, κι αυτοί με τη σειρά τους δημοσίευαν ευχαριστήρια στις εφημερίδες της Καβάλας, μεγαλώνοντας τη φήμη του.

Οι αστυνομικές αρχές τον συνέλαβαν δυο φορές, αλλά τον άφησαν ελεύθερο, αδυνατώντας να του απαγγείλουν κατηγορία.

Μια τρίτη φορά τον συνέλαβαν και τον έστειλαν στον Πειραιά προκειμένου να τον εξετάσουν ψυχίατροι. Ήθελαν να τον βγάλουν τρελό και να τον απομονώσουν στο Δαφνί, αλλά δεν τα κατάφεραν. Η Μητρόπολη των Αθηνών τον έστειλε στη μονή του Αγίου Μελετίου. Κι εκεί όμως τον επισκέφθηκαν χιλιάδες αρρώστοι ζητώντας να τους θεραπεύσει.

Μετά από αυτά ο πάτερ Γυμνάσιος επέστρεψε και πάλι στη Θάσο, όπου πήρε την απόφαση να δημοσιεύσει τις συνταγές του «για να τις χρησιμοποιούν οι άνθρωποι», χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να τρέχουν σ' αυτόν.

Πέθανε πριν το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, στη Θάσο.

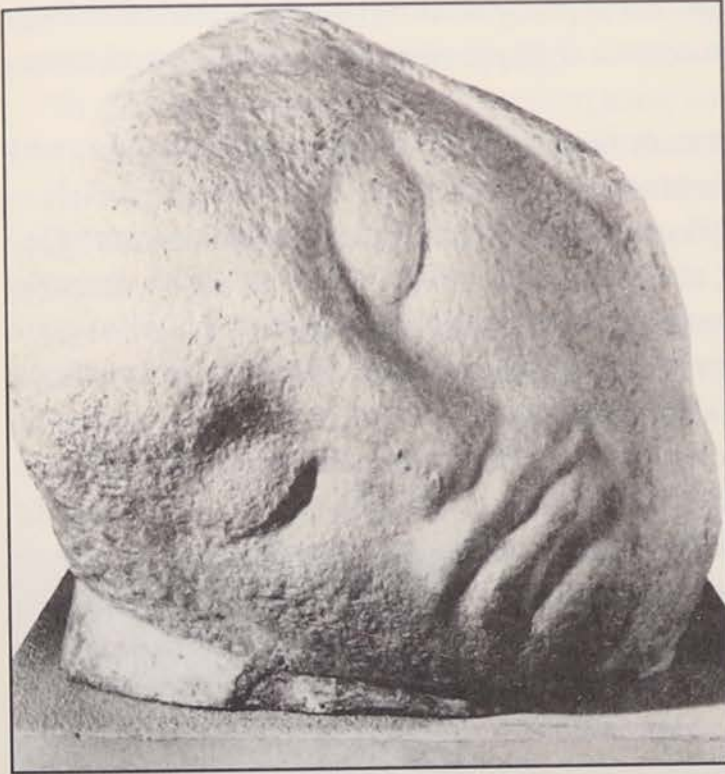
Το ονόμασαν “Άγιο”, “Σωτήρα”, “Ιπλοκράτη”, “Θεό”, “Ιησού”, “Μεγαλομάρτυρα”, “Παντελεήμονα”, “θαυματοποιό”, “μεγάλο φακίρη”. Ο Παύλος Νιρβάνας τον έλεγε “άνθρωπο φαινόμενο”.

Χαρακτηριστικό είναι ότι μόνο μια μέρα του Ιουλίου του 1930, είχαν έρθει δυόμισι χιλιάδες άνθρωποι στη Θάσο για να θεραπευθούν ή να του ζητήσουν μια συμβουλή¹⁰⁵.

Την ίδια σχεδόν περίοδο έζησε και δημιούργησε ο *Πολύγνωτος Βαγής*, γλύπτης ξακουστός σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Γεννήθηκε στα 1894 στην Ποταμιά. Ο πατέρας του Γιώργος, ξυλουργός και

105. Βλ. Νικόλαος Μιχαλόπουλος, *Πάτερ Γυμνάσιος Λαυριώτης, Θασιακά*, τ. 9(1990-1991), σ. 263, 292.

*Ο Πολύγνωτος Βαγής.
και ένα από τα πιο
φημισμένα έργα του.*

ξυλογλύπτης, ήταν Θάσιος και η μητέρα του, Αγγελική Υδραίου, Λημνιά. Φτωχόπαιδο, μετανάστευσε στα 1911 στην Αμερική.

Μετανάστης στη Νέα Υόρκη, χωρίς μόρφωση και εφόδια, με σκληρό αγώνα για την επιβίωση, αλλά με τη θέληση και τη δυνατή του προσωπικότητα ανέδειξε το έμφυτο ταλέντο του. Το 1917 κατάφερε να γραφτεί και να σπουδάσει για τρία χρόνια γλυπτική στη Σχολή Καλών Τεχνών της Ουάσινγκτον.

Με τη δουλειά του, έφτασε να θεωρείται ένας από τους κορυφαίους γλύπτες της εποχής μας.

Έργα του βρίσκονται στις συλλογές του Μουσείου της Νέας Υόρκης, του Μουσείου της Αμερικανικής Τέχνης της Νέας Υόρκης, του Καλλιτεχνικού Συνδέσμου της Νέας Υόρκης, των Μουσείων του Τολέδο, του Οχάιο, του Μπρούκλιν, της Γκαλερί της Ουάσινγκτον και αλλού.

Πολλοί τεχνοκριτικοί και άλλοι καλλιτέχνες έγραψαν για τον Πολύγνωτο Βαγή, εκθειάζοντας το έργο του.

Να, για παράδειγμα, η γνώμη του Τζιόρτζιο ντε Κίρικο για τον Πολύγνωτο Βαγή:

«Απ' την Ελλάδα έφερε και κράτησε στην ψυχή και στην καρδιά του το αίσθημα της αληθινής μορφής και του μέτρου, καθώς και την αγάπη προς τη βαθιά και πάντα ισορροπημένη ποίηση που είναι γεμάτη μυστήριο και χάρη και που ήταν χα-

ρακτηριστικό γνώρισμα ιδιαίτερα των μεγάλων καλλιτεχνών της αρχαίας Ελλάδας, των μακρινών μεγάλων προγόνων του... Ο Βαγής είναι ένας μεγάλος και εξαιρετικός Έλληνας καλλιτέχνης».

Το όνομά του περιλαμβάνεται σε όλα τα έντυπα και τις εγκυκλοπαίδειες που αναφέρονται στη σύγχρονη γλυπτική.

Πέθανε τον Απρίλη του 1965 στην Αμερική. Τελευταία του επιθυμία ήταν να ταφεί στη γενέτειρα. Η σωρός του μεταφέρθηκε στην Ελλάδα με έξοδα του κράτους. Στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην Καβάλα εκτέθηκε σε λαϊκό προσκύνημα. Η ταφή του έγινε στην ιδιαίτερή του πατρίδα. Με διαθήκη του κληροδότησε όλα τα έργα του στο ελληνικό δημόσιο:

«Δίνω και κληροδοτώ όλα μου τα έργα τέχνης και γλυπτά, τα βιβλία με τα επικολημένα αποκόμματα, τους καταλόγους, τις φωτογραφίες, τις μεταλλικές πλάκες και όλα τα προσωπικά μου αρχεία και τα αναμνηστικά που αφορούν το έργο μου, στο λαό και στην κυβέρνηση της Ελλάδας. (Θα ήθελα) να αποτελέσουν υλικό ενός μουσείου και μιας βιβλιοθήκης, που θα χτιστούν και θα διατηρηθούν κατά προτίμηση στη γενέτειρά μου Θάσο ή κάπου κοντά σ' αυτήν. Τούτο το κληροδοτήμα το κάνω για να δείξω την αφοσίωση της ζωής μου στην Τέχνη και για να ενθαρρύνω όλους τους ανθρώπους να εκτιμήσουν την Τέχνη. (Επίσης το κάνω) και σαν ανάμνηση για τη μακαρίτισσα πολυαγαπημένη μου γυναίκα...».

Πράγματι, όλα σχεδόν έγιναν σύμφωνα με τη διαθήκη του μεγάλου καλλιτέχνη και σήμερα λειτουργεί στην Ποταμιά το Μουσείο Βαγή σαν ένα από τα καλύτερα μουσεία Μοντέρνας Τέχνης της Ευρώπης.

Αύγουστος Θεολογίτης: Υπήρξε ένας αξιόλογος πολιτικός και εκπροσωπώντας το νησί από το 1920 έως το 1963 ως βουλευτής ή υπουργός, έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην πολιτική ζωή του τόπου μας.

Γεννήθηκε το 1892 στην Παναγία όπου και τέλειωσε το δημοτικό σχολείο. Ο πατέρας του, Κωνσταντίνος Ιωάννου, καταγόταν από το Θεολόγο, γι' αυτό και ο γιος του Αύγουστος ονομάστηκε Θεολογίτης.

Ο Αύγουστος Θεολογίτης γράφτηκε στη Νομική Σχολή της Κωνσταντινούπολης, αλλά γρήγορα τον κατέκτησαν η δημοσιογραφία

και η πολιτική. Από το 1920 εκλέχτηκε βουλευτής εννιά φορές ενώ διετέλεσε υπουργός σε τέσσερις κυβερνήσεις μέχρι το 1961.

Το 1926 αγωνίστηκε για την απαλλοτρίωση των μοναστηριακών κτημάτων. Όταν πέτυχε το σκοπό του αυτό και μοναστηριακά κτήματα μοιράστηκαν στους ακτήμονες της Θάσου, για τις ενέργειές του αυτές οι καλόγεροι αφόρισαν αυτόν και τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Ο αφορισμός αυτός ανακλήθηκε πολύ αργότερα.

Ο Αύγουστος Θεολογίτης υπήρξε "έντιμος Μακεδών" και παρότι μπορούσε να πλουτίσει, παρέμεινε φτωχός μέχρι το τέλος της ζωής του ξοδεύοντας ακόμη και ένα κομμάτι της πατρικής του περιουσίας.

Πέθανε τον Ιανουάριο του 1975¹⁰⁶.

Νίκος Βασιλικός: Γεννήθηκε στο Θεολόγο το 1898 και τέλειωσε την εξατάξια αστική σχολή του χωριού του.

Το 1917 τέλειωσε το Γυμνάσιο του Πειραιά και γράφτηκε στη Νομική σχολή Αθηνών αλλά τον επόμενο χρόνο στρατεύθηκε. Υπηρέτησε στη Μυτιλήνη και στη Μικρά Ασία.

Το 1924 εγκαταστάθηκε σαν δικηγόρος στην Καβάλα και ξεχώρισε ως ποινικολόγος. Ήταν υπερασπιστής σε γνωστές υποθέσεις που προκάλεσαν πανελλήνιο ενδιαφέρον. Ύψωσε και αυτός τη φωνή του για την απαλλοτρίωση των μοναστηριακών κτημάτων.

Πρωτοστάτησε στην επανάσταση του 1935 η οποία απέτυχε. Τότε αυτός μαζί με άλλους συνεργάτες του καταδικάστηκαν σε θάνατο. Γλίτωσε επειδή κρύφτηκε για δυο-τρεις μήνες μέχρι που αμνηστεύθηκε.

Πολιτεύθηκε και το 1936 εκλέχτηκε πρώτος βουλευτής του νομού Καβάλας. Η Βουλή εκείνη διαλύθηκε από τη δικτατορία του Μεταξά.

Το 1947 έφυγε οριστικά για τη Θεσσαλονίκη.

Το 1949 έγινε πασίγνωστος με την υπόθεση Πολκ. Ο Πόλκ δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη και εκεί έγινε και η δίκη η οποία κράτησε 17 μέρες. Η αγόρευσή του κράτησε πεντέμισι ώρες.

106. Βλ. Κων/νου Χιόνη: *Βιογραφίες νεοτέρων ανδρών της Θάσου*, Θασιακά τ 2(1985), σ. 109-114.

Ο Νίκος Βασιλικός κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης καριέρας του υπήρξε έντιμος, αγωνιστής και ανιδιοτελής. Πέθανε το 1988¹⁰⁷.

Άγγελος Λασκαρίδης. Γεννήθηκε στην Ποταμιά της Θάσου το 1923. Το 1943, φοιτητής τότε της Δασολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, έφυγε στη Χαλκιδική για να καταταγεί στο Ε.Λ.Α.Ν., το ναυτικό του Ε.Λ.Α.Σ. Μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας συνελήφθη για να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία στον 1ο Λόχο του 1ου Τάγματος Μακρονήσου, όπου παρέμεινε μέχρι τη λήξη του εμφυλίου σαν πολιτικός εξόριστος.

Από τα ιδρυτικά μέλη της ΕΔΑ, με την οποία εκλέχτηκε βουλευτής στο νομό Καβάλας τρεις φορές: Το 1956, το 1958 και το 1963. Οι δημοκρατικές ιδέες του και η στάση

ζωής που κράτησε στα πέτρινα χρόνια της νεοελληνικής ιστορίας μας, σίγουρα τον κατατάσσουν ανάμεσα σ' εκείνους που πάντα θα μνημονεύονται.

Πέθανε στις 12 Δεκεμβρίου 2000 σε ηλικία 78 χρόνων.

Ο συγγραφέας Βασίλης Βασιλικός είναι γιος του Νίκου Βασιλικού. Γεννήθηκε το 1934 στο Θεολόγο Θάσου, πολύ μικρός όμως εγκαταστάθηκε οικογενειακώς στην Καβάλα. Στη Θεσσαλονίκη σπούδασε Νομικά και στην Αμερική Σκηνοθεσία Τηλεόρασης.

Από το 1967 έως το 1994 έζησε στο εξωτερικό (Ιταλία, Γαλλία, Νέα Υόρκη) με ένα τριετές διάλειμμα (1981-84), όταν ανέλαβε καθήκοντα Αναπληρωτή Γενικού Διευθυντή της ΕΡΤ-1.

Από το 1996 μέχρι το 2005 ήταν πρεσβευτής της Ελλάδας στην ΟΥΝΕΣΚΟ. Είναι

107. Ο.π., σ. 115-122.

Ξακουστοί άνθρωποι που επισκέφθηκαν και αγάπησαν τη Θάσο

Από την αρχαιότητα ήδη, επισκέφθηκαν το νησί πολλές προσωπικότητες του καλλιτεχνικού και του επιστημονικού κόσμου, που έγραψαν για τη Θάσο και την αγάπησαν.

Κατά τον 17ο αιώνα, μαζί με τους Παριανούς που εποίκισαν τη Θάσο, είχε έρθει στο νησί κι ο μεγάλος ποιητής της αρχαιότητας *Αρχίλοχος* (725-656 π.Χ.). Γιος του Τελεσεικλή και της Ενιπούς, δοξάστηκε στην αρχαιότητα και τιμήθηκε όσο λίγοι άλλοι. Τον θεώρησαν οι αρχαίοι ισάξιο του Ομήρου και του Πινδάρου.

Ο Αρχίλοχος επινόησε τον ιαμβικό στίχο.

Οι ιαμβοί ήταν άσματα ευτράπελα που απαγγέλλονταν στη γιορτή της θεάς Ιάμβης, που ανήκε στην ακολουθία της Δήμητρας. Η θεά αυτή που καταγόταν από τη Θράκη, ήταν θυγατέρα του Πάνα και της Ηχούς και σύζυγος του Δυσάυλου. Αυτή έδωσε στη Δήμητρα τον “κυκεώνα”, ένα κράμα κρασιού, τυριού, κρεμμυδιών και κριθαριού, που έτρωγαν οι πιστοί στα Ελευσίνια μυστήρια. Αργότερα, ιαμβοί ονομάζονταν όλες οι έμμετρες σάτιρες που είχαν για στόχο διάφορα πρόσωπα και λέγονταν και “προσωπικές”.

Ήταν είρωνας και είχε γλώσσα δηκτικότερη. Λέγεται ότι οι συμπατριώτες του τον είχαν στείλει με την αποστολή στη Θάσο για να τον ξεφορτωθούν. Εκείνος πάλι, σε μια μάχη με τους Θράκες, όταν είδε ότι οι δικοί νικιόντουσαν, παράτησε την ασπίδα του και το έβαλε στα πόδια για να γλιτώσει. Τότε έγραψε και το περίφημο τετράστιχο:

*Θα χάρηκεν ο Σάιος βρίσκοντας πλάι στο θάμνο
την ακριβή ασπίδα μου, που μου 'πεσε απ' τα χέρια.
Όμως εγώ, τη γλίτωσα.
Κι αυτή η ασπίδα ας πάει να χάνεται·
ίδια καλή μιν άλλη θ' αποκτήσω.*

Για να καταλάβουμε τη ριζοσπαστικότητα της σκέψης του ποιητή, θα πρέπει να θυμηθούμε πόσο οι αρχαίοι περιφρονούσαν το “ρίψασπι” (εκείνον που ρίχνει κάτω την ασπίδα του και φεύγει για να σωθεί), τον “τρέσα” (δειλό), όπως τον χαρακτήριζαν οι Λακεδαιμόνιοι.

Η ιστορική παράδοση θέλει στη συνέχεια τον ποιητή να ερωτεύεται τη θυγατέρα του (Παριανού ή Θάσιου) Λυκάμβη, την πανέμορφη Νεοβούλη, με πάθος σφοδρό, που τον έκανε να γράφει στίχους όπως οι παρακάτω:

Χαρά της ήταν να κρατεί κλαδί μυρτιάς, ωραία ρόδα
και τα μαλλιά της να σκεπάζουν τους ώμους και την πλάτη της.
Ο καημενούλης (εγώ), άψυχος ξαπλώνω απ' τον πόθο,
κι από θεού πόνοι σκληροί τρουπούν τα κόκαλά μου...

Ο Λυκάμβης όμως αρνήθηκε στον ποιητή τη θυγατέρα του. Τότε εκείνος, οργισμένος, έγραψε για τον πατέρα και την κόρη στίχους φαρμακερούς που τους ανάγκασε ν' αυτοκτονήσουν, να κρεμαστούν, τόσο τον πατέρα όσο και τις τρεις του θυγατέρες.

Για το γεγονός αυτό έγραψε στίχους ένας άλλος ποιητής της αρχαιότητας, ο Διοσκουρίδης:

Ναι, μα τον τάφο που κρατά πάντα πιστούς τους όρκους
των πεθαμένων, άδικα ψεγάδια τόσα είπαν
για μας που του Λυκάμβεω είμαστε θυγατέρες.
Παρθένες ως το θάνατο μείναμε, τους γονιούς μας
δεν τους ντροπιάσαμε ποτέ, μα μήτε και την Πάρο,
το πιο ψηλόκρεμο νησί απ' τα ιερά νησιά μας.
Μα τη γενιά μας ντροπίασε μ' άδικες κατηγορίες
και τρομερές, ο Αρχίλοχος, που εμείς, μάρτυρες είναι
όλοι οι θεοί, τον άνθρωπο αυτόν, μήτε στους δρόμους
μήτε στις Ήρας το ναό τον είδαμε ποτέ μας.
Κι αν ήμασταν λαφρόμυαλες και πρόστυχες, ως λέει,
τότε για μας το προξενιό δε θα 'στελνε στο σπίτι.

Λέγεται ότι μετά απ' αυτό ο ποιητής αυτοκτόνησε. Άλλοι υποστηρίζουν ότι σκοτώθηκε σε πόλεμο εναντίον των Ναξίων και άλλοι ότι τον σκότωσε για άγνωστους λόγους ο Νάξιος Κόρακας. Το πτώμα του το μετέφεραν οι συμπατριώτες του στην Πάρο και το έθαψαν σε μια βραχώδη ακτή που σήμερα ονομάζεται "σπηλιά του Αρχίλοχου".

Για τον Αρχίλοχο έγραψαν στίχους και μεταγενέστεροι λυρικοί ποιητές:
Ο τάφος τούτος, σύριζα στ' ακροθαλάσσι, κρύβει
εντός του τον Αρχίλοχο, τη μούσα με φαρμάκι
οχιάς όπου την πότισε κι έπνιξε μες στο αίμα
τον Ελικώνα. Πιο καλά τον γνώρισε ο Λυκάμβης
που κλαίει τις τρεις κόρες του. Διαβάτη πέρνα αλάργα
από το μνήμα τούτο δω, μην τύχει κι ως περάσεις
από τον τάφο αμοληθούν οι σφήκες πού 'ναι εντός του.

Τώρα, (μετά το θάνατο του Αρχίλοχου)
με μάτια ξάγρουπνα, τρίμορφε σκύλε (Κέρβερε) πρέπει
ακοίμητος να 'σαι φρουρός του φοβερού του Άδη.
Αν τη ζωή απαρηθήθηκαν οι δυο Λυκαμβιάδες,
ζητώντας απ' τ' Αρχίλοχου τη μούσα να γλιτώσουν,
πώς τώρα ομάδι όλ' οι νεκροί το αιώνιο σκοτάδι
δε θα τ' αφήσουν, φεύγοντας αυτόν πού 'ρθε κοντά τους.

(Γαιτουλικός, 1ος π.Χ. αι.)

Τον Αρχίλοχο θα μπορούσαμε να τον θεωρήσουμε και τέκνο πνευματικό της Θάσου, γιατί στη Θάσο ανδρώθηκε και, κατά κύριο λόγο, δημιούργησε ο μεγάλος αυτός ποιητής.

Στα μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα επισκέφθηκε το νησί ο *Ηρόδοτος*, ο οποίος μας δίνει πολλές πληροφορίες για τον εμπορισμό της Θάσου από τους Φοίνικες, για τα μεταλλεία και τους άλλους πόρους του νησιού, καθώς και για τις περιπέτειες της Θάσου στα χρόνια των Μηδικών πολέμων.

Κατά τα τέλη του 5ου π.Χ. αιώνα έμεινε για μια τριετία στο νησί ο θεωρούμενος πατέρας της Ιατρικής, ο *Ιπποκράτης* από την Κω (Κείος).

Μελέτησε τα βότανα της Θάσου, γιάτρεψε από αρρώστιες πολλούς κατοίκους του νησιού. Για όλα αυτά, καθώς και για τις κλιματολογικές συνθήκες της Θάσου, έγραψε στο βιβλίο του "Επιδημιαί".

Τα ίδια χρόνια θα πρέπει να επισκέφθηκε τη Θάσο ο ιστορικός *Θουκυδίδης* που μας δίνει κι αυτός πληροφορίες ενδιαφέρουσες για το νησί κατά τα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου. Εδώ θα πρέπει να πούμε ότι ο Θουκυδίδης συνέγραψε τις "Ιστορίες" του αποτραβηγμένος στα κτήματά του στην αποικία των Θασίων Σκαπτή Ύλη.

Όπως είπαμε και πιο πάνω, η Θάσος έζησε μια μέτρια ανάπτυξη κατά τα ρωμαϊκά χρόνια και στη συνέχεια παρήκμασε. Στη μαύρη περίοδο που ακολούθησε, επισκέπτες του νησιού ήταν διάφοροι πειρατές που το λεηλατούσαν και οι Φράγκοι που γίνονταν διαδοχικά κύριοι του νησιού.

Για τα χρόνια αυτά της αθλιότητας μας μιλούν πολλοί ξένοι περιηγητές που επισκέφθηκαν τότε το ρημαγμένο νησί.

Ο Αυστριακός διπλωμάτης *Πρόκες Όστεν*, επισκέφθηκε τη Θάσο στα 1828. Δίνει πολύ ενδιαφέρουσες και ακριβείς πληροφορίες για τις αρχαιότητες του νη-

σιού και για τα ερείπια που είδε σ' αυτό.

Τρία χρόνια μετά, στα 1831, επισκέφθηκε τη Θάσο ο Γάλλος αρχαιολόγος και περιηγητής Μ.Ε. Κουζινερί. Γράφει αυτός:

«Ο πληθυσμός της Θάσου είναι κατανεμημένος σε επτά χωριά που συνολικά έχουν 2.500 κατοίκους. Το κυριότερο χωριό του νησιού είναι η πρωτεύουσά του Παναγία. Η αρχαία πρωτεύουσα (Λιμένας) είναι ακατοίκητη και τα ερείπιά της τα σκεπάζουν πυκνά δέντρα. Οι κάτοικοι του νησιού καλλιεργούν το σιτάρι και το κριθάρι σε ποσότητες αρκετές για τη διατροφή τους, καθώς και την άμπελο και παράγουν άριστο κρασί. Η φρουρά του νησιού αποτελείται από επτά - οκτώ άνδρες που καταπιέζουν τους κατοίκους του και που είναι ανεπαρκείς να τους προστατέψουν από τους πειρατές.

Στις ακτές του νησιού επιτηρούν φύλακες έτοιμοι να σημάνουν συναγερομό αν αντιληφθούν να πλησιάζουν ύποπτα πλοία. Τότε, οι γυναίκες με τα παιδιά τους και ό,τι πολύτιμα πράγματα έχουν, κρύβονται στα πυκνά δάση κι οι άντρες παίρνουν θέσεις άμυνας.

Τις μεγάλες χριστιανικές γιορτές οι κάτοικοι τις πανηγυρίζουν με γλέντια και οινοποσίες. Οι κάτοικοι είναι εργατικοί, έχουν όμως συναίσθηση τόσο του αρχαίου μεγαλείου όσο και πίστη στη μελλοντική τους απελευθέρωση. Τη σημερινή κατάσταση τη θεωρούν παροδική. Οι ιερείς τους, τους εξηγούν τα μνημεία του παρελθόντος και τους μιλούν για το αρχαίο μεγαλείο τους, κι αυτό τους κάνει να αγαπούν την πατρίδα τους ακόμη περισσότερο... Σε πολλά μέρη του νησιού υπήρχαν αρχαίες σαρκοφάγοι, πολύ εντυπωσιακές...».

Γράφει ακόμα ότι οι Θάσιοι περνούσαν χωρίς φόβο μόνο τις μεγάλες γιορτές του χρόνου. Γιατί οι πειρατές που ήταν σχεδόν όλοι χριστιανοί, γιόρταζαν κι εκείνοι τις μέρες αυτές και δεν έκαναν πειρατικές επιδρομές.

Χρήσιμη επίσης είναι μια παρατήρηση ενός Γερμανού που επισκέφθηκε τα νησιά του Αιγαίου γύρω στα 1800, του Φρίντριχ Μούρχαρντ. Λέει αυτός ότι οι πειρατές, χριστιανοί ορθόδοξοι κατά το θρήσκευμα, τηρούσαν επιμελώς τους εξωτερικούς τύπους της θρησκείας τους. Ενώ από τη μια μεριά κάνουν αισχρότητες, βιάζουν και λεηλατούν, απ' την άλλη έχουν ήσυχη τη συνείδησή τους, γιατί κάνουν την προσευχή τους στην καθορισμένη ώρα, πηγαίνουν τακτικά στην εκκλησία και τηρούν τις καθιερωμένες νηστείες.

Στα 1856 επισκέφθηκε τη Θάσο ο Γάλλος αρχαιολόγος Τζ. Περό. Αυτός γράφει ότι περιηγήθηκε όλα τα χωριά του νησιού, που τότε κυβερνούσαν από Έλληνες Τσορμπατζήδες που εκλέγονταν από τους κατοίκους των χωριών.

Γράφει ακόμα ότι το νησί είχε συνολικό πληθυσμό περίπου 6.000 κατοίκους.

Μιλά με ενθουσιασμό για το χωριό Καζαβίτι που το θεωρεί εξαιρετο θέρετρο, γιατί αποτελεί κάτι σαν αμφιθέατρο με υπέροχη ανατολή. Υπολογίζει τα σπίτια του χωριού Παναγία σε 600, του Κάστρου σε 60 και του Λιμένα σε 30.

Οι άντρες του νησιού, γράφει, φορούν φέσι, ρούχα μαύρα, βράκες κι έχουν το στήθος ξέσκεπο. Οι γυναίκες φορούν καλύπτρα στο κεφάλι, κάτι σαν κόκκινο λοφίο που φτάνει πάνω από το μέτωπο. Βρίσκει τις γυναίκες πανέμορφες, κυρίως εκείνες του χωριού Θεολόγος.

Μιλάει με θαυμασμό για τον πλούτο των δασών του νησιού και λέει ότι από εδώ έπαιρναν οι Αιγύπτιοι την ξυλεία για την κατασκευή του σιδηροδρόμου της Κάτω Αιγύπτου. Ακόμη, γράφει ότι στο νησί λειτουργούσαν τρία σχολεία, στο Θεολόγο, την Παναγία και το Καζαβίτι.

Στα 1860 επισκέφθηκε το νησί ο Γερμανός αρχαιολόγος *M. Κάντζε*. Αυτός περιγράφει τα χωριά του νησιού, αποδίδει την τοποθεσία όπου είναι κτισμένα στην πειρατεία και στις προσπάθειες των κατοίκων της Θάσου να γλιτώσουν από τα πλήγηματά της και κάνει σημαντικές παρατηρήσεις για την ανάπτυξη που θα πρέπει να είχε γνωρίσει το νησί κατά την αρχαιότητα. Είναι παρατηρητικός. Στο χωριό Ποταμιά είδε αρχαίες επιγραφές και ανάγλυφα. Παρατήρησε όμως ότι αυτά θα πρέπει να μεταφέρθηκαν από το Λιμένα και χρησιμοποιήθηκαν σαν οικοδομικά υλικά. Το ίδιο αναφέρει και για την Καλλιράχη όπου και εκεί είδε αρχαίες πλάκες με επιγραφές.

Έκανε την υπόθεση ότι μετά την πάταξη της πειρατείας, το χωριό Κάστρο θα εγκαταλειφθεί κι οι κάτοικοί του θα κατεβούν στα Λιμενάκια.

Παρατηρεί ακόμη ότι η ερήμωση του Λιμένα οφείλεται στις επιδρομές των πειρατών και παραλληλίζει το γεγονός αυτό με τα όσα είδε στην Ίμβρο, όπου η πρωτεύουσα του νησιού μεταφέρθηκε, από το φόβο των πειρατών, στα μεσόγεια.

Στα 1864 έκανε επίσκεψη στη Θάσο ο Γάλλος αρχαιολόγος *E. Μίλερ*. Γράφει κι αυτός για τα χωριά του νησιού, και λέει συγκεκριμένα ότι στο Κάστρο δεν είδε ίχνη αρχαίων ερειπίων. Γράφει για τις Μαριές ότι για να φτάσει κανείς στο χωριό από τη θάλασσα, πρέπει να περάσει ένα δρόμο δύσβατο.

Τη Θάσο επισκέφθηκε στα 1897 κι ο Γάλλος *A. ντε Λονέ*. Αυτός γράφει ότι τότε ο Λιμένας είχε 50 σπίτια και ότι στα 1838 τα είχε κάψει όλα μια μεγάλη πυρκαγιά. Μιλάει με θαυμασμό για την ωραιότητα και την αρμονία των αρχαίων τειχών που είχαν κτιστεί με λευκό μάρμαρο.

Στο χωριό Παναγία γνώρισε το γιατρό Χρηστίδη που μιλούσε αρκετά καλά τα γαλλικά και που τον συνόδευσε στο γύρο ολόκληρου του νησιού. Γράφει ότι ο Χρηστίδης είχε στο σπίτι του πολύτιμες συλλογές από αγάλματα, ανάγλυφα, επιγραφές, νομίσματα και άλλα που αποτελούσαν ολόκληρο αρχαιολογικό Μουσείο:

«Δεχόταν τους επισκέπτες του μέσα σ' ένα ιδιόρρυθμο σπίτι που έμοιαζε με εργαστήριο αλχημιστή του Ουόλτερ Σκοτ, ανάμεσα σε στοίβες από βιβλία, φιαλίδια, λαμπικούς, κώθονες, θραύσματα (όστρακα) από γλυπτά, μάρμαρα, κομμάτια αρχαία, σωρούς στις γωνιές, κάτω από όλα τα έπιπλα».

Όλοι οι περιηγητές, κυρίως αρχαιολόγοι, που επισκέφθηκαν τη Θάσο έχουν εκτενείς και ενδιαφέρουσες αφηγήσεις για τα χωριά και τους ανθρώπους της. Βέβαια, για λόγους οικονομίας, δεν μπορούμε να επεκταθούμε διεξοδικότερα στις σελίδες αυτού του βιβλίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αιγαιοπελαγίτες ολυμπιονίκες της αρχαιότητας*, έκδ. του Υπουργείου Αιγαίου στην ελληνική και αγγλική γλώσσα. Αθήνα, 2001.
- Αλιπράντης Χρ. Νίκος, *Περιοδικό Παριανά*, τεύχος 92, Αθήνα, 2004.
- Αξιώτης Ι. Πέτρος, *Η Θάσος*, Θεσσαλονίκη 1953.
- Αξιωτίδης Πέτρος, *Η Θάσος*, Θεσσαλονίκη -Αθήναι, 1928.
- Αυγουστίδης Γιώργος, *Τα Λιμενάκια του Κώστα Λόβουλου*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1999.
- Αυγουστίδης Γιώργος, *Τα Δημοτικά τραγούδια της Θάσου*, εκδ. "Ζήτη", Θεσσαλονίκη, 2003.
- Vakalopoulos E. Ap., *Thasos, Son histoire, son administration de 1453 a 1912*, Paris, 1953.
- Βακαλόπουλος Ε. Απόστολος, *Ιστορία της Θάσου 1453-1912*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1984.
- Βακαλόπουλος Ε. Απόστολος, *Νέα Ελληνική Ιστορία (1204-1833)*, Θεσσαλονίκη, 1992.
- Βακαλόπουλος Ε. Απόστολος, *Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833)*, Θεσσαλονίκη, 1992.
- Βαρδαβούλιας Γ. Ιωάννης, *Η απελευθέρωση της Θάσου και της Καβάλας (18-10-1912, 26-6-1913)*, εκδ. Νιραγός, Αστρίς/Θάσος, 1996.
- Βιολογική καλλιέργεια της ελιάς*, 1ο Πανελλήνιο συνέδριο βιολογικής γεωργίας, ΔΗΩ, Αθήνα, 1994.
- Γαφαντούδη Ελένη-Λυμπεράκης Δ. Θεόδωρος, *Χρυσόφορον Γης ανάστημα, (Το Παγγαίο των Μύθων και της Ιστορίας)*, έκδ. Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Καβάλας, Θεσσαλονίκη, 2000.
- Γεωγραφία Β' Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2001.
- Γυμνάσιος Λαυριώτης, *369 συνταγές του καλόγερου*, εκδ. "Λέων", Αθήνα, 1975.
- Διαλεκτόπουλος Αθανάσιος, *Η Κραμπούσα της Θάσου ως τόπος άσκησης και ο όσιος Δανιήλ ο εν τω Θασίω*, εκδ. Παρουσία, Καβάλα.

- Ευσταθίου Δ. Εμμανουήλ, *Η νήσος Άγιος Ευστράτιος*, 1971.
- Η Καβάλα και η περιοχή της*, Πρακτικά Α΄ τοπικού Συμποσίου, Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη, 1980.
- Θασιακά*, τόμοι 1-11, Περιοδική έκδοση της Θασιακής Ένωσης Καβάλας, 1984-2000.
- Θάσος, ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική*, εκδ. "Μέλισσα", Αθήνα.
- Θεοδωρίδης Θεodorής, *Καβάλα, εικονογραφημένος οδηγός*, εκδ. Α.Σ.Ε.
- Ιστορία του αρχαίου κόσμου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2000.
- Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, *Η Καβάλα και τα Βαλκάνια από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, τόμοι Α-Β, Καβάλα, 2004.
- Ιωαννίδης Β. Ιωάννης, *Το καπνικό στην Καβάλα*, εκδ. Ιστορικού Αρχείου Δήμου Καβάλας, Καβάλα, 1998.
- Καζαβητιανά*, Ετήσιο περιοδικό του πολιτιστικού συλλόγου Μικρό Καζαβήτι, 1995-1998.
- Καβαλιώτες ποιητές (Ανθολογία)*, Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας, 1983.
- Καβαλιώτες πεζογράφοι (Ανθολογία)*, Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας, 1985.
- Κοντογιάννης Μ. Παντελής, *Οι πειραταί και η Θάσος*, Β΄ έκδοση Νιραγός, Αστρίς/Θάσος, 1995.
- Κουκλιάτης Δ. Γεώργιος, *Ο μοναχισμός και τα μοναστήρια της Ιεράς Μητροπόλεως Φιλίππων Νεαπόλεως και Θάσου*, εκδ. Παρουσία, Καβάλα, 1992.
- Κραντονέλλη Αλεξάνδρα, *Ιστορία της πειρατείας* (τόμοι 3), Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 1998.
- Κυριτσάκης Απόστολος, *Το ελαιόλαδο*, Θεσσαλονίκη, 1989.
- Λαζαρίδης Ι. Δημήτριος, *Η Θάσος*, Θεσσαλονίκη, 1958.
- Μανωλίτσος Νίκος, *Δοκιμασία, το δεύτερο αντάρτικο στη Θάσο*, εκδ. Εκδοτική Ομάδα, Θεσσαλονίκη, 1986.
- Μαστραπάς Ν. Αντώνης, *Ιστορία του αρχαίου κόσμου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2000.
- Μερτζίδης Σταύρος, *Θασιακά, ήτοι η ιστορία της νήσου Θάσου*, Καβάλα, 1911.
- Μπακιρτζής Αργύρης, *Το μονύδριο της Παναγίας και ο Θεολόγος της Θάσου*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1984.
- Οδηγός της Θάσου*, Γαλλική αρχαιολογική σχολή, Αθήνα, 1989.
- Οικονομίδης Γιώργος, *Τώρα που όλα κόπασαν, θυμάμαι...*, εκδ. Εκδοτική Ομάδα, Θεσσαλονίκη, 1988.
- Παπαγεωργίου Ν. Σόφη, *Ίμβρος*, Αθήνα, 1994.
- Παπαευστρατίου Γεώργιος, *Ιστορία της Νήσου Θάσου*, Β΄ έκδοση Νιραγός, Αστρίς/Θάσος.

1ο Συνέδριο αναπτυξιακής προοπτικής της Θάσου, Περιοδικό Καζαβητιανά, Πρίνος, 1998.

Σιμόπουλος Κυριάκος, *Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα*, (τόμοι Α-Γ), Αθήνα 1990.

Σπίντζος Σαράντης, *ΕΛΑΝ, VI. Ναυτική Μοίρα. Σελίδες από την Εθνική Αντίσταση*, Αθήνα, 1986.

Στρατής Δημήτριος, *Το νησί της Θάσου και το Άγιον Όρος*, εκδ. Παρουσία, Καβάλα, 1995.

Σωτηρέλης Χάρης, *Ιστορία της Θάσου*, εκδ. Σωτηρίου, Καβάλα, 1967.

Το παρόν και το μέλλον της ελαιοκαλλιέργειας στη Θάσο, Πρακτικά Συνεδρίου, ΓΕΩΤΕΕ, Παράρτημα Αν. Μακεδονίας, 2001.

Το προσκύνημα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ της Θάσου: Ιερά μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ Θάσου, Θάσος, 1996.

Χιόνη Ι. Κωνσταντίνου, *Ιστορία της Καβάλας*, Καβάλα, 1968.

Χιόνη Ι. Κωνσταντίνου, *Συνοπτική Ιστορία της πόλης Καβάλας, των Φιλίππων και της Θάσου*, εκδ. Δημοτικού Μουσείου Καβάλας, Καβάλα, 2000.

Ο Γερακούδης Ιω. Σωτήρης γεννήθηκε στο Θεολόγο Θάσου το 1948.

Γυμνασιακές σπουδές έκανε στη Θάσο και την Καβάλα. Εφοίτησε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών (1974) και πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του Α.Π.Θ. (1982).

Πολύ σύντομα διέκοψε την πορεία προς τη δικηγορία και μέχρι σήμερα ασχολείται με εκδόσεις βιβλίων και περιοδικών, διαγράφοντας στη Θεσσαλονίκη, αρχικώς, μια πολυετή παρουσία μέσα στον εκδοτικό χώρο. Με τον εκδοτικό οίκο «Εκδοτική Ομάδα» εξέδωσε μια σειρά βιβλίων, κυρίως κοινωνικού και οικονομικού περιεχομένου, αλλά και λογοτεχνία και ποίηση.

Από τα ιδρυτικά μέλη του του Πολιτιστικού συλλόγου «Χατζηγιώργης» διετέλεσε από το 1978 αρχισυντάκτης του περιοδικού «Κουφόκαστρο» (25 τεύχη). Στα χρόνια 1981-88 εξέδιδε το περιοδικό «Κινηματογραφικά τετράδια» στη Θεσσαλονίκη. Επίσης ήταν υπεύθυνος της έκδοσης της εφημερίδας «ΘΑΣΟΣ» του Συλλόγου Θασίων Θεσσαλονίκης του οποίου υπήρξε και Πρόεδρος.

Ίδρυσε παράλληλα τον εκδοτικό οίκο «Νιραγός» με έδρα τη Θάσο, μία εκδοτική προσπάθεια προβολής και ανάδειξης της ιστορίας και του πολιτισμού της Θάσου.

Από το 1998 παράλληλη με τις εκδοτικές του δραστηριότητες είναι και η έκδοση της δεκαπενθήμερης εφημερίδας της Θάσου «Θασίων γη».

Συνέγραψε το εγχειρίδιο «Ιστορία της Θάσου», 1985, «Τα Θασίτικα» Αχ, γιόκα μ' μι τα ιλλινικούδια σ'..., 2000 και «Τα Θασίτικα» Πνας άντρα μ' να ζιώσουν;, 2005.